

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu
70 godina postojanja
Monografija

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu
Sarajevo, mart / ožujak 2010. godine

***Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta
u Sarajevu***

70 godina postojanja – Monografija

- Izdavač: Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu
- Za izdavača: Prof. dr Mirsad Kurtović, dekan
- Glavni i odgovorni urednik: Doc. dr Milenko Blesić
- Pomoćnici glavnog urednika: Prof. dr Ramiz Handžić
Prof. dr Zlatko Hakl
- Uređivački odbor: Akademik prof. dr Taib Šarić
Prof. dr Dževad Jarebica
Prof. dr Hamid Bogučanin
Prof. dr Hamid Čustović
Prof. dr Husnija Festić
Prof. dr Husnija Resulović
Prof. dr Ljubomir Mišić
Prof. dr Mirsad Kurtović
Prof. dr Refik Telalbašić
Prof. dr Salko Muratović
Prof. dr Selim Škaljić
Prof. dr Sonja Bijeljac
Prof. dr Ševal Muminović
Prof. dr Tatjana Ljujić-Mijatović
Doc. dr Amela Peljto
- Lektura i korektura: Azra Memija
- Tehnički urednik: Emir Habibović, dipl. ing.
- Tiraž: 350 primjeraka
- Štampa: "Štamparija Fojnica" d.o.o., Fojnica

Ukoliko nije drugačije naznačeno, fotografije i drugi prilozi su preuzeti iz Arhive Fakulteta.

***Poljoprivredno-prehrambeni fakultet
Univerziteta u Sarajevu***

70 godina postojanja

Monografija

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	7
1. AGRARNE PRILIKE, OBRAZOVANJE I ISTRAŽIVANJE U POLJOPRIVREDI BOSNE I HERCEGOVINE DO OSNIVANJA FAKULTETA.....	9
2. OSNIVANJE, STATUS I PROMJENE ORGANIZACIJE FAKULTETA.....	15
2.1. Osnivanje i promjene organizacije Fakulteta.....	15
2.1.1. Osnivanje i početak rada Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu 1940. godine.....	15
2.1.2. Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje (1947-1948).....	18
2.1.3. Poljoprivredno-šumarski fakultet (1948-1958).....	21
2.1.4. Poljoprivredni fakultet (1959-2006).....	25
2.1.5. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet (2006 -).....	32
2.2. Smještaj Fakulteta.....	34
2.3. Rad Fakulteta tokom rata od 1992.-1995. godine.....	41
2.3.1. Ljudski i materijalni resursi 1992. godine.....	42
2.3.2. Ljudski i materijalni resursi tokom ratnog perioda 1992.-1995. godine.....	42
2.4. Dekani fakulteta.....	44
3. OBRAZOVANJE.....	55
3.1. Predbolonjski sistem studiranja.....	55
3.1.1. Obrazovanje diplomiranih inženjera poljoprivrede i prehrambenih tehnologija.....	55
3.1.2. Postdiplomski (magistarski) studij.....	67
3.1.3. Doktorat nauka.....	71
3.2. Studiranje prema principima Bologna procesa.....	72
3.2.1. Dodiplomski studij.....	74
3.2.2. Diplomski studijski programi.....	79
3.2.3. Doktorski studij.....	81
4. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKI I STRUČNI RAD NA FAKULTETU.....	83
4.1. Instituti Fakulteta.....	84
4.1.1. Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije.....	85
4.1.2. Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije.....	91
4.1.3. Institut za poljoprivrednu tehniku.....	102
4.1.4. Institut za ratarstvo.....	109
4.1.5. Institut za voćarstvo i vinogradarstvo.....	115
4.1.6. Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.....	127
4.1.7. Institut za zaštitu bilja i prehrambenih proizvoda.....	138
4.1.8. Institut za zootehniku.....	146
4.2. Naučno-stručni skupovi u organizaciji Fakulteta.....	156
4.3. Saradnja Fakulteta sa naučnim, stručnim i privrednim organizacijama.....	159
4.3.1. Pregled liste ugovora o poslovnoj, naučnoj i obrazovnoj saradnji.....	163
5. EKSPERIMENTALNI OBJEKTI FAKULTETA.....	165
5.1. Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro "Slatina".....	165
5.2. Fakultetsko ogledno šumsko dobro "Igman" Ilidža.....	168
5.3. Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro "Gvozno" Kalinovik.....	169
5.4. Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro „Butmir“ Ilidža.....	171
5.5. Eksperimentalno-edukativni poligon poljoprivredne mehanizacije na Butmiru.....	175
5.6. Sadašnje stanje i status poligona.....	177
6. ISTRAŽIVAČKI CENTRI FAKULTETA.....	179
6.1. Centar za ribarstvo "Neretva" Konjic, Boračko jezero.....	179

6.2. Centar za biljne genetske resurse – Gen banka.....	182
7. MEĐUNARODNA SARADNJA FAKULTETA.....	185
8. IZDAVAČKA DJELATNOST FAKULTETA.....	195
8.1. Radovi Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta.....	195
9. BIBLIOTEKA FAKULTETA.....	199
10. ZAJEDNIČKE SLUŽBE FAKULTETA.....	203
11. STUDENTI I STUDENTSKE ORGANIZACIJE FAKULTETA.....	207
P R I L O Z I.....	211
Prilog I – Nastavni planovi četvorogodišnjih studijskih programa Fakulteta (213)	
Prilog II – Nastavni planovi postdiplomskih-magistarskih studija Fakulteta (229)	
Prilog III – Nastavni planovi dodiplomskih studijskih programa Fakulteta prema principima Bologna procesa (231)	
Prilog IV – Nastavni planovi diplomskih (master) studijskih programa Fakulteta prema principima Bologna procesa (245)	
Prilog V – Lista diplomiranih inženjera Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta Sarajevo (251)	
Prilog VI – Spisak magistara nauka Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta Sarajevo (276)	
Prilog VII – Spisak doktora poljoprivrednih nauka (278)	

PREDGOVOR

Navršilo se 70 godina od dana kada je donesena Odluka o formiranju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu. Ova odluka nastala je kao potreba za formiranjem vlastitih kadrova, koji bi se prihvatili veoma značajne i odgovorne uloge unaprjeđenja poljoprivredne proizvodnje i šumarstva.

Ovu potrebu osjetila je i Austro-Ugarska monarhija, koja je na ovim prostorima započela aktivnosti na transferu (prenošenju) tada modernih tehnika u proizvodnji hrane i racionalnoj eksploataciji šumskog bogatstva. Na samom startu rada ovog Fakulteta iskazan je od našeg čovjeka značajan interes, tako da se u prvu godinu ovog Fakulteta upisalo 127 studenata, od kojih 27 djevojaka.

Nažalost, nakon samo dva nepuna semestra rada ove visokoškolske ustanove, tada smještene u prostorijama kasnije Pedagoške akademije, u blizini Srednje ekonomske škole i Prve muške gimnazije, Fakultet prestaje sa radom.

Drugi svjetski rat prekinuo je jedan veoma značajan projekat da Bosna i Hercegovina sebi obezbijedi vlastiti kadar za potrebe vlastite poljoprivredne i šumarske proizvodnje i time napravi priključak tada već intenzivnim i modernim procesima u proizvodnji hrane u Evropi.

Tek završetkom Drugog svjetskog rata 1947. godine u prostorijama bivšeg Franjevačkog samostana u sarajevskom naselju Grbavica nastavlja sa radom ova visokoškolska ustanova i započinje njen uspješan razvoj. Od ovog perioda život i rad Fakulteta obilježava neobično snažna i dinamična razvojna linija. Fakultet u svoje klupe prima studente iz svih krajeva Jugoslavije, a nastavnički kadar u prvo vrijeme gostuje iz drugih univerzitetskih centara Jugoslavije.

Na našu sreću, još na samom startu shvatio se značaj nastavničkog kadra, pa se jednom osmišljenom kadrovskom politikom veoma brzo stvorilo prvo jezgro vlastitog nastavnog kadra. Uporedo sa ovakvom kadrovskom politikom na Fakultet dolaze izrasli kadrovi poljoprivredno-šumarske struke porijeklom iz Bosne i Hercegovine, tako da već poslije nekoliko godina većinu nastavnog osoblja čine kadrovi iz naših područja.

Sve snažniji razvoj poljoprivredne i šumarske proizvodnje, posebno na državnim poljoprivrednim i šumskim dobrima, generisao je i stalne procese modernizacije nastavnog procesa i izgradnju poligona za praktičnu obuku studenata. U ovo doba Fakultet raspolaže sa nekoliko poligonskih objekata, na kojima je moguće za to vrijeme obavljati praktičnu nastavu, ali već tada postavljati i prve eksperimente, temeljene na metodologijama naučno-istraživačkih principa i rada.

Od ovog perioda Fakultet ulazi u procese stalnog obogaćivanja sa laboratorijskom tehnikom, poligonima i školovanju vlastitog kadra u vlastitoj sredini ili na drugim renomiranim jugoslovenskim univerzitetima. Uporedo sa ovim procesima, Fakultet doživljava i svoju unutrašnju reorganizaciju, mijenjajući strukturu nastavnog procesa putem unutrašnjih organizacionih formi, tako da se u cilju efikasnijeg funkcionisanja u prvo vrijeme formiraju

katedre za srodne predmete, a zatim i razdvajanje Poljoprivrednog i Šumarskog fakulteta u dvije zasebne cjeline, koristeći u prvo vrijeme zajedničku infrastrukturu, pa i dio nastavnog kadra.

Od 1959. godine Poljoprivredni fakultet, kao samostalna visokoškolska organizacija u okviru Sarajevskog univerziteta, dobiva još više na zamahu ne samo u materijalnom i kadrovskom opremanju, nego i u poboljšanju svoje unutrašnje strukture obrazovanja formirajući tri studijska smjera: stočarstvo, voćarstvo-vinogradarstvo i ratarstvo.

Daljim organizovanjem Fakultet, zbog iskazane potrebe, svoju unutrašnju organizaciju transformiše u pravcu formiranja novih instituta i odsjeka, koji se prilagođavaju savremenim kretanjima u nastavnom procesu na srodnim fakultetima tadašnje jugoslovenske zajednice. Ovi instituti započinju proces dalje modernizacije nastave, opremanja vlastite laboratorije, intenzivno koriste poligone za nastavni i istraživački rad, uspostavljaju saradnju sa drugim srodnim institutima, te se aktivno uključuju u pružanje stručne pomoći privredi.

Sve reorganizacije u proteklih 70 godina bile su u funkciji modernizacije nastavog procesa, tako da danas Fakultet ima profil poljoprivredno-prehrambenog karaktera, školujući mlade ljude za veoma raznovrsnu i zahtjevnu primarnu poljoprivrednu proizvodnju i modernu prerađivačku prehrambenu industriju. Zaključno sa krajem decembra 2009. godine, na Fakultetu je diplomiralo 5.128 inženjera poljoprivrede i tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, a svoje teze odbranilo je 279 magistara i 216 doktora poljoprivrednih nauka.

Sa ponosom gledamo na proteklih 70 godina kroz nemirna vremena, koja su obilovala ne samo materijalnim i kadrovskim teškoćama, nego i drugim preprekama koje je nametao društveni status ovog prostora, kao i nemirna turbulentna vremena u čijem vrtlogu se često nalazio i naš Fakultet. U svojoj istoriji od 70 godina Fakultet je doživio dva posebno teška udara, koja su ostavila traga, a to su ratni periodi 1940.-1941. i 1992.-1995. godine.

Na našu sreću, kadrovi Fakulteta, uz pomoć i razumijevanje društvene zajednice, uvijek su izlazili iz ovih teškoća akumulirajući novu energiju za još veći iskorak u unaprjeđenju nastavnog procesa, obrazovanju vlastitih kadrova te otvarajući se prema društvenoj zajednici kroz pružanje savremenih saznanja poljoprivredne nauke i prakse.

Opremajući Fakultet savremenom laboratorijskom tehnikom, školujući kadrove na prestižnim svjetskim univerzitetima, stvorili smo uslove za iskorak u budućnost, u kojoj će još više biti na usluzi našem čovjeku, proizvođaču hrane i društvenoj zajednici u cjelini.

Prof. dr Mirsad Kurtović, dekan

1. AGRARNE PRILIKE, OBRAZOVANJE I ISTRAŽIVANJE U POLJOPRIVREDI BOSNE I HERCEGOVINE DO OSNIVANJA FAKULTETA

Dolaskom Osmanlija na Balkan i postepenim osvajanjem dijelova srednjovjekovne Bosanske kraljevine, te uspostavom otomanske uprave, nastale su velike promjene u svim sferama života. Poljoprivreda je bila dominantna privredna grana za cijeli period otomanske uprave na ovom području. U Bosni i Hercegovini su bili zastupljeni odnosi između zemljoradnika (korisnika) i zemljoposjednika na dva temeljna vida, i to: begluški i kmetski. U okviru begluškog odnosa zemljokorisnik (beglučar ili napoličar) je od vlasnika (bega) uzimao zemlju na obrađivanje i korištenje u tzv. napoličarskom odnosu, po kome je beg davao samo zemlju, a zemljoradnik je obrađivao, dok su urod poslije izdvajanja sjemena dijelili napola. U okviru kmetskog odnosa, zemljovlasnik (beg) je ustupao zemlju zemljoradniku (kmetu) sa svim potrebnim stambenim i privrednim objektima potrebnim za život njegove porodice. Njihovi međusobni odnosi regulisani su ugovorom, koji je ovjeren od nadležnih organa vlasti. Gledano u cjelini, agrarni odnosi u periodu otomanske vlasti u Bosni i Hercegovini su bili veoma zamršeni i komplikovani.

Slika 1. Oranje ralom i volovima¹

Tokom 40 godina austro-ugarske uprave, od 1878. do 1918. godine, u Bosni i Hercegovini je došlo do značajnih promjena u svim segmentima življenja. U ovom periodu je započeo proces industrijalizacije i modernizacije, koji je doveo do poboljšanja privređivanja i načina življenja.

---

¹ Ppreuzeto sa: www.rama.co.ba

U periodu austrougarske uprave, Bosna i Hercegovina je bila izrazito agrarna zemlja u kojoj se oko 90% stanovništva bavilo poljoprivredom i od nje živjelo. Prema popisu od 1985. godine, od poljoprivrede, kao glavnog zanimanja, živio je 1.385.291 stanovnik ili 88,34% od ukupnog broja.

Navedeni odnosi u ekonomsko-socijalnoj strukturi, a posebno u sferi agrarnih odnosa u Bosni i Hercegovini, doveli su do opće privredne i društvene zaostalosti. Nova vlast ostavila je, odnosno nije mijenjala, agrarne odnose koji su naslijeđeni iz perioda otomanske uprave, a koji su temeljeni na Sefardskoj naredbi iz 1859. godine i Ramazanskom zakonu. Među ključnim pitanjima razvoja Bosne i Hercegovine bila je i poljoprivreda. Za razvoj različitih grana ove oblasti bila je razrađena politika i mjere koje će podržati brži razvoj i unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje.

Jedna od mjera za unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje je bilo formiranje poljoprivrednih stanica na odabranim lokacijama, koje su trebale da posluže za edukaciju omladine i farmera za savremeniju i kvalitetniju poljoprivrednu proizvodnju. Poljoprivredne stanice su 1886. godine formirane u Gacku i Modriči, 1888. u Livnu i 1893. u Butmiru kod Ilidže. Stanice su imale zadatak da služe kao uzorna poljoprivredna imanja, čiji su stručnjaci djelovali kao savjetnici na unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje u okolini stanice. Uz stanice su formirane niže trogodišnje poljoprivredne škole, u koje su primana pretežno seljačka djeca u dobi od 16 do 18 godina uz obavezu da će se po završenoj školi vratiti na svoja imanja, gdje će stečena znanja primijeniti za unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje.

Poljoprivredne stanice su imale slijedeće zadatke:

- Da kao uzorna gazdinstva razvijaju savremenu poljoprivrednu proizvodnju, tako da primjerom i savjetima djeluju na okolna seljačka gazdinstva,
- Da proizvode kvalitetnu sjemensku robu, sadnice i dr., i da ih besplatno ili po niskim cijenama dijele okolnim gazdinstvima,
- Da uzgajaju i proizvode kvalitetnu rasplodnu stoku, naročito muške rasplodnjake i daju uz određene uslove seljačkim gazdinstvima u svrhu oplemenjivanja domaće stoke, koja je bila nekvalitetna i slabo produktivna, te
- Da kao uzorna, moderna imanja služe za teoretsku i praktičnu nastavu polaznika poljoprivrednih škola i raznih kurseva, koji su se održavali.

Smještaj stanica je bio dobro odabran sa ciljem da budu smještene u različite prirodne i ekonomske uslove i da imaju utjecaja na primjenu racionalnije obrade zemljišta, unaprjeđenje stočarstva, voćarstva, proizvodnje povrća i mlijeka za tržište.

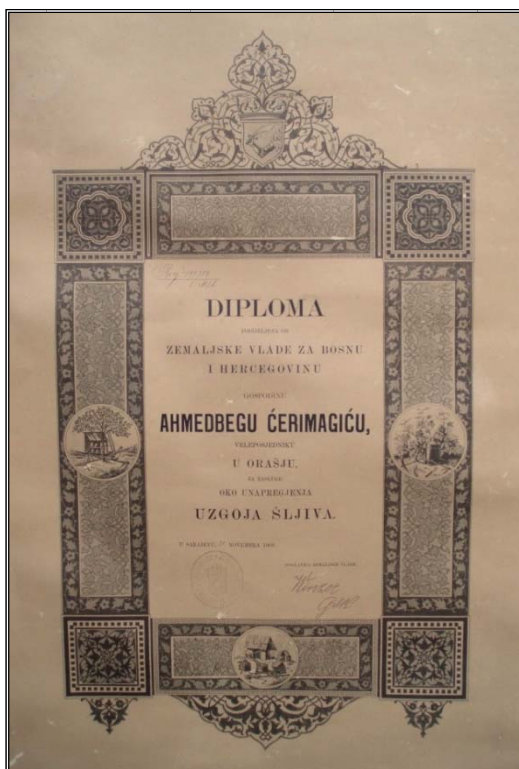
Austrijska vlast je nastojala da raznim ekonomskim mjerama unaprijedi poljoprivrednu proizvodnju na seljačkim gazdinstvima, a u cilju povećanja proizvodnje za tržište. U tom smislu preduzete su mjere za uvođenje novih kultura i pasmina stoke i uvođenje odnosno nabavku savremene mehanizacije.

Početak osamdesetih godina 19. stoljeća preduzete su mjere za uzgoj novih pasmina konja. Iz ergele u Lipicama došlo je 5 rasnim priplodnjaka, a iz ergele u Babolni dobavljeno je još 16 pastuha, koji su raspoređeni širom Bosne i Hercegovine. U Sarajevu i Mostaru podignute su nove pastuharne 1885. godini i nabavljen je još 21 pastuh.

Zanimljiv osvrt na prihvatanje nastojanja nove uprave za poboljšanje stanja u poljoprivredi Bosne i Hercegovine tog doba daje Noel Malcolm²:

Bosanski seljaci nisu posebno cijenili baš sve te novotarije. Jedan austro-ugarski žandarmerijski oficir rekao je 1906. godine Edith Durham da su "za ovaj narod ove promjene prenaglo došle; oni više vole stare turske staze i tovarnu stoku od zaprežnih kola i novih cesta, i nepovjerljivi su prema svemu novome". U njegovu dijelu Hercegovine seljaci su čak odbili upotrebljavati željezne plugove koje im je vlast ponudila po cijeni nižoj od proizvodne. "Potrošili smo ne znam koliko novca da im popravimo kvalitetu stoke: pribavili smo im bikove, ždrijepce, ovnove, neraste najplemenitijih rasa. Lani smo u jedno selo poslali prekrasnog nerasta čovjeku za koga smo mislili da je pouzdan. A kad je došao Božić, on lijepo zaklao nerasta, ispekao ga i pozvao cijelo selo na gozbu."

Austro-ugarskoj upravi, koja je za svoga vijeka u Bosni i Hercegovini podigla više od 200 osnovnih škola, tri srednje škole, tehničku i učiteljsku školu, ne može se prigovoriti da nije brinula o školstvu i obrazovanju. Treba samo napomenuti da je ova uprava 1909. godine uvela obavezno osnovno obrazovanje.

Faksimil 1. Diploma Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu dodijeljena 21. novembra 1908. godine Ahmedbegu Čerimagiću iz Orašja za zasluge u unapređenju šljivarstva (Arhiva porodice Tvica iz Orašja)

² Noel Malcolm: Povijest Bosne – Austro-ugarski period u Bosni i Hercegovini, Erasmus, Zagreb, 1995.

U pogledu poljoprivrednog obrazovanja bilježe se nastojanja da se kroz mrežu formiranih stanica i česte organizacije predavanja i kurseva za seljačko stanovništvo stanje poljoprivrede unaprijedi. Početkom dvadesetog vijeka u nekim dijelovima Bosne i Hercegovine javljaju se domaćini koji su svojim pristupom i ostvarenim rezultatima u poljoprivrednoj proizvodnji zasluživali posebna priznanja koja je dodjeljivala tadašnja uprava, stimulišući i na taj način razvoj poljoprivrede.

Prvi svjetski rat je ostavio teške posljedice na cjelokupan privredni razvoj, jer je poljoprivreda bila zapuštena, selo je ostalo bez hrane i često nije bilo žitarica ni za sjeme. Stočni fond je bio desetkovan, pa je glad harala posljednje dvije godine rata i produžila i prvim poslijeratnim godinama.

Da bi se stanje saniralo, Ministarstvo za poljoprivredu u relativnom kratkom roku je trebalo da obezbijedi sjemena za sjetvu i nabavi početni stočni fond, koji bi se uz povoljne uvjete dodijelio seljacima, zadrugama i poljoprivrednim dobrima.

Da bi se navedeni poslovi mogli uspješno obaviti bili su potrebni poljoprivredni stručnjaci kojih nije bilo dovoljno. Zato je Ministarstvo naredilo da se prikupe podaci o poljoprivrednim stručnjacima, zemljoradničkim zadrugama i poljoprivrednim dobrima. Pored ostalog, Ministarstvo za poljoprivredu je naredilo da poljoprivredne stanice, u granicama svojih mogućnosti, obnove poljoprivrednu proizvodnju.

U cilju obezbjeđenja poljoprivrednih stručnjaka, Ministarstvo poljoprivrede i voda – Odjeljenje za nastavu je 6. novembra 1922. godine na sjednici u Beogradu donijelo odluku da se umjesto poljoprivredne stanice u Butmiru, osnuje Niža poljoprivredna škola, u okviru koje će djelovati i ekonomija. Pored osnivanja ove škole, u Bosni i Hercegovini su formirane poljoprivredne škole u Banjoj Luci, Čapljini, Tuzli, Derventi i drugim mjestima. U ovom periodu, poljoprivredni stručnjaci su se obrazovali u srednjim školama u Srbiji i na univerzitetima u Beču, Pragu, Budimpešti i drugima. Prvi ing. poljoprivrede koji je završio studije u Beču je Uzeir Biser, koji je došao i bio zaposlen u Zemaljskoj vladi kao poljoprivredni stručnjak.

Kraljevina SHS je nizom propisa ukinula kmetske odnose u poljoprivredi, čime su se znatno izmijenili vlasnički odnosi. Do kraja 1930. godine dotadašnji kmetovi i napoličari postali su vlasnici nad značajnim zemljišnim površinama. Država je dodijelila zemljište u prvom redu solunskim borcima, srpskim dobrovoljcima u Prvom svjetskom ratu i bezzemljašima.

U 1930. godini u Sarajevu je formiran fitopatološki laboratorijum, koji je uskoro promjenio naziv u Poljoprivredna ogledna i kontrolna stanica. Ona je direkciju i laboratorije imala u Dolinoj ulici, u centru Sarajeva, a na Butmiru joj je dodijeljeno 7 hektara obradivog zemljišta za vršenje oglada i uzgoja raznog bilja. Na oglednom polju (stanici) od osnivanja do 1941. godine stalno je građena infrastruktura, tako da je u cjelini napravljen moderan naučno-istraživački objekat u biljnoj proizvodnji.

Gledano u cjelini obrazovni program, naročito poljoprivrednih stručnjaka (inženjera agronomije), nije se vršio u Bosni i Hercegovini, nego se školovanje stručnjaka vršilo na drugim univerzitetima (Beograd i Zagreb). Stoga je Ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije 21. marta 1940. godine donijelo Uredbu, sa zakonskom snagom, o osnivanju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu. Nastava je trebala početi u oktobru 1940.

godine. Na oba odsjeka (poljoprivredni i šumarski) primljeno je 127 studenata, od kojih je bilo 27 studentica.

Nakon izbijanja Drugog svjetskog rata i proglašenja tzv. Nezavisne države Hrvatske u aprilu 1941. godine, u čiji je sastav je ušla i Bosna i Hercegovina poslovi poljoprivrede i poljoprivrednog školstva su bili u okviru resora Trećeg odjeljenja – Odjel za seljačko gospodarstvo. Ovaj odjel je imao slijedeće organizacije iz oblasti poljoprivrede:

- Niže poljoprivredne škole: Butmir, Tuzla i Bijeljina,
- Stočarski zavod Sokolac,
- Voćarska stanica Goražde,
- Peradarska stanica i voćni rasadnik u Visokom,
- Uprava državne ergele (pastuharne) u Sarajevu,
- Pokusna i ogledna stanica u Sarajevu,
- Voćni rasadnici u Bijeljini, Vlasenici, Žepču, Zvorniku i Rogatici,
- Zavod za osiguranje od tuče u Sarajevu.

Zbog opštih ratnih prilika poljoprivredno školstvo se nakon 1943. godine nije nalazilo ni u jednom odjelu, tako da nije bilo nikakvih aktivnosti.

Skromni naponi da se obrazovanje ljudi i unaprjeđenje poljoprivrede podigne na viši nivo od 1918. do 1941. godine zaustavljeni su izbijanjem Drugog svjetskog rata i fašističkom okupacijom Bosne i Hercegovine.

(Prof. dr Dževad Jarebica i Prof. dr Ramiz Handžić)

2. OSNIVANJE, STATUS I PROMJENE ORGANIZACIJE FAKULTETA

2.1. Osnivanje i promjene organizacije Fakulteta

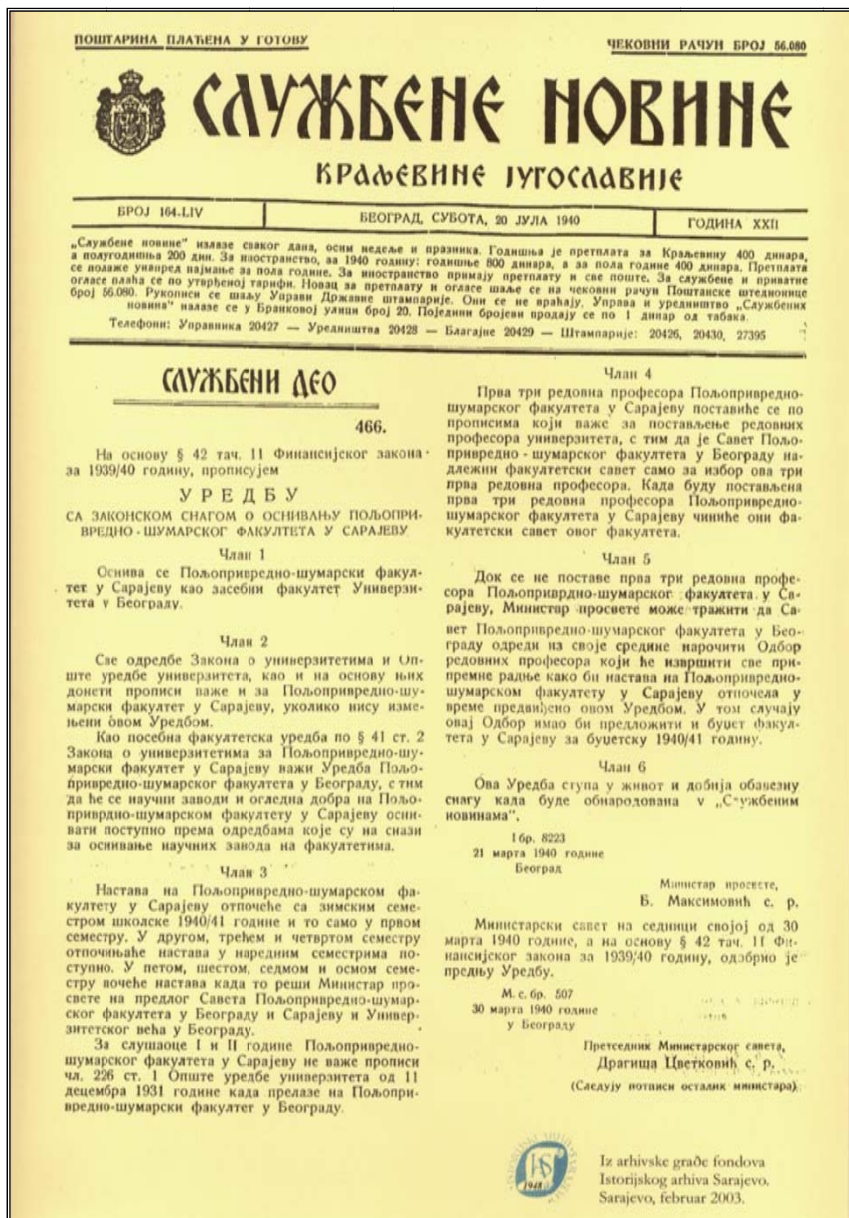
Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu ponosno nastavlja tradicije najstarije svjetovne visokoškolske institucije u Bosni i Hercegovini. Uredba o formiranju fakulteta pod nazivom Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu donesena je 21. marta 1940. godine. Taj datum, odlukom Upravnog odbora Fakulteta od 18. februara 2003. godine, prihvaćen je kao zvaničan dan osnivanja Fakulteta ili Dan Fakulteta. Nastava na fakultetu počela je tek u januaru 1941. godine i trajala svega nekoliko mjeseci, do izbijanja rata. Bila je to ipak prva fakultetska nastava u Bosni i Hercegovini organizovana u visokoobrazovnoj instituciji, koja nije bila teološkog karaktera.

Fakultet je ponovo osnovan kao Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje 1946. godine. Prva poslijeratna nastava bila je organizovana 1947. godine, koja označava i ponovni početak, ovaj put kontinuiranog rada, Fakulteta. Fakultet je od svog osnivanja do danas mijenjao nazive, pa će i kratak prikaz njegovog osnivanja i promjena pravnog statusa i organizacione strukture biti predstavljen kroz periode u kojima je fakultet nosio različita imena.

2.1.1. Osnivanje i početak rada Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu 1940. godine

Ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije 21. marta 1940. godine donosi Uredbu sa zakonskom snagom o osnivanju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu, kao zasebnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Prema Uredbi, novoformirani fakultet ima dva odsjeka – Poljoprivredni i Šumarski, a nastava treba da počne sa zimskim semestrom školske 1940/41. godine.

Donošenje uredbe pozdravila je najšira javnost u Bosni i Hercegovini, a početak rada ovog fakulteta očekivao se sa nestrpljenjem i velikim nadama. Od donošenja uredbe do početka rada Fakulteta prošlo je, međutim, znatno vrijeme. Sama Uredba službeno je objavljena tek u julu 1940. godine (Službene novine Kraljevine Jugoslavije, br. 164.LIV, 20. jula 1940.). Kako je uredbom bio predviđen upis prve generacije studenata u oktobru 1940. godine, već tokom ljeta je raspisan konkurs za prijem studenata. Za studij na novoformiranom fakultetu mogli su se prijaviti samo svršeni gimnazijalci. Poslije provođenja konkursne procedure na oba odsjeka Fakulteta primljen je neočekivano veliki broj kandidata.

Faksimil 2. Uredba Ministra prosvete Kraljevine Jugoslavije o osnivanju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu (Istorijski arhiv Sarajevo)

Sarajevski "Jugoslavenski list" 17. oktobra 1940. godine izvještava da je na Fakultet upisano 118 studenata, od kojih je 25 studentica. Beogradska "Politika", izvještavajući o početku nastave na Fakultetu 15. marta 1941. godine piše da je u prvu godinu upisano 127 studenata, a kao svojevrsan kuriozitet bilježi da je među upisanim bilo i 27 studentica.

Zabilježen je, dakle, znatan interes za studij poljoprivrede i šumarstva, ali je do stvarnog početka rada bilo potrebno izabrati nastavnike, obezbijediti zgradu za rad Fakulteta, nabaviti nastavna sredstva, itd.

Izbor prvih profesora Fakulteta nije tekao jednostavno. Za izbor profesora na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu bio je nadležan Savjet Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Na raspisani konkurs za profesore novog fakulteta u Sarajevu nije se javio nijedan kandidat sa zvanjem redovnog profesora. U ovakvoj situaciji, a u skladu sa tadašnjim zakonima i propisima, tri redovna profesora Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Beogradu imenovana su za matičare i rukovodstvo fakulteta u Sarajevu, koje je imalo zadatak da formira tim nastavnika koji će realizovati nastavu. Za dekana Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu imenovan je **Dr Stanoje Nedeljковиć**, redovni profesor geodezije i prodekan Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Beogradu, a za prodekane **Dr Josip Balen**, redovni profesor na predmetu Gajenje šuma i **Dr Dobrosav Todorović**, redovni profesor na predmetu Specijalno ratarstvo i dekan Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Beogradu. U sarajevskim intelektualnim krugovima postojale su zamjerke na odugovlačenje sa početkom rada Fakulteta, ali i na izostanak izbora profesora Fakulteta iz domaće sredine. Naime, samo jedan kandidat iz Sarajeva, **Dr Milutin Radovanović**, kustos Zemaljskog muzeja, bio je biran u stalni radni odnos u zvanju vanrednog profesora na predmetu Zoologija. Pitanje profesora na kraju je riješeno angažovanjem honorarnih saradnika za predmete prve godine studija. Osim predmeta Nacrtna geometrija i Viša matematika, koji su se slušali na Šumarskom, i Zoologija, koja se slušala na Poljoprivrednom odsjeku, na prvoj godini svi ostali predmeti bili su zajednički za oba odsjeka.

Za izvođenje nastave na prvoj godini kao honorarni nastavnici izabrani su:

- **Dr Ahmed Polić**, kustos Zemaljskog muzeja, za predmet Agrogeologija,
- **Ing. Oskar Grof**, direktor Srednje tehničke škole, za predmet Geodezija sa topografijom,
- **Prof. Milan Vemić**, v. d. Upravnik zavoda za meteorologiju, za predmet Meteorologija i klimatologija,
- **Prof. Boško Petrović**, profesor Druge muške realne gimnazije, za predmete Nacrtna geometrija i Viša matematika,
- **Prof. Vojin Gligić**, profesor Druge muške realne gimnazije, za predmet Botanika,
- **Prof. Ševkija Bubić**, profesor Državne trgovačke akademije, za predmet Nacionalna ekonomija sa finansijama,
- **Ing. Stanislav Bać**, profesor Srednje tehničke škole, za predmet Osnove mašinstva i elektrotehnike, te
- **Dr Stanko Radović**, major i upravnik Hemijske laboratorije Armijske bolnice, za predmet Hemija.

Honorarni nastavnici **Vojin Gligić**, **Boško Petrović** i **Milan Vemić** nakon završetka II Svjetskog rata postaju cijenjeni profesori Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje i Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu.

Smještaj novoosnovanog fakulteta dugo je bio neizvjestan. Konačno je, zahvaljujući razumijevanju Muslimanskog kulturno-prosvjetnog društva "Gajret", Fakultet uz

najamninu prostora smješten u novu zgradu ovog društva, inače namijenjenu za đачki internat. Zgrada se nalazila u ulici Obala br. 32.

Nastava na Fakultetu počela je 10. januara 1941. godine, a Fakultet je službeno otvoren 27. januara, uz proslavu dana Sv. Save, patrona Univerziteta u Beogradu. Zbog kašnjenja početka nastave, nije bilo semestralnog raspusta, tako da se nastava odvijala sve do početka rata, u aprilu 1941. godine.

Okupacijom zemlje i stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske na Fakultetu prestaju nastavne aktivnosti. U ratnom rasulu sa Fakulteta se iznosi i po okolnim ulicama razbacuje dokumentacija. Nove vlasti Fakultet nisu zvanično ukinule, ali on u ratnim uslovima nije mogao nastaviti sa radom. Studentima koji su 1940/41. godine bili upisani u prvu godinu i koji su pohađali nastavu po završetku II Svjetskog rata priznata su dva semestra, pa su mogli nastaviti studije na nekom od tadašnjih poljoprivredno-šumarskih fakulteta u Jugoslaviji.

2.1.2. Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje (1947-1948)

Odmah po završetku II Svjetskog rata nove vlasti rade na uspostavljanju visokoškolskih institucija u Sarajevu. Pedagoška akademija osniva se 22. novembra 1945., a naredne godine otvaraju se Pravni i Medicinski fakultet. Savezna Visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje osniva se 1947. godine. U 1949. godini otvaraju se Tehnički i Veterinarski fakultet, te se osniva Univerzitet u Sarajevu.

Otvaranje Savezne visoke škole za planinsko gazdovanje, koja će ubrzo prerasti u Poljoprivredno-šumarski fakultet, nije se desilo slučajno. Iako vrlo nerazvijena, poljoprivreda je, zajedno sa šumarstvom, u to vrijeme predstavljala osnovnu privrednu djelatnost u Bosni i Hercegovini. Poslijeratni oporavak zemlje se velikim dijelom oslanjao na eksploataciju šuma, a oko tri četvrtine stanovništva Bosne i Hercegovine bavilo se poljoprivredom i od nje živjelo. Završetkom rata 1945. godine u Bosni i Hercegovini radilo je svega desetak agronoma, a samo nekoliko njih u neposrednoj proizvodnji. Iako su i druge privredne i neprivredne djelatnosti bile deficitarne u kadrovima, poljoprivreda je skoro bila bez njih. I činjenica da je kod osnivanja Fakulteta i niz godina nakon toga njegov profesorski kadar angažovan iz drugih jugoslovenskih republika govori o snazi tadašnje stručne baze u Bosni i Hercegovini.

Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje u Sarajevu osnovana je na inicijativu tadašnjeg Ministra poljoprivrede i šumarstva Savezne vlade **Vase Čubrilovića**, inače rođenog u Bosanskoj Gradišci. U pisanom obrazloženju potrebe osnivanja ove škole upućenom Vladi FNRJ 16. novembra 1946. godine, između ostalog, stoji:

"Naša država po konfiguraciji svoje površine i po prirodi i različitosti svojih poljoprivrednih rejona pripada tipu država čija je površina dvotrećinski brdska, čak i planinska, pa prema tome i poljoprivredna proizvodnja takve zemlje usko je uslovljena. Dok je u ravničarskim rejonima ratarska proizvodnja s intenzivnim stočarstvom glavno težište

rada, u brdskim i planinskim krajevima težište rada biće na stočarstvu, sitnom i krupnom, na livadsko-pašnjačkim kulturama, na nekim granama voćarstva, jednom riječi na poljoprivredi kao naročitom sistemu planinskog gazdovanja. Zbog toga mi danas moramo početi da stvaramo ustanove i u njima nove agronomske stručnjake, čija će čitava naučno-stručna formacija biti orijentisana u pravcu poljoprivrednog iskorišćavanja naših brdskih i planinskih rejona. Mora se jednim odlučnim korakom poći novim putem i dati iz osnova nov pravac poljoprivrednoj visokoškolskoj nastavi, osnivanjem posebne Savezne Visoke poljoprivredne škole, koja će svojim naučno-istraživačkim zavodima i radom u njima i mjestom u kome će biti postavljena i nastavnim planom i programom koji će imati, biti u najvećoj mjeri orijentisana u pravcu što racionalnijeg iskorišćavanja i razvoja raznih poljoprivrednih grana u našem brdsko-planinskom kraju".

Uredbu o osnivanju Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje u Sarajevu donosi Vlada FNRJ 31. decembra 1946. godine. Uredba je objavljena u "Službenom listu FNRJ" br. 1 od 3. januara 1947. godine.

Još krajem 1946. godine posebna komisija stručnjaka u kojoj su bili **prof. dr A. Ogrizek, prof. dr D. Nikolić, inž. V. Drecun, dr D. Vukavić, inž. arh. B. Vukičević** i od strane Ministarstva poljoprivrede NR BiH **prof. dr I. Šmalcelj** dobija zadatak da predloži smještaj škole i ukaže na njene moguće ogledne poligone ili dobra. Komisija je razmatrala mogućnost održavanja predavanja i prakse na Planinskom dobru Han Pijesak gdje je, međutim, trebalo izgraditi potrebne zgrade. Razmatran je i smještaj Visoke škole na imanju tadašnje Srednje poljoprivredne škole Butmir kao i na kompleksu zemljišta na Vracama. Konačno, komisija Ministarstvu poljoprivrede NR BiH predlaže da se razmotri mogućnost smještanja škole u zgradu u Zagrebačkoj ulici br. 12 (kasnije br. 18).

Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva FNRJ, na osnovu člana 6 Uredbe o Saveznoj visokoj poljoprivrednoj školi za planinsko gazdovanje u Sarajevu, svojim Rješenjem broj 2143/VII od 28. januara 1947. godine imenuje komisiju stručnjaka koja je imala zadatak da pripremi prijedlog Pravilnika o organizaciji, trajanju i radu škole. Komisija u čijem su sasavu bili **dr Albert Ogrizek, dr Dobrosav Todorović, dr Dragomir Ćosić, Nemanja Mađarević, dr Nikola Zdanovski, inž. Vladimir Drecun, dr Dragiša Nikolić, dr Dušan Vukavić** i **inž. Ljubomir Marković** izradila je prijedlog pravilnika. Pravilnik su odobrili Komitet za škole i nauku i Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva FNRJ, a na snagu je stupio 27. marta 1947. godine.

Uredba o osnivanju i Pravilnik o organizaciji, trajanju i radu škole utvrđuju da je Savezna Visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje u Sarajevu samostalna visokoškolska ustanova u rangu fakulteta. Nastava u školi traje četiri godine, odnosno osam semestara, a zadatak Škole je da teoretski i praktično obrazuje poljoprivredne stručnjake. U nastavi Škole su zastupljene sve grane poljoprivrednih nauka, a posebna pažnja se posvećuje disciplinama koje su od veće važnosti za razvoj u unaprjeđenje poljoprivredne proizvodnje u brdsko-planinskim oblastima.

Prvi pravilnik Škole utvrđuje i osnove za razvoj naučno-istraživačkog rada. Strateški pravac istraživačkog rada trebao je biti proučavanje i promovisanje metoda, mjera i

sredstava za poboljšanje poljoprivredne proizvodnje u brdsko-planinskim područjima. Pravilnik utvrđuje mogućnost konstituisanja slijedećih osam školskih zavoda kroz koje je trebao da se realizuje naučno-istraživački rad:

- Zavod za stočarstvo,
- Zavod za mljekarstvo,
- Zavod za planisnko gazdovanje,
- Zavod za pašnjaštvo i livadarstvo,
- Zavod za biljnu proizvodnju,
- Zavod za pedologiju,
- Zavod za voćarstvo i vinogradarstvo i
- Zavod za organizaciju poljoprivredne proizvodnje.

Pravilnik je predviđao da se, prema potrebi, mogu osnivati novi ili spajati postojeći zavodi Škole.

Prema tadašnjoj univerzitetskoj praksi i odredbama Pravilnika o organizaciji i radu Škole imenovana je komisija profesora matičara koji su trebali izabrati prva tri nastavnika Škole. Komisiju matičara činili su:

- **Dr Dobrosav Todorović**, redovni profesor i dekan Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu,
- **Dr Albert Ogrizek**, redovni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i
- **Dr Steva Nikolić**, vanredni profesor Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

Komisija matičara za prve nastavnike Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje u Sarajevu bira:

- **Dr Dragomira Ćosića**, direktora Saveznog zavoda za poljoprivredna istraživanja i v. d. načelnika odjeljenja za naučni rad i stručno obrazovanje u Beogradu – za redovnog profesora,
- **Dr Nikolu Zdanovskog**, docenta Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – za redovnog profesora i
- **Dr Fahrudina Hrasnicu**, savjetnika za stočarstvo Ministarstva poljoprivrede NRBiH – za vanrednog profesora.

Profesorski kolegij na svojoj prvoj sjednici održanoj 10. maja 1947. godine za dekana Škole bira **Dr Dragomira Ćosića**, a za prodekana **Dr Nikolu Zdanovskog**.

Prva generacija studenata upisana je u u Saveznu Visoku poljoprivrednu školu za planinsko gazdovanje u septembru 1947. godine i brojala je 161 studenticu i studenta. Svečano otvaranje Škole obavljeno je 2. novembra, a prvi sati nastave održani su 5. novembra 1947. godine.

Tokom 1947/48. akademske godine, na inicijativu Ministarstva šumarstva i Komiteta za fakultete i visoke škole pri Vladi NR BiH, počinju pripreme za osnivanje Odsjeka za šumarstvo u okviru Savezne Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje u Sarajevu. U decembru 1948. godine Narodna skupština NR BiH, uz saglasnost saveznih organa, donosi Zakon o osnivanju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu. Tim

zakonom ukida se Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje u Sarajevu, a sva prava, obaveze, ovjereni semestri i položeni ispiti studenata priznaju se kao da su postignuti na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu.

2.1.3. Poljoprivredno-šumarski fakultet (1948-1958)

Poljoprivredno-šumarski fakultet pod ovim nazivom djelovao je deset godina. Dekane fakulteta davali su naizmjenično Poljoprivredni i Šumarski odsjek, pri čemu dekan i prodekan u istom mandatu nisu mogli biti sa istog odsjeka. Zajedno sa malim brojem tadašnjih visokoškolskih ustanova u Sarajevu, Poljoprivredno-šumarski fakultet 1949. godine postaje i do danas ostaje članicom Univerziteta u Sarajevu, koji je te godine osnovan.

Upravljanje Fakultetom do 1954. godine vršeno je prema modelu tzv. administrativnog upravljanja, sa snažnim uticajem državne uprave na rad fakulteta. Prema Pravilniku o organizaciji i radu, najprije Visoke škole za planinsko gazdovanje, a potom Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, organi upravljanja Fakulteta su Profesorski savjet i Dekan. Fakultetski Profesorski savjet činili su redovni i vanredni profesori, docenti, predavači i honorarni nastavnici. Fakultet je tokom perioda administrativne uprave imao autonomiju u oblasti planiranja i realizacije nastave i naučnog rada.

Opštim zakonom o univerzitetima iz 1954. godine fakulteti su proglašeni samostalnim ustanovama čime ulaze u period tzv. društvenog upravljanja. Društveno upravljanje, prema tadašnjim tumačenjima, predstavljalo je etapu prenošenja državnih funkcija na samostalne samoupravne ustanove. Upravljanje fakultetima poprima neke oblike kasnije razvijenog modela samoupravljanja radnih ljudi, pri čemu su nastavna i naučna pitanja i dalje u isključivoj nadležnosti članova kolektiva koji učestvuju u realizaciji ovih poslova. Od 1954. godine pa do donošenja novog Saveznog zakona o visokom školstvu 1965. godine, organi upravljanja Fakultetom bili su: Fakultetski savjet, Fakultetska uprava i Dekan. Savjet su činili članovi koje su iz reda naučnih, stručnih i javnih radnika birali Narodna skupština i Izvršno vijeće NR BiH, članovi koje je iz svojih redova birala Fakultetska uprava, dekan, prodekan te član kojeg su birali studenti. Zadaci ranijeg Profesorskog savjeta sada su razdvojeni tako da se Fakultetski savjet bavio fakultetskom politikom, a Fakultetska uprava je obavljala ostale poslove upravljanja.

U ovom periodu na Fakultetu se nastava realizovala na dva odsjeka: Poljoprivrednom i Šumarskom, sa određenim brojem opštih i fundamentalnih predmeta, koje slušaju studenti oba odsjeka tokom prvih semestara. Nastava na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu kreirana je i realizovana kroz njegove odsjeke, sa imenovanim starješinama (do 1951. godine) odnosno šefovima odsjeka. Rad i jednog i drugog odsjeka u ovom periodu karakterisala su snažna nastojanja na njihovom personalnom jačanju.

Osam fakultetskih zavoda na Odsjeku za poljoprivredu, kroz koje je trebao da se odvija naučno-istraživački rad, osnovano je tokom akademske 1949/50. godine, čime su udareni temelji institucionalne osnove naučnog rada na Fakultetu. I uz snažno promovisanje potreba da se cjelokupno nastavno osoblje bavi i organizovanim naučnim radom, naučno-istraživački rad na Fakultetu sporo se razvijao. Početkom pedesetih godina saradnja sa

praksom bila je ograničena na manji broj stručnjaka čija je aktivnost, kako se navodi u jedno od ranih Godišnjaka Fakulteta, "...najčešće ovisila o snalažljivosti, stručnoj afirmaciji pa i ličnoj popularnosti...". Treba imati u vidu da ni nivo poljoprivredne proizvodnje u specifičnim poslijeratnim uslovima najčešće nije zahtijevao rješavanje praktičnih problema na visokom stručnom i naučnom nivou.

Profesorski savjet Fakulteta u oktobru 1949. godine donosi odluku o formiranju katedri koje su imale zadatak da usmjeravaju i koordiniraju nastavni i naučni rad. U praksi su katedre svoju aktivnost u oblasti naučnih istraživanja najčešće realizovale pretresanjem i usvajanjem planova naučnih istraživanja i planova za obrazovanje naučnih kadrova. Sa ciljem usaglašavanja planova naučnog rada koje su donosile pojedine katedre, 1951. godine formira se fakultetska Komisija za naučno-istraživački rad. Imajući u vidu da su u to vrijeme kao nezavisne republičke naučne ustanove djelovali Zavod za poljoprivredna istraživanja i Stočarski zavod, Fakultetski savjet inicira sporazumnu izradu programa naučnih istraživanja radi izbjegavanja paralelizama. Savjet, takođe, preporučuje svim nastavnicima da sarađuju sa pomenutim republičkim zavodima.

Prve godine nakon osnivanja Fakulteta obilježava malobrojnost nastavnika i potreba ulaganja velikih napora u organizaciju nastave. Fakultet se suočavao sa nedostatkom laboratorijske opreme, nedovoljnim i neadekvatnim prostorom za razvijanje naučnog rada u fakultetskim zavodima, manjkom stručne i naučne literature, itd. Bile su to teškoće rasta i razvoja mlade nastavno-naučne ustanove koja je, uprkos teškoćama, i u toj ranoj fazi organizacionog sređivanja ipak uspostavila osnove za kasniji razvoj naučno-istraživačkog rada na Fakultetu.

KRATKE BIOGRAFIJE OSNIVAČA I PRVIH PROFESORA FAKULTETA

Dr. Frano BOKO – Rođen 1902. u Sinju. Diplomirao 1926. na Visokoj veterinarskoj školi u Beču. Na Fakultetu je radio od 1950. do 1965., kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Higijena domaćih životinja. Bio je prodekan. Umro 1972.

Šerif BUBIĆ, dipl. inž. – Rođen 1898. u Ljubinju. Diplomirao 1923 na Visokoj poljoprivrednoj školi u Pragu. Na Fakultetu je radio od 1948. do 1962. kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Specijalno voćarstvo. Bio je šef Zavoda za voćarstvo i vinogradarstvo i prodekan. Odlikovan je Ordenom zasluga za narod sa srebrenim zracima. Umro 1975.

Stjepan ČEČUK, dipl. inž. – Rođen 1895. u Omišu. Diplomirao 1922. u Montpeljeu. Na Fakultetu je radio od 1948. do 1965. kada je penzionisan u zvanju vanrednog profesora na predmetu Vinogradarstvo sa ampelografijom. Umro 1976.

Dr. Dragomir ĆOSIĆ – rođen 1896. u Velikoj Drenovi, Srbija. Studirao u Grinjonu, a doktorirao u Nansiju (Francuska). Specijalizirao ratarstvo u Brnu. Jedan od osnivača i prvi dekan Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu i jedan od prvih prorektora Univerziteta. Bio profesor specijalnog ratarstva. Član Naučnog društva i Akademije nauka i umjetnosti BiH. Penzionisan kao redovni profesor. Umro u Beogradu 1977.

Dr. Fahrudin HRASNICA - Rođen 1907. u Sarajevu. Diplomirao 1931. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Na Fakultetu je radio od 1947. do svoje smrti 1971. Bio je prodekan. Umro je u zvanju redovnog profesora na predmetu Stočarstvo - opšti dio.

Kasim HRUSTANOVIĆ, dipl. inž. - Rođen 1907. u Gacku. Diplomirao 1937. na Tehnološkom fakultetu u Beogradu. Na Fakultetu je radio od 1948. do svoje smrti 1974. Učesnik je NOB-e od 1944. Odlikovan je Ordenom zasluga za narod sa srebrenom zvijezdom. Umro je u zvanju redovnog profesora na predmetu Neorganska hemija.

Husnija KURT, dipl. hemičar - Rođen 1900. u Mostaru. Diplomirao 1928. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na Fakultetu je radio od 1948. do svoje smrti 1959. Bio je Član AVNOJA, ZAVNOBIH-a, potpredsjednik i sekretar Prezidijuma skupštine NR BiH, Narodni poslanik Savezne i Republičke skupštine. Nosilac Partizanske spomenice 1941. Odlikovan je Plaketom AVNOJ-a, Ordenom za hrabrost, Ordenom zasluga za narod I reda, Ordenom bratstva i jedinstva I reda. Umro je u zvanju redovnog profesora na predmetu organska hemija.

Sergije LOMEJKO, dipl. inž. - Rođen 1897. u Kohanovu, Ukrajina. Diplomirao 1926. na Poljoprivrednom fakultetu u Beogradu. Na Fakultetu je radio od 1949. do 1963. kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Opšte ratarstvo. Umro 1975. u Dubrovniku.

Dr. Ignjat POBEGAJLO - Rođen 1899. u Artemovsku, Ukrajina. Diplomirao 1926. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu. Doktorirao 1957. Na Fakultetu je radio od 1948. do svoje smrti 1960. Bio je prodekan. Umro je u zvanju redovnog profesora na predmetu Fitopatologija, a predavao je i Mikrobiologiju i Pčelarstvo.

Jaša RUTKA, dipl. inž. - Rođen 1892. u Novoj Kdinji - Češka. Diplomirao na Tehničkom fakultetu -Odsjek inženjerske hemije u Pragu. Na Fakultetu je radio od 1949. do 1963. kada je penzionisan u zvanju vanrednog profesora na predmetu Prerada voća. Umro 1974.

Dr. Milan ŠUPICA - Rođen 1903. u Plaškom -Ogulin. Diplomirao 1929. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu. Doktorirao 1956. u Zagrebu. Na Fakultetu je radio od 1949. do 1955. pa zatim od 1961. do svoje smrti 1971. Učesnik je NOB-e od 1943. Umro je u zvanju redovnog profesora na predmetu Vinogradarstvo sa ampelografijom.

Viktor VITOLOVIĆ, dipl. inž. - Rođen 1899. u Sovinjaku - Pula. Diplomirao 1931. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Habilitirao 1957. Na Fakultetu je radio od 1948. do 1963. kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Opšte voćarstvo. Bio je predsjednik Udruženja univerzitetskih nastavnika i naučnih radnika BiH. Umro 1976.

Dr. Nikola ZDANOVSKI – Rođen 1895. u Moskvi. Diplomirao 1926. na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Doktorirao 1936. Habilitirao 1947. Na Fakultetu je radio od 1947. do 1965. kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Mljekarstvo. Bio je dekan u tri mandata, a prodekan u jednom. Bio je redovni član Akademije nauka i umjetnosti BiH. Učesnik je NOB-e od 1944. Odlikovan je Ordenom rada, Ordenom zasluga za narod sa srebrenom zvijezdom. Dobitnik je 27-julske nagrade za svoj naučni rad. Umro je 1973.

Dr. Slavoljub DUBIĆ – Rođen 1898. u Petrovcu – Koprivnica. Diplomirao 1924 na Poljoprivredno – šumarskom fakultetu u Zagrebu. Doktorirao 1930 na Visokoj tehničkoj školi u Pragu. Na Fakultetu radio od 1948 do 1968, kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Kalkulacije. Bio je dugogodišnji urednik "Radova Poljoprivrednog fakulteta". Dobitnik je 27-julske nagrade za životno djelo. Umro je osamdesetih godina.

U vrijeme dok je Fakultet nosio naziv Poljoprivredno-šumarski fakultet na njemu se brane i prve doktorske disertacije iz oblasti poljoprivrede u Bosni i Hercegovini uopšte. Od 1953. godine, kada je kao prvi doktor poljoprivrednih nauka svoju disertaciju odbranio **Dušan Maksimović**, pa do razdvajanja Poljoprivredno-šumarskog na Poljoprivredni i Šumarski fakultet na njemu su odbranjene još četiri doktorata poljoprivrednih nauka.

Fakultet je sa svoja dva odsjeka radio u dosta skućenim prostornim uslovima u zgradi koja izvorno nije bila planirana ni građena kao zgrada fakulteta. Skromna materijalna sredstva omogućavaju da se tek 1953. godine izvrši kakva-takva adaptacija cijele zgrade u kojoj je Fakultet radio od 1947. godine. Izgradnja novog krila zgrade za smještaj Šumarskog odsjeka, opet zbog ograničenih sredstava, trajala je od 1950. do 1955. godine. U novo krilo zgrade smještaju se katedre, laboratorije i oprema vezane za realizaciju stručnih i specijalističkih disciplina studija šumarstva, a u prostorijama starog dijela zgrade ostaju profesori, kabineti i zavodi vezani za nastavu Odsjeku za poljoprivredu, te za nastavu na oba odsjeka.

Tokom 10 godina rada Poljoprivredno-šumarskog fakulteta njegova dva odsjeka su se uspješno razvijala u organizacionom, personalnom i materijalnom smislu i u toj mjeri osnažila da su u mnogim elementima predstavljali dvije cjeline objedinjene zajedničkom i prilično glomaznom upravom. U takvim uslovima uprava Fakulteta inicira, a Univerzitet u Sarajevu i odgovarajući republički organi prihvataju prijedlog da se Poljoprivredni i Šumarski odsjeci Fakulteta transformišu u dva samostalna fakulteta.

Formalno osnivanje dva fakulteta utvrđuje se Zakonom o izmjenama i dopunama zakona o Univerzitetu u Sarajevu, kojeg je donijela Narodna skupština NR BiH i koji je objavljen u "Službenom listu NR BiH, br. 42 od 8. novembra 1958. godine. Nakon izvršenih potrebnih priprema za rad samostalnih fakulteta Poljoprivredni i Šumarski fakultet počinju poslovati odvojeno od 1. januara 1959. godine. Katedre zajedničke za studije na oba fakulteta (botanika, hemija, meteorologija i klimatologija, pedologija) formacijski i prostorno ostaju na Poljoprivrednom fakultetu, ali realizuju nastavu i na Šumarskom fakultetu. Dug period u kojem su pod jednim krovom djelovali Poljoprivredni i Šumarski odsjek, a nakon toga i

odvojeni Poljoprivredni i Šumarski fakulteti stvorio je trajno dobre kolegijalne i prijateljske odnose generacija profesora, saradnika i studenata agronomije i šumarstva.

Dekani i prodekani Fakulteta u vrijeme dok je on nosio naziv Poljoprivredno-šumarski fakultet bili su:

<p><u>Školska 1948/49. godina</u> Dekan: Prof. dr Nikola Zdanovski Prodekan: Prof. dr Dragomir Ćosić</p>	<p><u>Školska 1953/54. godina</u> Dekan: Prof. Viktor Ing. Vitolović Prodekan: Prof. Milan Vemić</p>
<p><u>Školska 1949/50. godina</u> Dekan: Prof. dr Nikola Zdanovski Prodekan: Prof. dr Dragomir Ćosić (od 29. juna 1949 Viktor Ing. Vitolović) Drugi prodekan: Prof. Fazlija Ing. Alikalfić</p>	<p><u>Školska 1954/55. godina</u> Dekan: Prof. Begović Ing. Branko Prodekan: Prof. Ignat Ing. Pobegajlo</p>
	<p><u>Školska 1955/56. godina</u> Dekan: Prof. dr Dragomir Ćosić Prodekan: Prof. Fazlija Ing. Alikalfić</p>
<p><u>Školska 1950/51. godina</u> Dekan: Prof. Fazlija Ing. Alikalfić Prodekan: Prof. Viktor Ing. Vitolović</p>	<p><u>Školska 1956/57. godina</u> Dekan: Prof. Vasilije Ing. Matić Prodekan: Prof. dr Fahrudin Hrasnica</p>
<p><u>Školska 1951/52. godina</u> Dekan: Prof. dr Dragomir Ćosić Prodekan: Prof. Potkonjak Ing. Milan</p>	<p><u>Školska 1957/58. godina</u> Dekan: Prof. dr Nikola Zdanovski Prodekan: Prof. Vasilije Ing. Matić</p>
<p><u>Školska 1952/53. godina</u> Dekan: Prof. Fazlija Ing. Alikalfić Prodekan: Prof. Milan Vemić</p>	<p><u>Školska 1958/59 godina</u> Dekan: Prof. Salko Ing. Đikić Prodekan: Prof. Milan Ing. Dobrenov</p>

2.1.4. Poljoprivredni fakultet (1959-2006)

Najvećim dijelom svog postojanja i rada Fakultet nosi naziv Poljoprivredni fakultet. Pod ovim imenom Fakultet je zvanično počeo djelovati 1. januara 1959. godine.

Organizacija upravljanja na Fakultetu početkom šezdesetih godina imala je obilježja tada zakonom utvrđenog tzv. društvenog upravljanja. Od 1965. godine i uvođenja društvenog samoupravljanja Fakultet postaje radna zajednica u kojoj se samoupravljanje ostvaruje neposredno putem zborova radnih ljudi, referendumima i drugih oblika neposrednog odlučivanja, pri čemu se određene funkcije prenose na nove organe upravljanja: Fakultetski savjet, Upravni odbor i Dekana.

Kasnijim promjenama sistema tzv. socijalističkog samoupravljanja i Fakultet na formalnom nivou postaje, kako su to definisali njegovi statuti, "najviša naučno-nastavna i naučno-istraživačka radna organizacija" u čijem se sastavu nalaze jedinice udruženog rada (kasnije radne jedinice). Radne jedinice Fakulteta bili su njegovi instituti i zajedničke službe. Vijeće nastavnika koje je ranije funkcionisalo kao Uprava Fakulteta, a koje su činili svi nastavnici i izabrani predstavnici saradnika u nastavi, dobilo je status stručnog organa koji uglavnom razmatra, predlaže i Savjetu na odlučivanje prosljeđuje stavove o pitanjima koja se odnose na nastavu, naučni rad, kadrovska pitanja, pitanja izbora i napredovanja

nastavnika i saradnika, itd. Upravljačka struktura Savjet – Vijeće – Dekan, uz povremene promjene ovlaštenja, poslova i zadataka ostaje kao model upravljanja Fakultetom sve do devedesetih godina i promjena cjelokupnog društveno-političkog sistema u Bosni i Hercegovini.

Slika 2. Obilježavanje tridesetogodišnjice kontinuiranog rada Fakulteta 1977. godine

Iako se sistem socijalističkog samoupravljanja u cjelini pokazao kao loš koncept, treba u vezi sa i danas aktuelnim nastojanjima za povećanjem autonomije visokoobrazovnih institucija spomenuti da je Savjet Fakulteta, kao upravljačko tijelo sa najširim domenima djelovanja i najvećim ovlaštenjima, bio formiran na način da su u njegovom radu učestvovali predstavnici svih, kako se sada kaže, zainteresovanih grupa. Tako je npr. Savjet Fakulteta osamdesetih godina imao 33 člana, od kojih je samo trećina bila delegirana izvan Fakulteta. I u ovoj trećini, samo 3 člana direktno je, u ime osnivača, imenovala Skupština SR BiH. Među vanjskim članovima Savjeta po jedan je dolazio iz Privredne komore i iz Zadružnog saveza BiH. Trećinu članova Savjeta predstavljali su uposlenici Fakulteta, birani na način da budu predstavljene sve radne jedinice Fakulteta. I konačno, trećinu članova Savjeta činili su studenti Fakulteta, po tri sa Ratarskog, Voćarsko-vinogradarskog i Stočarskog odsjeka i dva sa Odsjeka za Tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Ne treba posebno podsjećati da su tek reforme vezane uz pristupanje Bosne i Hercegovine Bologna procesu krajem prve dekade 21. vijeka predvidjele značajan povratak studenata u upravljačke strukture visokoškolskih ustanova.

U pogledu unutrašnje organizacije Fakultet za obrazovanje pojedinih profila poljoprivrednih stručnjaka u periodu do 1977. godine ima Odsjeke za ratarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo i stočarstvo, a od 1977. godine i Odsjek za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda, čiji je naziv krajem osamdesetih godina promijenjen u Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Zadatake u okviru svoje nastavne, naučno-istraživačke i stručne djelatnosti Fakultet je realizovao kroz svoje institute u okviru kojih su formirane katedre. Broj i nazivi instituta vremenom su se mijenjali, kao i broj i nazivi katedri u okviru instituta vremenom su se mijenjali. Ove promjene prikazane su u tabeli 1.

Tabela 1. Instituti i katedre Poljoprivrednog fakulteta od 1977. do 2005. godine

Godina	Instituti	Katedre
1977.	Institut za ratarstvo i oplemenjivanje biljaka	- Katedra za ratarsku proizvodnju - Katedra za genetiku i oplemenjivanje biljaka - Katedra za fiziologiju biljaka - Katedra za mehanizaciju u poljoprivredi
	Institut za zootehniku i tehnologiju stočarskih proizvoda	- Katedra za stočarsku proizvodnju - Katedra za ishranu domaćih životinja - Katedra za tehnologiju stočarskih proizvoda - Katedra za fiziologiju i higijenu domaćih životinja
	Institut za voćarstvo i vinogradarstvo	- Katedra za voćarstvo i vinogradarstvo - Katedra za tehnologiju biljnih proizvoda
	Institut za zaštitu bilja	- Katedra za fitopatologiju i entomologiju - Katedra za mikrobiologiju
	Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije	- Katedra za agrohemiju - Katedra za pedologiju, melioracije i uređenje zemljišta
	Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije	- Katedra za mikroekonomiku - Katedra za makroekonomiku - Kabinet za osnove opštenarodne odbrane - Kabinet za fizičku kulturu
1982.	Institut za ratarstvo	- Katedra za ratarsku proizvodnju - Katedra za genetiku i oplemenjivanje ratarskih biljaka - Katedra za fiziologiju biljaka
	Institut za stočarstvo	- Katedra za stočarsku proizvodnju - Katedra za ishranu domaćih životinja - Katedra za fiziologiju i higijenu domaćih životinja
	Institut za voćarstvo i vinogradarstvo	- Katedra za voćarstvo - Katedra za vinogradarstvo
	Institut za poljoprivrednu tehniku	
	Institut za zaštitu bilja	- Katedra za zaštitu bilja - Katedra za mikrobiologiju
	Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije	- Katedra za agrohemiju, hemiju i biohemiju - Katedra za pedologiju, melioracije i uređenje zemljišta
	Institut za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda	- Katedra za preradu biljnih proizvoda - Katedra za preradu stočnih proizvoda - Katedra za kontrolu i standardizaciju - Katedra tehničko-tehnoloških disciplina
	Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije	- Katedra za mikroekonomiku - Katedra za makroekonomiku - Kabinet za osnove opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ - Kabinet za fizičko vaspitanje
1987.	Institut za ratarstvo	- Katedra za ratarsku proizvodnju - Katedra za genetiku i oplemenjivanje ratarskih biljaka - Katedra za fiziologiju biljaka
	Institut za stočarstvo	- Katedra za stočarsku proizvodnju - Katedra za ishranu domaćih životinja - Katedra za anatomiju i fiziologiju domaćih životinja

Godina	Instituti	Katedre
	Institut za voćarstvo i vinogradarstvo	- Katedra za voćarstvo - Katedra za vinogradarstvo
	Institut za zaštitu bilja i prehrambenih proizvoda	- Katedra za zaštitu bilja - Katedra za mikrobiologiju
	Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije	- Katedra za agrohemiju, hemiju i biohemiju - Katedra za pedologiju, melioracije i uređenje zemljišta
	Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	- Katedra za preradu biljnih proizvoda - Katedra za preradu stočnih proizvoda - Katedra za kontrolu i standardizaciju - Katedra tehničko-tehnoloških disciplina
	Institut za poljoprivrednu tehniku	- Katedra za mehanizaciju u poljoprivredi
	Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije	- Katedra za mikroekonomiku - Katedra za makroekonomiku - Kabinet za osnove opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ - Kabinet za fizičko vaspitanje
2005.	Institut za ratarstvo	- Katedra za ratarsku proizvodnju - Katedra za genetiku i oplemenjivanje biljaka - Katedra za fiziologiju biljaka
	Institut za zootehniku	- Katedra za stočarsku proizvodnju - Katedra za ishranu domaćih životinja - Katedra za anatomiju i fiziologiju domaćih životinja
	Institut za voćarstvo i vinogradarstvo	- Katedra za voćarstvo - Katedra za vinogradarstvo - Katedra za ukrasno bilje i parkove - Katedra za oplemenjivanje bilja
	Institut za zaštitu bilja	- Katedra za zaštitu bilja - Katedra za mikrobiologiju
	Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije	- Katedra za agrohemiju, hemiju i biohemiju - Katedra za pedologiju i uređenje zemljišta
	Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	- Katedra za preradu biljnih proizvoda - Katedra za preradu stočnih proizvoda - Katedra za kontrolu i standardizaciju - Katedra tehničko-tehnoloških disciplina - Katedra za tehnologiju vrenja - Katedra za tehnologiju mesa i drugih stočnih proizvoda
	Institut za poljoprivrednu tehniku	- Katedra za mehanizaciju u poljoprivredi
	Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije	- Katedra za mikroekonomiku - Katedra za makroekonomiku - Katedra za opšte predmete - Kabinet za tjelesni odgoj

Nakon osamostaljenja Bosne i Hercegovine Poljoprivredni fakultet se preregistruje u skladu sa novim zakonskim propisima, prema kojima je fakultet visokoškolska ustanova registrovana prema propisima o ustanovama. Obaveze osnivača Fakulteta, prema odredbama Zakona o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo ("Sl. novine Kantona Sarajevo" 17/99 od 14. oktobra 1999. godine) preuzima Skupština Kantona Sarajevo. Sa ovim promjenama i novim zakonskim odredbama upravljačku strukturu Fakulteta čine Upravni odbor, Nastavno-naučno vijeće i Dekan. Članove Upravnog odbora, u ime osnivača, imenuje Vlada Kantona Sarajevo, čija je saglasnost potrebna i kod imenovanja

dekana Fakulteta. Od godina rata 1992.-1995., u Nastavno-naučnom vijeću Fakulteta, pored svih nastavnika, su i svi viši asistenti.

Slika 3. Obilježavanje 50-godišnjice kontinuiranog rada Fakulteta 1997. godine

U pogledu unutrašnje organizacije Fakultet tokom i nakon rata devedesetih godina nastavlja djelovati kroz svojih osam instituta i zajedničke službe. Zbog transformacija studija 1995. godine ukidaju se Odsjeci za ratarstvo, stočarstvo i voćarstvo i vinogradarstvo, a formira se Opći odsjek. Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda nastavlja djelovati pod istim nazivom. Uz slijedeću transformaciju studija, 1998. godine, u okviru Općeg odsjeka formiraju se usmjerenja Biljna proizvodnja i Animalna proizvodnja. Na ovaj način, početkom dvijehiljaditih Fakultet obrazuje tri profila diplomiranih inženjera poljoprivrede (Opći odsjek, Opći odsjek – Usmjerenje Biljna proizvodnja i Opći odsjek – Usmjerenje Animalna proizvodnja) i diplomirane inženjere tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Ovakva struktura odsjeka Fakulteta i obrazovnih profila diplomiranih inženjera zadržava se do početka organizacije studija prema principima Bologna procesa 2005/06. godine, pa i nakon toga, jer je studentima koji su upisali četvorogodišnje studije trebalo omogućiti da ih i završe.

Za 47 godina tokom kojih je Fakultet nosio ime Poljoprivredni Fakultet na njemu su diplomirale hiljade inženjera poljoprivrede i stotine inženjera tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Poslije početnih poteškoća sa organizovanjem postdiplomskih ili studija III stepena koje su vodile do zvanja magistra poljoprivrednih nauka, krajem sedamdesetih godina određen broj studijskih programa ovog stepena se stabilizuje i počinje redovno upisivati postdiplomce. Personalno jačanje i sve bolja opremljenost fakulteta laboratorijskom i drugom opremom, povećanje bibliotečkog fonda, sve veći broj renomiranih međunarodnih naučnih časopisa koji su redovno stizali na Fakultet, boravci nastavnika i saradnika Fakulteta na prestižnim inostranim univerzitetima i institutima te

sve veća uključenost Fakulteta u domaće i međunarodne naučno-istraživačke projekte svakako su bili važni faktori za redovno organizovanje postdiplomskih studija, ali i za izradu i odbranu velikog broja doktorskih disertacija.

Izbijanje rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine zateklo je Fakultet u rangu najbolje opremljenih i personalno najjačih visokoškolskih i istraživačkih institucija iz oblasti poljoprivrede i prehrambene tehnologije u bivšoj Jugoslaviji. Rat nikada nije dobrodošao, ali je rat koji je počeo 1992. godine presjekao zamah u razvoju Fakulteta, koji u njegovoj dotadašnjoj istoriji nije bio zabilježen. Tokom rata dolazi do osipanja nastavnog i drugog osoblja od kojeg se Fakultet i danas oporavlja. Zgrada Fakulteta na Grbavici i sve što se u njoj nalazilo, od laboratorija, biblioteke, dokumentacije, nastavnih sredstava, itd. nestaje u plamenu i ratnom vihoru. Nastavnici i drugi uposlenici koji su ostali u ratnom Sarajevu i u najtežim uslovima uspijevaju održavati kontinuitet djelovanja Fakulteta. To bi bilo znatno teže da nije bilo razumijevanja prijatelja i kolega sa Veterinarskog i Ekonomskog fakulteta koji su, i sami u teškim uslovima, prihvatajući u svoje prostore upravu i tadašnje nastavnike i radnike Fakulteta, pokazali nesebičnost i kolegijalnost koja se ne zaboravlja.

Po završetku rata Fakultet dobija prostor za svoj rad u bivšoj kasarni "Maršal Tito". Ulazeći u zgradu koja po svojoj namjeni i funkcionalnosti nije planirana za rad fakulteta, nastavnici, saradnici i drugi uposlenici Fakulteta, uz mnogo teškoća, počinju sa njegovim vraćanjem u red respektabilnih visokoškolskih ustanova. Period poslijeratne obnove pomogli su mnogi prijatelji iz inostranstva, ali i određen broj privrednika i bivših studenata Fakulteta iz Bosne i Hercegovine. Sadašnje, a za vjerovati je i buduće, generacije nastavnika i drugih usposlenika Fakulteta te njegovi studenti ovu pomoć sa zahvalnošću pamte.

Dekani i prodekani Fakulteta u vrijeme dok je on nosio naziv Poljoprivredni fakultet bili su:

<u>1959. do 1. 9. 1959.</u> Dekan: Milan Dobrenov, dipl. inž. Prodekan: Dr. Frano Boko	<u>1983/84 i 1984/85</u> Dekan: Dr. Natalija Dozet Prodekani: Dr. Dženana Bisić-Hajro Dr. Ante Beš
<u>1959/60</u> Dekan: Ljubo Božić, dipl. inž. Prodekan: Vladimir Drecun, dipl. inž.	<u>1985/86 i 1986/87</u> Dekan: Dr. Refik Numić Prodekani: Dr. Bogoljub Milovanović Dr. Ramiz Handžić
<u>1960/61 i 1961/62</u> Dekan: Ljubo Božić, dipl. inž. Prodekan: Šerif Bubić, dipl. inž.	<u>1987/88 i 1988/89</u> Dekan: Dr. Predrag Lučić Prodekani: Dr. Tatjana Ljujić-Mijatović Dr. Ilijas Ramoševac Dr. Zlatko Hakl
<u>1962/63 i 1963/64</u> Dekan: Dr. Dušan Maksimović Prodekan: Dr. Dane Batinica	<u>1989/90 i 1990/91</u> Dekan: Dr. Predrag Lučić Prodekani: Dr. Hamid Bogučanin Dr. Zlatko Hakl

<p><u>1964/65 i 1965/66</u> Dekan: Dr. Risto Parijez Prodekani: Dr. Dragomir Ćosić Dr. Obrad Petijević</p>	<p><u>1991/92</u> Dekan: Dr. Zahid Čaušević Prodekani: Dr. Rudolf Rajnpreht Dr. Dragutin Mijatović Dr. Tatjana Ljujić-Mijatović</p>
<p><u>1966/67</u> Dekan: Dr. Risto Parijez Prodekan: Dr. Žak Finci</p>	<p><u>1992/93 i 1993/94</u> Dekan: Dr. Zahid Čaušević Prodekani: Dr. Hamid Bogučanin Dr. Zlatko Hakl</p>
<p><u>1967/68 i 1968/69</u> Dekan: Dr. Branko Bajčetić Prodekan: Dr. Vinko Milinković</p>	<p><u>1994/95 i 1995/96</u> Dekan: Dr. Refik Telalbašić Prodekani: Dr. Hamid Bogučanin Dr. Zlatko Hakl</p>
<p><u>1969/70 i 1970/71</u> Dekan: Dr. Risto Parijez Prodekani: Dr. Aleksandar Milošević Dr. Radovan Pajanović</p>	<p><u>1996/97</u> Dekan: Dr. Refik Telalbašić Prodekani: Dr. Zlatko Hakl Dr. Bahrija Šaćiragić</p>
<p><u>1971/72 i 1972/73</u> Dekan: Dr. Osman Sarić Prodekani: Dr. Natalija Dozet Dr. Miroslav Ristanović</p>	<p><u>1997/98 i 1998/99</u> Dekan: Dr. Hamid Bogučanin Prodekani: Dr. Franjo Božur Dr. Ševal Muminović</p>
<p><u>1973/74 i 1974/75</u> Dekan: Dr. Žak Finci Prodekani: Dr. Zijahudin Aganović Dr. Mitar Bašović</p>	<p><u>1999/2000 i 2000/01</u> Dekan: Dr. Hamid Bogučanin Prodekani: Dr. Sonja Bijelac Dr. Mirsad Kurtović</p>
<p><u>1975/76 i 1976/77</u> Dekan: Dr. Mihovil Vlahinić Prodekani: Dr. Slavko Pavlič Dr. Predrag Vuksanović</p>	<p><u>2001/02</u> Dekan: Dr. Hamid Bogučanin Prodekani: Dr. Sonja Bijelac Dr. Mirsad Kurtović</p>
<p><u>1977/78 i 1978/79</u> Dekan: Dr. Olga Vidović Prodekani: Dr. Dragan Perović Dr. Mehmed Lulo</p>	<p><u>2002/03 i 2003/04</u> Dekan: Dr. Vjekoslav Selak Prodekani: Dr. Sonja Bijelac Dr. Mirsad Kurtović</p>
<p><u>1979/80. i 1980/81</u> Dekan: Dr. Mitar Bašović Prodekani: Dr. Husnija Čerimagić Dr. Marko Stanišić</p>	<p><u>2004/05 i 2005/06</u> Dekan: Dr. Vjekoslav Selak Prodekani: Dr. Sonja Bijelac Dr. Mirsad Kurtović</p>
<p><u>1981/82 i 1982/83</u> Dekan: Dr. Jusuf Mulić Prodekani: Dr. Ilija Popović Dr. Vjekoslav Selak</p>	

2.1.5. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet (2006 -)

Poljoprivredni fakultet svoj naziv mijenja u Poljoprivredno-prehrambeni fakultet krajem 2006. godine. Bilo je to vrijeme prelaska na studije organizovane prema principima Bologna procesa, kada je na Fakultetu prevagnulo mišljenje da najširoj javnosti, a posebno budućim studentima Fakulteta, treba na adekvatiji način ukazati na strukture studija koje se na njemu odvijaju. U to vrijeme je Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda za nepunih 30 godina svog postojanja prerastao u institucionalno i personalno najjače jezgro za visoko obrazovanje u oblasti prehrambenih tehnologija u Bosni i Hercegovini. Na to je ukazivao kako sve veći interes za upis ovog odsjeka, tako i sve veći broj diplomanata koji su svoje profesionalne karijere počinjali sa diplomom diplomiranog inženjera tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na kojoj je stajao potpis dekana Fakulteta.

Osim promjene naziva na Fakultetu nije bilo značajnijih promjena strukture upravljanja niti unutrašnje organizacije. Najprije kašnjenje, a zatim određeno nesnalaženje izvršne i zakonodavne vlasti u Bosni i Hercegovini oko institucionalno-regulatornog uređenja visokog obrazovanja u uslovima prelaska na sisteme studiranja usaglašene sa principima Bologna procesa doveli su Poljoprivredno-prehrambeni, ali i druge fakultete u zemlji, u jednu vrstu pravnog vakuuma. Najavljena i potrebna integracija univerziteta odvija se sporo i sa konceptom koji tek u vrijeme nastanka ovog teksta postaje jasniji. Niz pitanja iz domena akreditiranja, odobravanja studijskih programa, osiguranja kvaliteta studija, radnog opterećenja studenata i nastavnika, itd. još nisu na adekvatan način uređena. U takvoj situaciji ne treba da čudi da su i Univerzitet u Sarajevu, ali i njegovi fakulteti, česti bili u prilici sami intuitivno tražiti rješenja, vodeći se interesima i potrebama studenata, fakulteta i univerziteta.

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet će i u budućem integrisanom Univerzitetu u Sarajevu imati cijeli niz odgovornosti, prije svega onih vezanih za unaprjeđenje studija, kreiranje kvalitetnih istraživačkih projekata, ali i daljnje poboljšanje saradnje sa proizvodnim i drugim organizacijama, kako u zemlji, tako i u inostranstvu.

Novo vrijeme nosi i nove zahtjeve. Studiji agronomije i prehrambenih tehnologija oduvijek su imali polivalentan karakter i od studenata su zahtijevali poznavanje niza naučnih disciplina i tehnologija, ali i izgradnju spoznaje o posebnoj društvenoj i odgovornosti prema prirodnom okruženju i prirodnim resursima koje imaju agronomi i prehrambeni tehnolozi. Opšti razvoj nauke i tehnologija, ali i zahtjevi modernog doba, studije poljoprivrede i prehrambenih tehnologija u sve većoj mjeri pomjeraju iz domena biotehnika u domene biotehnologija koje, pored iznalaženja rješenja za proizvodnju dovoljnih količina kvalitetne hrane, treba da osiguraju racionalno korišćenje prirodnih resursa, očuvanje i unaprjeđenje stanja okoliša te doprinesu stvaranju situacija jednakih razvojnih šansi ruralnih područja. Uspjesi generacija profesora i studenata Fakulteta u rješavanju mnogih proizvodnih i društvenih izazova tokom prethodnih decenija mogu biti izvori inspiracije novim generacijama njegovih nastavnika, istraživača i studenata.

Dekan Fakulteta od primjene njegovog imena u Poljoprivredno-prehrambeni fakultet je prof. dr Mirsad Kurtović, a prodekani su Prof. dr Hamid Čustović, Prof. dr Sabahudin Bajramović i Doc. dr Milenko Blesić.

(Doc. dr Milenko Blesić)

2.2. Smještaj Fakulteta

Poljoprivredno-šumarski fakultet osnovan 1940. godine relativno dugo je tražio svoj smještaj. Tek krajem 1940. godine postiže se sporazum sa Muslimanskim kulturnim i prosvjetnim društvom "Gajret" o iznajmljivanju nove zgrade društva na Obali br. 32, koja je bila namijenjena za đачki internat. U ovoj zgradi izvršeno je svečano otvaranje Fakulteta i odvijala se nastava do početka rata, u aprilu 1941. godine. Sa početkom rata nastava na Fakultetu prestaje, a iz zgrade se iznosi i razbacuje skromna oprema i dokumentacija.

Uporedo sa osnivanjem Savezne Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje 1946. godine tražene su mogućnosti za njen smještaj. Posebna komisija u nakon pregleda i razmatranja više lokacija i objekata Vladi NR BiH predlaže da se Škola smjesti u nacionaliziranu zgradu u Zagrebačkoj ulici br. 12, u sarajevskom naselju Grbavica. Fakultet u ovoj zgradi, jedno vrijeme kao Poljoprivredno-šumarski, a zatim kao Poljoprivredni-fakultet djeluje sve do izbijanja rata u Bosni i Hercegovini u proljeće 1992. godine.

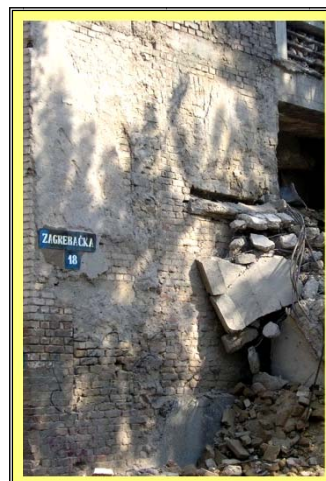

Slika 4. Zgrada u Zagrebačkoj br. 12 (kasnije br. 18) krajem četrdesetih godina u kojoj je sa radom počela Savezna Visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje i u kojoj je Fakultet bio smješten do početka rata u proljeće 1992. godine

Slike 5 i 6. Zgrada Fakulteta u Zagrebačkoj 18 sedamdesetih godina

Nepun mjesec dana nakon početka rata u Bosni i Hercegovini, krajem aprila 1992. godine, zgrada Fakulteta u Zagrebačkoj 18 u dva velika požara katastrofalno strada. Tokom rata 1992.-1995. godine Fakultet svoj rad nastavlja u prostorima Veterinarskog fakulteta, Građevinskog preduzeća "Bosna" i najvećim dijelom rata u dvije prostorije koje je Fakultetu na raspolaganje stavila uprava Ekonomskog fakulteta u Sarajevu.

Slike 7 i 8. Zgrada Fakulteta u Zagrebačkoj ulici po završetku rata sa preostalom oznakom ulice i broja

Po završetku rata Fakultet na korišćenje dobija zgradu bivšeg regrutnog centra u kasarni "Maršal Tito", inače namijenjenoj za budući Kampus Univerziteta u Sarajevu. U zgradi u koju zaposlenici Fakulteta ulaze u aprilu 2006. godine tokom rata boravili su pripadnici međunarodnih mirovnih snaga i ona je zatečena u dosta lošem stanju. Fakultetu je najprije na korišćenje dato oko 1.300 m², a kasnije još oko 1.700 m² neuređenog i devastiranog prostora. Ulazak u zgradu kasarne bio je praćen pomiješanim osjećanjima uposlenika Fakulteta. S jedne strane, osiguran je kakav-takav prostor za rad, dok je s druge strane bilo

jasno da je potrebno iznaći i uložiti znatna sredstva u adaptaciju i privođenje namjeni barem dijela dodijeljenog prostora. Prvim adaptacijama i opremanjima nastoje se osigurati uslovi za izvođenje nastave. Za to vrijeme profesori, saradnici i drugi uposlenici su dijelili zajedničke sobe opremane ostacima kancelarijskog namještaja zatečenog u zgradi.

Slika 9. "Asistenski ugao" kancelarije 1997. godine (Arhiva Fakulteta)

Zahvaljujući pomoći prijatelja Fakulteta iz Bosne i Hercegovine i inostranstva, te angažmanu i odricanjima svih njegovih uposlenika nakon nekoliko godina u ovoj zgradi se stvaraju zadovoljavajući uslovi za realizaciju nastave. Nakon stavljanja u funkciju više većih i manjih učioničkih prostora, ubrzano se vrši opremanje niza laboratorija, instaliranje mini pogona za preradu mlijeka, adaptiranje i opremanje dodatnih soba za nastavnike, saradnike i službe fakulteta. Nabavlja se namještaj i opremaju sale za predavanja, sobe za nastavnike i saradnike i prostori za službe Fakulteta. Instalira se interna računarska mreža sa obezbijeđenom kvalitetnom internet konekcijom, čime Fakultet ulazi u red računarski najopremljenijih fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Slika 10. Ulaz u zgradu u kojoj je Fakultet radio od 1996. do 2008. godine

Slika 11. Zaposlenici pred prvom zgradom Fakulteta u Kampusu Univerziteta u Sarajevu 2004. godine

Fakultet, međutim, ni nakon smještanja u krug Kampusu Univerziteta u Sarajevu nije napustila sudbina izbjeglice. Kada su se nakon ratnih godina lutanja i preživljavanja i poratne obnove zgrade regrutnog centra studenti, nastavnici i uposlenici Fakulteta

ponadali da će u zgradi koju su zajedno adaptirali i uređivali ostati dugi niz godina, stiže vijest da će se zbog izgradnje nove putne komunikacije u Sarajevu zgrada u kojoj je smješten Fakultet rušiti. Fakultet je ponovo u situaciji da traži smještaj. Uprava Fakulteta u saradnji sa Vladom Kantona Sarajevo ponovo razmatra mogućnosti smještaja fakulteta u devastiranim zgradama na cijelom nizu lokacija: od Ilidže, Vraca i Velešića, sve do Vogošće. Konačno se nalaze sredstva za adaptaciju još jedne kasarnske zgrade u krugu Kampusa Univerziteta u Sarajevu. Adaptacija zgrade izvršena je tokom 2007. i 2008. godine i Fakultet je u ovu zgradu preselio i nastavio sa svojim aktivnostima u septembru 2008. godine.

Slika 12. Zgrada u koju je nakon adaptacije Fakultet preseljen u septembru 2008. godine

U preko 5.000 m² prostora adaptiranog u zgradi koju studenti nazivaju i zgradom "Tri kule" uposlenici i studenti Fakulteta nalaze znatno bolje uslove za rad. Kod adaptiranja zgrade prvenstveno se vodilo računa o osiguranju što boljih uslova za nastavne aktivnosti i smještaj laboratorija, tako da se još uvijek osjeća nedostatak kancelarijskog prostora i određenih pomoćnih prostorija. Uprava Fakulteta čini dalje napore na osiguranju dodatnih laboratorijskih, učioničkih i kancelarijskih prostora u zgradi koja se nalazi u neposrednoj blizini trenutne zgrade Fakulteta.

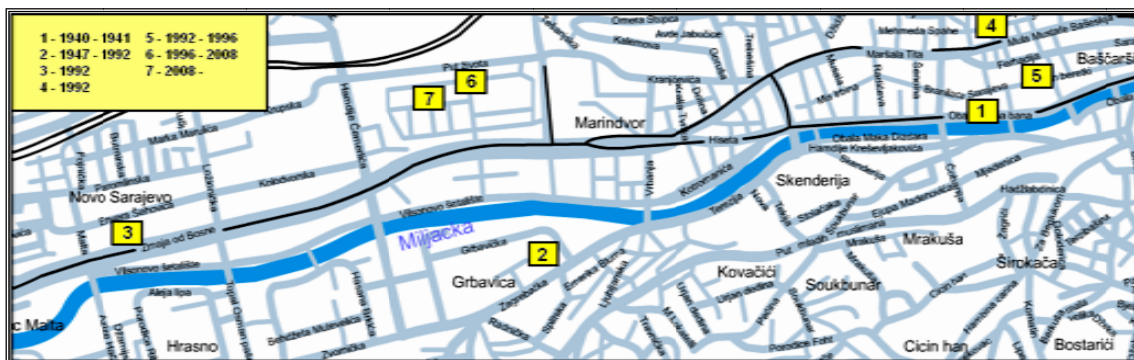
Planovima razvoja Kampusa Univerziteta u Sarajevu predviđena je gradnja nove zgrade Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta. Za ovu zgradu, projektovanu po svim standardima modernog fakulteta biotehničkog profila, utvrđena je lokacija u krugu Kampusa Univerziteta u Sarajevu, te je izrađena projektna dokumentacija. Izgradnja nove zgrade Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta kao prve novoizgrađene fakultetske

zgrade u krugu Kampusu trebala je početi 2009. godine. Svjetska ekonomska kriza i smanjenje budžetskih sredstava Kantona Sarajevo dovode do odlaganja početka gradnje ove zgrade. Studenti i uposlenici Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta nadaju se brzom prevazilaženju aktuelne ekonomske krize, nakon čega bi se moglo očekivati i osiguranje sredstava za izgradnju ovog objekta i, vjerovati je, konačno smještanje Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta na adresu na kojoj će obilježavati svoje viševjekovno postojanje.

Slika 13. Dio unutrašnjosti zgrade Fakulteta adaptirane 2007. i 2008. godine

Fakultet je od svog osnivanja djelovao na ukupno sedam adresa. Prvi sati nastave na studiju poljoprivrede u Bosni i Hercegovini održani su na današnjoj Obali Kulina Bana, u zgradi koju je za rad tek osnovanog fakulteta iznajmilo MKPD "Gajret". Zgrada na Grbavici, u Zagrebačkoj 18, bila je njegov dom nepunih 45 godina i u sjećanjima ne samo uposlenika i bivših studenata, nego i velikog broja građana Sarajeva, ona se još uvijek vezuje za Poljoprivredni fakultet. Stradanje ove zgrade tokom rata 1992.-1995. godine predstavlja jedan od simbola stradanja i Univerziteta i grada Sarajeva. Tokom ovog rata Fakultet kratko vrijeme radi na Veterinarskom fakultetu, u prostorima uprave Građevinskog preduzeća "Bosna", te najvećim dijelom rata u prostorima Ekonomskog fakulteta. Prelaskom u Kampus Univerziteta u Sarajevu Fakultet se, na određeni način, u još dva navrata diže iz pepela vjerujući da će se u Kampusu razvijati i djelovati u prostoru čija su obilježja naučna misao, studiranje, mudrost univerzitetskih profesora i optimizam, energija i inovativnost studentske mladosti.

Mapa 1. Lokacije u Sarajevu na kojima je Fakultet djelovao od svog osnivanja 1940. godine do danas (1 – Obala 32, zgrada MKPD "Gajret"; 2 – Zagrebačka 18, Grbavica; 3 – Veterinarski fakultet; 4 – GP "Bosna"; 5 – Ekonomski fakultet; 6 – Zgrada bivšeg regrutnog centra u Kampusu Univerziteta; 7 – Zgrada u Kampusu Univerziteta adaptirana 2007. i 2008. godine)

Slika 15. Idejni projekat nove zgrade Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta

(Doc. dr Milenko Blesić)

2. 3. Rad Fakulteta tokom rata od 1992.-1995. godine

Prošlo je 70 godina (uz manji prekid) života i rada našeg Fakulteta. Najviše njih bile su godine njegovog narastanja u instituciju visokog ugleda u svijetu znanja, ali je prošao, preživio te nadvladao i mnoge ratne godine. Ove zadnje svojim bezumljem uspjele su ga materijalno čak i razoriti, ali ne i uništiti ono duhovno što je kroz svoje dugo postojanje ustrajno stvarao.

Slika 16. Devastirana zgrada Fakulteta u Zagrebačkoj 18

Do početka rata Fakultet je bio jedina visokoškolska institucija u cijeloj Bosni i Hercegovini za obrazovanje kadrova u poljoprivredi i prehrambenoj industriji.

I pored ogromnih ratnih šteta, zbog kojih smo ostali praktično bez ičega, i pored svakodnevnog granatiranja Sarajeva, Fakultet nije prestajao sa radom. Nastavnici i drugo osoblje Fakulteta su od juna 1992. godine radili, najprije u prostorijama G.P. „Bosna“ i Veterinarskog fakulteta, a od septembra 1992. godine u vrlo skućenim prostorijama Ekonomskog fakulteta. Na pojedinim godinama studija, na kojima je bilo više studenata, održavala se povremeno skraćena nastava, čak i na najvećoj hladnoći – bez grijanja prostorija i pod ratnim dejstvima. Nastavno osoblje i studenti su pod kišom granata i snajperskih metaka dolazili na Ekonomski fakultet, gdje su dobijene dvije manje prostorije u kojima su se tokom rata odvijale aktivnosti Fakulteta. U čitavoj zgradi nije bilo grijanja, a na prozorima su se nalazili najloni da bi sačuvali minimum toplote. Tokom zime, kada je također bilo raznih aktivnosti, na radnim mjestima i u učionicama se sjedilo u zimskim kaputima. Kod svih zaposlenih i studenata, pored ispunjavanja radnih obaveza, stalno je bila na umu misao kako si obezbijediti minimalne uslove za preživljavanje (hrana i voda) i sačuvati se od snajperskih metaka i gelera.

2.3.1. Ljudski i materijalni resursi 1992. godine

Pred agresiju na našu zemlju na Fakultetu je bilo 210 zaposlenih od čega 50 profesora i docenata i 36 asistenata koji su izvodili nastavu na redovnom, vanrednom i postdiplomskom studiju. Fakultet je u to vrijeme imao preko 1000 studenata. Fakultet je imao osam instituta i zajedničke službe.

Zgrada Fakulteta imala je 10.183 m² prostora. Imala je 263 sobe, među kojima i 20 laboratorija, četiri amfiteatra, od kojih su dva bila opremljena video-tehnikom za nastavu. Biblioteka Fakulteta je imala 85.000 knjiga i još 75.000 drugih naslova.

U sastavu Poljoprivrednog fakulteta izdvojeni dio imovine je na lokaciji Butmir, koja je namijenjena potrebama praktične nastave i istraživačkog rada. Imovina obuhvata cca 7 ha površine, od kojih se intenzivno obrađivalo 6 ha, a preostali dio je pod objektima i ekonomskim dvorištem. Od objekata se nalazila upravna zgrada sa pratećim stambenim objektima za privremeni smještaj radnika Fakulteta i laboratorija za poljoprivredne mašine u čijem sastavu su se nalazili: hangarski prostori za smještaj poljoprivredne mehanizacije, mini servisna radionica za atestiranje poljoprivrednih mašina, te neophodni učionički i kancelarijski prostor.

2.3.2. Ljudski i materijalni resursi tokom ratnog perioda 1992.-1995. godine

Tokom rata je na Fakultetu ostalo oko 35% nastavnika i drugih zaposlenih od 210 zaposlenih pred rat. Za naš Fakultet je karakteristično, da je u toku agresije po svom sastavu ostao multinacionalan i multikonfesionalan, ne samo među zaposlenim, nego i među studentima, što nije slučaj sa druga tri fakulteta, koji su osnovani u Republici Srpskoj (Istočno Sarajevo i Banja Luka) i Zapadnom Mostaru.

U ratu su bila angažovana 23 profesora (13 redovnih, 6 vanrednih i 4 docenta), 9 asistenata, 6 ostalih, a 24 uposlenika su bila na čekanju. Ostatak od 148 uposlenika je iz raznih razloga napustio Fakultet u ratnim uslovima (27 profesora i docenata, 27 asistenata i 94 ostalih). Tokom rata na Fakultetu je studiralo 360 studenata, kako se vidi u tabeli 2. Ovi podaci ukazuju da su se tokom čitavog rata odvijale obrazovne aktivnosti sa studentima kao i da se radilo na usavršavanju kadrova.

Fakultet je katastrofalno stradao u agresivnom ratu 1992.-1995. godine, potpuno je opljačkan, nekoliko puta paljen u periodu od 9. do 15. maja 1992. godine i vatra je progutala sve što je moglo gorjeti.

Objekti na Eksperimentalnom poligonu u Butmiru bili su potpuno razrušeni, a zemljišne površine dijelom minirane. Ratna linija opkoljenog Sarajeva je prolazila preko Poligona. Nakon rata, uz pomoć Vlade Republike Slovenije izgrađen je novi objekt „Laboratorije za poljoprivredne mašine“, a zemljište deminirano i zasađeno novim kolekcijama poljoprivrednih kultura.

Tabela 2. Broj diplomanata, magistara i doktora nauka u toku rata

Godina	Diplomirani inženjeri					Magistri nauka	Doktori nauka
	Odsjeci				Svega		
	Ratarstvo	Voćarstvo i vinogradarstvo	Stočarstvo	Tehnologija poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda			
1992.	35	16	18	27	96	6	1
1993.	7	6	5	6	24	3	
1994.	13	16	7	5	41	5	1
1995.	3	4	3	9	19	2	
Ukupno	58	42	33	47	180	16	2

Slika 17. Ulaz u zgradu Fakulteta nakon rata 1992.-1995.

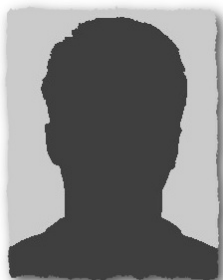
Ukupna ratna šteta na Fakultetu procjenjuje se na 55 miliona KM. Uništena je i naučna i stručna dokumentacija, u kojoj je bilo uloženo oko 3.000 godina rada. Uništena je i sva administrativna i personalna dokumentacija (i studenata i zaposlenih).

(Prof. dr. Refik Telabašić i Prof. dr. Zlatko Hakl)

2.4. Dekani fakulteta

Fakultet je tokom 70 godina od njegovog osnivanja vodilo ukupno 27 dekana. U akademskoj sredini dekan je prvi među jednakim, pa se njegove inicijative, planovi i programi mogu realizovati samo uz punu podršku i angažman svih nastavnika, saradnika i ostalih uposlenika fakulteta. Dekan je istovremeno i osoba odgovorna za obezbjeđenje uslova za funkcionisanje fakulteta u skladu sa zakonskim propisima, osoba koja je lice fakulteta u javnosti, ali i osoba koja svojim vizijama i organizacijskim sposobnostima može umnogome uticati na njegov razvoj.

Najveći broj dekana Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje, Poljoprivredno-šumarskog, Poljoprivrednog i Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta na svoj način je ostavio traga u njegovoj istoriji. Neki dekani su imali sreću da ga vode u miru i stabilnim društvenim i ekonomskim prilikama, pa su se u većoj mjeri mogli posvetiti planiranju i provođenju projekata koji su vodili poboljšanju uslova studiranja, jačanju istraživačkih kapaciteta i poboljšanju materijalne situacije Fakulteta. Neki su, međutim, morali preuzeti teret odgovornosti prve osobe Fakulteta u vremenima kada se on stvarao, u vremenima kada je fizički nestajao, u vremenima kada je paljen, rušen, preseljavan i kada je ponovo građen i opreman. Vrijeme jubilarne godišnjice Fakulteta i prilika je za kratko podsjećanje na njegove dosadašnje dekane.

Dr Stanoje Nedeljković
(1940/41.)

Prvi dekan Poljoprivredno-šumarskog fakulteta imenovan odlukom Savjeta Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Beogradu 1940. godine. Redovni profesor geodezije na Univerzitetu u Beogradu. Bio na čelu matičara Fakulteta i prvog tima nastavnika, koji je organizovao nastavu prvog semestra koja je počela u januaru 1940. godine.

Prof. dr. Nikola Zdanovski
(1948/49., 1949/50. i
1957/58.)

Rođen 1885. godine u Moskvi. Diplomirao 1926. godine na Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Doktorirao 1936. i habilitirao 1947. godine. Na Fakultetu radio od 1947. do 1965. godine. Jedan od prvih nastavnika Fakulteta. Dekan Fakulteta u tri i prodekan u jednom mandatu. Penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Mljekarstvo. Bio je redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Umro je 1973. godine.

Prof. Fazlija Ing. Alikalfić
(1950/51. i 1952/53.)

Rođen u Mostaru 1910. godine. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Pragu 1934. godine. Izabran za prvog nastavnika Šumarskog odsjeka Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1949. godine. Osnivač Katedre i Zavoda za uzgajanje šuma. Bio prodekan Fakulteta i prorektor. Penzionisan kao redovni profesor 1972. godine.

Prof. dr. Dragomir Ćosić
(1950/51. i 1955/56.)

Rođen 1896. u Velikoj Drenovi kod Trstenika. Agronomski studij završio u Grignonu, Francuska. Doktorirao 1924. godine na Prirodno-matematskom fakultetu u Nancyu. Među matičarima i osnivačima Fakulteta. Redovni profesor na predmetu Specijalno ratarstvo. U po dva mandata bio dekan i prodekan Fakulteta. U jednom mandatu prorektor Univerziteta u Sarajevu. Bio je redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Umro je 1977. godine.

Prof. Viktor Ing. Vitolović
(1953/54.)

Rođen 1899. godine u Sovinjaku, Pula. Diplomirao 1931. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Habilitirao 1957. godine. Radio kao profesor Opšteg voćarstva. Posebno zaslužan za podizanje FOPD Slatina. Penzionisan 1963. godine u zvanju redovnog profesora na predmetu Opšte voćarstvo. U dva mandata bio i prodekan Fakulteta. Umro je 1976. godine.

Prof. Begović Ing. Branislav
(1954/55.)

Rođen 1902. godine u Fakovićima, Srebrenica. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu 1926. godine. Na Fakultetu radio od februara 1949. godine kao vanredni profesor na predmetu Iskorišćavanje šuma. Osnivač i šef Katedre za iskorišćavanje šuma. Penzionisan kao redovni profesor 1972. godine.

Prof. Vasilije Ing. Matić
(1956/57.)

Rođen 1906. godine u Srpskim Moravcima, Hrvatska. Diplomirao 1930. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Od 1950. godine vanredni profesor na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu na predmetu Uređivanje šuma. Bio šef Zavoda i Katedre za uređivanje šuma. Penzionisan u zvanju redovnog profesora 1972. godine.

Prof. Salko Ing. Đikić
(1958/59. do 1.1.1959.)

Rođen 1906. godine u Mostaru. Studij šumarstva završio na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu. Bio prvi direktor Šumarskog instituta u Sarajevu, odakle 1950. godine prelazi na Fakultet kao vanredni profesor na predmetima Šumske kulture i Šumske melioracije. Penzionisan u zvanju redovnog profesora 1973. godine.

Prof. Milan Ing. Dobrenov
(od 1.1. do 1.9.1959.)

Rođen je 1902. godine u Novom Sadu. Na Fakultetu radio kao vanredni profesor na predmetu Povrtlarstvo od 1953. do 1962. godine. Umro je u Novom Sadu.

Prof. dr Ljubo Božić
(1959/60. - 1961/62.)

Rođen 1913. godine u Banjoj Luci. Diplomirao 1936. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Habilitirao 1958., a doktorirao 1961. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu. Na Fakultetu radio od 1954. godine kao profesor na predmetima Agrarna politika, Politička ekonomija i Zadrugarstvo. Penzionisan 1980. godine.

Prof. dr Dušan Maksimović
(1962/63. i 1963/64.)

Rođen 1915. godine u Sijekovcu kod Bosanskog Broda. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu 1939., a doktorirao kao prvi doktor poljoprivrednih nauka na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu 1953. godine. Redovni profesor i osnivač katedre za Ishranu domaćih životinja. Bio je redovni član Akademije nauka i umjetnosti BiH. Umro je 1978. godine.

Prof. dr Risto Parijez
(1964/65. – 1966/67.,
1969/70. i 1970/71.)

Rođen 1919. u Bihovima, Trebinje. Diplomirao 1949. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu. Doktorirao 1957. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu. Penzionisan 1974. godine u zvanju redovnog profesora na predmetima Tržište poljoprivrednih proizvoda i Ekonomika poljoprivrede.

Prof. dr Branko Bajčetić
(1967/68. i 1968/69.)

Rođen 1920. godine u Bileći. Diplomirao 1949. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Beogradu. Doktorirao 1959. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Bio je profesor na predmetu Organizacija poljoprivrednih gazdinstava i dopisni član Akademije nauka i umjetnosti BiH. Fakultet napustio u zvanju redovnog profesora 1973. godine.

Prof. dr Osman Sarić
(1971/72. i 1972/73.)

Rođen 1925. godine u Gacku. Diplomirao na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu, a doktorirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1964. godine. Na Fakultetu radio od 1959. godine, prvo kao asistent, a kasnije kao profesor na predmetima iz oblasti proizvodnje krmnog bilja i proizvodnje stočne hrane. Penzionisan kao redovni profesor 1990. godine.

Prof. dr Žak Finci
(1973/74. i 1974/75.)

Rođen 1921. godine u Sarajevu. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu. Doktorirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1959. godine. Na Fakultetu bio zaposlen od 1948. godine kao asistent, a kasnije profesor na predmetu Organizacija poljoprivrednih gazdinstava. Penzionisan 1986. godine.

Prof. dr Mihovil Vlahinić
(1975/76. i 1976/77.)

Rođen 1926. godine u Ravnom. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Doktorirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1965. godine. Specijalizirao navodnjavanje u Italiji i hidromelioracije u Francuskoj. Na Fakultetu radio od 1963. godine. Penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Melioracije i uređenje zemljišta. Redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

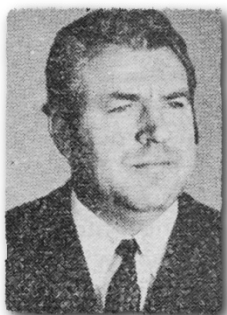
Prof. dr Olga Vidović
(1977/78. i 1978/79.)

Rođena 1921. godine u Hrasnici kod Sarajeva. Diplomirala i doktorirala na Poljoprivrednom fakultetu u Beogradu. Na Fakultetu radila od 1950. godine. Bila prorektor Univerziteta u Sarajevu. Penzionisana u zvanju redovnog profesora na predmetu Genetika.

Prof. dr Mitar Bašović
(1979/80. i 1980/81.)

Rođen 1927. godine u Kusačama kod Sokoca. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu, na kojem je i doktorirao 1964. godine. Na Fakultetu radio od 1961. godine kao asistent, a zatim i kao nastavnik u svim zvanjima na predmetu Fiziologija biljaka.

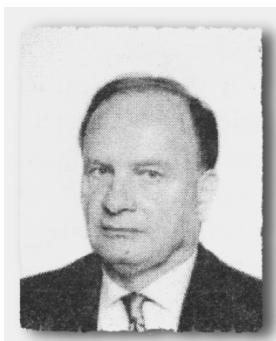
Prof. dr Jusuf Mulić
(1981/82. i 1982/83.)

Rođen 1933. godine u Konjicu. Diplomirao 1957. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu, na kojem je i doktorirao 1964. godine. Magistrirao na Univerzitetu u Napulju, a postdoktorske studije završio na Univerzitetu u Hohenheimu. Na Fakultetu radio od 1958. godine. Bio redovni profesor na predmetu Troškovi i kalkulacije. Rektor Univerziteta u Sarajevu od 1991/92. i 1992/93. akademske godine.

Prof. dr Natalija Dozet
(1983/84. i 1984/85.)

Rođena 1923. godine u Sarajevu. Diplomirala 1950. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu, a doktorirala na Poljoprivrednom fakultetu u istom gradu 1963. godine. Na Fakultetu radila od 1953. godine kao asistent, a kasnije i kao profesor u svim zvanjima na predmetima Prerada mlijeka i mliječnih proizvoda i Mljekarstvo.

Prof. dr Refik Numić
(1985/86. i 1986/87.)

Rođen 1936. godine u Sarajevu. Diplomirao 1957. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu. Magistrirao na Poljoprivrednom fakultetu u Beogradu. Doktorirao 1970. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Specijalizirao fitopatologiju u Japanu. Na Fakultetu radio od 1959. godine. Prošao sva saradnička i nastavnička zvanja na predmetu Fitopatologija. Kao profesor emeritus na Fakultetu bio aktivan i nakon penzionisanja. Preminuo 2008. godine.

Prof. dr. Predrag Lučić
(1987/88. – 1990/91.)

Rođen 1934. godine na Cetinju, Crna Gora. Diplomirao 1959. na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu, na kojem je i doktorirao 1971. godine. Specijalizirao iz oblasti fiziologije voćaka u Holandiji. Na Fakultetu radio od 1961. godine. Prošao sva saradnička i nastavna zvanja na predmetu Opšte voćarstvo.

Prof. dr. Zahid Čaušević
(1991/92. – 1993/94.)

Rođen 1928. godine u Stranama, Pale. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu 1953. godine. Doktorirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1972. godine. Na Fakultetu nastavu izvodio od 1975., a u radnom odnosu bio od 1979. godine. Kao profesor emeritus na Fakultetu bio aktivan i nakon penzionisanja. Preminuo 2008. godine.

Prof. dr. Refik Telalbašić
(1994/95. – 1996/97.)

Rođen 1932. godine u Bačkom Petrovcu. Diplomirao 1958. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu. Na istom fakultetu doktorirao 1965. godine. Na Fakultetu radio od 1961. godine. Penzionisan kao redovni profesor Opšteg stočarstva i konjogojstva, kao dijela predmeta Specijalno stočarstvo. Kao profesor emeritus na Fakultetu aktivan i nakon penzionisanja.

Prof. dr. Hamid Bogučanin
(1997/98. – 2001/02.)

Rođen 1949. godine u Tuzinju, Sjenica. Diplomirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1972. godine na kojem je i magistrirao 1984., te doktorirao 1989. godine. Na Fakultetu radi od 1979. godine, prolazeći sva saradnička i nastavna zvanja. Redovni je profesor na predmetu Troškovi, kalkulacije i računovodstvo. U dva mandata obavljao prodekansku dužnost.

Prof. dr Vjekoslav Selak
(2002/2003. – 2005/06.)

Rođen 1942. godine u Dušćici, Prozor-Rama. Diplomirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1964. godine, na kojem je i doktorirao 1977. godine. Magistrirao na Poljoprivrednom fakultetu u Novom Sadu. Na Fakultetu radi od 1969. godine. Redovni profesor na predmetu Tržište poljoprivrednih proizvoda. U jednom mandatu bio prodekan Fakulteta.

Prof. dr Mirsad Kurtović
(2006/07. – 2009/10.)

Rođen 1962. godine u Sarajevu. Diplomirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1986., na kojem je i magistrirao te doktorirao 1998. godine. Na Fakultetu radi od 1988. godine. Prošao sva saradnička i nastavnička zvanja. Redovni profesor na predmetu Oplemenjivanje biljaka. U tri mandata bio prodekan za nastavu Fakulteta.

(Doc. dr Milenko Blesić)

3. OBRAZOVANJE

3.1. Predbolonjski sistem studiranja

3.1.1. Obrazovanje diplomiranih inženjera poljoprivrede i prehrambenih tehnologija

Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje, a zatim Poljoprivredno-šumarski, Poljoprivredni i Poljoprivredno-prehrambeni fakultet kao svoj prvenstveni zadatak u edukativnom smislu imali su obrazovanje diplomiranih inženjera poljoprivrede i, kasnije, tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Do danas je stručno zvanje diplomiranog inženjera na Fakultetu steklo više od 5.100 njegovih studenata.

Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu osnovan je 1940. godine i na njemu je od januara 1941. godine izvođena nastava prvog i drugog semestra do početka rata u aprilu te godine. I pored svih nastojanja, nije bilo moguće doći do nastavnog plana prve godine studija na Fakultetu 1940/41. akademske godine. Imajući u vidu da je Poljoprivredno-šumarski fakultet Sarajevo formiran pod okriljem Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Beogradu, sa velikom vjerovatnoćom se može pretpostaviti da su i nastavni planovi ova dva fakulteta bili, ako ne istovjetni, ono barem u velikoj mjeri usaglašeni. Kako je spomenuto, do početka rata 1941. godine nastava na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu bila je organizovana samo za studente upisane u prvu godinu studija, a i to po ubrzanom tempu. Studentima koji su bili upisani u prvu godinu Fakulteta 1940. godine po završetku rata priznavano je pohađanje prvog i drugog semestra te im je omogućavan nastavak studija na ondašnjim drugim poljoprivrednim fakultetima u Jugoslaviji i na Saveznoj visokoj poljoprivrednoj školi za planinsko gazdovanje u Sarajevu, koja se osniva 1946. godine.

Intencija osnivača Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje bila je visokoškolsko obrazovanje stručnjaka za poljoprivredu brdsko-planinskih krajeva. Prvi nastavni plan Škole imao je kroz četiri studijske godine i osam semestara 46 obaveznih predmeta. Nastavni plan Škole se samo za dva predmeta – Planinsko gazdovanje i Šumarstvo – razlikovao od tadašnjih nastavnih planova studija poljoprivrede na Univerzitetu u Beogradu i Sveučilištu u Zagrebu. Ipak, zbog svoje promovisane orijentacije ka školovanju stručnjaka osposobljenih za razvoj poljoprivrede u brdskim i planinskim područjima, Školu su, pored pretežnog broja studenata iz Bosne i Hercegovine, upisivali i mnogi studenti iz Makedonije, Srbije i Slovenije. U prvu godinu 1947/48. akademske godine bio je upisan 161 student. Pored toga, u peti semestar upisano je još 22 studenta petog semestra Poljoprivrednih fakulteta u Beogradu i Zagrebu.

Prvi i drugi semestar trajali su po 18, a ostali po 19 sedmica. Broj sati nastave sedmično kretao se od 40 do 50, a po semestru od 720 do 950. I za to, a pogotovo za današnje vrijeme, nastavni plan bio je izuzetno zahtjevan. Multidisciplinarnost, koja je inače

obilježje studija poljoprivrede, i obimnost nastavnog plana uticali su na to da su studenti prvih generacija Visoke škole svoje studije, uz rijetke izuzetke, završavali tek nakon pet, šest ili više godina studija.

Formiranjem Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1948. godine nastavni plan Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje postaje nastavni plan Poljoprivrednog odsjeka ovog fakulteta, a pored postojećih predmeta dodaju se i po dva sata sedmično predvojničke obuke u svim semestrima. Na ovaj način broj obaveznih predmeta na Poljoprivrednom odsjeku Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u periodu od 1947/48. do 1956/57. godine povećava se na 48. Preko 50% sati nastave ovog nastavnog plana odnosilo se na stručne agronomske predmete, a 33% na opšte stručne predmete. Agroekonomski predmeti nosili su 9%, a opšti predmeti 6% ukupnog broja sati.

Slika 18. Terenske vježbe iz vinogradarstva u Domanovićima
1958. godine

Dugo trajanje studija, s jedne strane, i potreba za većim brojem poljoprivrednih stručnjaka koji je što prije trebalo uključiti u proizvodnju i poslijeratnu obnovu, s druge strane, doveli su do nastojanja za ukidanjem nekih predmeta ili spajanja srodnih predmeta u jedan. Na ovaj način je nastavni plan sa 48 predmeta postepeno sveden na 35 obaveznih predmeta u nastavnom planu prema kojem je izvršen upis studenata u prvu godinu studija 1957/58. akademske godine. U poređenju sa nastavnim planom Savezne Visoke škole 1947/48. godine, odnosno nastavnim planom Poljoprivrednog odsjeka Poljoprivredno-šumarskog fakulteta od 1948/49. godine, novi nastavni plan nije sadržavao slijedeće predmete: Ruski jezik, Uvod u poljoprivredu, Analitička hemija, Poljoprivredno zakonodavstvo, Niža geodezija, Ishrana biljaka, Planinsko gazdovanje, Oplemenjivanje bilja, Prerada voća i povrća, Šumarstvo, Poljoprivredne građevine, Poljoprivredna elektrifikacija i Slatkovodno ribarstvo.

Studij po ovom nastavnom planu Poljoprivrednog odsjeka na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu organizovan je samo za generacija studenata prvi put upisanu 1957/58., jer je već naredne godine ova generacija prešla na tri novoformirana studijska smjera.

Prve četiri godine rada Poljoprivredno-šumarskog fakulteta odgovaraju periodu kratkotrajne i veoma intenzivne kolektivizacije poljoprivrede, koja je zahtijevala agronome opšteg profila. U ovom periodu broj studenata upisanih u prvu godinu studija redovno je prelazio 100, što je govorilo o naraslim potrebama sektora koji je rezultirao pojačanim interesom za studije poljoprivrede. Međutim, zaustavljanje procesa kolektivizacije i stvaranja seljačkih radnih zadruga dovodi i do smanjenja interesa i broja upisanih na Fakultet. Tako su npr. 1952/53. godine prvu godinu studija upisala 54 studenta, a 1955/56. godine tek 46 studenata. Do novog povećanja interesa za studij poljoprivrede dolazi od 1957. godine što odgovara početku perioda modernizacije u poljoprivredi, prvo na krupnim gazdinstvima, a zatim i u privatnom sektoru. Kako je spomenuto, ova godina predstavljala je i godinu značajnih promjena nastavnog plana Poljoprivrednog odsjeka na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu.

U periodu od 1947. do 1957. godine na Fakultetu je diplomiralo preko 500 inženjera agronomije koji će u narednom periodu, uz iskustva stečena u praksi, biti nosioci procesa modernizacije i intenzifikacije poljoprivredne proizvodnje i okrupnjavanja poljoprivrednih gazdinstava.

Krajem 1958. godine dolazi do razdvajanja dotadašnjeg Poljoprivredno-šumarskog fakulteta na Poljoprivredni i Šumarski fakultet. Ovo razdvajanje pada u vrijeme kada se sa tadašnjeg saveznog i republičkog nivoa iniciraju reforme studija, posebno na poljoprivrednim fakultetima. Ove inicijative dovode do uvođenja tri odsjeka sa usmjerenim studijima na Poljoprivrednom fakultetu. Fakultet kreira posebne nastavne planove za Ratarski, Voćarsko-vinogradarski i Stočarski odsjek. Usmjeravanje je počelo u 1958/59. godini za studente koji su te godine upisivali prvu i drugu godinu, dok su studenti treće i četvrte godine nastavili studij po planu Opšteg smjera.

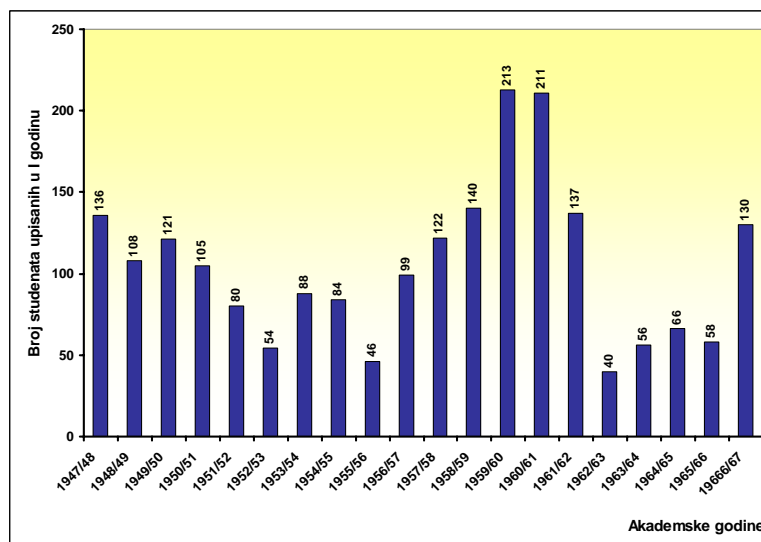
Usmjeravanje studija omogućilo je znatno smanjenje obima nastavne materije, broja predmeta i broja sati predavanja i vježbi u poređenju sa ranijim opštim smjerom. Tako je broj predmeta na Ratarskom odsjeku iznosio 25, na Voćarsko-vinogradarskom 28 i 24 na Stočarskom odsjeku. Značajno je smanjen i broj sati predavanja sedmično. U periodu od 1947. do 1957. godine broj sati predavanja i vježbi sedmično je dostizao 46, da bi sa svođenjem broja predmeta na 36 u 1957/58. godini i broj sati od semestra do semestra bio sveden na 25 do 35.

Usmjeravanjem studija na tri odsjeka broj sati sedmično smanjen je na 14-29 na Ratarskom, 19-29 na Voćarsko-vinogradarskom i 17-30 na Stočarskom odsjeku. Usmjeravanje dovodi i do skraćivanja perioda studiranja, tako da veći broj studenata završava studij za četiri ili četiri i po godine, dok je u vrijeme studija na Odsjeku za poljoprivredu Poljoprivredno-šumarskog fakulteta studentima u prosjeku trebalo pet i po godina do diplomiranja.

Reformisanje nastavnih planova trebalo je da dovede do bržeg završavanja studija, a predstavljalo je i reakciju na tada izražen interes sektora za inženjerima poljoprivrede obučene za organizaciju i realizaciju proizvodnje u jednoj grani poljoprivrede. Poljoprivredni fakultet u Sarajevu relativno brzo se prilagodio novim zahtjevima i uslovima pa su u periodu od 1959. do 1967. godine diplomirala 232 inženjera poljoprivrede Ratarskog, 211 Voćarskog i 116 Stočarskog odsjeka.

Smatalo se da usmjeravanje studija rješava tadašnju novu široku praksu poljoprivrednih gazdinstava. Uskoro se, međutim, ispostavilo da usmjereno školovan agronom ne zadovoljava potrebe svih proizvodnih, ali i mnogih stručnih i administrativno-upravnih organizacija. Ovim je još jednom otvorena dilema stara koliko i studiranje poljoprivrede: agronom opšteg ili agronom usmjerenog profila? Sa ovom dilemom nije se suočavao samo Poljoprivredni fakultet u Sarajevu, a ona i do danas nigdje nije potpuno prevaziđena.

Početak šezdesetih dolazi do stagnacije široko pokrenute modernizacije jugoslovenske poljoprivrede, što za posljedicu ima i pad broja studenata upisanih u prvu godinu. U prvu godinu na sva tri smjera Fakulteta 1962/63. godine upisano je svega 40 studenata, a smanjen interes za studije poljoprivrede bilježi se i nekoliko narednih godina (grafikon 1).

Grafikon 1. Broj studenata upisanih u prvu godinu Odsjeka za poljoprivredu Poljoprivredno-šumarskog fakulteta i odsjeka Poljoprivrednog fakulteta u periodu od 1947. do 1966. godine

Reagujući na zahtjeve poljoprivrednih preduzeća i organizacija, početkom šezdesetih godina Poljoprivredni fakultet Sarajevo snažno inicira otvaranje odsjeka za agrarne ekonomiste. Inicijativa nije naišla na razumijevanje tadašnje republičke vlade i Univerziteta u Sarajevu, koji su smatrali da agrarne ekonomiste treba obrazovati na Ekonomskom fakultetu. Kasniji razvoj situacije pokazao je potpunu svrsishodnost ove inicijative Fakulteta.

Početak šezdesetih godina obilježava i neuspjeh eksperimenta sa stepenovanjem studija poljoprivrede. Najprije inicijative Saveznih organa i Međufakultetske organizacije poljoprivrednih fakulteta Jugoslavije, a zatim i zakonske odredbe predviđjele su uvođenje I, II i III stepena nastave. Prvi stepen trebao je trajati dvije godine, a drugi stepen ukupno četiri godine studija. Treći stepen odnosio se na magistarski studij.

Slika 19. Prijemni ispit na Fakultetu

Na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu preovladavao je stav da za dvije godine nije moguće obrazovati kompetentnog poljoprivrednog stručnjaka te je, pod pritiskom uvođenja stepenovanog studija, Fakultet predlagao da prvi stepen traje pet, a drugi tri semestra. S druge strane Univerzitetsko vijeće i tadašnja Republička vlada smatrali su da studij na Poljoprivrednom fakultetu, uz stepenovanje, treba svesti na svega tri godine studija za II stepen. Uprava Fakulteta takve prijedloge ne prihvata, pa se kao kompromisno rješenje u 1961/62. akademskoj godini ipak uvode I i II stepen nastave, svaki sa po četiri semestra. Stepenovana nastava uvodi se na sva tri tadašnja odsjeka, ali su na I stepen upisani samo studenti generacije 1961/62. godine. Istina, na Odsjeku za voćarstvo i vinogradarstvo I stepen sa četiri semestra uveden je kao eksperimentalan 1960/61. godine. Međutim, već sa 1962/63. godinom stepenovana nastava se zbog niza problema u njenoj realizaciji i neizvjesnog profesionalnog pozicioniranja studenata koji završe prvi stepen ukida. Na svim odsjecima vraća se jedinstveni četverogodišnji studij koji vodi do zvanja diplomiranog inženjera poljoprivrede.

Po nekim svojim elementima pokušaj uvođenja stepenovane nastave liči na reformisanje studija u skladu sa principima Bologna procesa koja će se desiti nekih 45 godina kasnije. Čini se da se i u jednom i u drugom slučaju reformi pristupilo sa dosta stihije, i u jednom i drugom slučaju postojali su snažni institucionalni pritisci za uvođenjem reforme te je, i u jednom i u drugom slučaju, zabilježeno nepovjerenje profesora Fakulteta u kvalitet studija i osiguranje potrebnih stručnih kompetencija sa reformisanjem sistema studiranja. U ovom smislu i danas se aktuelnim čini komentar koji u Godišnjaku Poljoprivrednog fakulteta iz 1967. godine u završnici svog osvrtu na reformisanje studija sa uvođenjem I i II stepena daju profesori Božić, Finci i Pajanović:

"Iskustvo iz ovog sistema studija, kao i uopšte takvih radikalnih reformi kako na ovom tako i na drugim fakultetima, historijski je poučno za eventualne reforme ubuduće: U eventualnu buduću reformu nastave trebalo bi ulaziti uz prethodne solidne naučne analize i preciznije utvrđivanje potreba broja stručnih kadrova, njihovih stručnih profila i specijalnosti, kao i stupnjeva obrazovanosti."

Usmjeravanje studija na tri odsjeka i smanjenje broja sati nastave s kraja pedesetih imali su za posljedicu ili izostavljanje ili znatno reduciranje nastave nekih veoma važnih disciplina za studij poljoprivrede. Ubrzo je konstatovano da izostavljanje i reduciranje ovih disciplina ima za posljedicu smanjenje kvaliteta obrazovanja inženjera poljoprivrede. Uprava Fakulteta je postepeno, promjenama statutarnih odluka, u nastavne planove vratila npr. predmet Matematika i u sve nastavne planove uvele predmet Fiskultura. Pored toga, postojećim nastavnim planovima dodati su slijedeći predmeti:

- Odsjek za ratarstvo: Zoologija, Fiziologija bilja i biohemija i Tržište poljoprivrednih proizvoda;
- Odsjek za voćarstvo i vinogradarstvo: Zoologija, Fiziologija bilja i biohemija, Tržište poljoprivrednih proizvoda i Prerada grožđa, te
- Odsjek za stočarstvo: Osnovi pedologije i Tržište poljoprivrednih proizvoda.

Na taj način 1967. godine nastavni plan Odsjeka za ratarstvo sadržavao je 30, nastavni plan Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo 34, a nastavni plan Odsjeka za stočarstvo 28 predmeta. Ovim je povećan i broj sati nastave sedmično tako da je, od semestra do semestra, na Odsjeku za ratarstvo iznosio 25 – 35 sati, na Odsjeku za voćarstvo i vinogradarstvo 31 – 33 sata i na Odsjeku za stočarstvo 28 – 34 sata.

Od kraja šezdesetih do rata u Bosni i Hercegovini devedesetih godina nastavni planovi na Odsjecima za ratarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo i stočarstvo nisu trpili značajnije izmjene. Promjene nastavnih planova uglavnom su bile vezane za povećavanje ili smanjivanje broja sati nastave i nazive predmeta iz tada na svim fakultetima obaveznih predmeta iz oblasti marksizma i opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Na taj način nastavni planovi tri odsjeka Poljoprivrednog fakulteta za jedan duži period su stabilizovani.

Odlukom Nastavno-naučnog vijeća od akademske 1977/78. godine na Fakultetu se otvara studij na Odsjeku za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda. Naziv ovog odsjeka 1988. godine primijenjen je u Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Otvaranje ovog studija bio je znak zrelosti Fakulteta, ali i svjesnosti značaja prerade poljoprivrednih proizvoda i potrebe obezbjeđivanja stručnjaka za tada rastuću prehrambenu industriju u Bosni i Hercegovini i Jugoslaviji. Studij na ovom odsjeku od svog osnivanja do danas nije prekidao čvrste veze sa agronomskim disciplinama iz kojih je rođen, što je na Fakultetu uvijek sa ponosom i isticano i što je smatrano posebnim kvalitetom. Kvalitet diplomiranih inženjera tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, koji su svoje diplome stekli savladavanjem ovog studija, ubrzo je prepoznat, a sjajne profesionalne karijere ovih diplomanata Fakulteta najbolja su potvrda opravdanosti njegovog pokretanja.

Slika 20. Pismeni ispit na Fakultetu 2007. godine

Odlukom Savjeta Fakulteta u Mostaru se 1983. godine otvara Odjeljenje Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo. Odjeljenje je upisivalo studente od 1983/84. do 1988/89. akademske godine, a nastava se izvodila prema nastavnom planu Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo. Na Odjeljenje u Mostaru uglavnom su se upisivali studenti sa područja Hercegovine, a njegov rad posebnog traga je ostavio kroz osmišljavanje i realizaciju velikog broja diplomskih radova iz oblasti vinogradarstva i segmenata voćarstva specifičnih za uslove Hercegovine.

Fakultet i u najtežim uslovima od svog nastanka, tokom rata 1992. do 1995. godine, upisuje studente na svoja četiri odsjeka, te u prostorijama Ekonomskog fakulteta u Sarajevu organizuje reduciranu nastavu na semestrima koje je pohađao veći broj studenata.

Zbog ratnih stradanja i osipanja kadrova Poljoprivredni fakultet 1995. godine izrađuje novi nastavni plan Općeg odsjeka i prestaje sa upisom na Odsjeke za ratarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo i stočarstvo. Nastavni plan Odsjeka za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda tada takođe trpi određene promjene.

PODACI O ISPITIMA			
Kandidat	Sumeric' Lonja		
Polagao ispit iz	Botanika	(9)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	25. II. 1968		
Polagao ispit iz	penet. deset	(10)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	26. I. 1968		
Polagao ispit iz	osnovni zoologija	(10)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	9. II. 1968		
Polagao ispit iz	Mikrobiologija	(8)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	20. II. 1968		

PODACI O ISPITIMA			
Kandidat	Sumeric' Lonja		
Polagao ispit iz	teor. zoologija	(10)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	21. II. 1968		
Polagao ispit iz	Anal. i fiziol. dom. žir.	(10)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	28. VI. 1968		
Polagao ispit iz	St. fiziologija	(9)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	25. II. 1968		
Polagao ispit iz	Primenjena krmna ishr.	(9)	
i dobio ocjenu			
Datum ispita	21. II. 1968		

Faksimil 3. Stranice indeksa studentice I godine Odsjeka za stočarstvo 1967/68. godine (Arhiva Fakulteta)

Sticanjem nešto boljih uslova za realizaciju nastave prelaskom Fakulteta u bivšu kasarnu "Maršal Tito" i personalnim jačanjem nakon završetka rata nastavni planovi Fakulteta se još jednom revidiraju 1998. godine. Na Općem odsjeku stvaraju se dva usmjerenja: usmjerenje Biljna proizvodnja i usmjerenje Zootehnika. Pored toga, na Fakultet se i dalje upisuju studenti na Opći odsjek i na Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Nastava na Fakultetu realizovana je prema ovim nastavnim planovima do prelaska na sistem studiranja prema principima Bologna procesa 2005/06. godine. Zadnja generacija studenata upisana je u prvu godinu četvorogodišnjih studija 2004/05. akademske godine.

Prvi diplomirani inženjeri poljoprivrede školovani u Bosni i Hercegovini svoje diplomske radove odbranili su na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu 1949. godine. Bili su to: Obrad Petijević, Husnija Resulović, Ivo Viskiće, Maks Ilesić i Antonija Maksimović-Grbac. U narednoj tabeli prikazan je broj diplomiranih inženjera koji su ovo stručno zvanje stekli studiranjem na Saveznoj Visokoj poljoprivrednoj školi za planinsko gazdovanje, Poljoprivrednom odsjeku Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, Poljoprivrednom fakultetu i Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu.

U tabeli 3 navedeni su brojevi diplomiranih inženjera koji su svoje studiranje na Fakultetu okončali u godinama od 1949. do 2009.

Slika 21. Promocija diplomiranih inženjera 1988. godine (Arhiva Fakulteta)

Tabela 3. Broj diplomiranih inženjera poljoprivrede i prehrambene tehnologije od 1949. do 2009. godine po odsjecima Fakulteta

Godina	Odsjeci Fakulteta*							Ukupno godišnje
	Op-Od	Op-Bp	Op-Zt	Od-Rt	Od-VV	Od-St	Od-Tpipp	
1949.	5							5
1950.	12							12
1951.	14							14
1952.	42							42
1953.	24							24
1954.	48							48
1955.	78							78
1956.	34							34
1957.	36							36
1958.	46							46
1959.	73							73
1960.	60			3				63
1961.	37			40	22	24		123
1962.	12			52	57	24		145
1963.	5			42	28	35		110
1964.	3			45	38	10		96
1965.	1			32	23	15		71

Godina	Odsjeci Fakulteta*							Ukupno godišnje
	Op-Od	Op-Bp	Op-Zt	Od-Rt	Od-VV	Od-St	Od-Tpipp	
1966.	1			18	22	7		48
1967.	1			10	17	7		35
1968.				23	14	10		47
1969.				22	4	12		38
1970.	1			26	14	13		54
1971.				31	9	20		60
1972.				38	5	25		68
1973.	1			30	13	12		56
1974.				37	19	18		74
1975.				56	27	34		117
1976.	1			67	35	21		124
1977.				39	30	29		98
1978.				35	23	33		91
1979.				44	26	58		128
1980.				30	24	27		81
1981.				35	22	24	2	83
1982.				27	12	12	8	59
1983.				27	33	36	19	115
1984.				30	25	40	35	130
1985.				32	25	30	50	137
1986.				34	35	40	89	198
1987.				48	41	36	95	220
1988.				48	54	44	83	229
1989.				129	114	99	135	477
1990.				75	49	52	44	220
1991.				94	81	65	21	261
1992.				35	16	18	27	96
1993.				7	6	5	6	24
1994.				13	16	7	5	41
1995.				3	4	3	9	19
1996.				27	25	7	19	78
1997.				13	16	16	12	57
1998.				24	23	13	16	76
1999.				24	25	14	13	76
2000.	1	1					5	7
2001.	3	2	1				18	24
2002.		6	4				10	20
2003.	3	4	4				14	25
2004.	8	3	9				23	43
2005.	8	9	3				28	48
2006.	14	7	7				35	63
2007.	15	15	6				24	60

Godina	Odsjeci Fakulteta*							Ukupno godišnje
	Op-Od	Op-Bp	Op-Zt	Od-Rt	Od-VV	Od-St	Od-Tpipp	
2008.	3	14	5				18	40
2009.	5	14	9				35	63
Svega	595	75	48	1445	1072	995	898	5128
*Odsjeci Fakulteta:								
<ul style="list-style-type: none"> - Op-Od – Opšti odsjek - Op-Bp – Opšti odsjek – Usmjerenje Biljna proizvodnja - Op-Zt – Opšti odsjek – Usmjerenje Zootehnika - Od-Rt – Odsjek za ratarstvo - Od-VV – Odsjek za voćarstvo i vinogradarstvo - Od-St – Odsjek za stočarstvo - Od-Tpipp – Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda 								

Sve do prelaska na sistem studiranja usklađen sa principima Bolonjskog procesa Fakultet je obrazovao diplomirane inženjere poljoprivrede. Hiljade diplomiranih inženjera poljoprivrede, a kasnije i prehrambenih tehnologija, bili su pokretačka snaga i oslonac razvoja poljoprivrede i prehrambene industrije prije svega Bosne i Hercegovine, ali drugih republika nekadašnje Jugoslavije.

Mnogi diplomirani agronomi nastavili su sa svojim obrazovanjem, upisujući postdiplomske (magistarske) studije, specijalizirajući se za određene oblasti. Studiranje na Poljoprivrednom fakultetu kod većeg broja studenata razvilo je ljubav prema naučno-istraživačkom radu i usmjerilo ih prema univerzitetu i drugim naučno-istraživačkim institucijama. Iako u našim uslovima bavljenje naučno-istraživačkim radom u pravilu donosi malu materijalnu satisfakciju, intelektualni izazovi i duhovno ispunjenje koje idu uz bavljenje naukom i istraživanjem garancija su da će i među budućim studentima ovog Fakulteta biti mnogo onih koji će na tekovinama svojih prethodnika poljoprivredu i prehrambenu industriju zadržati u krugu ljudskih djelatnosti neraskidivo povezanih sa napretkom naučne misli.

Ferijalna praksa

Četverogodišnji studij poljoprivrede i tehnologije poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda bio je zahtjevan ne samo zbog potrebe izučavanja velikog broja naučnih i tehnoloških disciplina, nego i zbog obaveze studenta da dvije godine, za vrijeme ljetnih ferija, obavi ferijalnu praksu. Ferijalna praksa trebala je da studentima približi način organizacije rada i tehničko-tehnološke aspekte proizvodnih procesa na poljoprivrednim gazdinstvima i u prehrambenoj industriji. U prvim decenijama rada Fakulteta, studenti poljoprivrede su ferijalnu praksu u pravilu obavljali na fakultetskim oglednim i proizvodnim dobrima. Praksa organizovana na ovaj način imala je niz prednosti, od boravka nastavnika i asistenata sa studentima na praksi, do osjećaja da se zalaganjem na praksi doprinosi dobrobiti Fakulteta. Kasnije, sa transformacijama ovih dobara, ferijalna praksa za studente ugovara se sa poljoprivrednim i preduzećima prehrambene industrije. I kod ovog načina organizovanja ferijalne prakse sa studentima su na praksi boravili

asistenti, a profesori su povremeno obilazili studente i provjeravali realizaciju prethodno usvojenih planova prakse.

U periodu nakon rata devedesetih, sa slabljenjem nekadašnjih velikih poljoprivrednih i preduzeća prehrambene industrije, značajno je reducirana i ugovorena i organizovana ferijalna praksa. Uz izuzetke, kao što je organizovano obavljanje ferijalne prakse manjeg broja studenata na Fakultetskom dobru Butmir i u manjem broju proizvodnih organizacija sa kojima Fakultet ima potpisane ugovore o saradnji u ovom domenu, mnogim studentima je ostavljena mogućnost, ali i obaveza, da sami ugovore svoju ferijalnu praksu.

Vanredni studij

Tokom prve četiri godine postojanja Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje, odnosno Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, pored redovnih, studije su upisivali i vanredni studenti. U 1947/48. godini prvu godinu vanredno upisuje 25 studenata. Ovaj broj je u narednim godinama padao da bi 1950/51. godine u prvu godinu bila upisana samo dva vanredna studenta. Slijedeće godine vanredni studij se ukida, da bi on, u skladu sa tadašnjim zakonskim propisima bio ponovo otvoren 1960. godine.

Ponovna mogućnost vanrednog studiranja izazvala je umjeren interes među studentima tako da je 1961/62. godine prvu godinu tri odsjeka Fakulteta vanredno upisalo 77 studenata. Međutim, veliki broj vanredno upisanih studenata napuštao je studij i u ovim godinama samo su najvrijedniji i najuporniji dolazili do diplome inženjera poljoprivrede studirajući vanredno. Treba imati u vidu da su gotovo svi tadašnji vanredni studenti bili zaposleni i da nisu imali posebnog razumijevanja svojih radnih organizacija ni u pogledu odsustva s posla radi studiranja, ni u pogledu obezbjeđivanja sredstava za troškove studija.

Od sedamdesetih godina vanredni studij doživljava određenu stabilizaciju u pogledu broja studenata koji su na ovaj način studirali. Broj vanrednih studenata koje Fakultet svake godine može upisati, uostalom kao i broj redovnih studenata, utvrđuje osnivač i on je najčešće na oko 10% studenata koji studij upisuju redovno. Od kraja osamdesetih godina, ne samo na Poljoprivrednom fakultetu, među vanrednim studentima sve manje je zaposlenih, a sve više onih koji studij nisu uspjeli upisati u statusu redovnog studenta.

Na samom Fakultetu periodično su se otvarale rasprave o efikasnosti vanrednog studija. Akta Fakulteta predviđala su periodično izvođenje sažete teoretske nastave i najvažnijih praktičnih nastavnih jedinica za vanredne studente. Teškoće u organizovanju praktične nastave, terenskih vježbi i ferijalne prakse za vanredne studente zasigurno su u određenoj mjeri stručno hendikepirale studente, koji su studij završavali na ovaj način.

Slika 22. Promocija diplomiranih inženjera i magistara nauka 2007. godine

3.1.2. Postdiplomski (magistarski) studij

Početak šezdesetih godina 20. vijeka zakonske i statutarne odredbe omogućavaju uvođenje tzv. nastave III stepena, odnosno magistarskog studija. Iniciranje i organizovanje nastave III stepena, koja vodi do stepena magistra nauka, prije svega je bio rezultat nastojanja da se obezbijedi personal koji će biti angažovan u naučno-istraživačkom radu i na visokoškolskim ustanovama. Na Poljoprivrednom fakultetu polazilo se od shvatanja da na magistarskim studijima treba dati mjesta onim disciplinama i programima koji će kandidatima omogućiti da uđu u produbljena teoretska znanja i ovladaju metodama naučno-istraživačkog rada. Prvenstveni obrazovni cilj magistarskog studija bio je osposobljavanje kandidata za samostalno organizovanje i realizaciju naučno-istraživačkog rada.

Kod organizacije prvih magistarskih studija profesori Fakulteta vodili su se njegovim tadašnjim personalnim i materijalnim kapacitetima, ali i kapacitetima ondašnjeg Instituta za poljoprivredna istraživanja u Sarajevu. Prvi pravilnik III stepena studija predvidio je da se na Fakultetu mogu izvoditi magistarske studije iz oblasti: ratarstvo, stočarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo, zaštita bilja i ekonomika poljoprivredne proizvodnje.

Na prijedlog tadašnjih katedri u akademskim 1964/65. i 1965/66. godini na Odsjeku za stočarstvo otvoreni su magistarski studiji iz Stočarstva i Mljekarstva, a na Odsjeku za ratarstvo studiji iz oblasti Njivskih velikih kultura i Njivskih krmnih kultura i travnjaka. Nastvni planovi ovih prvih magistarskih studija Fakulteta predstavljeni su u tabeli 4.

Nastavu na ovim magistarskim studijima najvećim dijelom izvodili su nastavnici Fakulteta, ali su bili angažovani i stručnjaci Instituta za poljoprivredna istraživanja u Sarajevu, te profesori univerziteta iz Beograda, Zagreba i Ljubljane. Magisterij iz oblasti Stočarstvo prijavilo je pet, a iz Mljekarstva četiri kandidata. Studij Njivske velike kulture upisalo je 7, a studij Njivske krmne kulture i travnjaci 4 kandidata. Tokom studija koji je trajao četiri semestra broj kandidata se osipao.

U godinama neposredno nakon pokretanja prvih magistarskih studija dolazi do privremenog zastoja u kreiranju i pokretanju novih studija. Posebne teškoće za realizaciju novih magistarskih studija predstavljala su pitanja neriješenog finansiranja studija i nezadovoljavajuće prostorne mogućnosti Fakulteta za odvijanje svih vidova nastave. Polazilo se, naime, od ispravne pretpostavke da bi studentu magistarskog studija trebalo osigurati neku vrstu radnog mjesta odakle bi kontinuirano bio uključen u sistematičan i studiozan rad, posebno na izradi svoje magistarske teze. Problem je predstavljao i nedostatak uređaja i instrumenata potrebnih za realizaciju kvalitetnih naučnih istraživanja te dobro opremljenih eksperimentalnih poligona za postavljanje i vođenje poljskih oglada.

Tabela 4. Nastavni planovi prvih magistarskih studija na Poljoprivrednom fakultetu

ODSJEK ZA STOČARSTVO	
STOČARSTVO	MLJEKARSTVO
Predmeti	Predmeti
Matematika	
Biohemija	
Metodika naučno-istraživačkog rada (Uvod u naučni rad i statistička obrada materijala)	
Ishrana domaćih životinja i metabolizam	Biohemijski procesi u mljekarstvu
Ekologija (bioklimatska)	Fizika mlijeka
Genetika domaćih životinja	Mikrobiologija mlijeka
Selekcija i oplemenjivanje domaćih životinja	Tehnologija obrade i prerade mlijeka
M a g i s t a r s k i r a d	
ODSJEK ZA RATARSTVO	
NJIVSKE VELIKE KULTURE	NJIVSKE KRMNE KULTURE I TRAVNJACI
Predmeti	Predmeti
Fiziologija bilja i biohemija I dio	
Selekcija i sjemenarstvo	
Metodika naučno-istraživačkog rada u poljoprivredi	
Savremene teoretske osnove tehnologije proizvodnje	
Agrobiologija njivskih velikih kultura	Agrobiologija njivskih krmnih kultura i travnjaka
Specijalni dio	
Specijalni dio	
M a g i s t a r s k i r a d	

Razlog za slab odziv kandidata za III stepen studija velikim dijelom bio je i u nemogućnosti ili nedostatku dobre volje privrednih organizacija, ustanova i institucija da na određeno vrijeme, dok su na studiju, oslobode svoje uposlenike od radnih obaveza. Pravilnici o sistematizacijama radnih mjesta i platama nisu predviđali posebna povećanja primanja za

magistre nauka, što je, takođe, mogao biti važan razlog smanjenog interesa kandidata za magistarske studije. Uprave Poljoprivrednog, ali i drugih fakulteta Univerziteta u Sarajevu, dugo su se zalagale za pretakanje magistarskih studija u kategoriju budžetski redovno finansiranih studija. Ove inicijative, nisu, međutim nikada naišle na potpuno razumijevanje, pa je finansiranje magistarskih studija ostalo jednom od njihovih najslabijih tačaka sve do njihovog postepenog gašenja sa prelaskom na sistem studiranja u skladu sa principima Bologna procesa.

Od 1964. godine na Poljoprivrednom i kasnije Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu organizovana su slijedeća 23 studija III stepena, odnosno postdiplomska – magistarska studija:

- Stočarstvo,
- Mljekarstvo,
- Njivske velike kulture,
- Njivske krmne kulture i travnjaci,
- Proizvodnja i prerada mlijeka,
- Ratarske kulture,
- Krmne kulture,
- Plodnost i melioracije tla,
- Voćarstvo,
- Ekonomika agroindustrije (Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije),
- Herbologija,
- Uređenje poljoprivrednog zemljišta,
- Ratarstvo,
- Voćarstvo,
- Zaštita bilja – Fitomedicina,
- Ishrana domaćih životinja,
- Vinogradarstvo,
- Tehnologija biljnih proizvoda (Tehnologija prehrambenih proizvoda biljnog porijekla),
- Tehnologija animalnih proizvoda (Tehnologija prehrambenih proizvoda animalnog porijekla),
- Održivo upravljanje zemljištem,
- Kontrola kvaliteta hrane i pića,
- Proizvodnja povrća u zaštićenom prostoru, te
- Proizvodnja i primjena cvijeća i ukrasnog bilja.

Prvi magistarski radovi na Fakultetu odbranjeni su 1966. godine, kada su zvanje magistra nauka stekli Taib Šarić, Ivan Zovkić i Nedžad Mulalić. Prva promocija magistara nauka održana je na Fakultetu 1971. godine. Od tada je postdiplomske studije na Fakultetu odbranom magistarskog rada završilo još 279 kandidata. U tabeli 5 je prikaz broja odbranjenih magistarskih radova na Fakultetu od 1966. do 2009. godine.

Tabela 5. Broj odbranih magistarskih radova na Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu od 1966. do 2009. godine

Godina	Magistri nauka	Godina	Magistri nauka	Godina	Magistri nauka	Godina	Magistri nauka
1966.	3	1977.	7	1988.	11	1999.	4
1967.		1978.	6	1989.	10	2000.	9
1968.	1	1979.	2	1990.	12	2001.	6
1969.	3	1980.		1991.	15	2002.	9
1970.		1981.	6	1992.	10	2003.	13
1971.	2	1982.	2	1993.	3	2004.	12
1972.		1983.	7	1994.	5	2005.	16
1973.	1	1984.	9	1995.	2	2006.	16
1974.	4	1985.	9	1996.	2	2007.	11
1975.	5	1986.	2	1997.	5	2008.	11
1976.	8	1987.	1	1998.	4	2009.	15
Ukupno magistri nauka							279

Slika 23. Promocija magistara nauka na Poljoprivrednom fakultetu 1971. godine

Reforma visokog obrazovanja prema principima Bologna procesa dovela je i do gašenja postdiplomskih – magistarskih studija na Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Upis zadnje generacije postdiplomaca izvršen je u akademskoj 2008/09. godini. U vrijeme upisa zadnje generacije Fakultet je nudio 12 postdiplomskih studija, čiji su sažeti nastavni planovi predstavljeni u prilogu.

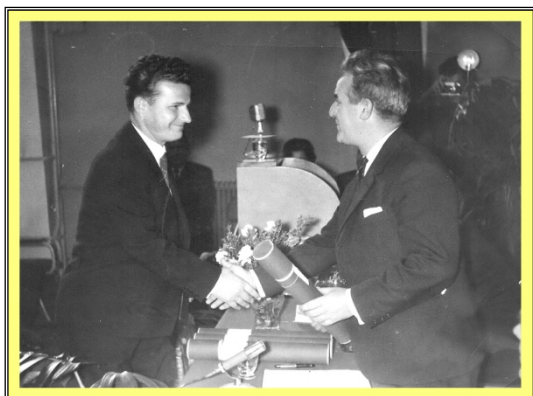
3.1.3. Doktorat nauka

Prvi doktorsku disertaciju pod nazivom "Uticao doba košnje i načina sušenja na sastav i opštu hranjivu vrijednost sijena prirodne biljne zajednice *Nardetum strictae*" na tadašnjem Poljoprivredno-šumarskom fakultetu odbranio je 15. oktobra 1953. godine Dušan Maksimović, kasnije dekan Fakulteta i akademik. Od tada su na Poljoprivredno-šumarskom, Poljoprivrednom i Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu izrađene i odbranjene doktorske disertacije iz gotovo svih oblasti agronomije i mnogih oblasti prehrambene tehnologije. Naučni stepen doktora nauka na Fakultetu su sticali kako mnogi njegovi mladi nastavnici, tako i stručnjaci iz naučno-istraživačkih institucija i sa univerziteta širom tadašnje Jugoslavije.

Broj doktorskih disertacija godišnje odbranjenih na Fakultetu od 1953. do 2009. godine predstavljen je u tabeli 6.

Tabela 6. Broj odbranjenih doktorskih disertacija na Fakultetu od 1953. do 2009. godine

Godina	Doktorati nauka	Godina	Doktorati nauka	Godina	Doktorati nauka
1953.	1	1972.	7	1991.	5
1954.		1973.	6	1992.	2
1955.	1	1974.	6	1993.	
1956.	1	1975.	6	1994.	1
1957.	2	1976.	4	1995.	
1958.		1977.	5	1996.	1
1959.	7	1978.	4	1997.	2
1960.	6	1979.	4	1998.	2
1961.	1	1980.	1	1999.	1
1962.	2	1981.	7	2000.	5
1963.	8	1982.	3	2001.	
1964.	8	1983.	6	2002.	3
1965.	22	1984.	9	2003.	1
1966.		1985.	1	2004.	4
1967.		1986.	5	2005.	2
1968.	4	1987.	4	2006.	6
1969.	1	1988.	8	2007.	4
1970.	2	1989.	7	2008.	4
1971.	4	1990.	5	2009.	5
Ukupno doktorati nauka					216

Slike 24 i 25. Promocija profesora Fakulteta Osmana Sarića i Dževada Jarebice u doktore poljoprivrednih nauka na Univerzitetu u Sarajevu

Slično postdiplomskim magistarskim studijima, pitanje nedostatka fondova za istraživanja u okviru izrade doktorske disertacije predstavljalo je stalan problem kojeg su najčešće morali rješavati mentorski timovi ili sami doktorski kandidati. Uprkos teškoćama sa obezbjeđivanjem u pravilu nemalih sredstava potrebnih za kvalitetna istraživanja, profesori Fakulteta vodili su, a doktorski kandidati tokom 57 godina izradili i odbranili 216 doktorskih disertacija, od kojih su mnoge ostavile dubokog traga i u naučno-istraživačkoj javnosti i u stručnoj poljoprivrednoj i prehrambeno-tehnološkoj praksi.

3.2. Studiranje prema principima Bologna procesa

Bosna i Hercegovina pristupa Bolonjskom procesu reforme evropskog visokog obrazovanja 2003. godine, čime se obavezuje na reformisanje svog visokoškolskog obrazovanja u skladu sa principima ovog procesa. Međutim, kao i u mnogim drugim oblastima, administrativno-upravna složenost države često praćena i nedostatkom dobre volje dovodi do kašnjenja u uspostavljanju legislativno-institucionalnog okruženja potrebnog za provođenje veoma radikalne transformacije postojećeg sistema visokog obrazovanja. Iako ne predstavlja posebno opravdanje treba pomenuti da su i razvijenije zemlje od Bosne i Hercegovine imale i još uvijek imaju priličnih problema u oživljavanju Bolonjskog procesa.

U predugom iščekivanju državnog zakona o visokom obrazovanju, kojim bi se utvrdili okviri za provođenje reforme, bosanskohercegovački univerziteti odlučuju da sami krenu u ovo reformisanje visokog obrazovanja. Senat Univerziteta u Sarajevu početkom 2005. godine odlučuje da se do početka 2005/06. akademske godine na fakultetima ovog univerziteta pripreme nastavni planovi koji će u najvećoj mogućoj mjeri uvažavati principe reforme, a prije svega prelazak na trociklični sistem studiranja. Prema ovom

reformskom principu, univerzitetsko obrazovanje dijeli se na tri ciklusa: dodiplomski studij, diplomski studij i doktorski studij. Kao mjera opterećenja i realizacije studijskih obaveza uvodi se tzv. ECTS bod, koji predstavlja sate koje je student efektivno utrošio na svoje studiranje i koji uključuju i kontakt (sate provedene sa nastavnicima) i nekontakt sate, odnosno sate koje je student proveo radeći na svom studiju samostalno. Jedan semestar studija ne bi trebao nositi više od 30 ECTS, a jedna godina studija trebala da odgovara radu studenta čiji su ekvivalent 60 ECTS bodova. Fakultetima je ostavljena mogućnost da utvrde dužinu trajanja prvog i drugog ciklusa studija, pri čemu njihova ukupna vrijednost treba da bude 300 ECTS bodova, odnosno prvi i drugi ciklus zajedno bi trebali trajati pet studijskih godina.

Pripreme za sveobuhvatno reformisanje studija na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu počele su krajem devedesetih kroz učešće nastavnika i saradnika Fakulteta u međunarodnim, prije svega TEMPUS projektima. Realizacija ovih projekata omogućila je uvid u aktuelne reforme visokoškolskog obrazovanja u Evropi i pomogla je u objektivnom sagledavanju nedostataka dosadašnjeg režima studiranja. Reagujući na saglasnost nastavnika i saradnika o potrebi reformisanja studija, dekan Fakulteta 2004. godine imenuje Komisiju za revidiranje nastavnih planova i programa i zadužuje je za izradu prijedloga i obrazloženja novog režima studija. Komisija svoj rad intenzivira početkom 2005. godine, što je dobrim dijelom bilo i posljedica ubrzanih priprema Univerziteta u Sarajevu za transformaciju režima studija u skladu sa zahtjevima Bolonjskog procesa.

Svojim stavovima i zaključcima Nastavno-naučno vijeće Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu usvojilo je "3+2+3" model studiranja. Prema ovom modelu, prvi stepen studija na Poljoprivrednom fakultetu (dodiplomski studij) traje šest semestara, a student bi po njegovom završetku dobijao diplomu i zvanje *baccalaureus/baccalaurea* ili ekvivalentno zvanje, u skladu sa konačnim odredbama pravilnika Univerziteta o stručnim i naučnim zvanjima. Vijeće Fakulteta takođe je zauzelo stav da se dodiplomski studij profilira kao akademski, odnosno da se završetkom dodiplomskog studija studenti u osnovi pripremaju za nastavak studiranja na diplomskom (master) studiju koji bi ih trebao odvesti do zvanja *magistra struke, mastera* ili ekvivalentnog drugog zvanja. Ovakvo opredjeljenje umnogome je odredilo pravce u kreiranju planova i programa studija.

Za predložene studijske programe tokom proljeća i ljeta 2005. godine izrađeni su nastavni planovi i nastavni programi za prva dva semestra. Senat Univerziteta u Sarajevu, a zatim i Vlada Kantona Sarajevo razmatrali su i pozitivno se izjasnili o nastavnim planovima i programima predloženih studijskih programa, čime su se stekli uslovi za upis prve generacije studenata na trogodišnje dodiplomske studije u 2005/06. godini. Tokom ove akademske godine na Fakultetu su izrađeni i od strane Univerziteta i Vlade odobreni planovi i programi za ostale semestre dodiplomskih studijskih programa.

3.2.1. Dodiplomski studij

Izradu prijedloga dodiplomskih studijskih programa Fakulteta pratili su prikupljanje i analiza sličnih studijskih programa u zapadno-evropskim i zemljama u okruženju (Švajcarska, Njemačka, Španija, Velika Britanija, Francuska, Irska, Norveška, Portugal, Hrvatska, Slovenija, Srbija, itd.). Usvojeni studijski programi uporedivi su sa sličnim programima na univerzitetima i fakultetima evropskih i zemalja u okruženju. Specifičnosti programa odraz su dosadašnjeg sistema visokoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja u našoj zemlji i postojećih uslova za realizaciju nastave na Fakultetu. Pored toga, u poređenju sa studijskim programima u razvijenim evropskim zemljama, programi predviđaju više nastave u specifičnim oblastima inženjerstva, odnosno u proizvodnim i prerađivačkim tehnologijama.

Kod izrade dodiplomskih studijskih programa timovi nastavnika i saradnika vodili su se preporukama tzv. Dublin deskriptora o poželjnim ishodima učenja nakon prvog ciklusa univerzitetskog obrazovanja. Tako bi, po završetku svog dodiplomskog studija, student trebao biti u mogućnosti:

- demonstrirati znanje i razumijevanje u području studija koje se nadograđuje na prethodno srednjoškolsko obrazovanje koje, uz korišćenje zahtjevnijih udžbenika, uključuje neke aspekte savremenih znanja iz područja studija;
- primijeniti svoje znanje i razumijevanje na načine uobičajene u agronomiji i oblasti prehrambenih tehnologija, koji omogućavaju utemeljenu argumentaciju i rješavanje problema iz domena studija;
- prikupiti i interpretirati relevantne podatke potrebne za donošenje zaključaka u vezi relevantnih, društvenih, naučnih ili etičkih pitanja;
- komunicirati informacije, ideje, probleme i rješenja i stručnjacima i laicima, te
- sa razvijenim vještinama učenja nastaviti studij na višem nivou.

Dodiplomski studijski programi Fakulteta, pored razvoja određenih generičkih kompetencija i sticanja širih znanja iz osnovnih prirodnih nauka i opštih disciplina nude i osvajanje dovoljno stručnih znanja koja, u zavisnosti od pohađanog studijskog programa, omogućavaju uspješno obavljanje stručnih poslova u poljoprivredi, prehrambenoj industriji i na ove grane naslonjenim sektorima.

Novi sistem studiranja donio je i novi sistem ocjenjivanja studenata. Svoju ocjenu student sada gradi tokom cijelog semestra, uz i dalje obavezan završni ispit na kojem za pozitivnu ocjenu treba pokazati barem utvrđeni minimum znanja. Trajanje nastave po semestru ograničeno je na 15 sedmica. Završni ispiti iz svih predmeta polažu se odmah po završetku semestra. Studenti koji završni ispit ne polože u redovnom roku imaju mogućnost za još jedan izlazak na ispitu u tzv. popravnom roku, koji se zakazuje dvije do tri sedmice nakon redovnog roka. Jednomjesečna studentska praksa na svim studijskim programima obavlja se tokom šestog semestra. U ovom semestru studenti, pored prakse i pohađanja nastave iz manjeg broja predmeta, izrađuju i svoj završni – baccalaureat – rad.

Slika 26. Praktične vježbe studenata – proizvodnja sira u fakultetskom mini pogonu

Predloženom reorganizacijom studija na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu umjesto dotadašnja dva odsjeka (Opći odsjek sa dva usmjerenja: Biljna proizvodnja i Zootehnika i Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda), formiraju se četiri odsjeka na kojima se na dodiplomskom studiju organizuje i izvodi nastava prema sedam studijskih programa, kako slijedi:

- Odsjek: Biljna proizvodnja
  - o Studijski program: Voćarstvo-vinogradarstvo
  - o Studijski program: Ratarstvo-povrtlarstvo
- Odsjek: Zootehnika
  - o Studijski program: Zootehnika
  - o Studijski program: Akvakultura
- Odsjek: Prehrambene tehnologije
  - o Studijski program: Prehrambene tehnologije
- Odsjek: Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije
  - o Studijski program: Ekonomika poljoprivrede
  - o Studijski program: Ekonomika prehrambene industrije.

Studijski program Akvakultura na odsjeku Zootehnika trebao je biti realizovan u saradnji sa Odsjekom za biologiju Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Iako je za ovaj studijski program izrađen nastavni plan, za koji su dobijene saglasnosti Univerziteta i Vlade, zbog malog interesa upis kandidata na ovaj studij nije vršen do 2008/09. akademske godine.

Slika 27. Studenti na terenskim vježbama iz vinarstva

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine tek 2007. godine donosi okvirni Zakon o visokom obrazovanju Bosne i Hercegovine. Iako je u međuvremenu Skupština Kantona Sarajevo amandmanski dopunila kantonalni Zakon o visokom obrazovanju, koji je omogućavao prelazak na sistem studiranja prema principima Bologna procesa, Zakon o visokom obrazovanja donio je određene promjene koje su zahtijevale revidiranje postojećih nastavnih planova dodiplomskih studijskih programa Fakulteta. Promjene su bile nužne prije svega zbog norme uspostavljene državnim zakonom prema kojoj jedan ECTS bod odgovara 25 sati rada studenta. Kod izrade nastavnih planova 2005. godine u ovom smislu postojala je samo preporuka Univerziteta da jedan ECTS bod odgovara 25 – 30 sati rada studenta. Tadašnji nastavni planovi dodiplomskih studijskih programa Fakulteta kreirani su tako da je jedan ECTS odgovarao 28 sati rada studenta. Nova vrijednost kreditnog boda imala je svoje refleksije i u manjem broju predmeta po semestru te manjem broju kontakt nastavnih sati sedmično koji su sa 24 smanjeni na 20 sati.

Usaglašavanje nastavnih planova dodiplomskih studijskih programa sa zakonskim odredbama iskorišćeno je i za njihove dublje promjene. Redovne analize realizacije nastave ukazale su na određene nedostatke, pa su na nekim studijskim programima određeni predmeti ukinuti, a na nekim su uvedeni novi. Na Odsjeku za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije vrši se fuzionisanje dotadašnja dva u jedan dodiplomski studijski program koji se sada naziva Ekonomika agroindustrije. Teškoće u administriranju i shvatanje da se slični efekti mogu postići i boljim struktuiranjem lista izbornih predmeta dovode do ukidanja nastavnih grupa na studijskom programu Prehrambene tehnologije. Studijski program Zootehnika na odsjeku Zootehnika mijenja naziv u Animalna proizvodnja.

Slika 28. Studentske laboratorijske vježbe

Pribavljanjem saglasnosti Univerziteta i Vlade Kantona Fakultet je stekao uslove da u 2008/09. akademskoj godini upiše studente u prvu godinu studija slijedećih dodiplomskih studijskih programa:

- Odsjek: Biljna proizvodnja
  - o Studijski program: Voćarstvo-vinogradarstvo
  - o Studijski program: Ratarstvo-povrtlarstvo
- Odsjek: Zootehnika
  - o Studijski program: Animalna proizvodnja
  - o Studijski program: Akvakultura
- Odsjek: Prehrambene tehnologije
  - o Studijski program: Prehrambene tehnologije
- Odsjek: Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije
  - o Studijski program: Ekonomika agroindustrije.

Diplome o završenom dodiplomskom studiju na Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu zaključno sa promocijom u novembru 2009. godine primilo je 127 studenata iz generacija koje su studij upisale 2005/06. i 2006/07. akademske godine, a njihov broj po odsjecima Fakulteta prikazan je u tabeli 7.

Slika 29. Praktične vježbe iz ratarstva na Fakultetskom dobru Butmir

Tabela 7. Broj studenata koji su završili trogodišnje dodiplomske studijske programe Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u 2008. i 2009. godini

Godina	Odsjek				Ukupno godišnje
	Biljna proizvodnja	Zootehnika	Prehrambene tehnologije	Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije	
2008.	15	3	31	7	56
2009.	12	10	27	22	71
Svega	27	13	58	29	127

Najveći broj studenata upisivao je i završavao dodiplomski studijski program Prehrambene tehnologije. Treba naglasiti da tek nekoliko od 127 svršenih baccalaureata nije nastavilo studij na diplomskim (master) studijskim programima Fakulteta. Zaposlenje sa trogodišnjim dodiplomskim studijem pronašlo je manje od deset studenata, a i oni su u pravilu vanredno upisali diplomske studije na Fakultetu. Ovo na najbolji način govori o još uvijek vrlo niskoj spremnosti tržišta rada da prihvati stručnjake sa tri godine univerzitetskog obrazovanja.

3.2.2. Diplomski studijski programi

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet počeo je pripremati koncepte diplomskih studijskih programa odmah nakon usvajanja modela "3+2+3" studija prema principima Bologna procesa 2005. godine. Kao krajnji rok za usvajanje nastavnih planova diplomskih (master) studijskih programa postavljena je 2008. godina. Ovaj rok postavljen je prije svega zbog izražene želje većine studenata dodiplomskih studija Fakulteta da svoje obrazovanje nastave upisom diplomskog studija. Kao i kod kreiranja nastavnih planova dodiplomskih studija, osnov za koncipiranje diplomskih studija predstavljali su Dublin deskriptori ishoda obrazovanja drugog ciklusa univerzitetskog obrazovanja. Tako se od studenta koji završe diplomski studij na Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu i time stekne stručno zvanje magistra očekuje da:

- demonstrira znanje i razumijevanje koje počiva na prvom stepenu studija, ali i da ga proširuje i produbljuje stvarajući temelje za originalni razvoj ili primjenu ideja, uključujući i istraživački kontekst;
- svoje znanje, razumijevanje i sposobnosti rješavanja problema može primijeniti u novim ili nepoznatim situacijama u širem ili multidisciplinarnom kontekstu vezanom uz područje studija;
- integriše znanja i upravlja složenim situacijama, te rasuđuje na bazi nepotpunih ili ograničenih informacija, uključujući društvene i etičke odgovornosti vezane uz primjenu njegovog znanja i prosuđivanja;
- stručnjacima i laicima može jasno i nedvosmisleno prenijeti svoje zaključke te znanje i argumente koji ih podupiru, te
- ima stečene vještine učenja koje mu omogućavaju kako formalno tako i samostalno cjeloživotno obrazovanje.

Dodiplomski studijski programi fakulteta traju dvije godine, odnosno četiri semestra. Pri ovom je četvrti semestar u pravilu semestar tokom kojeg nema predavanja i vježbi i tokom kojeg student priprema svoj završni – master rad. Uslovi za realizaciju nastave na diplomskim studijskim programima u pogledu dužine trajanja semestara, vrijednosti ECTS boda, organizacije ispita, itd. isti su kao i na dodiplomskom studiju.

Na Fakultetu su tokom 2008. godine finalizirani i Univerzitetu u Sarajevu i Vladi Kantona Sarajevo na odobrenje upućeni slijedeći diplomski studijski programi:

- Ratarstvo,
- Voćarstvo,
- Povrtlarstvo,
- Floristika i pejzažno oblikovanje,
- Vinogradarstvo i vinarstvo,
- Fitomedicina,
- Održivo upravljanje zemljištem i ruralnim prostorom,
- Animalna proizvodnja,
- Akvakultura,

- Hrana i ishrana životinja,
- Ekonomika agroindustrije,
- Kontrola kvaliteta hrane i pića, i
- Prehrambene tehnologije.

Slika 30. Studenti na terenskim vježbama iz ribarstva

Tokom 2008. godine u saradnji sa austrijskim univerzitetima pripremljen je i 2009. godine odobren diplomski studijski program Analiza hrane.

Fakultet je 2008. godine raspisao konkurs za upis na 13, a 2009. godine za upis na 14 diplomskih studijskih programa. Uslov za organizaciju nastave na diplomskom studijskom programu bila je prijava i prijem najmanje pet kandidata. Uz uvažavanje ovog kriterija, u 2008/09. akademskoj godini organizovana je nastava na studijskim programima: Voćarstvo, Kontrola kvaliteta hrane i pića, Ekonomika agroindustrije, Floristika i pejzažno oblikovanje i Održivo upravljanje zemljištem i ruralnim prostorom. U 2009/10. akademskoj godini upis u prvu godinu izvršen je na studijskim programima: Voćarstvo, Ratarstvo, Floristika i pejzažno oblikovanje, Fitomedicina, Hrana i ishrana životinja, Prehrambene tehnologije, Kontrola kvaliteta hrane i pića, Analiza hrane i Ekonomika agroindustrije.

3.2.3. Doktorski studij

Doktorski studij osmišljen i realizovan prema principima Bologna procesa mogao bi predstavljati najveću kvalitativnu novinu reforme visokog obrazovanja, ali i biti ciklus studija za koje je potrebno obezbijediti najviše preduslova. Suštinska novina u odnosu na dosadašnji način prijave, izrade i odbrane doktorske disertacije na Univerzitetu predstavlja obaveza doktorskog kandidata da pohađanjem nastave, istraživanjem i objavljivanjem rezultata istraživanja, te izradom i odbranom doktorske disertacije verifikuje (E)CTS bodove čiji broj, sa brojem (E)CTS sa prethodnih ciklusa studija ne može biti manji od 480.

U skladu sa formalizovanim principom da nema doktorskog studija bez istraživanja, slijedeći važan preduslov za prijavu i izradu doktorske disertacije je obezbijeđeno finansiranje naučno-istraživačkog projekta, u čiju se realizaciju doktorski kandidat uključuje. Na ovaj način priroda i tema projekta uveliko određuje i temu doktorske disertacije. Sasvim je izvjesno da minimalna domaća budžetska sredstva za naučno-istraživački rad neće biti dovoljna za finansiranje većeg broja kvalitetnih istraživačkih projekata, koji bi doktorskim kandidatima omogućili izradu i odbranu doktorske disertacije. Fakultet kao organizator doktorskih studija će, kao i do sada, sa svojim naučno-istraživačkim projektima konkurisati kod međunarodnih organizacija, što se, barem u neposrednoj budućnosti, nameće kao jedino realno rješenje u obezbjeđivanju uslova za istraživački rad doktorskih kandidata.

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet priprema programe doktorskih studija, sa planom da se prva generacija studenata III ciklusa studija prema principima Bologna procesa upiše u akademskoj 2010/11. godini. Pripreme programa doktorskih studija odvijaju se uz uvažavanje kako personalnih mogućnosti, tako i istraživačkih kapaciteta Fakulteta. Imajući u vidu da su fakultetske laboratorije i centri zadnjih godina nabavili i u funkciju stavili modernu istraživačku opremu, Fakultet sa opreznim optimizmom ulazi u organizovanje doktorskog studija. Optimizam ulivaju kvalitetan nastavni personal, sada i sa respektabilnim međunarodnim iskustvom, posjedovanje dobre istraživačke opreme i uspostavljena saradnja sa nizom renomiranih inostranih univerzitetskih i istraživačkih institucija.

Kako je već pomenuto, oprez je potreban u pogledu osiguranja sredstava za realizaciju naučno-istraživačkih projekata, koji će predstavljati i okruženje za izradu doktorskih disertacija. Imajući u vidu do sada iskazane kreativne i istraživačke sposobnosti nastavnika i saradnika za vjerovati je da će već za tri ili četiri godine sa Fakulteta svoje diplome ponijeti i prvi doktori nauka osposobljeni i obrazovani prema principima Bologna procesa.

(Doc. dr Milenko Blesić)

4. NAUČNO-ISTRAŽIVAČKI I STRUČNI RAD NA FAKULTETU

Pored obrazovanja hiljada diplomiranih inženjera i stotina magistara i doktora nauka, Fakultet je tokom sedam decenija od svog osnivanja izrastao u vodeću naučno-istraživačku instituciju u oblasti poljoprivrede i prehrambenih tehnologija u Bosni i Hercegovini, ali i u regionalno prepoznatljiv centar istraživačkih inicijativa i njihovih realizacija. Nauka i istraživanje neodvojivi su od visokog obrazovanja. Univerzitetski profesori moraju biti i istraživači u stalnoj potrazi za naučnom istinom, jer će samo na taj način svoje studente osposobiti za profesionalne izazove te među njima prepoznati i ohrabriti one koji će se na tekovinama prethodnih generacija istraživača nastaviti baviti naukom i istraživanjem.

Uslovi za naučno-istraživački rad na Fakultetu mijenjali su se sa godinama njegovog postojanja i razvoja. Prvi mjeseci rada Fakulteta 1941. godine bili su posvećeni nastavi, a brzo izbijanje rata onemogućilo je čak i ozbiljnije pripreme za istraživanja. Ni prve godine nakon rata u kojima Fakultet obnavlja svoje aktivnosti nisu bile vrijeme u kojem bi materijalni pa i personalni uslovi dozvolili realizaciju zahtjevnih i skupih istraživačkih projekata. Personalno i materijalno jačanje Fakulteta tokom narednih godina, njegova intenzivna saradnja sa privredom, ali i sa domaćim i međunarodnim naučno-istraživačkim institucijama, dovode ga početkom sedamdesetih godina u red najjačih naučno-istraživačkih središta za oblast poljoprivrede u bivšoj Jugoslaviji. U narednih dvadesetak godina Fakultet intenzivira sve vidove izvanfakultetske stručne saradnje, nastavlja sa prijemom i školovanjem novih naučnih kadrova, oprema svoje laboratorije i ulazi u realizaciju kako mnoštva aplikativnih, tako i prvih fundamentalnih istraživanja. Ratno razaranje početkom devedesetih i osipanje nastavno-istraživačkog kadra ostavlja teške posljedice po razvoj Fakulteta, ali i po istraživanje u poljoprivredi i prehrambenim tehnologijama u Bosni i Hercegovini. Uz dosta teškoća, odricanja svih njegovih zaposlenika i nesebičnu pomoć prijatelja Fakultet se već nakon nekoliko godina po završetku rata vraća u red regionalno respektabilnih visokoobrazovnih i naučno-istraživačkih institucija.

Kada se govori o naučno-istraživačkoj i stručnoj djelatnosti Fakulteta treba imati u vidu da su se očekivanja i zahtjevi koji su se postavljali pred nauku i istraživanje u oblastima poljoprivrede i prehrambenih tehnologija mijenjali tokom decenija njegovog postojanja i rada. U vrijeme osnivanja i nastavka rada Fakulteta po završetku II Svjetskog rata zahtjevi sa kojima se susretala bosanskohercegovačka poljoprivreda uglavnom su se svodili na obezbjeđivanje potrebnih količina hrane iz vlastite proizvodnje. Pred istraživačima u poljoprivredi toga doba stajali su izazovi povećanja proizvodnje po hektaru, stablu i grlu i oni su predstavljali dio zajedničkih napora na prevazilaženju prijetnje gladi. Bosanskohercegovačka poljoprivreda je, uveliko zahvaljujući doprinosima profesora i diplomiranih agronoma Fakulteta, već šezdesetih godina na tzv. društrenom posjedu dostizala ili prestizala proizvodnje ostvarivane u drugim krajevima Jugoslavije. Iako zbog svojih geografskih i klimatskih obilježja Bosna i Hercegovina nije mogla osigurati niti danas osigurava dovoljne količine nekih poljoprivrednih proizvoda za svoje stanovništvo, godine u kojima je prijetila glad postale su prošlost. Nauku i struku čekali su novi izazovi,

jer se i pred poljoprivrednu proizvodnju sve snažnije postavljaju zahtjevi za smanjenjem troškova proizvodnje, njenu intenzifikaciju i obezbjeđenjem profitabilnog poslovanja u uslovima tržišne utakmice. Brzo se uvidjelo da su uspješni proizvođači neprekidno razvijali i njegovali saradnju sa naučno-istraživačkim institucijama i da su bili u stanju brzo primijeniti najnovija naučna dostignuća i stručne preporuke. Tokom zadnjih decenija pred poljoprivredu i prehrambenu industriju razvijenih i zemalja koje nastoje da se svrstaju u red razvijenih postavlja se cijeli niz novih zahtjeva. Imperativi postaju proizvodnje organizovane na način da sačuvaju i unaprijede stanje životne sredine, pejzažne vrijednosti poljoprivrede i proizvodnja zdravstveno sigurne hrane. Od nauke i struke očekuju se istraživanja, provjere i preporuke koje će, uz prihvatljive troškove, osigurati poslovanje uz uvažavanje pomenutih zahtjeva. Naučni radnici Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u potpunosti su svjesni i težine aktuelnih naučno-stručnih izazova i svoje odgovornosti, ali i očekivanja sektora poljoprivrede i prehrambene industrije.

4.1. Instituti Fakulteta

Fakultet je većim dijelom svog postojanja organizovan tako da se kroz njegove institute objedinjava naučno-istraživački, stručni i nastavni rad. Sa razvojem Fakulteta rastao je i broj ovih njegovih organizacionih jedinica, tako da danas djeluju slijedeći instituti:

- Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije,
- Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije,
- Institut za poljoprivrednu tehniku,
- Institut za ratarstvo,
- Institut za voćarstvo i vinogradarstvo,
- Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda,
- Institut za zaštitu biljaka i prehrambenih proizvoda, te
- Institut za zootehniku.

U Institutima se, u užim specijalističkim krugovima, osmišljavaju i realizuju naučno-istraživački projekti. U Institutima se diskutuju i ocjenjuju vrijednosti magistarskih i doktorskih radnji koje se rade i brane na Fakultetu. Instituti su mjesta provjere i uvođenja u upotrebu novih istraživačkih i analitičkih metoda te mjesta na kojima mladi istraživači, pod vođstvom profesora, ovladavaju metodama naučnog rada i pripremaju se za samostalno kreiranje i izvođenje istraživanja. Veliki broj poslova iz domena stručne saradnje, tehničko-tehnološkog nadzora, laboratorijskih analiza i superanaliza Fakultet realizuje kroz svoje Institute.

Instituti Fakulteta ukratko će biti predstavljeni na stranicama koje slijede. Predstavljanje svih Instituta počinje fotografijom njihovih članova početkom 2010. godine

4.1.1. Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije

Osnivanje i razvoj instituta

Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije je osnovan 01.06.1971. godine, kada se dotadašnji Zavod za ekonomiku poljoprivrede sa sjedištem u Sarajevu, integrisao sa Fakultetom.

Od tada Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije radi kao konstitutivna jedinica Fakulteta, s tim što je u periodu od integrisanja Zavoda do izbijanja rata 1992. godine, pored nastavnog osoblja u Institutu radio i izvjestan broj naučnih i stručnih radnika koji nisu bili angažovani u nastavnom procesu, nego isključivo na naučno-istraživačkim projektima.

U svom dugom postojanju, Institut je kadrovski jačao i razvijao se, te je izbijanje rata dočekao sa ukupno 24 zaposlena. U toku rada Fakulteta, dugom sedamdeset godina, dolazilo je naravno do značajnih kadrovskih promjena. Od postanka pa do današnjih dana, umrli su mnogi članovi Instituta, a nakon isteka radnog vijeka, u zasluženu penziju otišli su njegovi brojni zaposlenici. Također, jedan broj članova Instituta prekinuo je radni odnos sa Fakultetom.

Djelokrug rada i zadaci Instituta

Djelokrug rada je stvaranje, aplikacija, transfer znanja i informacija, kreiranje inovativnih rješenja i dijeljenje iskustva, što je osnova za poticanje i snaženje produktivne saradnje svih aktera društva. On je i osnova jačanja sposobnosti svakog pojedinca da uspješno i kreativno iznalazi rješenja za brži razvoj poljoprivrede, prehrambene industrije, te za uspostavljanje temelja stabilnog, održivog, okolinski osjetljivog i na domaćoj kulturi i tradiciji zasnovanog razvoja ruralnih zajednica i cjelokupnog bosansko-hercegovačkog društva.

Time su definisane i osnovne poslovne aktivnosti Instituta koje se navode kako slijedi:

- internacionalno prepoznat i cijenjen naučno-istraživački rad u oblastima kreiranja i implementacije javnih politika, tranzicije društva i evropskih integracija sektora, međunarodnoj trgovini, institucionalnoj ekonomiji, tržišta i marketinga poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, upravljanja u poljoprivredi i prehrambenoj industriji, upravljanja velikim i malim farmama, kalkulacija u poljoprivredi i prehrambenoj industriji, investicija, upravljanja projektima, upravljanja kvalitetom i ruralnog razvoja;
- uspostava internacionalno kompatibilnog sistema cjeloživotnog obrazovanja (svi nivoi) u oblasti ekonomike agroindustrije za sve zainteresirane skupine bh. društva;
- gradnja društvenih saradivačkih mreža, koje okupljaju sve zainteresirane aktere bh. društva i koje su osnov sistema transfera znanja i informacija, te produktivne saradnje sa administracijom i civilnim društvom, kao i različitim poslovnim subjektima i poljoprivrednim proizvođačima;
- uspostava i održavanje internacionalnih/regionalnih mreža univerziteta, naučno-istraživačkih institucija, koje su osnov za unaprjeđenje sposobnosti, kapaciteta i performansi Instituta i njegovo uključivanje u Evropski prostor visokog obrazovanja;
- uspostava i održavanje permanentne komunikacije sa naučno-istraživačkom, ekspertskom i poslovnom zajednicom, te širom javnosti, a kroz kreiranje i učešće u različitim inovativnim inicijativama;
- kreiranje, implementacija i ocjena razvojnih projekata i programa, koji trebaju da doprinesu napretku kako sektora, tako i ruralnih zajednica i cjelokupne bh. privrede; i
- poticanja, kreiranje i vođenje različitih društvenih i poslovnih inicijativa, koje vode očuvanju bh. kulturnog diverziteta, kvaliteta okoliša i prirodnih resursa, te intelektualnog i društvenog diverziteta bh. društva.

Naučni i stručni doprinosi instituta

U proteklom periodu Institut je tokom svog dugog postojanja, osim u nastavi, dao i veliki doprinos naučnoj misli i uopšte struci agrara. Ovo se ogleda u publikovanju velikog broja naučnih i stručnih radova kako u domaćim tako i inostranim naučnim i stručnim časopisima, te izradi velikog broja studija, projekata i elaborata iz širokog spektra agro-ekonomskih tema.

Brojne studijske agro-ekonomske analize i veliki broj strateških dokumenta rađenih pod liderstvom naših profesora, te institutska participacija u velikim nacionalnim multidisciplinarnim projektima, poput koordiniranja Društvenog cilja X (DC-X), dio su bogatog nasljeđa rada naših kolega prije rata.

Ni poslije rata, iako kadrovski značajno oslabljeni, Institut ne zaostaje u praćenju savremene naučne misli i aktuelnih dešavanja u sferi ekonomike agrara.

To potvrđuju liderstva naših nastavnika u brojnim projektima na domaćoj sceni, ali i u respektabilnim projektima Evropske unije poput PHARE, TEMPUS, FP6 i FP7 projekata, kao i projekata pod pokroviteljstvom FAO-a.

Slika 31. FABNET radionica, april 2008. godine

Osoblje i organizacija Instituta

U institutu su do odlaska u penziju, napuštanja Fakulteta ili smrti radili slijedeći nastavnici, saradnici i službenici:

Nastavnici:

prof. dr. Branko Bajčetić,
prof. dr. Ljubo Božić,
prof. dr. Slavoljub Dubić,
prof. dr. Žak Finci,
prof. dr. Redžep Jahović,
Asim Kekić, dipl. prof. geogr.,
Aleksandar Ličina, naslovni docent,
prof. dr. Aleksandar Milošević,

doc. dr. Bogoljub Milovanović,
prof. dr. Jusuf Mulić,
prof. dr. Oton Pancer,
prof. dr. Risto Parijez,
prof. dr. Miodrag Perović,
Osman Piriya, naslovni docent i
doc. dr. Rudolf Rajnpreht.

Saradnici:

dipl. ing. Nada Antunović, laborant,
dipl. ing. Ismeta Bahtović, stručni saradnik,
Desimir Borovčanin, polj. tehn., saradnik,
Borovčanin Tanja, dipl. ing., saradnik,
dipl. ing. Jasna Despot, viši stručni saradnik,
dr. Hajrija Jahić, naučni savjetnik,
dipl. ing. Nada Selak, viši stručni saradnik,
dipl. ing. Mahmut Karamehmedović, stručni savjetnik,
dipl. prof. matem. Sanja Sarić, asistent,
dipl. ing. Zdravko Tolj, stručni saradnik,
dipl. ing. Tihomir Velašević, viši stručni saradnik.

Službenici:

Vahida Buzar, daktilografkinja
Greta Konjevod, daktilografkinja

Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije sada ima devet stalno zaposlenih nastavnika i saradnika. Od tog broja, dva su redovna profesora, dva vanredna profesora, jedan docent, dva viša asistenta i dva asistenta. Institut nema stalno zaposlenih članova na vannastavnim djelatnostima.

U okviru Instituta djeluju dvije katedre i jedan kabinet. To su Katedra za mikroekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije i Katedra za makroekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije. Pored ove dvije katedre, u sastavu Instituta je i Kabinet za sport.

Do 1992. godine na Institutu je postajala i Katedra za opšte predmete i na njoj su radili zaposlenici, nastavnici i saradnici na predmetima sociologija, matematika, statistika, nauka o odbrani i strani jezik. Nakon završetka rata, Fakultet nema stalno zaposlenih na ovim radnim mjestima. Zaposlenici Instituta su prema pripadajućim katedrama raspoređeni na način kako slijedi.

Katedra za makroekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije:

- Tržište poljoprivrednih proizvoda,
  - Tržište prehrambenih proizvoda i
  - Agrarna politika sa zakonodavstvom.
1. Prof. dr. Vjekoslav Selak, redovni profesor na predmetima Tržište poljoprivrednih proizvoda i Tržište prehrambenih proizvoda,
  2. Mr. Alejna Krilić, asistent na predmetima Tržište poljoprivrednih proizvoda i Tržište prehrambenih proizvoda i
  3. Dipl. ing. Merima Makaš, asistent na predmetu Agrarna politika sa zakonodavstvom.

Katedra za mikroekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije:

- Troškovi, kalkulacije i računovodstvo,
  - Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima,
  - Upravljanje u prehrambenoj industriji,
  - Ekonomsko projektovanje u poljoprivredi i
  - Ekonomsko projektovanje u prehrambenoj industriji.
1. Prof. dr. Hamid Bogučanin, redovni profesor na predmetu Troškovi, kalkulacije i računovodstvo,
  2. Prof. dr. Sabahudin Bajramović, vanredni profesor na predmetu Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima,
  3. Doc. dr. Aleksandra Nikolić, docent na predmetu Upravljanje u prehrambenoj industriji,
  4. Doc. dr. Dragana Ognjenović, docent na predmetima Ekonomsko projektovanje u poljoprivredi i Ekonomsko projektovanje u prehrambenoj industriji i
  5. Mr. Vedad Falan, viši asistent na predmetu Troškovi, kalkulacije i računovodstvo.

Katedra za opće predmete:

- Sociologija,
- Matematika,
- Statistika,
- Engleski jezik i
- Njemački jezik.

Kabinet za sport:

- Tjelesni odgoj.
1. Prof. dr. Franjo Božur, vanredni profesor na predmetu Tjelesni odgoj.

Svi članovi Instituta su angažovani na nastavi u okviru dodiplomskih studijskih programa Ekonomika poljoprivrede i Ekonomika prehrambene industrije, ali i na svim ostalim studijskim programima Fakulteta.

Pored toga nosioci su nastave na diplomskom studiju Ekonomika agroindustrije i ostalim diplomskim studijima aktivnim na Fakultetu. Pored predmeta na koje su izabrani, nastavnicima je povjeren i određen broj predmeta iz oblasti mikro i makro agroekonomije, te se može sa ponosom reći da se nastava iz široke, zahtjevne i značajne oblasti agroekonomike gotovo u cijelosti izvodi zahvaljujući angažmanu vlastitih personalnih kapaciteta Instituta.

Posebni osobni doprinosi nauci i struci

Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije, u okviru Fakulteta, iznjedrio je značajan broj profesora poznatih u bivšoj Jugoslaviji i šire. Zahvaljujući njihovoj reputaciji, ovaj institut je neformalno slovio kao „najjači“ u bivšoj državi za oblast agroekonomike.

Profesori ovog instituta su obavljali veoma važne funkcije u društvu, Univerzitetu u Sarajevu i na Fakultetu. Navodimo samo neke kao funkcije rektora, plejade dekana, prodekana, predsjednika radničkih savjeta i upravnih odbora, rukovodioca velikih domaćih i međunarodnih projekata, te predsjednika udruženja i društava, itd. Određeni broj profesora, za svoj rad od bivše države i tadašnje Republike Bosne i Hercegovine, su dobili odlikovanja i priznanja.

Njegovi nastavnici izvodili su nastavu na prestižnim međunarodnim univerzitetima, učestvovali na važnim simpozijima i skupovima, te objavili brojne stručne i naučne knjige i vrijedne monografije. Dali su svoj puni doprinos, kroz mentorstva u sticanju naučnih zvanja, na kadrovskom jačanju i podmlađivanju Fakulteta.

*(Prof. dr Vjekoslav Selak i
Institut za ekonomiku poljoprivrede i prehrambene industrije)*

4.1.2. Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije

Osnivanje i razvoj Instituta

Od formiranja Savezne visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje 1947. godine planirano je da se organizuju hemijski i pedološki laboratorij za izvođenje praktične nastave i laboratorijska istraživanja za potrebe naučno-istraživačkog rada i Poljoprivrednog i Šumarskog odsjeka, a od 1959. godine i za potrebe Poljoprivrednog i Šumarskog fakulteta koji se te godine razdvajaju u samostalne fakultete.

Pioniri u opremanju hemijske laboratorije su bili profesori Kasim Hrustanović i Husnija Kurt, koji su na Fakultetu radili od 1948. godine. Oživljavanje rada i opremanje pedološke laboratorije počinje 1949. godine sa dolaskom prof. Đure Janekovića iz Zagreba. Laboratorije je služila za potrebe oba fakulteta.

Odlaskom Đure Janekovića sa Fakulteta 1961.godine nije nastao „kadrovski vakuum“, jer je 1949. godine za asistenta došao dipl. inž. Husnija Resulović, koji je već 1962. godine, nakon doktoriranja, izabran za docenta nakon doktoriranja. Uspješno je vodio Institut i doprinosa njegovom razvoju do odlaska u penziju.

Institut je povremeno mijenjao naziv u Zavod. S vremenom je Institut kadrovski jačao, jer se povećavao broj studenata, intenzivirao naučno-istraživački rad i uveli novi predmeti (agrohemija, biohemija). Danas Institut ima 12 zaposlenih i organizaciono je podijeljen na dvije katedre:

- Katedra za agrohemiju, hemiju i biohemiju
- Katedra za pedologiju i uređenje zemljišta

Područje rada i zadaci Instituta

Osnovni zadatak Instituta za pedologiju, agrohemiju i melioracije je održavanje nastave na dodiplomskom, diplomskom i doktorskom studiju, te pojedinačnim kursovima koji doprinose razvoju struke.

Institut je uključivao sljedeće nastavne discipline:

- pedologiju, ekopedologiju, melioracije i uređenje zemljišta, agrohemiju, anorgansku hemiju, organsku hemiju, biohemiju, fizikalnu hemiju, hemiju hrane, instrumentalnu hemiju, biohemiju hrane, zaštitu okoliša u prehrambenoj industriji, upravljanje kvalitetom vode u prehrambenoj industriji.

U ranijim periodima u Institut su bili uključene i discipline: geologija sa petrografijom i agrometeorologija. Predmet geologija sa petrografijom je kasnije uključen u disciplinu pedologija, agrometeorologija je prebačena u Institut za ratarstvo, a saradnici su uglavnom bili sa PMF-a u Sarajevu.

Slika 32. Navodnjavanje kapanjem, Butmir
(Foto: J. Žurovec)

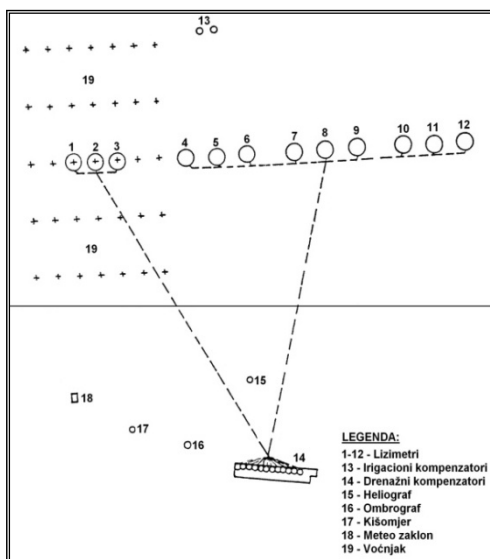
Slika 33. Lizimetrijska stanica na Buni kod Mostara, 1982. godine (Foto: H. Resulović)

Osim učešća u obrazovnom procesu Institut ima značajnu ulogu i u naučno-stručnim istraživanjima u velikom broju disciplina:

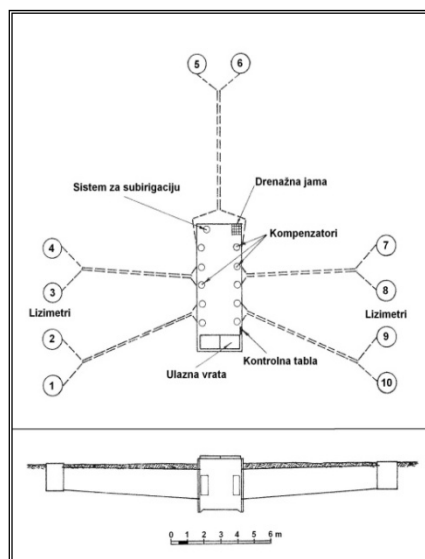
- Proučavanje uslova za obrazovanje tla, njegovu genezu, evoluciju, klasifikaciju, morfologiju, fizička, vodno-fizička, fizičko-mehanička i hemijska svojstva.
- Primjena GIS-a u izradi namjenskih karata za potrebe klasifikacije, uređenja i zaštite zemljišta;
- Istraživanje plodnosti tla (njegove opskrbljenosti makro i mikroelementima), gnojidba poljoprivrednih kultura organskim i mineralnim gnojivima, fiziologija ishrane biljaka;
- Proučavanje evapotranspiracije, deficita vode u tlu, režima i načina navodnjavanja i njihovog uticaja na prinos i kvalitet ekonomski najznačajnijih poljoprivrednih kultura;
- Proučavanje erozije tla i mjera konzervacije;
- Proučavanje mogućih načina odvodnjavanja tla, organizacije i načina održavanja i eksploatacije odvodnih kanala i sistema;
- Fizičko hemijske interakcije tlo-voda-biljke;
- Hemiluminiscencija i njena primjena u oblasti okoliša;
- Primarni metabolizam i metabolizam elemenata u tragovima biljaka i domaćih životinja;
- Kontaminacija hrane.

Sastavni dio rada Instituta su bile i stručne aktivnosti. Naša zemlja ima ograničene površine poljoprivrednog zemljišta, tako da je održiv pristup korištenju i razvoju zemljišnog resursa imperativ.

Povećane potrebe za poljoprivrednim proizvodima se mogu zadovoljiti samo povećanjem proizvodnje po jedinici površine, za što su potrebni razni zahvati, koji se ne mogu obaviti bez adekvatne dokumentacije za koju su podloga razna pedološka i meliorativna istraživanja. Zato je Institut imao brojnu saradnju sa raznim društvenim institucijama i privrednim organizacijama u rješavanju aktuelnih praktičnih problema.

Shema 1. Dispozicija lizimetrijske i meteostanice, Popovo polje – Dubljani

Shema 2. Lizimetrijska stanica - situacija

Saradnja je bila ostvarena sa: UPI, HEPOK, AIPK, PTK Tuzla, Visoko, Popovo Polje, Zavod za agropedologiju, Zavod za vodoprivredu, IRC Mostar, Poljoprivredni zavod Banja Luka, Institut za rudarska istraživanja Tuzla, Institut za prostorno planiranje Sarajevo i druge. U tom smislu Institut radi na primjeni i razvoju legislative, te nudi usluge laboratorijskog rada i ekspertiza.

Naučni i stručni doprinos Instituta

Nastavno osoblje u višedecenijskoj historiji fakulteta učestvovalo je na mnogobrojnim istraživanjima iz domena zemljišne problematike. Navest ćemo neke od tih istraživanja:

- istraživanje opštih fizičko-hemijskih i genetskih karakteristika zemljišta na prostoru Bosne i Hercegovine sa posebnim akcentom na teška-glinovita i skeletna tla;
- drenaža teških zemljišta, uvođenje novih metoda rada u hidropedološkim istraživanjima;
- uvođenja lizimetrije u proučavanje vodnog bilansa tla, evapotranspiracije i uticaja tla na specifičnosti vodnog bilansa;
- proučavanje vodne erozije tla i površinskog oticaja;
- istraživanje skeletnih zemljišta, njihovih svojstava, sa posebnim aspektom na određivanje tzv. aktivne (parcijalne) zapreminske gustine, te izbor optimalnih mjera za povećanje njihove plodnosti;
- istraživanje ispiranja raznih sastojaka iz tla u stacionarnim uslovima putem lizimetrijskih proučavanja;
- evaluiranje optimalnih potreba biljaka za vodom;

- poznavanje raznih uzroka i posljedica oštećenja zemljišta, te izbor optimalnih mjera za njihovu rekultivaciju;
- proučavanje uzroka i posljedica erozionih procesa na području kraških polja;
- proučavanje ljekovitog i aromatskog bilja;
- uzroci pojave endemske nefropatije;
- kontrola plodnosti tla;
- antropogena degradacija tla i voda (i u vezi s tim biosfere) te remedijacija u uslovima zagađenjima teškim metalima iz otpadnih voda, deponija otpada, nafte, motornih ulja i sl.;
- organska poljoprivreda – aspekti zaštite okoliša i legislativa.

Slika 34. Pseudoglej
(Foto: H. Čustović)

Slika 35. Divlje deponije (Foto: H. Čustović)

Ova istraživanja i eksperimentalna polja su bila reprezentativni punktovi koji su našli velik značaj i aplikaciju ne samo na području BiH, nego i za šire područje ex Jugoslavije. Sa punim pravom se može konstatovati – da je ovaj Institut, a time i Poljoprivredni fakultet u Sarajevu predstavljao svojevremene prave škole iz dva domena:

- proučavanje uzroka i posljedica oštećenja zemljišta i
- proučavanje mjera na sanaciji teških i lakih zemljišta.

U okviru ovog Instituta je organizovan veći broj magistarskih studija prije Bolonjskog procesa iz sljedećih domena:

- plodnost zemljišta, svojstva, istraživanja i mjere popravke
- uređenje zemljišta
- oštećenja zemljišta, uzroci, posljedice i sanacija i
- održivo upravljanje zemljištem

Po Bolonjskom programu uspostavljen je diplomski master studij „Održivo upravljanje zemljištem i ruralnim prostorom“.

U proteklom periodu je ukupno održano osam postdiplomskih kurseva. Učesnici su bili iz različitih domena, i to: agronomi, šumari, biolozi, rudari i građevinci.

Iz domena pedologije, uređenja zemljišta, agrohemije i srodnih disciplina realizovan je veći broj doktorskih teza. Među mentorima ovih disertacija treba spomenuti sijedeće članove Instituta: prof. dr. Husnija Resulović, prof. dr. Mihovil Vlahinić, prof. dr. Branka Savić, prof. dr. Zdravko Devetak, prof. dr. Petar Jovandić, prof. dr. Bahrija Šaćiragić, prof. dr. Zlatko Hakl, prof. dr. Esmā Velagić-Habul i prof. dr. Hamid Čustović. Pored kandidata iz BiH, bili su još i kandidati iz Srbije, Hrvatske, Makedonije, Kosova, Iraka i Jordana.

Članovi Instituta su učestvovali na mnogim održanim nacionalnim kongresima pedologa, meliorativaca i hemičara, kao i na mnogim simpozijumima u bivšoj Jugoslaviji. Pojedini članovi Instituta su imali i uvodne referate.

Predstavnici ovog Instituta su učestvovali i na većem broju međunarodnih konferencija, kongresa, simpozija i slično u Italiji, Njemačkoj, Danskoj, Siriji, Turskoj, Bugarskoj, Poljskoj, Mađarskoj, Poljskoj, Francuskoj, Čehoslovačkoj, Nizozemskoj, Libiji, Zapadnoj Njemačkoj, Velikoj Britaniji, Austriji, SAD, Alžiru, Tunisu, Rumuniji, Švedskoj, Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i Makedoniji.

Članovi Instituta su bili angažovani u svojstvu konsultanta u pojedinim međunarodnim organizacijama:

- Prof. dr. H. Resulović je bio angažovan u svojstvu konsultanta i radio je na više projekata na području Kosova.
- Akademik M. Vlahinić je bio angažovan kao konsultant na internacionalnom istraživačkom projektu SANREM CRSP, Univerzitet Georgia, Athens, USA.
- Prof. dr. H. Čustović je angažovan kao konsultant iz oblasti poljoprivrede i razvoja zemljišta kod UN agencije za poljoprivredu FAO u Rimu.
- Prof. dr. Esmā Velagić-Habul kao National expert u PHARE/Tempus selection 2002 for Bosnia and Herzegovina and Croatia.

Izdavačka djelatnost

Tokom historije Instituta štampani su brojni udžbenici, skripte i priručnici:

Devetak, Z. (1960): Skripta za vježbe iz hemije, Šumarski fakultet Sarajevo.

Savić, Branka (1960): Priručnik „Metodi određivanja mikroelemenata u tlu i biljkama“ Poljoprivredni fakultet, Sarajevo.

Hrustanović, K. (1963): Opšta i neorganska hemija. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

Hrustanović, K. (1963): Organska hemija. Skripta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

Resulović, H. (1966): Hemijske metode ispitivanja zemljišta (zajedno sa kolektivom autora). Knjiga V, JDZPZ Beograd.

Savić, Branka, Šaćiragić, B. (1967): Agrohemija. Praktikum za vježbe. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

Resulović, H. (1972): Fizika tla. Skripta za postdiplomski studij. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

Resulović, H. (1972): Metode istraživanja fizičkih svojstava zemljišta (zajedno sa kolektivom autora). Knjiga V, JDZPZ Beograd.

Resulović, H. (1972): Pedologija. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

- Savić, Branka (1972): Skripta „Hemija zemljišta“ za postdiplomski studij iz oblasti „Plodnost i melioracije tla. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Vlahinić, M. (1972): Metode istraživanja fizičkih svojstava zemljišta (zajedno sa kolektivom autora). Knjiga V, JDZPZ, Beograd
- Vlahinić, M., Muftić, H.(1972): Poljoprivredne melioracije i uređenje zemljišta, I dio, udžbenik, Univerzitet u Sarajevu.
- Devetak, Z., Babić, Sonja, Alibalić, Š. (1975): Praktikum za vježbe iz hemije, Sarajevo.
- Savić, Branka, Jekić, M. (1975): Agrohemija, Univerzitet Sarajevo.
- Vlahinić, M. (1975): Konzervacija tla i vode (skripta). Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Jovandić, P. (1977): Skripta „Adsorptivna sposobnost zemljišta“ za postdiplomski studij, Sarajevo.
- Resulović, H., Jovandić, P., Bisić-Hajro, Dženana (1977): Mali pedološki praktikum. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Jovandić, P. (1978): Skripta „Kontrola plodnosti zemljišta“ za postdiplomski studij, Sarajevo.
- Šaćiragić, B. (1978): Praktikum iz agrohemije, Sarajevo.
- Vlahinić, M.(1978): Odvodnjavanje poljoprivrednih zemljišta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Vlahinić, M.(1979): Navodnjavanje (skripta). Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Šišlov, Vjeročka, Velagić-Habul, Esmā (1980): Praktikum za vježbe iz fizikalne hemije, skripta.
- Babić, Sonja, Velagić-Habul, Esmā, Alibalić, Š., Čordaš, D. (1987): Praktikum iz hemije za studente poljoprivrednog fakulteta. Univerzitet u Sarajevu.
- Babić, Sonja, Velagić-Habul, Esmā, Alibalić, Š., Čordaš, D. (1990): Praktikum iz hemije za studente poljoprivrednog fakulteta – dopunjeno i prerađeno izdanje. Univerzitet u Sarajevu.
- Resulović, H. (1999): Ekološke i tehničke funkcije tla (skripta za III stepen). Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Šaćiragić, B. (2000): Agrohemija. Univerzitetska knjiga, Sarajevo.
- Velagić-Habul, Esmā, Mazalović, Munira, Sinanović, K., Bošnjak, I., Kovčalića, Marija, Penavin-Škundrić, Jelena, Maksimović, Milka, Bajramović, Đulsa (2000): Praktikum iz opće hemije za studente univerziteta u Bosni i Hercegovini; Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar. Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Vlahinić, M., Hakl, Z. (2001): Odvodnjavanje poljoprivrednih zemljišta. Univerzitetski udžbenik. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Resulović, H., Čustović, H. (2002): Pedologija, opći di, (Knjiga I). Univerzitetski udžbenik. Sarajevo.
- Velagić-Habul, Esmā, Nikolić, Aleksandra, Stahl, R., Herren, D. (2002): Glossary of terms of the European reform in Higher Education. Faculty of Agriculture University of Sarajevo (bilingual).
- Čustović, H., Tvica, M. (2003): Praktikum za pedološka istraživanja (za studente Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u Sarajevu).
- Čivić, H., Šaćiragić, B., Elezi, Dž. (2004): Agrohemija sa ishranom biljaka. Univerzitetski udžbenik. Graforad Travnik.
- Omanović, Enisa (2004): Zbirka zadataka iz opće hemije sa rješenjima. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Velagić-Habul, Esmā (2004): Elementa chemica – modul 1. Skripta.
- Velagić-Habul, Esmā, Nikolić, Aleksandra, Begić-Akagić, Asima (2004): Nove forme hrane na tržištu: Nova hrana i organski proizvedena hrana. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Velagić-Habul, Esmā, Nikolić Aleksandra, Begić-Akagić, Asima, (2005): New Food Forms at the Market: Novel Food and organic agricultural production. Faculty of Agriculture Sarajevo in the scope of Tempus/PHARE JEP16140/2001 "EU Food Law – Bridge Among University and Industry".
- Resulović, H., Čustović, H., Čengić I. (2008): Sistematika tla/zemljišta, nastanak, svojstva i plodnost. Univerzitetski udžbenik. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Velagić-Habul, Esmā, Omanović-Miklićanin, Enisa, Jurković, J. (2008): Praktikum iz hemije za studente poljoprivrednog fakulteta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

Hanić, H., Čivić, H., Murtić, S. (2009): Osnovi ishrane biljaka sa praktikumom. Univerzitetski udžbenik. Izdavač: Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru.
Velagić-Habul, Esmā (2010): Hemija hrane. Univerzitet u Sarajevu.

Laboratorije i ogledna polja Instituta

Pošto su skoro sve aktivnosti ovog Instituta vezane za laboratorijski rad, od prvog dana nakon formiranja Fakulteta radilo se na stvaranju novih laboratorija, prikupljanju raznih kolekcija uzoraka, monolita, otisaka i fotografija raznih tipova zemljišta (prof. Đ. Janeković). Pred rat 1992. godine su na našem Institutu bile formirane slijedeće laboratorije:

- Laboratorij za vježbe iz organske i anorganske hemije, agrohemijske i biohemijske,
- Laboratorij za istraživačke analize iz hemije, agrohemijske i biohemijske,
- Laboratorij za vježbe iz pedologije,
- Laboratorij za fiziku tla i
- Laboratorij za istraživačke analize iz hemije tla.

Laboratorija za istraživanja tla, i to njegovih hemijskih i vodno-fizičkih svojstava, osnovana je 1950. godine i u svoje vrijeme je bila jedna od najpoznatijih i najbolje opremljenih laboratorija u Bosni i Hercegovini.

Eksperimentalni poligoni

Polazeći od stanovišta da je jedini pravi test svake hipoteze u brižljivoj opservaciji ili mjerenju aktuelnog problema u realnim okolnostima terenskih uslova, pravi odgovor na probleme u oblasti zemljišta, kao i poljoprivrede općenito, može se naći jedino eksperimentalnim putem. Zato se opravdano može reći "*Sine experientia nihil sufficienter scire potest*" (Bez eksperimentalnog rada ništa se pouzdano ne može znati).

U proteklom periodu u okviru naučno-istraživačkog rada na institutu PAM formirano je nekoliko istraživačkih punktova i to:

- istraživački punktovi za drenažu teških zemljišta (Bosanska Dubica, Krušik kod Tuzle, Liješće kod Bosanskog Broda, Sijekovac kod Bosanskog Broda i Donji Rahić kod Brčkog);
- istraživački punkt za proučavanje ispiranja raznih sastojaka iz tla tzv. Lizimetrijska proučavanja Sarajevo – Butmir;
- istraživački punkt (Agrohidrološka stanica) za proučavanje vodnog režima tla, kretanja vode kroz tlo i kvantificiranje vodnog bilansa, kao i potrošnje vode putem poljoprivrednih kultura (Mostar – Buna);
- istraživački punkt za proučavanja vodnog bilansa i potrošnje vode putem poljoprivrednih kultura u uvjetima tla i klime Popova polja i za istraživanje erozionih procesa na području kraških polja (Trebinje – Popovo polje);
- istraživanje uticaja rekultivacije na oštećenim zemljištima (Tuzla – Đurđevik, Banovići, Zenica, Prijedor – Ljubija, Gacko, Livno); te
- istraživanje uticaja rekultivacionih mjera na sanaciju oštećenih zemljišta (Tuzla – Đurđevik).

Vrijednost navedenih eksperimenata i eksperimentalnih punktova još je i u tome što su se oni koristili i u nastavne svrhe, tj. za praktične vježbe i rad sa studentima.

Spisak učesnika u nastavno-naučnom procesu

Od osnivanja Fakulteta do danas u nastavnom procesu su učestvovali:

Pedologija:

1. Prof. dr. Đuro Janeković
2. Prof. dr. Husnija Resulović
3. Prof. dr. Petar Jovandić
4. Prof. dr. Dženana Bisić-Hajro
5. Mr. Boro Ivetić, asistent
6. Mr. Fahrudin Belko, asistent

Uređenje zemljišta:

1. Prof. dr. Josip Bać
2. Prof. dr. Mihovil Vlahinić, akademik
3. Prof. dr. Zlatko Hakl
4. Mr. Mihajlo Marković
5. Muhamed Šestić, dipl. ing., asistent

Agrohemija:

1. Prof. dr. Branka Savić
2. Prof. dr. Bahrija Šaćiragić

Hemija:

1. Husnija Kurt, dipl.ing. hemije
2. Kasim Hrustanović, dipl.ing. hemije
3. Prof. dr Zdravko Devetak
4. Prof. dr Sonja Babić
5. Dr. Slobodan Kapetanović, asistent
6. Mr. Šefket Alibalić, asistent
7. Davor Čordaš, dipl.ing. hemije, asistent

Biohemija:

1. Prof. dr Branka Vukalović
2. Mirjana Vuleta-Polić, dipl.ing., asistent

Laboranti:

1. Ismet Terzić
2. Dada Ivković
3. Veronika Stoparić
4. Jasmina Šahmanović
5. Želimir Sočo
6. Momirka Krnojelac

Aktuelna organizacija i sastav Instituta

Institut za PAM se sastoji iz slijedećih katedri:

- Katedra za pedologiju i uređenje zemljišta, i
- Katedra za agrohemiju, hemiju i biohemiju.

Nastavno-naučno osoblje:

Katedra za pedologiju i uređenje zemljišta:

Prof. dr. Hamid Čustović, Pedologija sa pripadajućim modulima
Doc. dr. Jasminka Žurovec, Uređenje zemljišta sa pripadajućim modulima
Mr. Mirza Tvica, asistent, Pedologija sa pripadajućim modulima
Sabrija Čadro, dipl. ing., asistent, Uređenje zemljišta sa pripadajućim modulima

Katedra za agrohemiju, hemiju i biohemiju:

Prof. dr. Esmā Velagić-Habul, Hemija sa pripadajućim modulima
Doc. dr. Zilha Ašimović, Biohemija sa pripadajućim modulima
Doc. dr. Enisa Omanović-Miklićanin, Hemija sa pripadajućim modulima
Doc. dr. Hamdija Čivić, Agrohemija sa pripadajućim modulima
Josip Jurković, dipl. ing., asistent, Hemija sa pripadajućim modulima
Lejla Oručević, dipl. ing., asistent, Biohemija sa pripadajućim modulima

Pomoćno nastavno osoblje:

Džemila Dizdarević, laborant
Amira Pobrić, laborant

Članovi Instituta sa posebnim doprinosom nauci i struci

Svojim naučno-istraživačkim radom današnjoj uspješnosti instituta PAM pridonijeli su slijedeći profesori: Prof. Kasim Hrustanović, Prof. Husnija Kurt, Prof. dr. Đuro Janeković, Prof. dr. Husnija Resulović, akademik Mihovil Vlahinić, Prof. dr. Branka Savić i Prof. dr. Zdravko Devetak.

Iz posebnih razloga među onima koji su najviše doprinijeli savremenom razvoju Instituta izdvajamo prof. dr. Husniju Resulovića i akademika Mihovila Vlahinića. Slobodno se može reći da se radi o dvije briljantne karijere naučnika, koji su iznikli iz hercegovačkog krša i došli do najviših naučnih i društvenih priznanja.

Društvo je prepoznalo doprinos pojedinaca općem napretku te ih je posebno nagradilo:

- Prof. Husnija Kurt - Član AVNOJ-a, ZAVNOBIH-a, Nosilac Partizanske spomenice 1941. godine. Odlikovan Ordenom za hrabrost, Ordenom zasluga za narod I reda, Ordenom bratstva i jedinstva I reda.
- Prof. Kasim Hrustanović - Orden zasluga za narod sa srebrenom zvijezdom.
- Prof. dr. Branka Savić - Orden za hrabrost, Orden zasluga za narod II reda, Orden za hrabrost otečestvenog fronta.
- Prof. dr. Husnija Resulović - 27-ojulska nagrada i Orden zasluga za narod sa srebrenim zracima.
- Prof. dr. Mihovil Vlahinić - 27-ojulska nagrada i redovni član ANU BiH.
- U zvanje profesora emeritusa izabrani su: prof. Husnija Resulović, prof. Mihovil Vlahinić i prof. dr. Bahrija Šaćiragić.

(Prof. dr Husnija Resulović, Prof. dr Zlatko Hakl, Prof. dr Hamid Čustović i Institut za pedologiju, agrohemiju i melioracije)

4.1.3. Institut za poljoprivrednu tehniku

Osnivanje i razvoj Instituta

Poljoprivredna mehanizacija do 1980. godine bila je inkorporirana u rad svih organizacionih jedinica Fakulteta. Inicijativa za formiranje zasebne organizacione jedinice krenula je od nastavnika sa Katedre za poljoprivredne mašine, prof. dr Mehmeda Lule i prof. dr Ilije Popovića, koju su podržali ostali nastavnici i tehničko osoblje. Osnivanje Instituta zahtijevalo je proceduru izmjena Pravila o radu Fakulteta i Statuta, te verifikaciju od strane Univerziteta i Ministarstva visokog obrazovanja NR Bosne i Hercegovine.

U sastavu Instituta su bile slijedeće katedre i laboratorije:

- ✓ Osnove mašinstva, sa predmetima:
  - Osnove mašinstva, elektrotehnike i regulacija,
  - Tehničko crtanje, i
  - Osnove termodinamike.
- ✓ Katedra za poljoprivredne mašine:
  - Mehanizacija stočarske proizvodnje,
  - Mehanizacija ratarske proizvodnje, i
  - Mehanizacija voćarsko-vinogradarske proizvodnje.
- ✓ Laboratorija za poljoprivredne mašine na Butmiru.

Nastavni kadar koji je izvodio nastavu na navedenim predmetima bio je sa Mašinskog i Poljoprivrednog fakulteta. Veza između ova dva fakulteta datira još iz vremena osnivanja Mašinskog fakulteta, gdje je jedan od matičara bio dipl. ing. Kazimir Boras, profesor sa Poljoprivrednog fakulteta.

Prijateljske veze i poslovna saradnja iz 60-tih godina, kada je osnovan Mašinski fakultet, prenose se i na sadašnje generacije. U tekućoj školskoj godini (2009/10.) honorarno su angažovani: prof. dr Rajfa Musemić, prof. dr Hazim Bašić i doc. dr Ševko Šikalo.

Područje rada i zadaci Instituta

Osnovno područje rada Instituta može se podijeliti u tri dijela:

1. Edukacija,
2. Naučno-istraživački rad i
3. Uslužni rad za privredu.

Slika 36. Studenti nakon praktičnih vježbi iz mehanizacije poljoprivredne proizvodnje

U oblasti edukacija na prvom mjestu je obrazovanje studenata. Nakon prelaska na „Bolonjski sistem studija“ na dodiplomskom i diplomskom studiju imamo veliki izbor nastavnih modula, i to:

A. Dodiplomski studijski programi:

- „Mehanizacija u biljnoj proizvodnji“ - studijski programi „Voćarstva i vinogradarstva“ i „Ratarstva i povrtlarstva“;
- „Mehanizacija u animalnoj proizvodnji“ - studijski program „Animalna proizvodnja“;
- „Poljoprivredna mehanizacija“ - studijski program „Ekonomika agroindustrije“.

B. Diplomski (Master) studijski programi:

- „Mehanizacija u voćarstvu“ - studijski program „Voćarstva“;
- „Mehanizacija u proizvodnji cvijeća i ukrasnog bilja“ - studijski program „Floristika i pejzažno oblikovanje“;
- „Mehanizacija ratarske proizvodnje“ - studijski program „Ratarstvo“;
- „Mehanizacija u fitomedicini“ - studijski program „Fitomedicina“;
- „Mehanizacija za proizvodnju i distribuciju stočne hrane“ - studijski program „Hrana i ishrana“.

C. Postdiplomski – magistarski studijski program

Zahvaljujući podršci „Akademske mreže profesora mehanizacije jugo-istočne Europe“, 2005. godine osnovan je postdiplomski studijski program, pod nazivom „Poljoprivredna tehnika i menadžment.“

Slika 37. Posjeta predstavnika Akademske mreže profesora Jugo-istočne Europe Rektoratu Univerziteta (Foto: S. Škaljić)

Izradu kurikuluma i materijalne troškove prve upisane generacije studenata pomogao je Njemački servis za akademsku razmjenu (DAAD). Zahvaljujući ovoj pomoći upisano je više generacija studenata i razvijena poslovno-tehnička saradnja sa više univerziteta u regionu.

D. Edukacija studijskih grupa i farmera

Pored redovnog nastavnog procesa namjenjenog studentima, u radu Instituta je zastupljena edukacija raznih studijskih grupa i farmera. U posljednjih pet godina realizirani su kursevi iz slijedećih tematskih oblasti:

- **Mehanizirani postupci proizvodnje i spremanja kabaste krme** - realizovana su četiri kursa (Bugojno, 26.-30. januar 2004. godine, Donji Vakuf, decembar 2005. godine, Livno, decembar 2008. godine i Livno 2009. godine);
- **Održavanje i korištenje sitne mehanizacije** - realizovano pet kurseva u saradnji sa Catholic Reliefe Service (CRS), za potrebe povratnika u istočnu Bosnu;
- **Poljoprivredne mašine u proizvodnji i preradi ljekobilja** - kurs za potrebe proizvođača i prerađivača ljekobilja Republike Kosova. Organizator: Institut za Poljoprivrednu tehniku od 25.-30. augusta 2008. godine.
- **Program pomoći prekobrojnim vojnim licima u BiH**, NATO Trust Fund (NTF) – obuhvatio je više kurseva iz različitih tematskih oblasti, koje su realizirane u saradnji sa IOM - International Organization for Migration.

Slike 38 i 39. Aktivnosti studenata u prostorima Laboratorije i izvan nje

Naučni i stručni doprinos Instituta

Pored poslova edukacije, u radu Instituta značajno mjesto zauzima istraživački rad. Iz radnog opusa izdvajamo dio radova koji su publikovani u formama naučnih i stručnih radova, studija, elaborata i projekata.

Naučni i stručni radovi:

- Lulo, M., Popović, I., Milošević, P., Novaković, D.: Eksploatacione karakteristike kultivator sijačice *Johan Deer* tip 1500 i efekat njene primjene u zasijavnju travnih smjesa u prirodne travnjake PIK-a Zlatibor. Rad objavljen na Jugoslovenskom simpoziju "Aktuelni problemi mehanizacije poljoprivrede" Poreč, 1981. godine.
- Škaljić, S., Selak, V., Lulo, M.: Tehnička opremljenost poljoprivrede Bosne i Hercegovine. VIII međunarodni kongres mehanizatora u Turskoj. Kushadasi, 2002. godine.
- Čorbo, S., Škaljić, S., Bijelić, H.: Karakteristike uzgoja i kvalitet ulja tikve golice (*Cucurbita pepo*). Zbornik radova 48. Savjetovanje „Proizvodnja i prerada uljarica“, str. 129. Herceg Novi, Crna Gora, 11.-16. juni 2007. godine.
- Sindir, O.K., Martinov, M., Škaljić, S., Djević, M., Oztekin, S., Ros, V., Mihailov, N., Košutić, S.: The Role of Agricultural Engineers in Sustainable Rural Development in SEE (South Eastern Europe).

Studije:

- Lulo, M., Popović, I., Ćuk, H., Batinica, D., Perović, M., Škaljić, S., Mitrović, D.: Istraživanje efekata mehanizovanog zasijavanja djetelinsko-travnih smjesa u tratine prirodnih livada i pašnjaka brdsko-planinskog područja. Završni izvještaj SIZ-u nauke BiH za period 1980.-1983. godine. Poljoprivredni fakultet Sarajevo, 1984. godine.
- Lulo, M., Škaljić, S., Mitrović, D.: Osnovi razvoja agroindustrijskog kompleksa u Bosni i Hercegovini od 1985.-2000. godine - Dio poljoprivredna mehanizacija. Izvršno vijeće SR BiH, Republički komitet za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu, Sarajevo 1984. godine.
- Košutić, S., Martinov, M., Škaljić, S., Mihailov, N., Sindir, K., Ros, V.: The case South-Eastern Europe, «The South-East Europe Study of Agricultural Machinery Market"; Club of Bologna 17th members' meeting, November 18-19th, 2006 of 37th EIMA, Bologna (Italy), www.clubofbologna.org

Elaborati:

- Škaljić, S., Alić, E.: Stanje poljoprivrede i njenih kapaciteta na području regije Nemila. Realizovano u saradnji sa LESPnet – Udruženje poslovnih savjetnika BiH. Naručilac ZEDA - Agencija za ekonomski razvoj Zenica. Sarajevo, Zenica 2008. godine.

Projekti:

- Škaljić, S., Jurišić, T., Alikadić, E., Cerić, M.: Projekat hitne rekonstrukcije farmi – segment poljoprivredna mehanizacija. World Bank, office Sarajevo i FMPVŠ - Ured za implementaciju projekata (PIU). Projekat je obuhvatio nabavku i implementaciju preko 5000 traktora sa osnovnim priključnim mašinama i realizovan je u okviru Ministarstva poljoprivrede Sarajevo 1996.-1998. godina.
- Škaljić, S. (Koautor): Izvedbeni projekat izgradnje Laboratorije za poljoprivredne mašine. Projekat finansirala Vlada Slovenije u vrijednosti od 1,6 miliona KM. Realizacija: od oktobra 1998. do maja 1999. godine.
- Lammers, S., Martinov, M., Đević, M., Brkić, M., Škaljić, S., Mihailov, N., Sindir, K., Ros, V., Fekete, A., Fijelfoldi, L., Košutić, S., Gospodarić, Z., Jaka, F.: Network for Advanced Education in Agricultural Engineering in South-Eastern Europe, as part of the DAAD, br. A04/225. Bonn, 2001-2003.
- Lammers, S., Martinov, M., Đević, M., Brkić, M., Škaljić, S., Mihailov, N., Sindir, K., Ros, V., Fekete, A., Košutić, S., Gospodarić, Z.: Planning and Implementation of a Master's degree in Agricultural Machinery at the University of Sarajevo, Bosnia-Herzegovina. Projekat implementiran uz podršku njemačke agencije za akademsku razmjenu (DAAD), Sarajevo 2004-2005. godine.
- Škaljić, S., Rakita, N.: Projekat uređenja zemljišta na eksperimentalnom poligonu Butmir. Finansijer: Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo (54.300 KM) br. 07-06-14-21201, 27. septembar 2007. godine.
- Škaljić, S., Rakita, N.: Certificiranje poljoprivrednih mašina. Finansijer: Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (20.000KM), br.08-14-6/08C, 12. septembar 2008. godine.
- Škaljić, S., Rakita, N.: Izgradnja sekundarnog sistema navodnjavanja i popravka plodnosti na poligonu Butmir. Finansijer: Ministarstvo privrede Kantona Sarajevo (46.500 KM). Sarajevo, 2009. godine.

Publikacije:

- Lulo, M., Škaljić, S. (2004): Mehanizacija poljoprivredne proizvodnje. Univerzitetski udžbenik. ISBN 9958-9643-8-4, COBISS.BH-ID 12494854. Izdavač: Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Sarić, O., Škaljić, S., Handžić, R., Muratović, S., Meić, A., Čaušević, Z., Omanović, H., Sarić, Z., Križanac, S., Ribić, M., Šerbo, M. (2005): Priručnik za farmere. ISBN 9958-9369-0-0, COBISS.BH-ID 14557958. Izdavač: Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ured za koordinaciju projekata (PCU). Sarajevo.

Materijalno-tehnička opremljenost i radno osoblje Instituta

Prije formiranja Instituta za poljoprivrednu tehniku Fakultet je posjedovao specijalizovanu Laboratoriju za poljoprivredne mašine na Butmiru.

Slika 40. Devastirana Laboratorija za poljoprivredne mašine nakon rata 1995. (Foto S. Škaljić)

U toku rata laboratorija je potpuno devastirana, kao i materijalno tehnička sredstva koja smo posjedovali (traktori i priključne mašine, oprema za ispitivanje poljoprivrednih mašina), a koji su se nalazili u prostorima laboratorije.

Zahvaljujući pomoći Vlade Republike Slovenije, Laboratorija za poljoprivredne mašine je ponovno obnovljena i puštena u rad 19. 05. 2000. godine. Narednim fotografijama ilustrujemo stanje laboratorije nakon obnove i dio aktivnosti koje se u njoj odvijaju.

Slika 41. Obnovljeni objekat Laboratorije za poljoprivredne mašine (Foto S. Škaljić)

Slike 42 i 43. Detalji iz laboratorijske radionice i hangara (Foto S. Škaljić)

U dosadašnjem radu Instituta bili su zaposleni slijedeći radnici:

Nastavnici:

Dipl. ing. Kazimir Boras, redovni profesor
Prof. dr Mehmed Lulo, profesor emeritus
Prof. dr Ilija Popović, vanredni profesor
Prof. dr Borislav Gavrić, vanredni profesor
Prof. dr Selim Škaljić, vanredni profesor

Saradnici:

Mr. Nermin Rakita, viši asistent
Mr. Dragoljub Mitrović, viši asistent
Dipl. ing. Ćuk Husein, asistent

Tehničko osoblje:

Dipl. ing. Jovica Perović, šef laboratorije
Dino Mujanović, laborant
Čazim Ćenanović, laborant
Jozo Matić, traktorista
Dragan Matić
Fahro Ćenanović
Amir Ćenanović
Sead Sinanija

(Prof. dr. Selim Škaljić)

4.1.4. Institut za ratarstvo

Osnivanje i razvoj Instituta

Godine 1958. na Poljoprivrednom odsjeku Poljoprivredno-šumarskog fakulteta su uvedena tri smjera: ratarski, stočarski i voćarski. Nakon toga, 1960. godine je osnovan Institut za ratarstvo. Daljim razvojem Fakulteta i Instituta osnivaju se katedre:

Institut za ratarstvo i oplemenjivanje biljaka sa katedrama 1977. godine:

- Katedra za ratarsku proizvodnju
- Katedra za genetiku i oplemenjivanje biljaka
- Katedra za fiziologiju biljaka
- Katedra za mehanizaciju u poljoprivredi

Institut za ratarstvo sa katedrama 1982. godine:

- Katedra za ratarsku proizvodnju
- Katedra za genetiku i oplemenjivanje ratarskih biljaka
- Katedra za fiziologiju biljaka

Nastavni i naučni rad instituta odvijao se i odvija u okviru njegovih laboratorija i fakultetskih nastavnih i oglednih dobara, kao što su Butmir, Gvozno, Bojnik, itd.

Područje rada i zadaci Instituta

U djelokrug rada Instituta za ratarstvo spadaju nastava, istraživački rad i saradnja sa privredom u oblasti ratarske proizvodnje, uključujući i povrtlarstvo i krmno bilje. Institut uključuje sljedeće djelatnosti:

- Planiranje i izvođenje naučno-istraživačkih projekata iz oblasti biljnih genetskih resursa, selekcije i sjemenarstva (ratarskih, povrtlarskih i krmnih kultura); ekoloških uslova i djelovanja globalnih promjena na uslove proizvodnje u oblasti ratarstva, povrtarstva i travnjaštva; razvoj i primjena novih tehnologija u ratarskoj proizvodnji.
- Ispitivanje kvaliteta sjemena (registrovana Laboratorija za ispitivanje kvaliteta sjemena).
- Ispitivanje domaćih i inostranih sorata/hibrida ratarskih kultura (s ciljem priznavanja i uvođenja na sortnu listu F BiH).
- Obrazovanje kurseva i stalna edukacija stručnjaka, poljoprivrednih proizvođača (i drugih zainteresiranih) iz oblasti ratarstva, povrtlarstva, krmnog bilja, sjemenarstva, ljekovitog bilja, organske proizvodnje hrane, itd.
- Pružanje konsultantske usluge drugim zainteresovanim institucijama i pojedincima iz svoje oblasti djelovanja.
- Promotivna izdavačka djelatnost.

Slika 44. Institutski ogled na Butmiru

Naučni i stručni doprinos Instituta

U dosadašnjem radu nastavnici i saradnici Instituta su imali bogatu saradnju sa poljoprivrednim organizacijama, posebno u prenošenju dostignuća nauke u poljoprivrednu praksu. Neki profesori su stvorili i nove sorte kulturnog bilja.

Slika 45. Institutski ogled u Čevljanovićima

Od 1996. godine izvodimo oglede sa novim sortama ratarsko-povrtnarskih kultura. Takođe, članovi instituta su duži niz godina uključeni u projekat sakupljanja i čuvanja autohtonog genfonda ratarsko-povrtnarsko-krmnih kultura. Osim navedenih, članovi instituta učestvuju u nizu drugih projekata na domaćem i međunarodnom nivou.

Nastavnici Instituta za ratarstvo od osnivanja Fakulteta:

Prof. Dragomir Ćosić, specijalno ratarstvo
Prof. Zijahudin Aganović, specijalno ratarstvo
Prof. Nadežda Miletić, specijalno ratarstvo
Prof. Sergije Lomejko, opšte ratarstvo
Prof. Obrad Petijević, opšte ratarstvo
Prof. Taib Šarić, opšte ratarstvo
Prof. Dane Batinica, proizvodnja krmnog bilja
Prof. Osman Sarić, proizvodnja krmnog bilja
Doc. Azra Sofo, povrtlarstvo
Prof. Vinko Milinković, oplemenjivanje bilja
Prof. Miroslav Bogdanović, oplemenjivanje bilja
Prof. Milada Jovančević, oplemenjivanje bilja
Prof. Olga Vidović, oplemenjivanje bilja
Prof. Mirko Korić, genetika
Doc. Novo Pržulj, genetika
Prof. Dafina Bajić, botanika
Prof. Ljubomir Mišić, botanika
Prof. Mitar Bašović, fiziologija bilja
Prof. Elvedin Hanić, fiziologija bilja

Gostujući nastavnici:

Prof. Milan Dobrenov, povrtlarstvo
Prof. Milan Jekić, ishrana bilja
Prof. Života Popović, fiziologija bilja
Doc. Slavko Borojević, genetika
Prof. Marija Kraljević-Balalić, genetika
Branka Lazić, povrtlarstvo

Objavljenje knjige:

- Lomejko, S. (1958): Fiziološki osnovi ishrane biljaka. Izdavačko preduzeće Veselin Masleša, Sarajevo.
- Batinica, D., Sarić, O., Novaković, S. (1968): Proizvodnja krmnog bilja – Praktikum. Sarajevo.
- Šarić, T. (1971-1991): Korovi i njihovo uništavanje herbicidima (7 izdanja). NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Šarić, T. (1971-1989): Opšte ratarstvo – Praktikum (6 izdanja). Univerzitet u Sarajevu i Zadrugar Sarajevo.
- Šarić, T. (1977): Agroekologija sa agrotehnikom, skripta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Šarić, T. (1977): Ekologija korova, skripta.
- Šarić, T. (1978-1996): Atlas korova (5 izdanja). Svjetlost Sarajevo.
- Šarić, T. (1978): Herbicidi i zemljište, skripta.
- Šarić, T. (1983-1991): Opšte ratarstvo (4 izdanja). Univerzitetski udžbenik, NIRO Zadrugar Sarajevo.
- Vukašinović, Smiljka, Kosović, N., Gligorević, B. (1990): Proizvodnja povrća. III dopunjeno izdanje (monografija). Sarajevo.
- Alibegović-Grbić, Senija (1992): Proizvodnja krmnog bilja – višegodišnje krmno bilje. Univerzitetski udžbenik. Zadrugar d.d., Sarajevo.
- Mišić, Lj., Bisić-Hajro, Dženana, Šarić, T. (1996): Osnovi biljne proizvodnje. Univerzitetska knjiga, Sarajevo.
- Šarić, T., Jarebica, Dž., Čaušević, Z. (1996): Poznavanje i kontrola sirovina. Univerzitetska knjiga.
- Šarić, T., Mirha Đikić, Drena Gadžo (1997): Dvije žetve godišnje. Zadrugar i EDIS, Sarajevo.
- Muminović, Š. (1998): Proizvodnja ljekovitih i začinskih biljaka. Compact Publishing House, Sarajevo.
- Šarić, T., Muminović, Š. (1998): Specijalno ratarstvo. Univerzitetski udžbenik. Garmond, Sarajevo.
- Šarić, T., Gadžo, Drena (1998): Uticaj poljoprivrednih hemikalija na okolinu. Garmond, Sarajevo.
- Vukašinović, Smiljka (1998): Povrtlarstvo. Udžbenik za srednje tehničke stručne poljoprivredno-prehrambene škole. Pedagoški zavod, Sarajevo.
- Šarić, T., Beus, V., Gadžo, Drena, Đikić, Mirha (1999): Uništavanje i zaštita zemljišta. Garmond, Sarajevo.
- Alibegović-Grbić, Senija, Ereić, P., Ivanovski, P., Čupina, B., Vučković, S., Dubljević, R., Prentović, T. (2005): Unapređenje proizvodnje krme na travnjacima. Univerzitetski udžbenik. Univerzitet u Sarajevu, Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Jankulovski, Ž., Muminović, Š., Arapčeska, Mila (2005): Začinski i lekoviti rastenija (Proizvodstvo i upotreba). Univerzitet „Sv. Kliment Ohridski“, Bitola, Makedonija.
- Šarić, T., Hanić, E., Hadžiabulić, S., Vidačić, O. (2005): Savremeni načini povećanja proizvodnje hrane. Sarajevo.
- Vukašinović, Smiljka, Karić, Lutvija, Žnidarčić, D. (2005): Osnovi povrtlarstva. Univerzitetski udžbenik. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.

Muminović, Š. (zajedno sa grupom autora) (2006): Strategie D'integration Europeenne D'universites Cards (Tempus-um-jep 18009-2003). Tempus Education and Cultur.
Šarić, T. (2006): Suzbijanje korova herbicidima. Federalni zavod za poljoprivredu, Sarajevo.
Hanić, E., Čivić, H., Murtić, S. (2009): Osnovi ishrane biljaka sa praktikumom. Bemust, Sarajevo.

U okviru ovog instituta prije 25 godina počeo je istraživački program iz nove naučne oblasti alelopatije. Rađen je sedmogodišnji veliki jugoslovensko-američki projekat o alelopatskim odnosima usjeva i korova, što je bio jedan od pionirskih radova te vrste u Evropi.

U okviru instituta uređuje se i izdaje međunarodni naučni časopis *Herbologia* (na engleskom jeziku), čiji su izdavači Akademija nauka i umjetnosti BiH i Herbološko društvo BiH.

Laboratorije Instituta

Nastavni i naučni rad instituta odvija se u okviru njegovih laboratorija i fakultetskog ogleadnog poligona na Butmiru. U okviru instituta funkcioniše Laboratorija za kontrolu kvaliteta sjemena ratarskih, povrtlarskih i krmnih kultura ovlaštena od strane Federalnog ministarstva za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo.

Aktuelna organizacija i sastav instituta

Institut se sastoji od sljedećih katedri:

- Katedra za ratarsku proizvodnju,
- Katedra za fiziologiju biljaka i
- Katedra za oplemenjivanje ratarskih kultura.

Sadašnji nastavnici i asistenti na Institutu su:

Prof. dr. Smiljka Vukašinović – Povrtlarstvo
Prof. dr. Senija Alibegović-Grbić – Krmno bilje
Prof. dr. Ševal Muminović – Specijalno ratarstvo
Prof. dr. Elvedin Hanić – Fiziologija biljaka
Prof. dr. Ljubomir Mišić – Botanika
Doc. dr. Mirha Đikić – Opće ratarstvo
Doc. dr. Drena Gadžo – Ratarstvo
Dr. Lutvija Karić – Povrtlarstvo
Mr. Muamer Bezdob, dipl. ing., viši asistent – Krmno bilje
Senad Murtić, dipl. ing., asistent – Botanika i fiziologija biljaka
Teofil Gavrić, dipl. ing., asistent – Ratarstvo

Na Institutu kao laborant radi Nedim Kalaba.

Slika 46. Studentica Ratarstva i povrtlarstva u laboratoriji Instituta

Članovi Instituta sa posebnim doprinosom nauci i struci

Akademik Dragomir Ćosić, profesor specijalnog ratarstva, bio je osnivač Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu poslije Drugog svjetskog rata, prvi dekan fakulteta i jedan od prvih prorektora Univerziteta.

Profesori Vinko Milinković i Osman Sarić selekcionisali su sorte slatke lupine, grahorice, lucerke (Olimpik) i smiljkite (Butmirka), a profesorici Olgi Vidović je priznata jedna sorta graha.

Akademik Taib Šarić se posebno ističe brojem objavljenih knjiga – 24 naslova, a sa ponovljenim proširenim izdanjima ukupno 44 knjige – udžbenika i priručnika iz oblasti ratarstva i zaštite okoline.

*(Prof. dr Taib Šarić, Prof. dr Ševal Muminović
i Institut za ratarstvo)*

4.1.5. Institut za voćarstvo i vinogradarstvo

Dug je istorijski put razvoja Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u Sarajevu. U periodu od njegovog formiranja 1940. godine pa do navršene 70-te godine njegovog rada, on je prošao cio niz transformacija i veoma raznovrsnih formi unutrašnjeg organizovanja. Svakako nas posebno interesuje period od formiranja odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo našeg fakulteta pa do danas.

Nije dugo trebalo analizirati postojeće stanje u agrarnom kompleksu Bosne i Hercegovine da bi se na osnovu objektivnih pokazatelja konstatovalo da u ovoj oblasti voćarsko-vinogradarska proizvodnja, te prerada voća, ima duboki interes za ovaj prostor. Iz ovih činjenica proistekla je i odluka različitih organa da se odmah nakon razdvajanja Poljoprivrednog od Šumarskog fakulteta formiraju odsjeci, a među prvima Odsjek za voćarstvo i vinogradarstvo.

Na našu sreću u to doba Fakultet je u sklopu nastavnog procesa Opšteg odsjeka imao već nekoliko veoma izraslih kadrova, tako da nije bilo posebnih teškoća za početak i odvijanje nastavnog procesa na Voćarsko-vinogradarskom odsjeku. U tom periodu dolazi do jačanja laboratorijske tehnike na Fakultetu i veoma uspješne izgradnje poligona na kojima je bilo moguće odvijanje praktične nastave, pa i ferijalne prakse.

Slika 47. Studenti na terenskim vježbama krajem pedesetih godina

Uporedo sa ovim unutrašnjih transformacija našeg Fakulteta započinje intenzivna aktivnost na podizanju prvih plantažnih voćnjaka prevashodno šljive, jabuke i kruške, a u Hercegovini i podizanje prvih industrijskih vinograda sa predominantnim vinskim sortama. U ovom periodu podiže se preko 4.000 ha zasada šljive na širem prostoru BiH, 100 ha višnje, jabuke i kruške. Ova podizanja voćnih zasada zahvataju prostor od Drine do Une, a podižu se po tada najsavremenijim principima voćarsko-vinogradarske tehnologije.

Nekako u istom periodu podižu se i male industrijske fabrike za preradu voća, te preko 110 industrijskih sušnica za voće kapaciteta 10 t/18^h. Ovakav intenzivan razvoj voćarstva otvorio je mogućnost stvaranja robnih fondova svježeg, suhog i na drugi način industrijski prerađenog voća (topli i hladni postupak), te njihovog izvoza na najrazvijenija evropska tržišta.

Za ovakav intenzivan razvoj primarnog kompleksa bilo je neophodno obezbijediti kvalitetan kadar, pa je Odsjek za voćarstvo, vinogradarstvo i preradu voća u tom periodu doživio nagli razvoj, a njegovi brojni inženjeri poljoprivrede sigurna zaposlenja u plantažnim zasadima Bosanske krajine, Gradačca, Doboja, Modriče, Bijeljine, Zvornika, Mostarske kotline, Brotnja (Čitluka), Ljubuškog, Nevesinja, Stoca, Popova polja, Čapljine i drugih. Istovremeno na prostoru BiH izgrađuje se desetak džepnih voćno-loznih rasadnika (Bihać, Derventa, Gradačac, Bijeljina, Modriča, Žepče, Doboj, Mostar, Zvornik, Višegrad, Foča – Ustikolina i drugi).

Slika 48. Mladi voćnjak u proljeće 1964. godine u Rakovici kod Sarajeva podignut na terasama prema projektu Poljoprivrednog fakulteta

Nažalost, nedovoljno razvijena inspeksijska služba u okviru sistema institucija državne vlasti bila je uzrokom u ovom periodu masovnog širenja nekih bolesti posebno šarke šljive. Istovremeno, proširila se i šljivina štitasta uš i kalifornijska štitasta uš, što je nanijelo velike štete primarnoj voćarskoj proizvodnji.

Od momenta formiranja Instituta pa do danas kroz njega su prošli brojni kadrovi svih nivoa stručnosti neophodnih za nastavni proces na Univerzitetu.

Članovi Instituta koji su penzionisani, napustili Fakultet ili preminuli u periodu od njegovog formiranja do danas

Nastavnici i saradnici

1.	Prof. dr. Šerif Bubić	11.	Prof. dr. Predrag Vuksanović
2.	Prof. dr. Viktor Vitolović	12.	Prof. dr. Predrag Lučić
3.	Prof. dr. Stjepan Čečuk	13.	Prof. dr. Tatjana Ljujić-Mijatović
4.	Prof. dr. Jaša Rutka	14.	Doc. dr. Dragutin Mijatović
5.	Prof. dr. Milan Šupica	15.	Doc. dr. Nikola Mičić
6.	Prof. dr. Jovan Zarić	16.	Mr. Milenko Blesić
7.	Prof. dr. Nada Kapetanović	17.	Mr. Gordana Đurić
8.	Prof. dr. Vladimir Prica	18.	Mirsada Đulbić, dipl. ing.
9.	Prof. dr. Dževad Jarebica	19.	Gordana Dabić, dipl. ing.
10.	Prof. dr. Ahmed Muratović	20.	Jasmina Badžak, dipl. ing.

Pomoćno osoblje – laboranti

1. Sigmund Fedetov	6. Đorđe Bugarski
2. Rima Gajić	7. Vlado Čećuk
3. Ibrahim Ustavdić	8. Stevan Janjić
4. Dostana Simić-Štrelov	9. Gordana Podinić
5. Vlado Kolašinac	10. Elvera Baralić

Spisak radno aktivnih članova Instituta početkom 2010. godine

Nastavnici i saradnici

1. Prof. dr. Mirsad Kurtović	6. Mr. Fikreta Behmen
2. Prof. dr. Senaid Memić	7. Fuad Gaši, dipl. ing.
3. Prof. dr. Agan Kojić	8. Mersija Delić, dipl. ing.
4. Doc. dr. Pakeza Drkenda	9. Adnan Maličević, dipl. ing.
5. Doc. dr. Jasna Avdić	

Pomoćno osoblje – laboranti:

1. Zdenka Vareškić

Iz gornjeg pregleda se vidi da je u nastavnom procesu iz predmeta voćarstva, vinogradarstva, cvjećarstva i tehnologije prerade voća i povrća učestvovalo 29 nastavnika i saradnika, od čega 16 redovnih i vanrednih profesora, četiri docenta i osam asistenata i mladih istraživača.

U nastavnom procesu učestvovalo je i 11 laboranata, a koji su opsluživali terenske i laboratorijske vježbe, a u pojedinim periodima ovo pomoćno osoblje radilo je i na kontroli kvaliteta i hemijskim analizama uzoraka dostavljenih Fakultetu kao supervizoru.

U sadašnjem trenutku nastavni proces na Institutu obavljaju tri profesora, 2 docenta, jedan magistar i dva diplomirana inženjera. Institut je u svojoj unutrašnjoj organizaciji sastavljen iz četiri katedre i to: Katedra za voćarstvo, Katedra za vinogradarstvo, Katedra za oplemenjivanje biljaka i Katedra za ukrasno bilje i cvijeće.

U nastavnom procesu na ovom Institutu povremeno učestvuju i penzionisani profesori sa zvanjem emeritusa, posebno na postdiplomskim studijama.

Područje rada i zadaci Instituta

U proteklom periodu Institut se bavio brojnim aktivnostima među kojima treba spomenuti veoma prisnu poslovno-tehničku saradnju sa privrednim subjektima iz oblasti voćarsko-vinogradarske proizvodnje. Važno je istaći izradu brojnih projekata po metodologiji bankarskih institucija, a u kojima su ugrađeni

najsavremeniji principi domaće i svjetske voćarsko-vinogradarske proizvodne tehnologije.

Slika 49. Upravnik Instituta prof. Memić u Laboratoriji za voćarstvo i vinogradarstvo 2010. godine

Institut je nad ovim objektima imao stručni nadzor i doprinio da svi podignuti objekti odnosno proizvodni pogoni ostvare projektovanu proizvodnu projekciju prinosa i kvaliteta. Istovremeno Institut je sa ostalim organizacionim jedinicama Fakulteta radio na drugim projektima, posebno na onim kada se tretirala problematika korištenja raspoloživih zemljišnih i vodenih resursa, izboru pogodne mehanizacije te izgradnji prihvatno-prerađivačkih kapaciteta u oblasti voćarstva i vinogradarstva.

Radeći na ovim zadacima Institut je stekao povjerenje kod brojnih proizvođača primarnog kompleksa voćarsko-vinogradarske proizvodnje, a istovremeno i društvenih institucija, čija je nadležnost finansijska podrška razvoja ove oblasti agrarnog kompleksa. Na ovaj način kadrovi Instituta su u pravom smislu riječi svoje teorijsko znanje pretakali u neposrednu proizvodnu praksu i time doprinosili stalnom procesu unapređenja i modernizacije voćarsko-vinogradarske proizvodnje.

Institutski kadrovi su i do sada, a nadamo se i u budućnosti još intenzivnije primjenjivati stečena vlastita iskustva i iskustva razvijenih zemalja, te time doprinijeti stepenu razvijenosti ove oblasti u susjednim zemljama i šire.

Institut u svojoj aktivnosti posebnu pažnju posvećuje stvaranju materijalnih i kadrovskih pretpostavki za nesmetano i kvalitetno odvijanje nastavnog procesa i drugih sadržaja vezanih za zadatke Fakulteta.

Slika 50. Radionica o operativnom programu razvoja voćarstva u Federaciji BiH u organizaciji Instituta za voćarstvo

Posebno značajno je istaknuti da Institut obezbjeđuje funkcionalnu infrastrukturu i bdije na njenoj operativnosti kako bi nesmetano mogao da teče edukativni proces na Fakultetu. On posebno ostvaraju prisnu saradnju sa drugim Institutima u okviru Fakulteta i drugim institucijama van fakulteta, a sa ciljem razmjene iskustava usaglašavanja komplementarnih programa i dijelova programa.

U ovu aktivnost svakako spada i nadzor, te briga i unaprjeđenje nastavnih objekata na Fakultetu i van Fakulteta, te njihovu funkcionalnost tokom čitavog nastavnog procesa. Institut ima zadatak i obavlja aktivnosti na osposobljavanju kadrova za neophodne funkcije na Fakultetu, te brine o izdavačkoj djelatnosti materije, koja je predmet nastavnog procesa bilo u oblasti teoretske ili praktične nastave.

Na naše zadovoljstvo Institut se kadrovski i savremenom opremom toliko osposobio da će se u budućem periodu moći uključivati u brojne aktivnosti za kojima će imati potrebu agrarni kompleks i ukupna društvena zajednica. Drugim riječima, Institut se osposobio da kreira, projektuje, izvodi i nadzire najkomplicovanije objekte iz oblasti voćarsko-vinogradarske proizvodnje i da u granicama raspoloživih ovlaštenja ove usluge pruži i van teritorija naše zemlje. Ovakvo ohrabrenje gradimo na dosadašnjim rezultatima našeg rada i naše uključenosti u međunarodne projekte, a koji su ocjenjeni vrlo uspješnim.

Slika 51. Pomološka mjerenja u Laboratoriji za voćarstvo i vinogradarstvo

Slika 52. Vinograd pred kretanje vegetacije pored jezera Vidara u Gradačcu – Projekat Instituta za voćarstvo i vinogradarstvo

Ukoliko se želi iskazati cijela oblast na kojoj je angažovan kadar Instituta, onda u kratkom prikazu je sljedeći:

- Organizacija nastavnog procesa na svim nivoima nastave na Fakultetu,
- Naučno-istraživački rad u oblasti voćarstva, vinogradarstva, hortikulture, oplemenjivanje voća i vinove loze,
- Kontrola kvaliteta voća i voćnog loznog sadnog materijala,
- Projektovanje u oblasti voćarstva, vinogradarstva i hortikulture,
- Organizovanje procesa obrazovanja kadrova izvan Fakulteta,

- Izrada ekspertiza iz oblasti voćarstva, vinogradarstva, oplemenjivanja i hortikulture i
- Recenzije udžbenika, stručnih knjiga, naučnih radova i drugih publikacija za koje je propisana obavezna recenzija prije izdavanja.

Važno je napomenuti da je u periodu svojih 70 godina, Fakultet u cjelini doživljavao brojne transformacije i svoje unutrašnje reorganizacije, a uvijek sa ciljem da se prati njegov razvoj i zadaci, koje je pred njega postavila društvena zajednica i interesi njene privrede.

Vannastavne aktivnosti Instituta

Sve aktivnosti iz oblasti voćarstva, vinogradarstva, hortikulture i oplemenjivanja biljaka bile su kreirane ili podsticane od članova ovog kolektiva. Od trenutka formiranja Fakulteta voćarska struka bila je alimentirana sa kadrovima našeg Fakulteta, koji su od samog vremena početka studiranja inklinirali na radu u voćarskoj problematici. Institut je sa svojim kadrovima u proteklom periodu dao veliki doprinos razvoju voćarstva i vinogradarstva, a posebno na njegovoj afirmaciji u okviru ukupne privredne aktivnosti u zemlji.

Posebno mjesto u radu kadrova instituta zauzimaju višegodišnji projekti iz oblasti klonske selekcije vinove loze i voćaka, a koji su rezultirali priznavanjem dvije sorte šljiva pod nazivom Korajka i Bosanka. Istovremeno rad kadrova Instituta odvijao se u oblasti introdukcije i provjeravanja kvaliteta introdukovanih sorata voćaka i vinove loze. Prema tome, uz nadzor nad kvalitetom proizvedenog sadnog materijala, dat je značajan doprinos poboljšanja ukupnog stanja u ovoj za BiH značajnoj privrednoj djelatnosti.

Institut je učesnik u osnivanju, podržavanju i neposrednom radu na privrednoj manifestaciji „Sajam šljive“, a koji je kasnije prerastao u najznačajniji sajam poljoprivrede Bosne i Hercegovine, pa i šire.

Zajedno sa jubilejom 70 godina postojanja našeg Fakulteta proslavljena je i 40-godišnjica od osnivanja ove privredne manifestacije u Gradačcu. Svakako, stručno-naučni opus ove manifestacije osmišljan je i vođen u cjelini od kadrova našeg Fakulteta. Pored Privredne manifestacije „Sajam šljive“ u Gradačcu, Fakultet je osmislio i neposredno učestvuje u realizaciji Privredne manifestacije „Sajam jabuke Goražde“. Podršku ovoj manifestaciji daju kadrovi Fakulteta, a poseban doprinos ovoj manifestaciji daju kadrovi Instituta za voćarstvo i vinogradarstvo.

Institut je posebnu pažnju posvetio razvoju jagodastih voćnih kultura u BiH, pa i šire. Jedan od pravaca podsticanja razvoja ove oblasti voćarstva bilo je uspostavljanje i neposredno učešće kadrova Instituta u privrednoj manifestaciji „Dani jagodastog voća“ Čelić.

Slika 53. Primjena tehnike kulture meristema u laboratorijama Instituta

Već tri decenije kadrovi Instituta putem ove manifestacije saopštavaju stručnjacima i proizvođačima jagodastog voća najnovija dostignuća u ovoj oblasti proizvodnje. Zahvaljujući ovakvoj aktivnosti, razvoj ovih kultura dostigao je nezapamćene razmjere i učinio da se i na malom posjedu koji je karakteristika ovog područja može ostvariti značajan dohodak uzgojem intenzivno radnih kultura, među kojima posebno mjesto zauzima jagoda.

Institut je odigrao značajnu ulogu vršeći kontrolu u ime državnih institucija nad proizvodnjom sadnog materijala voća i vinove loze, te pomažući rasadničkoj proizvodnji na usvajanju savremenih metoda proizvodnje sadnog materijala.

Uporedo sa ovom aktivnosti kadrovi instituta su radili na introdukciji savremenih sortnih kreacija gotovo svih vrsta kontinentalnog voća, te njihovom provjeravanju o uspješnosti gajenja u našim ekološkim uslovima. Na ovaj način Institut je dao značajan doprinos na izmjeni sortnog sastava i napuštanju klasične ekstenzivne voćarske proizvodnje u Bosni i Hercegovini.

Ovo su samo dijelovi aktivnosti kadrova Instituta čiji je doprinos posebno evidentan u stvaranju modernih plantažnih zasada novih i modernih rasadničkih organizacija i uvođenje u tehnologiju voćarske proizvodnje savremenih saznanja domaće i svjetske nauke i prakse.

Izdavačka djelatnost članova Instituta:

- Vitolović, V. (1949): Opšte voćarstvo. Udžbenik za srednje škole. Poljoprivredno izdavačko preduzeće, Beograd.
- Vitolović, V. (1949): Prerada voća, Udžbenik za srednje škole. Poljoprivredno izdavačko preduzeće, Beograd.
- Vitolović, V. (1949): Specijalno voćarstvo. Udžbenik za srednje škole. Poljoprivredno izdavačko preduzeće, Beograd.
- Bubić, S. (1952): Specijalno voćarstvo. Udžbenik. Sarajevo.
- Vitolović, V. (1952): Naše voćarstvo na prekretnici. Zavod za poljoprivredna istraživanja Sarajevo.
- Vitolović, V. (1954): Podizanje voćnjaka. Narodna prosveta, Sarajevo.
- Vitolović, V. (1962): Opće voćarstvo. I dio. Fiziološki osnovi voćarstva. Skripta. Univerzitet u Sarajevu.
- Prica, V. (1962): Praktikum opšteg voćarstva I dio. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Šupica, M. (1965): Prerada grožđa (Vinarstvo). Skripta. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Hadžiomerspahić, R., Jarebica, Dž., Šoškić, A., Radman, Ljubica, Zarić, J., Vaclav, V. (1969): Šljiva. NIP Zadrugar, Sarajevo.
- Bubić, S. (1970): Korjenov sistem požegače. Publikacija autora. Beograd.
- Vuksanović, P. (1974): Vinogradarstvo sa ampelografijom I dio. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Kapetanović, Nada (1975): Sorte voćaka za gajenje na okućnici. NIP Zadrugar, Sarajevo.
- Kapetanović, Nada (1976): Podloge i sorte kontinentalnih voćaka, skripta. Sarajevo.
- Lučić, P. (1976): Opšte voćarstvo (Rasadnička proizvodnja). Skripta. Sarajevo.
- Bubić, S. (1977): Specijalno voćarstvo. Sarajevo.
- Muratović, A. (1977): Morfologija i specifična rezidba voćaka. Skripta. Sarajevo.
- Lučić, P. et al. (1979): Šljiva – podizanje, održavanje i sanacija. NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Mijatović, D. (1991): Ampelografski praktikum. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Mijatović, D., Vukanović, P., Blesić, M. (1991): Praktikum iz vinogradarstva, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Mijatović, D. (1991): Sorte vinove loze. Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.
- Šarić, T., Jarebica, Dž., Čaušević, Z. (1996): Proizvodnja i kontrola sirovina. Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Jarebica, Dž., Kurtović, M. (1997): Oplemenjivanje voćaka i vinove loze – opšti dio. Edis, Sarajevo.
- Jarebica, Dž., Kurtović, M., Tanović, N. (1998): Uzgoj jagode, maline i kupine. Svjetlost, Fojnica.
- Ljujić-Mijatović, Tatjana, Mrdović, Ana (1998): Proizvodnja cvijeća i ukrasnog bilja. Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Džubur, A., Kurtović, M., Jarebica, Dž., Tanović, N., Kurtović, S. (1999): Šipak – Nar. Svjetlost Fojnica – Fojnica.
- Kurtović, M., Jarebica, Dž. (1999): Oplemenjivanje voćaka i vinove loze – udžbenik za srednje škole. Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Memić, S. (1999): Osnovi biologije voćaka. Edis, Sarajevo.
- Bajrović H., Bajrović, Fikreta, Kurtović, Sadeta (2000): Praktično voćarstvo. Harfograf, Tuzla.
- Kojić, A. (2000): Savremeni uzgoj vinove loze. Stručna publikacija. GTZ Gradačac, Gradačac.
- Kojić, A. (2000): Vinogradarstvo. Studentska štamparija Univerziteta u Sarajevu.
- Kurtović, M., Jarebica, Dž. (2000): Jagodasto voće. Štamparija Fojnica, Fojnica.
- Kojić, A., Lasić, V. (2002): Praktično vinogradarstvo. Ministarstvo prosvjete, Široki Brijeg.
- Kurtović, M., Gaši, F., Drkenda, Pakeza, Hadžiabulić, Semina (2003): Jagodasto voće. Natura- Ramae, Prozor.
- Kurtović, M., Karić, N. (2003): Načela integralne proizvodnje jabučastog voća. GTZ Gradačac, Gradačac.

- Kurtović, M., Drkenda, Pakeza (2003): Tehnologija uzgoja jabuke i kruške – priručnik. Ministarstvo privrede, Sarajevski kanton, Sarajevo.
- Kurtović, M., Karić, N., Jusović, H. (2004): Načela integralne proizvodnje jagodastog voća. GTZ Gradačac, Gradačac.
- Ljujić-Mijatović, Tatjana (2004): Atlas cvijeća i ukrasnog bilja. Grin, Gračanica.
- Kurtović, M. et al. (2006): Savremena tehnologija uzgoja jagode. Bosper, Sida, Tuzla.
- Kurtović, M. (2006): Savremena tehnologija uzgoja trešnje i breskve. Bosper, Sida, Tuzla.
- Kurtović, M. et al. (2006): Uzgoj jabuke – priručnik. Švicarski Caritas.
- Ljujić-Mijatović, Tatjana, Švrakić, Azra (2006): Vrtna arhitektura bosanskih avijija kao dio kulturne baštine. Kantonalni zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa. Sarajevo.
- Behmen, Fikreta, Bajrović H. (2008): Voćarstvo za svakoga. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet, Des Sarajevo.
- Kurtović, M. et al. (2008): Integralna proizvodnja jabučastog voća - Načela i argumenti. Vlada Brčko Distrikta BiH - Odjel za poljoprivredu, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet u Sarajevu.
- Kurtović, M. Et al. (2008): Integralna proizvodnja koštičavog voća - Načela i argumenti. Vlada Brčko Distrikta BiH - Odjel za poljoprivredu, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet u Sarajevu.

Članovi Instituta sa posebnim naučnim i stručnim doprinosom

Prof. Šerif Bubić, dipl. ing. (1898-1975) – Rođen 1898. godine u Ljubinju. Diplomirao 1923. godine na Visokoj poljoprivrednoj školi u Pragu. Na Fakultetu je radio od 1948. do 1962. godine, kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Specijalno voćarstvo. Bio je šef Zavoda za voćarstvo i vinogradarstvo i prodekan. Radio je na projektovanju i podizanju industrijskih plantažnih voćnjaka, a bio je i aktivni član Naučnog društva Bosne i Hercegovine. Odlikovan je ordenom zasluga za narod sa srebrnim zrcima. Preminuo je 1975. godine.

Prof. dr Dževad Jarebica, Profesor emeritus (1934 -) – Rođen 1934. godine u Prozoru. Diplomirao i doktorirao na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Na Fakultetu, uz prekide, radi od 1959. do 1997. godine, kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Oplemenjivanje voćaka i vinove loze. Nakon penzionisanja, kao profesor emeritus, nastavlja sa nastavnim i istraživačkim aktivnostima na Fakultetu. Specijalizirao voćarstvo u Švajcarskoj. Koautor je novih sorti šljive požegače. Bio je šef Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo. Pored stalnog angažmana na Fakultetu, bio je Direktor zavoda za voćarstvo i vinogradarstvo BiH i Instituta za istraživanje i razvoj BiH. Bio je predsjednik Saveza inženjera i tehničara BiH i zaslužni član Saveza inženjera i tehničara Jugoslavije. Dobitnik je više priznanja, među kojima posebno treba pomenuti: Šestoaprilsku nagradu Grada Sarajeva, Orden rada sa srebrnim vijencem i Prvomajsku nagradu Saveza sindikata. Počasni je građanin Gradačca, Čelića i Srebrenika.

Prof. dr Tatjana Ljujić-Mijatović (1941 -) – Rođena 1941 godine u Sarajevu. Diplomirala i doktorirala na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu, a magistrirala na Šumarskom fakultetu u Beogradu. Zaposlena na Fakultetu od 1976. do 2007. godine, nakon čega, nesmanjenim angažmanom, nastavlja svoju nastavnu i istraživačku djelatnost, kao spoljni saradnik Fakulteta. Redovni je profesor na predmetu Ukrasno bilje i parkovi. Bila je prorektor za međunarodnu saradnju Univerziteta u Sarajevu i prodekan na Poljoprivrednom fakultetu. U toku svog radnog angažovanja imala je vrlo bogatu društvenu i intelektualnu aktivnost na Univerzitetu i u institucijama sistema.

Član je Udruženja likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti i dizajnera BiH. Ekspert je iz oblasti hortikulture pri međunarodnoj organizaciji ICSID. Bila je vijećnik u Općinskom vijeću Stari Grad i Gradskom vijeću Grada Sarajeva, predsjednik Republičke komisije za nauku, kulturu i obrazovanje, predsjednik Udruženja žena BiH 1992. godine, poslanik u Skupštini BiH od 1991. do 1996., član Predsjedništva BiH od 1992. do 1996. godine, ambasador BiH pri UN i drugim međunarodnim organizacijama, zamjenica gradonačelnika Grada Sarajeva 1999. i 2000. godine, itd. Proglašena za "Najuspješniju ženu u BiH" 1999. godine.

*(Prof. dr Dževad Jarebica, prof. dr Senaid Memić i
Institut za voćarstvo i vinogradarstvo)*

4.1.6. Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

Proizvodnja i distribucija hrane, uključujući poljoprivredne proizvode, ribarstvo i srodne djelatnosti najveća je i najvažnija ekonomska djelatnost na svijetu. Zdravlje i dobrobit svih ljudi ovisi o prinosima poljoprivrednih kultura, njihovom adekvatnom skladištenju, primjerenoj preradi i zdravstveno bezbjednom rukovanju sa svim vrstama prehrambenih proizvoda.

Ove kao i mnoge druge na njih naslonjene aktivnosti traže kvalifikovane i kompetentne specijaliste koji mogu preuzeti svoju ulogu u sve složenijem i modernijem sistemu proizvodnje i prometa hrane. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet razvijao je i nastavlja razvijati studijske programe koji će obrazovati stručnjake osposobljene za sve poslove u modernoj proizvodnji hrane.

Osnivanje i razvoj Instituta

Četverogodišnji studij prehrambenih tehnologija formira se na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu akademske 1977/78. godine kao novi odsjek pod nazivom Prerada i kontrola poljoprivrednih proizvoda. Prvi šef Odsjeka bila je prof. dr Natalija Dozet, koja je ujedno i njegov utemeljivač. Uporedo sa formiranjem Odsjeka formira se i Institut za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda kao nova radna jedinica Fakulteta u kojoj se objedinjavaju nastavne, naučno-istraživačke i stručne djelatnosti iz oblasti prerade i kontrole poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Institut 1989. godine svoj naziv mijenja u Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.

Shvatajući da kvalitetnog studija ni ozbiljnih istraživanja u oblasti prehrambenih tehnologija nema bez dobro opremljenih laboratorija, prvi članovi Instituta odmah ulažu značajne napore na formiranju i opremanju laboratorija za mljekarstvo, tehnologiju mesa i preradu voća, povrća i grožđa. Od tada pa do danas nastava i istraživanje u laboratorijama predstavljaju jedno do najvažnijih obilježja Instituta. Drugo njegovo važno obilježje je izuzetno dobro razvijena saradnja sa mnogim poslovnim subjektima prehrambene industrije u Bosni i Hercegovini.

Ova saradnja je nebrojeno puta ocijenjena višestruko korisnom. S jedne strane, studenti prehrambenih tehnologija su kroz posjete i obavljanje studenstke prakse u prilici da se na direktan način upoznaju sa organizacijom rada i tehnoloških procesa u ovim pogonima. S druge strane, kroz raznolike oblike saradnje sa stručnjacima Instituta prehrambena industrija Bosne i Hercegovine u prilici je unaprijediti svoju proizvodnju kroz inoviranje i standardizovanje tehnologija, razvijanje novih proizvoda, kontinuirano praćenje kvaliteta, itd.

Godinu za godinom Institut je jačao, kako personalno, tako i u pogledu opremljenosti svojih laboratorija. Jačanje je vodilo osvajanju novih disciplina koje su uključivane u nastavne programe Fakulteta, njegovoj sposobnosti da inicira i realizuje sve veći broj naučno-istraživačkih projekata, ali i ponudom sve većeg broja stručnih poslova koje Institut može obaviti za potrebe proizvođača, distributera i udruženja potrošača hrane.

Slika 54. Detalji iz laboratorija Instituta

Slika 55. Detalji iz laboratorija Instituta

Krajem osamdesetih, zahvaljujući, između ostalog, realizaciji istraživačko-razvojnih projekata koje je u okviru tzv. društvenih ciljeva finansirala tadašnja republička vlada i u kojima su članovi Instituta učestvovali, nabavlja se najsavremenija oprema te se osvajaju najsavremenije analitičke metode. Početak rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine Institut, kao i cjelokupan Fakultet, presijeca u jednom od njegovih najsnažnijih razvojnih zamaha.

U samo nekoliko desetina sati u požaru nestaje sva oprema, literatura, dokumentacija i ostalo smješteno u zgradi Fakulteta u Zagrebačkoj 18 na Grbavici.

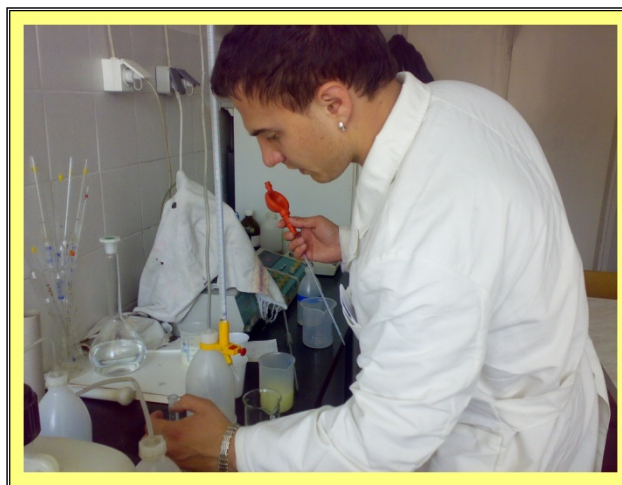
Tokom rata Institut je nastojao zadržati personalnu supstancu i uzeti učešća u aktivnostima Fakulteta u mjeri u kojoj je to tada bilo moguće. U tom teškom periodu, ističe se zalaganje profesora Zahida Čauševića, Dževada Jarebice i Marka Stanišića koji svojim angažmanom stvaraju uslove za odvijanje reducirane nastave, ali i za personalno obnavljanje i jačanje Instituta nakon rata.

Važan doprinos u postratnom opremanju laboratorija i edukaciji kadrova Instituta dala je *Eidgenössische Technische Hochschule* (ETH) iz Švajcarske, kroz program pomoći koju je osmislio i vodio istaknuti član ove institucije, prof. dr Zdenko Puhan. Kao rezultat ove aktivnosti, uz posebno zalaganje tada višeg asistenta Zlatana Sarića, krajem 1998. godine obnavlja se laboratorija za mljekarstvo koja je tokom niza poratnih godina služila i kao jedini laboratorijski kapacitet cijelog Instituta. Ova laboratorija u znak zahvalnosti nosi ime profesora Puhana.

Tim nastavnika i saradnika sa mljekarstva, uz pomoć Ambasade Kraljevine Holandije, ubrzo nakon obnavljanja laboratorije oprema i na Fakultetu otvara savremeni mini pogon za preradu mlijeka. Od kraja devedesetih Institut ulazi u novu fazu personalnog i materijalnog jačanja. Na institut dolazi niz novih mladih saradnika, po različitim projektima i iz sredstava Fakulteta nabavljaju se nova oprema, instrumenti i učila. U istina skućenim prostorima opremaju se novi mini pogoni i laboratorije. Sa prelaskom u adaptiranu zgradu u krugu kampusa Univerziteta u Sarajevu 2008. godine Institut dobija više instalaciono bolje opremljenog prostora za svoje laboratorije i mini pogone. Odmah po smještanju u adaptiranu zgradu 2008. godine počinje izrada i konkretizacija planova za otvaranje novih laboratorija i mini pogona.

Slika 56. Rad u Laboratoriji za tehnologiju mesa

Slika 57. Rad studenta u laboratoriji Instituta

U više od 30 godina svog postojanja Institut je predstavljao mjesto razvoja naučne i stručne misli, a kroz svoju naučno-istraživačku, nastavnu i stručnu djelatnost izrastao je u konceptualno i kadrovski najzaokruženiju instituciju takve vrste u Bosni i Hercegovini.

Institut kao svoju posebnu komparativnu prednost ističe činjenicu da je rođen na Poljoprivrednom fakultetu koji je u vrijeme nastanka Instituta imao respektabilno iskustvo i renome, kako u obrazovanju poljoprivrednih stručnjaka, tako i u domenu naučno-istraživačkog rada u bezmalo svim oblastima poljoprivrednih nauka.

Ovakvim konceptom sačuvana je i kvalitativno nadograđena veza između poljoprivrednih i prehrambeno-tehnoloških nauka. U ovom svjetlu je saradnja Instituta sa drugim institutima na Fakultetu neophodna, višestruko korisna i neprekidno se ostvaruje kroz sve vidove aktivnosti na obrazovnom, istraživačkom i stručnom planu.

Područje rada i zadaci Instituta

Institut kroz objedinjavanje nastavne, naučno-istraživačke i stručne djelatnosti nastoji na što kvalitetniji način uzeti učešća u primjeni nauke i inženjeringa u preradi, konzerviranju, pakovanju, distribuciji i upotrebi prehrambenih proizvoda. Članovi Instituta, zajedno i svako u okviru svoje specijalnosti, bave se naučno objektivnim razjašnjavanjima hemijskih, fizičkih i mikrobioloških svojstava hrane i primjene ovih znanja u efikasnom i ekonomski racionalnom korišćenju sirovina, unapređenju procesa prerade, pakovanja i čuvanja hrane, uz uvažavanje principa održivog razvoja i zaštite okoliša. Pored inkorporiranja najnovijih naučnih saznanja u obrazovne procese na Fakultetu, Institut kao svoje posebne važne zadatke vidi dalje unapređenje saradnje sa bosanskohercegovačkom prehrambenom industrijom i međunarodnim istraživačkim institucijama. Svojom funkcijom na Fakultetu, ali i svojom širom društvenom odgovornošću Institut sa ponosom ističe učešće u mnogim aktivnostima koje obezbjeđuju dovoljne količine prehrambenih proizvoda visokog kvaliteta, odgovarajuće nutritivne vrijednosti i nedvojbene zdravstvene sigurnosti.

Institut stoji na raspolaganju prehrambenoj industriji, istraživačima, ali i studentima dodiplomskih, diplomskih i doktorskih studija koji svoje kompetentnosti u domenu prehrambenih tehnologija i nauke o hrani mogu steći samo kroz upotpunjavanje obrazovanja aktivnim učešćem u istraživačkim projektima.

U laboratorijama Instituta i Fakulteta danas je moguće izvršiti najveći broj ispitivanja vezanih za analizu kvaliteta i zdravstvene sigurnosti prehrambenih proizvoda. Institut za potrebe svojih partnera i trećih lica nudi:

- izradu tehnoloških i tehničko-tehnoloških projekata za prehrambenu industriju,
- kontrolu kvaliteta, zdravstvene ispravnosti, analize i superanalize prehrambenih proizvoda i alkoholnih pića,
- analize i studije o uticaju prehrambenih industrija na okoliš i stanje prirodnih resursa,
- organizaciju senzornih analiza prehrambenih proizvoda i pića za potrebe specijalizovanih izložbi i sajmova
- usluge vezane za razvoj novih proizvoda prehrambene industrije
- izradu tehnoloških elemenata ili cjelokupnih elaborata za autohtone i prehrambene proizvode sa zaštićenim geografskim porijeklom.

Slika 58. Detalj iz mini pogona za preradu mlijeka

Slika 59. Mikrobiološko nasijavanje autohtonih vinskih kvasaca

Naučni i stručni doprinosi Instituta

Institut je od svog osnivanja osmislio i samostalno ili u saradnji sa drugim institutima Fakulteta te drugim domaćim i inostranim institucijama učestvovao u realizaciji velikog broja naučnih i stručnih projekata. Među njima posebno treba istaći seriju projekata vezanih za razvoj i standardizaciju tehnologija tradicionalnih prehrambenih proizvoda Bosne i Hercegovine.

Poseban doprinos transferu znanja i tehnologija Institut je, uz snažan doprinos prof. dr Esme Velagić-Habul, dao kroz nedavno kreiranje postdiplomskog studija iz oblasti tehnologije prehrambenih proizvoda. Ovaj studij omogućio je kandidatima za magistre nauka duži boravak i istraživanja na evropskim univerzitetima i naučnim institucijama. Po povratku u zemlju mladi magistri nauka će, pored prenošenja stečenih iskustava naučnoj i stručnoj javnosti, svoja znanja i sposobnosti ponuditi prehrambenoj industriji, institucijama i istraživačkim centrima.

Kroz institucije Odsjeka i Fakulteta i uz podršku austrijske organizacije *World University Service* (WUS) Institut je, opet uz doprinos prof. dr Esme Velagić-Habul, inicirao, osmislio i do realizacije doveo diplomski – master studij Analiza hrane koji se odvija uz učešće nastavnika i eksperata sa austrijskih univerziteta. Između ostalog, ovo je i prvi studijski program fakulteta, koji je prije njegovog odobravanja za realizaciju, prošao ozbiljnu i zahtjevnu eksternu evaluaciju.

Institut se može pohvaliti da je tokom svog postojanja ostvario uspješnu saradnju sa mnogim domaćim firmama i institucijama, kao i firmama i institucijama u regionu i šire. Ova saradnja se posebno ogleda u mogućnosti izvođenja praktične nastave ili prakse u komercijalnim pogonima te istraživačkim i komercijalnim laboratorijama. Na ovaj način studenti na najboljim mjestima upotpunjavaju teorijska i praktična znanja stečena na fakultetu.

Saradnja Instituta sa privrednim organizacijama i institucijama rezultirala je i angažovanjem istaknutih stručnjaka koji su kao vanjski saradnici duži period radili kao predavači i prenosili svoja znanja i bogata iskustva studentima. Svojim angažmanom značajan doprinos dali su: dr Seniha Bešlić i dr Milimir Kovačević u oblasti tehnologije mlinskih, pekarskih i konditorskih proizvoda, dr Nadira Alić Đemidžić iz oblasti tehnologije duhana, kao i Nedžad Šakić, dipl. ing. iz oblasti tehnologije slada i piva. Poseban doprinos u nastavnim i naučnim aktivnostima Fakulteta i Instituta dali su prof. dr. Sulejman Redžepović sa Agronomskog fakulteta u Zagrebu i prof. dr Dubravka Štruelj sa Prehrambeno-biotehnološkog fakulteta u Zagrebu i prof. dr Radoslav Paunović sa Poljoprivrednog fakulteta u Beogradu. Važnu pomoć u realizaciji dijela nastave iz oblasti prehrambenih tehnologija pružili su profesori i asistenti Mašinskog, Prirodno-matematičkog i Elektrotehničkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

Slika 60. Iz pilot pogona za proizvodnju vina i jakih alkoholnih pića

Slika 61. Istraživački rad studenata u laboratoriji Instituta

Članovi Instituta, već po prirodi svog posla, dali su veliki doprinos promociji naučne i stručne misli objavljivanjem desetina udžbenika, praktikuma, knjiga, studija i drugih naučno-stručnih publikacija. Bivši i sadašnji članovi Instituta sudu naučne i stručne javnosti ponudili su stotine naučnih, stručnih i preglednih radova publikovanih u domaćim i inostranim časopisima te saopštenim na mnogim domaćim i međunarodnim kongresima, simpozijumima i konferencijama.

Laboratorije Instituta

U okviru instituta djeluju sljedeće laboratorije:

- Laboratorija za mljekarstvo,
- Tehnološka laboratorija za meso, ribe i jaja, gotovu hranu i ishranu, te
- Laboratorija za tehnologije vrenja i proizvode biljnog porijekla.

Fakultet i Institut su stvorili uslove za skoro pokretanje laboratorije za prehrambenu biotehnologiju i laboratorije za senzorne analize.

U dobro opremljenim laboratorijama Instituta i uz učešće laboratorija drugih instituta Fakulteta vrše se eksperimentalna istraživanja te hemijske, mikrobiološke, reološke i senzorne analize svih prehrambenih proizvoda, bezalkoholnih i alkoholnih pića.

U okviru svojih mini pogona za preradu mlijeka, proizvodnju sira, proizvodnju vina, proizvodnju jakih alkoholnih pića i proizvodnju voćnih sokova Institut omogućava praktičnu provjeru teorijskih pretpostavki i laboratorijski razvijenih koncepata u ovim segmentima prehrambenih tehnologija.

Mini pogon za preradu mlijeka nudi mogućnost eksperimentalne proizvodnje fermentiranih mliječnih proizvoda, fermentirane pavlake, maslaca, te gotovo svih vrsta sireva i tako daje mogućnost za saradnju sa industrijom kroz razvoj novih proizvoda, eksperimente na tehnološkim parametrima, te razne vidove edukacija i obuke za osoblje koje radi u prehrambenim pogonima za preradu mlijeka. Važno je istaći da pilot pogon takvog nivoa ne posjeduje niti jedna visokoškolska institucija u Bosni i Hercegovini i u regionu bivše SFRJ.

Slika 62. Voćna vina – proizvodi studenata iz mini pogona Instituta

Osoblje Instituta

Prvi članovi Instituta za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda u vrijeme njegovog osnivanja bili su profesori, saradnici i tehničari koji su do tada radili u drugim institutima Fakulteta. Razvojem Instituta jačala je i negova personalna osnova da bi on danas izrastao u najbrojniji institut Fakulteta.

Članovi Instituta do odlaska u penziju, napuštanja Fakulteta ili smrti bili su:

Nastavnici:	Saradnici:	Laboranti:
1. Prof. dr Natalija Dozet	1. Mr Slavica Čabrilo	1. Zora Džalto
2. Prof. dr Marko Stanišić	2. Mr Mermima Kadrić	2. Mira Poplašen
3. Prof. dr Zahid Čaušević	3. Mr Snežana Jovanović	3. Zora
4. Prof. dr Jovan Zarić	4. Vesna Korjenić, dipl. ing.	Vidaković
5. Prof. dr Husnija Čerimagić	5. Mr Alma Burazerović	4. Marina Ilić
6. Prof. dr Mahmud Semiz	6. Mr Belma Robović	
7. Prof. dr Mirjana Savić		
8. Prof. dr Milorad Uljarević		

U vrijeme nastajanja ovog teksta članovi Instituta za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda bili su:

Nastavnici	Saradnici	Laboranti
1. Prof. dr Ahmed Smajić	1. Mr Jasmina Tahmaz	1. Mirsad Cerić
2. Prof. dr Sonja Bijeljac	2. Mr Sabina Operta	2. Nermina Džanović
3. Prof. dr Selma Čorbo	3. Mr Amir Ganić	
4. Prof. dr Zlatan Sarić	4. Mr Tarik Dizdarević	
5. Doc. dr Milenko Blesić	5. Mr Mersiha Alkić	
6. Doc. dr Asima Begić-Akagić	6. Mr Enver Karahmet	
7. Doc. dr Sanja Oručević	7. Mirela Smajić, dipl. ing.	
8. Doc. dr Nermina Spaho	8. Almir Toroman, dipl. ing.	
9. Doc. dr Nermina Đulančić	9. Lejla Biber, dipl. ing.	
10. Doc. dr Halil Omanović		

Lista važnijih knjiga, udžbenika i drugih publikacija bivših i sadašnjih članova Instituta

Zarić, J. i grupa autora (1969): Šljiva, NIP Zadrugar, Sarajevo.

Dozet, N., Stanišić, M., Bijeljac, S. (1970): Praktikum iz mljekarstva, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo. (Dopunjena izdanja 1979. i 1985.)

Dozet, N. (1970): Travniki sir. Agrarija, Sarajevo.

Čerimagić, H. (1973): Pčelarstvo, NIRO Zadrugar, Sarajevo. (Kasnije još tri izdanja).

- Dozet, N.** (1973): Tehnologija mlijeka i mliječnih proizvoda. Skripta. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Dozet, N., Stanišić, M., Bijeljac, S.** (1975): Proizvodnja i primarna obrada mlijeka. Zadrugar, Sarajevo. (Dopunjena izdanja 1976., 1978. i 1983.)
- Ćerimagić, H.** (1979): Pčelarstvo Bosne i Hercegovine, Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb.
- Ćerimagić, H.** (1979): Pčelarstvo Crne Gore, Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb.
- Ćerimagić, H.** (1980): Varoatoza (varooza) bolest pčelinjeg legla i odraslih pčela, NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Dozet, N.** (1982): Proizvodnja bijelog sira. Zadrugar, Sarajevo.
- Semiz, M.** (1983): Tehnologija industrijskog punjenja i pakovanja pića. Poslovna zajednica industrije piva i slada, Beograd.
- Čaušević, Z.** (1985): Savremena proizvodnja ovčijeg mesa, NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Dozet, N. Stanišić, M., Bijeljac, S.** (1989): Dubrovački sir (monografija). Stanica za južne kulture, Dubrovnik.
- Brinzej, M., Caput, P., **Čaušević, Z.**, Kralik, G., Mužić, S., Nikolić, M., Petričević, A., Srećković, A., Steiner, Z. (1991): Stočarstvo. Školska knjiga, Zagreb.
- Mijatović, D., Vuksanović, P., **Blesić, M.** (1992): Praktikum iz opšteg vinogradarstva. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Bajrović, T., **Čaušević, Z.**, Handžić, R., Lulo, M., Podžo, M., Sarić, O., **Smajić, A., Čaušević, Z., Smajić, A.** (1995): Prerada mesa domaćih životinja. Grafika Šaran, Sarajevo.
- Šarić, T., Jarebica, Dž., **Čaušević, Z.** (1996): Poznavanje i kontrola sirovina, Univerzitetska knjiga, Sarajevo.
- Dozet, N., Adžić, N., Stanišić, M., Žirić, N.** (1996): Autohtoni mliječni proizvodi. Poljoprivredni institut Podgorica – SILMIR, Beograd.
- Sučić, Šerbo, M. (1996): Uputstvo za prihvatanje i poljoprivredne mehanizacije iz projekta hitne rekonstrukcije farmi. Grafika Šaran, Sarajevo.
- Zec, S., Zejnilagić-Hajrić, M., **Smajić, A.** (1997): Praktikum iz fiziologije ishrane. Grafika Šaran, Sarajevo.
- Smajić, A.** i grupa autora (1998): Pregled implementacije projekata hitne rekonstrukcije farmi. Grafika Šaran, Sarajevo.
- Čorbo, S.** (1999): Tehnologija ulja i masti, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Sarajevo-publishing, Sarajevo.
- Smajić, A.** (1999): Tehnologija mesa. Grafika Šaran, Sarajevo.
- Adžić, N., **Dozet, N.** (2001): Crnogorski skorup. Univerzitet Crne Gore, Biotehnički institut Podgorica, Podgorica.
- Smajić, A.** (2001): Argumenti. Bemust, Sarajevo.
- Bijeljac S., Sarić, Z.** (2003): Tehnologija mlijeka – Proizvodnja i primarna obrada mlijeka. Skripta. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Bijeljac, S.** (2003): Travnički sir. Udruga Pramenka, Mostar.
- Blesić, M.** (2003): Politika i zakonodavstvo EU u oblasti proizvodnje i prometa hrane, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Sarić, Z., Bijeljac, S.** (2003): Tehnologija mlijeka – Hemija, fizika i mikrobiologija mlijeka. Skripta. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Sarić, Z.** (2003): Tehnologija mlijeka – Sirarstvo. Skripta. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Sarić, Z.** (2003): Tehnologija mlijeka – Tehnologija mliječnih proizvoda. Skripta. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Bijeljac, S.** (2004): Livanjski sir. Udruga Pramenka, Mostar.
- Bijeljac, S.** (2004): Sir iz mijeha. Udruga Pramenka, Mostar.
- Dozet, N.** (2004): Travnički-vlašički sir – sirevi u salamuri. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo.

- Budimir, J., Marić, S., Kubiček, R., **Spaho, N.** (2004): Senzorska analiza. Tehnološki fakultet, Univerzitet Tuzla.
- Velagić-Habul, Esmā, Nikolić, Aleksandra, **Begić-Akagić, A.** (2005): Nove forme hrane na tržištu. Poljoprivredni fakultet, Univerzitet u Sarajevu.
- Bijeljac, S., Sarić, Z.** (2005): Autohtoni mliječni proizvodi sa osnovama sirarstva. Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Sarić, O., Škaljić, S., Handžić, R., Muratović, S., Meić, A., **Čaušević, Z., Omanović, H., Sarić, Z., Križanac, S., Ribić, M., Šerbo, M.** (2005): Priručnik za farmere. Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Sarajevo.
- Sarić, Z.** (2005): Principi dobre prakse u proizvodnji mlijeka. U: „Priručnik za farmere“. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva; Ured za koordinaciju projekta-PCU, Sarajevo.
- Blesić, M., Mijatović, D.** (2006): Vinarski rječnik, Bospa Förlag, Södertälje, Sweden.
- Grujić, S., **Blesić, M.** (2007): Propisi o hrani, Tehnološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci, Banja Luka.
- Omanović, H., Meić, A., Šerbo, M.** (2007): **Proizvodnja kvalitetnog mlijeka**, Federalno Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Sarajevo.
- Čorbo, S.** (2008): Tehnologija ulja i masti. Univerzitetski udžbenik, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, Sarajevo.
- Mujić, I., Sarić, O., **Sarić, Z., Alibabić, V.** (2008): Sojino mlijeko - Proizvodnja, prerada i zdravstveni aspekti. Biotehnički fakultet Univerziteta u Bihaću i Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Begić-Akagić, A., De Baerdemaker, J., Courtin, C.** (2009): Fruit and Vegetable Processing – Recent Developments. In: Selected Topics on Food Science and Technology. Tehnološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci and KU Leuven, Banja Luka – Leuven.
- Begić-Akagić, A., Tahmaz, J.** (2009): Minimalno prerađeno voće i povrće. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Oručević, S., De Baerdemaker, J., Courtin, C.** (2009): Cereal Science and Technology: The State of the Art as Seen in 15 Publications. In: Selected Topics on Food Science and Technology, Tehnološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci and KU Leuven, Banja Luka – Leuven.
- Oručević, S.** (2009): Kvalitet glutena u proizvodnji hljeba, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Grujić, S., **Spaho, N.** (2009): Potrebe potrošača i kvalitet prehrambenih proizvoda. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Spaho, N., Blesić, M., Oručević, S., Begić-Akagić, A., Operta, S.** (2009): Fermentirani proizvodi. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
- Spaho, N.** (2009): Review of the Latest Research in the Field of Alcoholic Beverages. In: Selected Topics on Food Science and Technology, Tehnološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci and KU Leuven, Banja Luka – Leuven.

Članovi Instituta sa posebnim doprinosom nauci i struci

Prof. dr Natalija Dozet (1923 -) – Inicijator osnivanja Odsjeka i Instituta za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda. Diplomirala 1950. godine među prvim studentima tadašnjeg Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu na kojem, prolazeći izbore u sva saradnička i nastavna zvanja, ostaje do penzionisanja. Bila je prodekan i dekan fakulteta. Preuzimajući grupu predmeta iz oblasti mljekarstva poseban doprinos daje kroz razvoj laboratorijskih kapaciteta Instituta te pisanjem velikog broja praktikuma, udžbenika i priručnika. Bila je inicijator i nosilac niza istraživačko-razvojnih projekata, posebno onih na standardizaciji tehnologije autohtonih mliječnih proizvoda.

Prof. dr Jovan Zarić (1928 – 1985) – Jedan od osnivača Instituta. Diplomirao, doktorirao i na Fakultetu radio 32 godine. Predavao grupu predmeta iz oblasti prerade voća. Poseban doprinos dao osnivanjem i razvijanjem laboratorije za preradu voća, povrća i grožđa. Učestvovao je u projektovanju i puštanju u pogon mnogih proizvodno-prerađivačkih kapaciteta u Bosni i Hercegovini, posebno onih iz segmenta prerade voća.

Prof. dr Zahid Čaušević – Profesor emeritus (1928 – 2008) – Nakon izuzetno uspješne karijere u Zavodu za stočarstvo, na Fakultetu radi od 1975. godine kao vanjski saradnik, a od 1979. godine kao nastavnik na predmetima iz oblasti tehnologije mesa i poznavanja sirovina animalnog porijekla. Bio je dekan Fakulteta i jedan od najcjenjenijih stručnjaka iz oblasti ovčarstva u regionu i šire. Poseban doprinos dao kreiranjem i realizacijom međunarodnih projekata na unapređenju mesnih i mliječnih svojstava ovaca na bazi križanja autohtonih i uvoznih visokoproduktivnih pasmina.

Prof. dr Marko Stanišić (1934 – 2005) – Diplomirao, doktorirao i na Fakultetu kao nastavnik u svim zvanjima na predmetima iz oblasti mljekarstva radio do penzionisanja 2001. godine. Ostavio je izuzetnog traga izradom i objavljivanjem literature, posebno one potrebne za praćenje nastave na postdiplomskim studijima iz oblasti tehnologije animalnih proizvoda. Učesnik brojnih međunarodnih kongresa i smipozija. Posebno cijenjen kao jedan od regionalno najkompetentnijih senzornih ocjenjivača mliječnih proizvoda.

Prof. dr Husnija Ćerimagić (1930 – 1992) – Na Fakultetu radio od 1959. godine prolazeći sva zvanja do redovnog profesora. Surovo ubijen na okupiranoj Grbavici 1992. godine. Predavao predmete iz oblasti pčelarstva i tehnologije pčelinjih proizvoda. Autor udžbenika iz pčelarstva koji je korišćen kao osnovna udžbenička literatura na gotovo svim katedrama iz ove oblasti na našem jezičkom području. Poseban doprinos struci dao unapređenjem konstrukcija košnica za intenzivno pčelarenje.

*(Doc. dr Sanja Oručević, Doc. dr Milenko Blesić i
Institut za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda)*

4.1.7. Institut za zaštitu bilja i prehrambenih proizvoda

Osnivanje i razvoj Instituta

Intenzivna fitopatološka i entomološka istraživanja u Sarajevu datiraju još od osnivanja Fitopatološkog instituta u Sarajevu 1919. godine.

Osnivanjem Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1940. godine i ponovnim aktiviranjem nakon ratne pauze 1947. godine, pod nazivom Savezna visoka škola za planinsko gazdovanje, i njenim prerastanjem u Poljoprivredno-šumarski fakultet 1948. godine, a naročito uvođenjem smjerova biljne proizvodnje: ratarstvo i voćarstvo (1958. godine), nametnula se potreba za intenziviranjem aplikativnih istraživanja iz oblasti zaštite bilja.

Predmeti fitopatologija i entomologija su bili zastupljeni u nastavnim planovima još od osnivanja Savezne visoke škole za planinsko gazdovanje 1947. godine.

Prof. dr Ignjat Pobegajlo je na Fakultet zaposlen 1948. godine najprije kao asistent, a zatim biran u sva nastavna zvanja. Na predmetu fitopatologija u zvanju redovnog profesora je radio do svoje smrti 1960. godine. Bila mu je povjerena nastava na predmetima mikrobiologija i pčelarstvo.

Predmet entomologija je u školskoj 1947/48. i 1949/50. godini povjeren kao honorarnom predavaču Martino Vladimiru. Ognjeva Sofija preuzima predmet entomologija u školskoj 1951/52. godini kao honorarni asistent. Već 1952. godine predmet entomologija dobiva stalnog nastavnika Zeničanina Vladislava Vaclava, koji se iste godine bira za docenta i na Fakultetu ostaje do 1974. godine, kada se penzionše u zvanju redovnog profesora.

Nakon ova dva, može se reći osnivača oblasti zaštite bilja na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu, slijedi niz doajena ovih oblasti koji su razvijali poljoprivrednu fitopatologiju, entomologiju i fitofarmaciju te dali značajne doprinose ne samo na nivou Bosne i Hercegovine, nego i mnogo šire.

Oblast poljoprivredne mikrobiologije je takođe od obnavljanja Fakulteta 1947. godine bila zastupljena u nastavnim planovima. Nastavu najprije izvodi prof. dr Ignjat Pobegajlo, a zatim se 1958. godine Vaso Radulović, dipl.ing., i 1960. godine Olga Huzer-Alfirević, dipl.ing., biraju u zvanje asistenta, a kasnije i u sva druga nastavna zvanja.

Osnivanjem zavoda kao organizacionih jedinica fakulteta 1958. godine osnovan je i Zavod za zaštitu bilja, koji je kasnije prerastao u Institut za zaštitu bilja sa katedrama za entomologiju i fitopatologiju i katedrom za mikrobiologiju. Kadrovskim jačanjem i intenziviranjem rada Instituta uveden je predmet fitofarmacija. Prije izbijanja posljednjih ratnih sukoba Institut je imao 12 zaposlenih, a danas ima 6 zaposlenih i podjeljen je na dvije katedre.

Područje rada i zadaci Instituta

Osnovni zadaci rada Instituta za zaštitu bilja i prehrambenih proizvoda su organizacija i održavanje nastave na dodiplomskom, diplomskom i doktorskom studiju, ali i pojedinačnih kurseva koji doprinose razvoju fitomedicine. Nastavne discipline instituta su: fitopatologija, entomologija, herbologija, fitofarmacija, integralna zaštita bilja i mikrobiologija.

Osim učešća u obrazovnom procesu, Institut ima značajnu ulogu u naučno-istraživačkom i stručnom radu i saradnji sa privredom u oblasti identifikacije i kontrole štetnih bioloških agenasa (patogena, štetočina i korovskih vrsta biljaka).

Naučno istraživački rad Instituta orijentisan je na:

- siguran i efikasan sistem dijagnostike i identifikacije štetnih organizama;
- proučavanje ciklusa života – rasta, razvoja i diseminacije patogena, štetočina i korovskih vrsta biljaka;
- procjeni rizika karantinskih patogena, štetočina i korovskih vrsta biljaka;
- razvoj i implementaciju strategija kontrole štetnih bioloških agenasa, sa željom da promoviše ekološki prihvatljivu zaštitu bilja u integralnoj proizvodnji; te
- razvoj i implementaciju strategija biološke kontrole štetnih organizama.

Slika 63. Detalji iz Laboratorije za zaštitu bilja 2002. godine

Institut uključuje slijedeće djelatnosti:

- Organizaciju kurseva i stalnu edukacija stručnjaka, poljoprivrednih proizvođača (i drugih zainteresiranih) iz oblasti zaštite bilja – fitomedicine;
- Pružanje konsultantskih usluga zainteresovanim institucijama i pojedincima iz svoje oblasti djelovanja; i
- Promotivna izdavačka djelatnost.

Naučni stručni doprinos Instituta

U dosadašnjem radu nastavnici i saradnici Instituta su imali bogatu saradnju sa poljoprivrednim organizacijama, posebno u prenošenju dostignuća nauke u poljoprivrednu praksu.

Proučavanja rasprostranjenosti, morfoloških karakteristika, ekoloških i bioloških karakteristika ekonomskih, ali i karantinskih štetnih organizama na našim područjima i s tim u vezi određivanja praga štetnosti i metoda suzbijanja te ispitivanja djelotvornosti pojedinih pripravaka sredstava za zaštitu bilja, su bila veoma značajna istraživanja članova Instituta koja su imala direktne posljedice na podizanje nivoa biljne proizvodnje.

Značajni naučni i stručni doprinosi Instituta su i monitoring karantinskih štetnih organizama, razvoj i implementacija metoda i modela integralne zaštite bilja, razvoj i implementacija modela izvještajno-prognozne službe, inicijativa za uspostavljanje strukovnih udruženja i aktivno učešće u radu i organizaciji stručnih skupova iz oblasti zaštite bilja.

Osim navedenih, članovi Instituta aktivno su učestvovali i učestvuju u izradi zakonskih i podzakonskih akata i nizu projekata na domaćem i međunarodnom nivou.

U okviru Instituta organizovan i magistarski studij Zaštita bilja 1988. godine, a po Bolonjskom programu i diplomski master studij Fitomedicina. Relizovan je veći broj doktorskih disertacija iz oblasti zaštite bilja.

Članovi Instituta su učestvovali u brojnim nacionalnim kongresima, simpozijumima iz zaštite bilja u bivšoj Jugoslaviji, često sa uvodnim referatima, i bili njihovi suorganizatori i organizatori. Pojedini članovi Instituta su bili gostujući profesori i na drugim Univerzitetima u bivšoj Jugoslaviji i inostranstvu. Članovi Instituta su stekli međunarodnu reputaciju objavljujući naučne studije u eminentnim stručnim časopisima, što dokazuje i njihova citiranost.

U svojstvu konsultanata bili su angažovani na projektima Svjetske organizacije za hranu (FAO), Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), Američke agencije za međunarodnu pomoć (USAID), Njemačke organizacije za tehničku saradnju (GTZ) i drugim.

Spisak učesnika u nastavno-naučnom procesu

Od osnivanja fakulteta do danas u nastavnom procesu su učestvovali:

Fitopatologija:

1. Prof. dr Ignjat Pobegajlo, fitopatologija, mikrobiologija i pčelarstvo (1948.-1960.),
2. Prof. dr Ljubica Radman, fitopatologija (1949.-1988.),
3. Prof. dr Refik Numić, fitopatologija, fitofarmacija (1959.-1997.),
4. Doc. dr Miroslav Ristanović, fitopatologija (1960.-1977.),
5. Mr. Sanja Radulović, asistent (1981.-1992.),
6. Mr. Jasmin Tuzović, asistent (1988.-1991.) i
7. Doc. dr Amela Peljto, fitopatologija, (1991. -).

Entomologija:

1. Prof. dr Vladislav Vaclav, entomologija (1952.-1974.),
2. Prof. dr Jelva Batinica, entomologija (1953.-1986.),
3. Prof. dr Nenad Dimić (1960.-1992.),
4. Prof. dr Ante Beš (1962.-1992.),
5. Mr. Stojanka Borisavljević (1969.-2001.),
6. Mr. Snježana Govedarica-Hrnčić (1988.-1992.),
7. Prof. dr Husnija Festić (1994.-2004.),
8. Doc. dr Nedžad Karić (1999. -) i
9. Mr. Sanel Haseljić, asistent (2005. -).

Mikrobiologija:

1. Prof. dr Ignjat Pobegajlo (1948.-1960.),
2. Prof. dr Vaso Radulović (1955.-1984.),
3. Prof. dr Olga Alfirević-Hauzer (1960.-1991.),
4. Prof. dr Josip Čolo (1981. –) i
5. Saud Hamidović, dipl. ing., asistent (2007. –).

Spoljni honorarni nastavnici i saradnici

1. Martino Vladimir, h. predavač, entomologija, (1947/48. - 1949/50.),
2. Prof. dr Tešić Živojin, h. r. profesor, poljoprivredna mikrobiologija, (1960/61. i 1961/62.),
3. Doc. dr Todorović Milan, h. docent, poljoprivredna mikrobiologija, (1961/62. i 1963/64.),
4. Prof. dr Julijana Grbelja, h. r. profesor, poljoprivredna mikrobiologija (1994.-1999.) i
5. Ognjeva Sofija, h. asistent entomologija, (1951/52.).

Laboranti i ostali radnici Instituta:

1. Madžida Mučić
2. Bogoslav Laća
3. Senija Muhić
4. Obrenija Đuza
5. Mirjana Božić
6. Zora Mirković
7. Lucija Ivić
8. Adela Pašić
9. Senad Cerić

Izdavačka djelatnost Instituta

Tokom historije Instituta štampano je više udžbenika, skripti i priručnika:

Pobegajlo, I. (1929): O bolestima pčela. Beograd.

Pobegajlo, I. (1952): Bolesti žita i njihovo suzbijanje. Seljačka knjiga, Sarajevo.

Pobegajlo, I. (1953): Opšta poljoprivredna i šumska mikrobiologija. Udžbenik. Veselin Masleša, Sarajevo.

Radulović, V. *et al.* (1966): Praktikum za mikrobiološka ispitivanja zemljišta i voda. Jugoslovensko društvo za proučavanje zemljišta, Beograd.

Numić, R. (1974): Fitofarmacija (fungicidi i herbicidi). Skripta. Sarajevo.

Beš, A. (Zajedno sa: Ristanović, M., Dimić, N.) (1975): Pesticidi i njihova primjena. Posebno izdanje NIP Zadrugar, Sarajevo.

Batinica, Jelva (1976): Atlas bolesti i štetnika poljoprivrednih kultura. (Kolektiv autora pod rukovodstvom dr. Ž. Kovačević). Zadruga štampa, Zagreb.

- Batinica, Jelva, Beš, A. (1976): Entomologija za ratarski odsjek. Skripta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Radman, Ljubica (1978): Bolesti voćaka i vinove loze. Udžbenik. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Radman, Ljubica (1978): Fitopatologija. Opći dio, skripta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Festić, H. (1979): Viroze voćaka i vinove loze, NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Radman, Ljubica (1979): Bolesti ratarskih kultura. Skripta. Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Radman, Ljubica, Batinica, Jelva (1982): Bolesti i štetnici povrća u SRBiH. Zadrugar Sarajevo.
- Radman, Ljubica (1982): Fitopatologija – osnovi bolesti biljaka. Udžbenik. Prosveta Sarajevo.
- Radman, Ljubica, Batinica, Jelva (1983): Bolesti i štetnici povrća i njihovo suzbijanje. Zadrugar Sarajevo.
- Radman, Ljubica, Batinica, Jelva (1986): Bolesti i štetočine žita. NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Hauzer-Alfirević, Olga, Čolo, J. (1987): Mikrobiološki praktikum, Poljoprivredni fakultet Sarajevo.
- Festić, H. (1987): Šarka šljive. NIRO Zadrugar, Sarajevo.
- Festić, H., Đurić, S., Ivanović, D. (1987): Priručnik za suzbijanje bolesti i štetočina voćaka, NIRO Zadrugar.
- Festić, H., Đurić, S., Ivanović, D. (1990): Zaštita voćaka i vinove loze. Zadrugar, Sarajevo.
- Numić, R. (1995): Fitopatologija – opći dio. Univerzitet u Sarajevu.
- Festić, H. (1996): Poljoprivredna entomologija. Univerzitetska knjiga. Svjetlost, Sarajevo.
- Numić, R. (1996): Fitopatologija – specijalni dio. Univerzitet u Sarajevu.
- Numić, R. (2000): Fitofarmacija, Univerzitet u Sarajevu.
- Festić, H. (2005): koautor edicije: Western Corn Rootworm, Ecology and Management, CABI Publishing.
- Milenko, Š., Peljto, Amela (2005): Bezbjednost hrane – EU legislativa o reziduama pesticida i veterinarskih lijekova u hrani (dvojezična). Tehnološki fakultet Banja Luka.
- Ostojić, I., Peljto, Amela, Trkulja, V., Rotim, N. (2006): Suzbijanje bolesti, štetnika i korova vinove loze, brošura. Izdavač: Društvo za zaštitu bilja u BiH.
- Peljto, Amela, Ostojić, I., Trkulja, V., Rotim, N., Đikić, M. (2007): Suzbijanje bolesti, štetnika i korova koštičavih voćaka, brošura. Izdavač: Društvo za zaštitu bilja u BiH.
- Jarak, M., Čolo, J. (2007): Mikrobiologija zemljišta, Poljoprivredni fakultet Novi Sad.

Laboratorije Instituta

Laboratorija je osnovana s osnivanjem Instituta, ali je kroz teške periode Fakulteta ostala bez neophodne opreme. Nakon posljednjih ratnih dešavanja devastiranja Fakulteta, naročito i čestim preseljenjima Laboratorija Instituta, nije uspjela da se opremi potrebnom opremom da bi udovoljila savremenim zahtjevima laboratorijske prakse. U posljednjem periodu intenzivirano je opremanje laboratorije i nadati se da će se nastaviti, što će biti popraćeno intenziviranjem istraživačkog i eksperimentalnog rada.

Laboratorija trenutno koristi slijedeće metode:

- Serološke metode identifikacije (ELISA),
- Metode morfološke identifikacije fitopatogenih gljiva,
- Biohemijske metode identifikacije fitopatogenih bakterija, te
- Metode morfološke identifikacije štetnika.

Aktuelna organizacija i sastav Instituta

Institut zaštite bilja i prehrambenih proizvoda se sastoji od:

- Katedre za zaštitu bilja i
- Katedre za mikrobiologiju.

Nastavno-naučno osoblje

Katedra za zaštitu bilja:

Doc. dr Amela Peljto, fitopatologija sa pripadajućim modulima
Doc. dr Nedžad Karić, entomologija sa pripadajućim modulima
Mr. Sanel Haseljčić, asistent, zaštita bilja sa pripadajućim modulima

Katedra za mikrobiologiju:

Prof. dr Josip Čolo, mikrobiologija sa pripadajućim modulima
Saud Hamidović, dipl. ing., asistent, mikrobiologija sa pripadajućim modulima

Pomoćno osoblje:

Senad Cerić, laborant

Članovi Instituta sa posebnim doprinosom nauci i struci

Svojim naučno-istraživačkim radom današnjoj uspješnosti Instituta za zaštitu bilja doprinijeli su slijedeći profesori: Prof. dr Ignjat Pobegajlo, Prof. dr Vladislav Vaclav, Prof. dr Ljubica Radman, Prof. dr Nenad Dimić, Prof. dr Refik Numić, emeritus, Prof. dr Husnija Festić, emeritus. Među njima teško je izdvojiti najzaslužnije, jer su svako u svom periodu dali velike doprinose za razvoj Instituta.

Društvo je prepoznalo doprinos pojedinaca općem napretku, te ih je posebno nagradilo:

Prof. dr Vladislav Vaclav je rođen 1909. godine u Zenici. Diplomirao 1937. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zemunu. Doktorirao 1960. godine. Na Fakultetu je radio od 1952. do 1974. godine, kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetu Entomologija. Odlikovan je Ordenom rada sa zlatnim vijencem.

Prof. dr Ljubica Radman je rođena 1918. godine u Miloševićima-Banja Luka. Diplomirala je 1947. godine na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Doktorirala je 1958. godine na Sorboni (Francuska). Na Fakultetu radila od 1949. do 1988. godine, kada je penzionisana u zvanju redovnog profesora na predmetu Fitopatologija. Odlikovana Ordenom rada sa zlatnim vijencem.

Prof. dr Refik Numić. Rođen je u Sarajevu 1936. Godine. Diplomirao na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu 1957., magistrirao 1974. u Beogradu, a doktorirao 1970.

godine na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Na fakultetu radio od 1959. do 1998. godine, kada je penzionisan u zvanju redovnog profesora na predmetima Fitopatologija i Fitofarmacija. Odlikovan Ordenom zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom.

Prof. dr Nenad Dimić. Rođen je 1936. godine u Sarajevu. Diplomirao 1959. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu. Magistrirao je 1966. u Beogradu, a doktorirao 1975. godine u Sarajevu. Na Fakultetu radio od 1960. do 1992. godine u zvanju redovni profesor na predmetu Entomologija. Odlikovan Ordenom rada sa zlatnim vijencem.

U zvanje profesora emeritus izabrani su: Prof. dr Refik Numić (2002.) i Prof. dr Husnija Festić (2005. godine).

*(Doc. dr Amela Peljto i
Institut za zaštitu bilja i prehrambenih proizvoda)*

4.1.8. Institut za zootehniku

U cilju unaprjeđenja animalne poljoprivredne proizvodnje Institut za zootehniku (ranije Institut za stočarstvo) Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u Sarajevu organizuje provodi i primjenjuje aktuelna naučna istraživanja u oblastima animalne genetike i selekcije, držanja i uzgoja, fiziologije te hrane i ishrane kopnenih i akvatičnih farmskih životinja. Visoko prioritetan segment djelovanja Instituta je biosigurnost hrane za životinje i hrane animalnog porijekla u ishrani ljudi, te ekološki impakti uzgoja i iskorištavanja farmskih životinja.

Klasični pristup u animalnoj proizvodnji se, na globalnom nivou, značajno mijenja te sve više pažnje zaokupljaju discipline koje se bave ekološkim aspektima, sigurnosti hrane i dobrobiti životinja.

Pri tome, tehnologije ostaju kao polazna osnova na kojoj će se kroz savremene spoznaje u biotehničkim naukama i bioetičkim pristupima razvijati nova percepcija animalne proizvodnje, čiji moto bi mogao biti „održiva proizvodnja kvalitetnih animalnih proizvoda uz očuvanje budućnosti, prirode i okoliša“.

Činjenica da u svakoj grani intenzivne animalne proizvodnje hrana pored proizvodne ima fiziološku, zdravstvenu, i ekonomsku vrijednost snažan je argument u identifikaciji i primjeni novih tehnoloških rješenja u pravcu ostvarivanja veće proizvodnje, kao i poboljšanja kvaliteta proizvoda. Sve su to izazovi koji stoje na putu materijalnog, organizacijskog i kadrovske jačanja Instituta sa konačnom zadaćom provođenja aktuelnih istraživanja i njihovog transfera do korisnika.

Osnivanje i razvoj Instituta za zootehniku

Institut za zootehniku je od osnivanja prošao kroz nekoliko razvojno-organizacionih promjena. Svaka od njih je značila jačanje Instituta u materijalnom, kadrovskom i organizacijskom smislu i njegovo prilagođavanje savremenim izazovima.

Slike 64 i 65: Studenti stočarstva na terenskoj nastavi nekad (osamdesetih na ergeli „Borike“) i sad (2008. godine na privatnoj farmi u Žabarima) (Foto: S. Cerić i E. Džomba)

Institut za zootehniku, u okviru Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta, je sljedbenik Školskog zavoda za stočarstvo za čije je osnivanje pravna osnova dana Pravilnikom Savezne Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje od 27.3.1947. godine.

Dakle, Institut kao nosilac naučnog i istraživačkog rada iz oblasti animalne proizvodnje formalno postoji od samog osnutka Fakulteta iako stvarni početak naučno-istraživačkog rada datira nešto kasnije, odnosno nakon osnivanja Katedri koje, kao organizacione jedinice Fakulteta, djeluju od 29. 10. 1947. godine sa zadatkom usmjeravanja i koordiniranja nastavnih i naučnih aktivnosti na nivou Fakulteta.

Sistematski naučni i istraživački rad iz oblasti stočarstva stvarno započinje u školskoj 1949/50. godini pod okriljem Školskog zavoda za stočarstvo i u ovakvoj organizacionoj shemi će se odvijati sve do 1960. godine. U okviru Zavoda su se zaposlili tadašnji vrsni stručnjaci koji su vodili poslove unaprjeđenja saradnje sa stočarskom privrednim subjektima. Uposlenici Zavoda za stočarstvo iz toga perioda su:

- dr. Ladilav Končar, govedarstvo,
- dr. Tošo Bartolović, konjogojstvo i govedarstvo,
- dr. Boško Palijan, ovčarstvo (bio ekspert FAO-a),

- dr. Branko Markotić, govedarstvo (bio ekspert FAO-a),
- dr. Ferid Pobrić, govedarstvo,
- dr. Slavka Vuković, ovčarstvo,
- dr. Safet Ekić, mljekarstvo i selekcija,
- dr. Zahid Čaušević, ovčarstvo,
- Sabrija Gackić, dipl. ing., laboratorijske analize, i
- Jovanović Dragutin, tehničar.

Ukidanjem školskih zavoda, zavodi su dobili status samostalnih ustanova. Zavod za stočarstvo je 1960. godine premješten na Butmir i od tada posluje pod nazivom Zavod za stočarstvo, Butmir - Ilidža. Intencija je bila da se naučno-istraživački rad nastavnika i saradnika Fakulteta obavlja u novonastalim zavodima. Međutim, zbog loše materijalne i kadrovske osnove ovaj rad se nije ispoljio u očekivanom obimu i došlo je do značajnog slabljenja veza između Fakulteta i novonastalih zavoda.

Iz tih, a i drugih razloga, 1963. godine došlo je do integracije samostalnih tadašnjih zavoda u kompleksni Institut za poljoprivredna istraživanja, u okviru kojega je kao organizacijska jedinica egzistirao i Zavod za stočarstvo. Iako je, pored Republičke komore, osnivač ovoga Instituta bio Poljoprivredni fakultet nije došlo do željenog angažmana osoblja Fakulteta u naučno-istraživačkom radu Instituta. Istina, radili su se zajednički naučno-istraživački projekti gdje su profesori i naučni saradnici Fakulteta bili glavni istraživači. Pored toga, radilo se i na pružanju stručne i tehničke pomoći poljoprivrednim proizvođačima.

U tom periodu uposlenici Zavoda za stočarstvo, Butmir su bili:

- dr. Seid Branković, govedarstvo,
- dr. Ramiz Handžić, ishrana životinja,
- dr. Nijaz Tahirović, ovčarstvo,
- mr. Vladimir Đurđev, govedarstvo, selekcija, ishrana,
- mr. Slavojka Bogdanović, laboratorijske analize,
- mr. Borivoje Sučić, govedarstvo, selekcija, te
- Simić Rastko, dipl. ing, ishrana.

Vremenom, naučno-istraživačke aktivnosti iz oblasti stočarstva sve više su se provodile pod okriljem pojedinih katedri stočarskog smjera na Poljoprivrednom fakultetu, koje su od samog osnivanja pored edukacijske imale i naučno-istraživačku ulogu. To je bila i osnova razvoja fakultetskih instituta. U punom zamahu naučno-istraživačkih aktivnosti, sredinom 80-ih godina prošlog vijeka, u okviru Instituta za zootehniku djelovale su tri katedre i to:

1. Katedra za stočarstvo,
2. Katedra za ishranu domaćih životinja, te
3. Katedra za anatomiju i fiziologiju domaćih životinja.

Zbog dugogodišnje istorije Instituta, velike fluktuacije naučno-istraživačkog i pomoćnog osoblja, te nepostojanja sistematski urađene arhivske građe, a rizikujući da se neko od bivših uposlenika Instituta nehotimice izostavi dajemo pregled dosadašnjih članova. Prvi profesor na Zavodu za stočarstvo je bio dr. Svoboda, profesor na Ishrani životinja i Općem stočarstvu.

Značajno je spomenuti da je dr. Fahrudin Hrasnica prvi izabrani profesor iz Bosne i Hercegovine na tadašnjoj Visokoj školi za planinsko gazdovanje. Pored toga, po brojnosti, Institut za stočarstvo je predstavljao najjači institut Poljoprivrednog fakulteta.

Katedra za stočarstvo

Prof. dr. Nikola Zdanovski
Prof. dr. Fahrudin Hrasnica
Prof. dr. Radovan Pajanović
Prof. ing. Vladimir Drecun
Prof. dr. Ladislav Mihal
Prof. dr. Časlav Čopić
Prof. dr. Refik Telalbašić
Mr. Fikret Dizdarević
Ljubica Kovačević-Čopić, dipl. ing.
Ivica Međugorac, dipl. ing.
Advija Zec

Katedra za ishranu životinja

Prof. dr. Svoboda
Prof. dr. Dušan Vukavić
Prof. dr. Dušan Maksimović
Prof. dr. Šemsa Galijašević-Pobrić
Prof. dr. Husein Gradašević
Prof. dr. Branka Vukalović
Prof. dr. Ramiz Handžić
Mr. Mirjana Vuleta-Polić
Ilija Zvečevac, dipl. ing.
Jasna Šahmanović
Svjetlana Dimić
Anđa Vidačković

Katedra za anatomiju i fiziologiju domaćih životinja

Prof. dr. Madžarek
Prof. dr. Ekrem Maglajić
Prof. dr. Frano Boko
Prof. dr. Vojo Magazinović
Prof. dr. Slavko Pavlić
Prof. dr. Vera Beljin-Korać
Prof. dr. Zvonko Ivačić
Mr. Mira Kovačević
Božica Konjevod

Mljekarstvo*

Prof. dr. Natalija Dozet
Prof. dr. Marko Stanišić
Mr. Sonja Bijeljac
Dubravka Filjak, dipl. ing.
Svetozar Bulatović

Zoologija i ribarstvo

Prof. dr. Milutin Gligić
Prof. dr. Oskar Šenk
Milan Kaluđerčić, dipl. biolog
Prof. dr. Jelena Živadinović
Doc. dr. Dragan Mikavica
Snježana Žiher-Štrbo, dipl. ing.
Radmila Draganić, dipl. ing.

* Osnivanjem Instituta za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda od 1977, godine djeluju na novonastalom institutu.

Naučni i stručni doprinos Instituta

U periodu od osnivanja pa do 1992. godine na polju naučno-istraživačkog rada urađen je veliki broj projekata i samostalnih tema. Navodimo samo značajnije:

- 1) Stvaranje domaćeg govečeta križanjem tovnih pasmina Aberdin Angus i Hereford sa domaćom populacijom goveda.
- 2) Ispitivanje kompletnih obroka (koncentratnih i složenih silaža) u ishrani muznih krava i tovnih junadi.
- 3) Utvrđivanje tovnih sposobnosti kod domaćih tipova goveda i križanaca sa tovnim pasminama (Hereford, Aberdin Angus, Šarole i Limuzen).
- 4) Ispitivanje tovnih sposobnosti kod junadi (sivotirovska, montafonska-smeđalpska, simentalaska, frizijska i holštajn pasmina).
- 5) Ispitivanje obroka bez prirodnih proteina u ishrani ovaca (dodavanje ureje i drugih NPN spojeva).
- 6) Ispitivanje uloge i značaja mineralnih materija (makro i mikroelemenata) u ishrani životinja.
- 7) Iznalaženje racionalnijih i efikasnijih obroka u ishrani krava muzara, priplodnih junica, tovnih junadi i ovaca.
- 8) Utjecaj korištenja ureje i drugih NPN spojeva na zdravlje i priraste životinja te na kvalitet i cijenu koštanja proizvoda.
- 9) Iznalaženje mogućnosti ishrane teladi sa smanjenim korištenjem kravljeg mlijeka.
- 10) Ispitivanje mogućnosti korištenja raznih nusproizvoda poljoprivredne i prehrambene industrije u obrocima raznih vrsta i kategorija životinja u cilju iznalaženja racionalnijih obroka.
- 11) Ispitivanje nutritivne vrijednosti krmiva u cilju iznalaženja racionalnog sistema ishrane krava. DC X. 1988.-1992.
- 12) Ispitivanje fiziološko-ishrambenih i geohemijskih uticaja u odnosima tlo-biljka-životinja u intenzivnoj proizvodnji mlijeka i mesa. DC X. 1988.-1992

Nakon rata važniji projekti Instituta za zotehniku su:

1. Pasminka rejonizacija preživara u FBiH. Poljoprivredni fakultet Sarajevo, Ministarstvo za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo FBiH. Sarajevo 1998.
2. Norwegian SEE Programme in Agriculture "Competence transfer and institutional contact and co-operation between faculties of Agriculture, Forestry and Veterinary Medicine in South Eastern Europe" 2002-2005
3. Improving nutritional quality and safety of food and fodder crops in South Eastern Europe (SEE) countries: 2006-2008.
4. Okolišni aspekti proteinske ishrane krava na farmi Vitavi – Višići, Čapljina, 2008.
5. Skrepi analiza i uticaj na kvalitet i količinu mlijeka.
6. Marcbal Projekat: Marchigiana Cattle Breed in Western Balkans. A Cross Border Cooperation and Sustainable Plan MARCBAL, project No 276, Adriatic New Neighbourhood Programme, *INTERREG/CARDS-PHARE*.
7. Mineral improved food and feed crops for human and animal health. Norwegian SEE programme in agriculture, forestry and veterinary medicine "Institutional

collaboration between academic institutions in Agriculture, Forestry and Veterinary Medicine in Norway and Bosnia & Herzegovina, Croatia and Serbia & Montenegro” 2010-2013.

8. Povećanje mliječnosti krava kroz unaprijeđenje proizvodnje kabaste stočne hrane na području Brčko Distrikta BiH – I i II faza.

Aktuelna organizacija i sastav Instituta

Nakon rata, a u skladu sa strateškim opredjeljenjima Fakulteta u oblasti animalne proizvodnje te viziji integrisanog Univerziteta u Sarajevu, naučno-istraživački rad na Institutu za zootehniku se provodi kroz dvije edukacijske i naučnorazvojne jedinice:

- Katedra za stočarstvo, akvakulturu i oplemenjivanje životinja, i
- Katedra za ishranu, etologiju i ekologiju u animalnoj proizvodnji.

Katedra za stočarstvo, akvakulturu i oplemenjivanje životinja

Naučni projekti i programi iz oblasti koje pokriva Katedra za stočarstvo, akvakulturu i oplemenjivanje životinja usmjereni su na istraživanja genetike, oplemenjivanja, reprodukcije i uzgoja pojedinih vrsta kopnenih i akvatičnih farmskih životinja. Od posebnog su značaja za unaprijeđenje animalne proizvodnje istraživanje usmjerena na određivanje genetskih razlika između pojedinih pasmina i sojeva životinja.

U oblasti genetike i oplemenjivanja izučavaju se genetski potencijali različitih pasmina i sojeva te polimorfizama proteina. Radi se na uvođenju savremenih metoda (analiza krvnih grupa i sl.) koje se mogu uspješno primijeniti u programima selekcije.

Značajan segment su istraživanja iz oblasti biologija vodenih ekosistema, mikrobiologija vode i vodenih organizama, reprodukcija i uzgoj riba i drugih vodenih organizama. Uposlenici Katedre za stočarstvo, akvakulturu i oplemenjivanje životinja su:

Doc. dr. Muhamed Brka, šef Katedre
Mr. Samir Muhamedagić
Mr. Alma Rahmanović
Dokso Admir, dipl. ing
Zečević Ervin, dipl. ing.

Katedra za ishranu, etologiju i ekologiju u animalnoj proizvodnji

Kako moderna ishrana pri potpunom zadovoljenju visokih nutritivnih normativa današnjih ishrambenih linija životinja proučava istodobno veći broj pokazatelja u obroku uključujući (i) potrebu zadovoljenja količine pojedinih hranjivih materija, (ii) usklađivanje njihovog međusobnog odnosa, (iii) analiziranje hemijske strukture hranjivih materija u hrani iz koje proističe različita biodostupnost u organizmu životinje, (iv) determiniranje koncentracije antinutritivnih materija i procjena njihovog antagonističkog učinka, kao i (v) utvrđivanje higijenske ispravnosti krmiva i cijelog obroka, strateški plan Katedre je stvaranje materijalnih i kadrovskih preduslova za uspješan odgovor postavljenim izazovima.

Istovremeno, ne mali značaj se posvećuje (i) ekološkim aspektima ishrane životinja odnosno strategijama ishrane u cilju minimiziranja zagađivanja okoliša kroz redukciju izlučivanja fosfata, nitrata, gasova i (ii) dobrobiti, koja u sebi uključuje kako biološke tako i etičke aspekte držanja i iskorištavanja životinja.

Na katedri za ishranu, etologiju i ekologiju u animalnoj proizvodnji trenutno u nastavnom i naučno-istraživačkom procesu učestvuju:

Prof. dr. Salko Muratović, šef Katedre

Dr. Emir Džomba

Mr. Senada Čengić-Džomba

Hadžić Dženan, dipl. ing.

Aganović Sabiha, dipl. ing.

Mirsada Mahmutović

Laboratorije Instituta

U okviru svake od Katedri djeluju osposobljeni laboratoriji koji su uz, kadrovski potencijal, osnova uspješnog odgovora na izazove, koje postavlja moderna animalna proizvodnja. Pored toga, Institut raspolaže još uvijek neobnovljenim objektom za eksperimentalni rad iz oblasti ishrane životinja.

Laboratorija za ishranu životinja se bavi proučavanjem biohemijskih i fizioloških procesa u organizmu životinja te izučavanjem tehnologija koje se primjenjuju u savremenoj ishrani životinja.

Poseban segment je proučavanje i analiza sigurnosti i kvaliteta stočne hrane te proučavanje tehnoloških procesa u njenoj pripremi. Treba istaći da je Laboratorij za ishranu životinja do devedesetih godina prošlog vijeka po nivou opremljenosti i obimu poslova predstavljao respektabilnu jedinicu koja je mogla udovoljiti zadacima projekata ocijenjenih kao projekti od šireg društvenog značaja.

Katedra je raspolagala i eksperimentalnim objektom na Butmiru. Nažalost, nakon rata laboratorija je ponovo krenula od starta i na putu je certificiranja pojedinih zvaničnih analiza.

Laboratorij za molekularnu genetiku. Aktivnosti koje se sprovode u laboratoriju spadaju u djelokrug molekularne genetike, što podrazumijeva analize vezane za nasljeđivanje na molekularnom nivou, ispitivanje nasljednih bolesti, genotipizacija kao i filogenetička istraživanja.

Laboratorij je opremljen za analize i ekstrakciju DNA iz pune krvi, opremom za izvođenje PCR amplifikacija kao i ostalom opremom potrebnom za metodološku analizu uzoraka u pravcu tipizacije na molekularnom nivou. U analitičkim aktivnostima laboratorij surađuje sa srodnim institucijama u Zagrebu, Minchenu i Dummerstorfu.

Slika 66: Laboratorijske analize krmiva

Slika 67: Istraživanja problematike ishrane brojlera (Foto: E. Džomba)

Slika 68: Istraživanja na polju molekularne genetike

Slika 69: Rad sa studentima

Kooperativna istraživanja

U poslijeratnom periodu u svom istraživačko-razvojnom radu Institut za zootehniku je uspostavio saradnju sa mnogim internacionalnim institucijama od kojih se mogu izdvojiti NORAGRIC, UMB, Poljoprivredni fakultet Osijek, Veterinarski Fakultet Sarajevo, Veterina Zagreb, TIKA i sl.

Pored toga, uposlenici Instituta su u okviru različitih vidova saradnje boravili na više evropskih univerziteta, uključujući Univerzitet u Kilu, ETH, INRA, JLU, UMB, Univerzitetu u Zagrebu. Rezultat toga je odbrana ili završni rad na nekoliko doktorskih disertacija uposlenika Instituta.

U okviru regije tijesna saradnja je uspostavljena sa sličnim fakultetima na prostoru bivše države. Sa većinom spomenutih organizacija rađena su ili se još uvijek rade različita aktuelna istraživanja iz oblasti animalne genetike, akvakulture i ishrane životinja.

Spisak Publikacija Instituta za zootehniku:

- Hrasnica, F., Ogrizek, A. (1952): Specijalno stočarstvo, I dio. Poljoprivredni nakladni zavod, Zagreb.
Hrasnica, F., Ogrizek, A. (1961): Stočarstvo, opći dio. Poljoprivredni nakladni zavod, Zagreb.
Maksimović, D., Galijašević-Pobrić, Šemsa (1977): Ishrana domaćih životinja, opšti dio. Skripta po predavanjima održanim za studente Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu u periodu 1975-1977. god.
Handžić, R. (1985): Ishrana muznih krava. NIRO Zadrugar, Sarajevo.
Handžić, R., Muratović, S., Galijašević-Pobrić, Šemsa, Čengiđ, Senada, Vukalović, Branka (1997): Ishrana domaćih životinja, praktikum. Univerzitetska knjiga, Sarajevo.
Telalbašić, R., Žiga, E. (2003): Bosanski brdski konj, zbornik radova. Svjetlost, Sarajevo.
Brka, M., Klemetsdal, G., Vegara, M., Brodin, J., Brka, Enisa, Muhamedagić, S. (2008): Uvod u SAS za agronome. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet, Sarajevo.
Žiga, E., Telalbašić, R. (2008): Bosanski brdski konj (monografija). TKD Šahinpašić, Sarajevo.

Osobe sa posebnim doprinosom nauci i struci

Iako je dosadašnji period rada Instituta za zootehniku obilježilo više njegovih uposlenika (ovisno od vremena djelovanja) potrebno je istaći Prof. dr. Nikolu Zdanovskog, Prof. dr. Fahrudina Hrasnicu, Prof. dr. Dušana Maksimovića, Prof. ing. Vladimira Drecuna, Prof. dr. Radomira Pajanovića, Prof. dr. Refika Telalbašića, Prof. dr. Ramiza Handžića i Prof. dr. Salku Muratovića.

Nemamo sigurne podatke o nagradama i priznanjima, ali je poznato da su gotovo svi profesori odlikovani i nagrađivani. Zahvaljujući svojoj reputaciji, na prostorima bivše države predstavljali su veoma cijenjenu grupu u ovoj oblasti istraživanja.

Za svoje zasluge u jačanju i razvoju Instituta na svim poljima djelovanja posebno treba istaći Prof. dr. Fahrudina Hrasnicu i Prof. Dr. Dušana Maksimovića.

Prof. dr. Fahrudin Hrasnica. Rođen je 15.01.1907. godine u Sarajevu. Diplomirao je 1933. godine na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu, a na istom fakultetu je 1943. godine odbranio doktorsku disertaciju. Na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu radio je od 1947. do 1971. godine. Umro je iste godine u zvanju redovnog profesora. U školskoj 1956/57. godini obavljao je dužnost prodekana Fakulteta. Osnivač je ergele Lipicanske pasmine u Prnjavoru 1946. godine. Čitav život je posvetio konjogojstvu i visokom obrazovanju. Bio je i pisac četiri udžbenika koji su se koristili na Univerzitetima u cijeloj Jugoslaviji.

Prof. dr. Dušan Maksimović. Rođen 1915. godine u Sijekovcu kod Bosanskog Broda. Diplomirao je na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Beogradu 1939. godine. Doktorirao je na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu 1953. godine, kao prvi doktor ovog fakulteta. Na Fakultetu je radio od 1949. , pa do svoje smrti 1978. godine. Osnivač je Katedre za ishranu životinja, a od 1962. do 1964. godine bio je i dekan Fakulteta. Bio je redovni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine. Umro je u zvanju redovnog profesora.

Pored njih, treba istaći i slijedeće profesore:

Prof. dr. Ramiz Handžić. Rođen je 1928. godine u Sarajevu. Diplomirao je Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu. Na istom fakultetu je odbranio doktorsku disertaciju 1972. godine. Od 1953. do 1962. godine radio je na fakultetskim oglednim dobrima, a u periodu od 1962. do 1982. godine u Zavodu za stočarstvo „Butmir“ Ilidža. Na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu je radio od 1982. do 1998. godine na Katedri za ishranu životinja. Penzionisan je kao redovni profesor i izabran je u počasno zvanje profesor emeritus.

Prof. dr. Refik Telalbašić. Rođen je 1932. godine u Bačkom Petrovcu. Diplomirao je na Poljoprivredno-šumarskim fakultetu u Sarajevu 1958. godine. Na istom fakultetu je odbranio doktorsku disertaciju 1965. godine. Na Fakultetu je radio od 1961. do 1998. godine, kada je i penzionisan u zvanju redovnog profesora i izabaran je u počasno zvanje profesor emeritus. Rukovodio je i rukovodi uzgojno-seleksijskim radom u ergelskim centrima na Borikama, Han Pijesku i Prnjavoru, a član je i komisije za ocjenjivanje konja na Novosadskom sajmu. Bio je član Komisije za unaprjeđenje konjogojstva pri Republičkom komitetu IZ BiH. Bio je dekan Fakulteta od 1994. do 1997. godine.

Prof. dr. Salko Muratović. Rođen je 1955. godine u Beranama. Diplomirao je na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1979. godine, a magistrirao na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu 1984. godine. Doktorsku tezu je odbranio na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu 1991. godine. Na Fakultetu je zaposlen od 1980. godine do danas. Sada je u zvanju redovnog profesora. Bio je upravnik Instituta za Zootehniku i šef Odsjeka za stočarstvo našeg fakulteta. Takođe je bio član ili predsjednik više upravnih odbora (Poljoprivredni fakultet Sarajevo, Veterinarski fakultet Sarajevo, Agencija za sigurnost hrane BiH). Koordinator je animalnih genetskih resursa ispred BiH za FAO. Naročito veliki angažman je dao u poslijeratnoj obnovi kako Instituta, tako i Fakulteta u cjelini. Bio je mentor i član komisija više magistarskih radova i doktorskih disertacija.

*(Prof. dr Salko Muratović, Dr Emir Džomba, Prof. dr Refik Telalbašić,
Prof. dr Ramiz Handžić i Institut za zootehniku)*

4. 2. Naučno-stručni skupovi u organizaciji Fakulteta

Po prirodi svog posla nastavnici Fakulteta su još od njegovog formiranja uzimali učešća na naučnim skupovima, kongresima, simpozijumima, konferencijama organizovanim kako na prostoru Jugoslavije, tako i širom svijeta. Bilježi se da su profesori Fakulteta već od polovine pedesetih godina izlagali svoje radove širom Evrope, ali i na naučnim skupovima u Sjevernoj Americi, Aziji i Australiji. Komuniciranje sa naučnom i stručnom zajednicom putem aktivnog učešća na domaćim i međunarodnim skupovima ostalo je među najvažnijim poslovima i svih kasnijih generacija nastavnika i saradnika.

Početak šezdesetih godina sazrijeva shvatanje da Fakultet, kao mjesto najznačajnije koncentracije poljoprivrednih stručnjaka u Bosni i Hercegovini, ima i posebnu obavezu u pogledu organizacije naučnih i stručnih skupova. U to vrijeme Fakultet i institucionalno i personalno uzima aktivnog učešća u organizacijama tematskih naučnih skupova na nivou Jugoslavije i Bosne i Hercegovine. Prepoznajući svoju posebnu društvenu odgovornost u domenu permanentnog obrazovanja poljoprivrednih stručnjaka Fakultet 1967. godine u Sarajevu organizuje prvi seminar permanentnog obrazovanja poljoprivrednih inženjera i tehničara 1967. godine. Seminar je bio opšteg karaktera i na njemu su profesori i saradnici Fakulteta i gosti seminara referisali aktuelne probleme u poljoprivredi te predlagali načine njihovog prevazilaženja na bazi naučnih saznanja i dostignuća u razvijenim poljoprivrednim proizvodnjama tog doba. Nakon uspješne organizacije prvog seminara slijede organizovanja specijalističkih i seminara opšteg karaktera koji su se održavali u Tesliću, na Ilidži, Dubrovniku, itd.

Od osamdesetih godina godišnji skup naučnika i poljoprivrednih stručnjaka iz Bosne i Hercegovine nalazi svoje stalno mjesto i termin – Neum, u drugoj polovini marta. Skup ubrzo prerasta u renomiran naučni skup na kojem se sa svojim referatima naučnoj i stručnoj javnosti obraćaju vodeći jugoslovenski istraživači iz oblasti poljoprivrede, prehrambenih tehnologija, agroekonomike, itd. Višednevni neumski susreti stručnjaka iz prakse i istraživača gotovo redovno su rezultirali kvalitetnim zaključcima, preporukama i pozivima na akciju koje su uvažavali kako proizvođači, tako i institucije sistema. Ovaj naučni skup se redovno održava u Neumu do izbijanja rata u Bosni i Hercegovini. Izuzetak je bio skup istog profila koji je u uobičajenom terminu 1991. godine održan u Tesliću.

Po završetku rata u Bosni i Hercegovini 1992-1995 Fakultet se nakon nekoliko godina oporavka od ratnih razaranja vraća organizaciji naučno-stručnih skupova. Prva poslijeratna naučno-stručna savjetovanja Fakultet organizuje u sklopu privredno-sajamske manifestacije "Dani šljive" u Gradačcu, nastavljajući na taj način uspješnu saradnju ove manifestacije i Fakulteta započetu još u njenim prvim godinama. Fakultet u saradnji sa lokalnim opštinskim vlastima i udruženjima proizvođača osmišljava i redovno organizuje stručno savjetovanje koje prati godišnju manifestaciju "Dani jagodastog voća" u Čeliću. Takođe, Fakultet je i organizator stručnog skupa koji se održava u okviru godišnje manifestacije "Dani jabuke" u Goraždu. Pored toga, u periodu nakon rata, kroz organizovana učešća profesora i saradnika, ime Fakulteta promovisano je i na

povremenim tematskim stručnim skupovima u Bosni i Hercegovini (Bihać, Zavidovići, Bugojno i dr.).

Slika 70. Uručenje priznanja proizvođačima od strane profesora Fakulteta na privredno-sajamskoj manifestaciji "Dani šljive" u Gradačcu koju redovno prati i naučni-stručni skup u organizaciji Fakulteta

Zajedničkom inicijativom Veterinarskog, Poljoprivrednog, Šumarskog i Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Sarajevu i Biotehničkog fakulteta Univerziteta u Bihaću organizuje se i 2003. godine u Neumu održava I Simpozij poljoprivrede, veterinarstva, šumarstva i biotehnologije. Simpozij se održava i narednih godina, a Fakultet učestvuje u njegovoj organizaciji 2004. (Bihać), 2007. (Vlašić) i 2008. godine (Goražde).

Fakultet su sa svojim naučno-stručnim skupom uspješno vraća u Neum 2005. godine. Skup se održava i naredne, 2006. godine, nakon čega, zbog rješavanja problema oko obezbjeđivanja novog prostora za rad Fakulteta, dolazi do dvogodišnjeg prekida u njegovom održavanju. U Neumu se skup ponovno organizuje u septembru 2009. godine, ovaj put pod nazivom Naučno-stručna konferencija poljoprivrede i prehrambene industrije. Konferencija je predstavljala jubilarno, dvadeseto, susretanje istraživača, stručnjaka iz proizvodne prakse, predstavnika javne uprave i proizvođača. Na Konferenciji su, pored istraživača iz Bosne i Hercegovine, svoje radove prezentirali i eminentni istraživači iz zemalja regiona.

Slika 71. Izlaganje na XX Naučno-stručnoj konferenciji poljoprivrede i prehrambene industrije u Neumu 2009. godine (Arhiva Fakulteta, Original V. Kovačević)

Vjerujući da su najteže godine iza njega, Fakultet će nastaviti sa organizacijom, razvojem i afirmacijom godišnje naučno-stručne konferencije poljoprivrede i prehrambene industrije u Neumu. Cijeneći višegodišnju saradnju i razumijevanje, sa istom energijom i posvećenošću nastaviće davati svoj puni doprinos organizaciji i daljem jačanju naučno-stručnih skupova koji se održavaju u okviru privrednih i sajamskih manifestacija u Čeliću, Goraždu i Gradačcu. Osim toga, Fakultet će svakako aktivno podržati i nastaviti osmišljavati nove naučne ili stručne skupove koji će biti u funkciji promocije naučne misli i prenosa znanja i tehnologija iz laboratorija, knjiga, naučnih radova i eksperimenata u praksu.

(Doc. dr Milenko Blesić)

4.3. Saradnja Fakulteta sa naučnim, stručnim i privrednim organizacijama

Odmah nakon završetka Drugog svjetskog rata izvršena je analiza stanja u poljoprivrednoj proizvodnji u našoj zemlji i pod utjecajem određenih privrednih kretanja u zemljama socijalističkih političkih orijentacija pristupilo se organizaciji poljoprivrede i prehrambene industrije. U ovom periodu dolazi do formiranja državnih poljoprivrednih dobara i zemljoradničkih zadruga sa zadatkom unaprjeđenja proizvodnje hrane i stalnog jačanja socijalističkog sektora proizvodnje u poljoprivredi.

Ova aktivnost se naročito intenzivirala u periodu ponovnog uspostavljanja nastavnog procesa na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu. Objektivno gledano, stručne radne snage za novoformirani društveni sektor za poljoprivrednu proizvodnju nije bilo, niti stručnih kadrova koji bi mogli organizirati proizvodnju na principima savremenih kretanja u ovoj oblasti. Ovaj nedostatak stručne radne snage odrazio se veoma negativno na ostvarivanje planskih zadataka, a ovom stanju doprinio je i nedostatak mehanizacije.

U ovakvom stanju započinje rad u 1947. godini Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje u Sarajevu, koja 1948. godine nastavlja rad kao Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu sa ciljem da obrazuje kadrove za rukovodne strukture u agrarnom kompleksu i zajedno sa srednje obrazovanim kadrom iz poljoprivrednih škola započne savremenije korištenje zemljišnog kompleksa, izmjenu pasminskog sastava domaćih životinja i započne izgradnju prihvatno-prerađivačkih kapaciteta prehrambene industrije, posebno na liniji prerade žitarica, mlijeka, mesa, voća, povrća i voćnih napitaka.

U ovom periodu započinje formiranje i rad poljoprivrednih stanica, uglavnom opšteg smjera, koje na određen način postaju stručna poluga kadrovima sa fakulteta, a u kojima se začinje i prvi naučno-eksperimentalni rad. Sa zadovoljstvom se može konstatirati da u ovom periodu dolazi do introdukcije savremenih sortnih kreacija voća i vinove loze, provjeravanju u našim uslovima novog sortimenta žitarica, izgradnje nekoliko velikih, savremenih, modernih ovčarskih i govedarskih farmi, te farmi svinja na području Bijeljine, Brčkog i Lijeveča polja (Banja Luka).

U tom periodu dolazi i do formiranja mašinsko-traktorskih stanica na poljoprivrednom dobru „Dr. Mujbegović“ u Modriči i stalne škole za mehanizaciju u poljoprivredi. Na ovom imanju vrši se obuka traktorista na već kupljenoj licenci traktora "Ferguson", a nakon toga i obuka kadrova na rukovanju drugom mehanizacijom (kombajni).

U svim ovim aktivnostima prisutni su kadrovi Poljoprivrednog fakulteta, bilo kao projektanti određenih objekata ili pak stručni saradnici u procesu rješavanja tehnoloških problema u biljnoj i animalnoj proizvodnji. Na ekonomijama zadruga i poljoprivrednim dobrima izdvajaju se manji punktovi, koji imaju zadatak da vrše provjeravanja svih novuma, koji su kupljeni i dobiveni iz inostranstva ili pak da se zasnivaju eksperimentalni poligoni, koji dobivaju ulogu ugledno-oglednih objekata.

Zahvaljujući ovoj aktivnosti, stvorila se objektivna baza na kojoj su mogli svoj stručni rad, a ubrzo i naučni, obavljati kadrovi sa Fakulteta. Stvaraju se prvi poslovni ugovori između Fakulteta i privrednih subjekata u okviru agrarnog kompleksa. Fakultetski kadrovi izgrađuju projekte podizanja voćnjaka u Srpcu, farmi u Modriči i Semberiji, a izgrađuju se i prve fabrike stočne hrane.

U ovom periodu dolazi do saradnje sa Veterinarskim fakultetom i organima Jugoslovenske narodne armije oko izgradnje stajskih kapaciteta u Han Pijesku i drugim brojnim ekonomijama u posjedima JNA. Fakultet zajedno sa JNA introdukuje u cilju melioracije domaće ovce pramenke pasminu ovaca Romanovska, Teksel i Virtemberška.

Uporedo se grade ergele bosanskog brdskog konja i vrši njegova melioracija sa arapskim pasminama, a uvoze se i priplodna grla austrijskih pasmina goveda i svinja. Ova aktivnost dobiva na intenzitetu posticajnim sredstvima ne samo Vlade, nego i formiranjem posebnih fondova namijenjenih unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje pod nazivima SIF (Savezni investicioni fond), RIF (Republički investicioni fond) i OIF (Opšti investicioni fond). Istovremeno se ova sredstva alimentiraju i značajnom količinom sredstava iz Američkog Kontra-part fonda.

Ovakvi podsticaji stimulirali su formiranje posebne institucije pod nazivom Centar za unaprjeđenje poljoprivrede Bosne i Hercegovine, koji će nakon 3 godine uspješnog rada prerasta u Institut za poljoprivredna istraživanja Sarajevo, okupljajući u svoj sastav tadašnje najkvalitetnije kadrove.

Poljoprivredno-šumarski fakultet razvija intenzivnu saradnju sa novoformiranim Institutom za poljoprivredna istraživanja i razvoj, a sa većim poljoprivrednim dobrima i zemljoradničkim zadrugama ostvaruje veoma prisnu stručnu saradnju, koristeći i njihove kadrove u eksperimentalnom i istraživačkom radu. U ovom periodu fakultetski kadrovi rade na problemu propasminskog križanja ovaca, koristeći najproduktivnije pasmine Winterberg i Romanovski. Na poljoprivrednom dobru „Dr. Mujbegović“ fakultetski kadrovi selekcionišu slatku lupinu. U Poljoprivrednom zavodu Banja Luka se uspješno selekcionišu smiljkita i Savezna sortna komisija proglašava je posebnom sortom smiljkite pod nazivom „Bosna lotus“.

U istom periodu klonskom selekcijom dobivaju se dvije sorte šljiva: Korajka i Bosanka, koje priznaje Savezna sortna komisija. Na eksperimentalnim poligonima u Hercegovini i Oglednom poljoprivrednom dobru u Butmiru završavaju se eksperimentalni programi na stvaranju novih sorata pasulja (Butmir) i vinove loze (Hercegovina).

Sve ove aktivnosti, koje su vodili kadrovi Fakulteta, bile su poznate široj jugoslovenskoj javnosti, jer je najveći dio tih rezultata bio saopšten na stručnim kongresima i savjetovanjima, a putem stručne literature i posebnih publikacija ovi rezultati učinjeni su dostupnim svim zainteresovanim u zemlji i inostranstvu. Ove dvije sorte šljiva nakon provjeravanja u praksi dobile su odobrenje za širenje u šljivarskim krajevima naše zemlje

Posebno poglavlje u poslijeratnom radu Fakulteta predstavlja saradnja njegovih kadrova sa Naučnim društvom Bosne i Hercegovine, koje je veoma brzo preraslo u Akademiju nauka BiH, i u čijem je sastavu sa titulom akademika je bilo i nekoliko profesora Fakulteta.

Slika 72. Stručni nadzor na zasadu jagode u Kozlovcu početkom šezdesetih godina

Nakon završetka Drugog svjetskog rata i formiranja Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, započinje veoma intenzivan interes zvaničnih organa vlasti na finansijskoj podršci razvoja ne samo nastavnog, nego i naučno-istraživačkog procesa na Fakultetu. Sa zadovoljstvom se može konstatovati da se izdvajaju za to vrijeme značajna finansijska sredstva namijenjena naučno-istraživačkom radu, posebno u oblasti poljoprivredne proizvodnje, kako biljnog tako i animalnog kompleksa.

U ovom periodu formiraju se institucije kao fond za naučno-istraživački rad, preko kojih se iz budžetskih sredstva finansira naučno-istraživački, a djelimično i edukativni rad na Fakultetu. Ova sredstva u značajnoj mjeri povećavaju se sredstvima Američke tehničke pomoći tzv. Kontrapart fonda sa kojima kadrovi fakulteta započinju rad na, za to vrijeme, značajnim naučnim projektima.

Ovim sredstvima uspostavlja se projekat šarke šljive virusnog oboljenja, koje je limitiralo proizvodnju najznačajnije sorte šljiva požegače. Ovaj projekat okupio je veliki broj stručnjaka sa Univerziteta, instituta, poljoprivrednih stanica i proizvodnih organizacija. Projekat je imao dugoročan karakter, jer se radom na njemu došlo do saznanja da je ovaj virus zahvatio najznačajnija šljivarska područja i smanjio godišnju proizvodnju šljive sorte požegača za preko 50.000 tona, pri čemu se i kvalitet plodova znatna smanjio.

Značajno je konstatovati da se istraživački rad na krompiru odvijao u posebnom selekcijskom centru na lokaciji Sarajeva, Glamoča i Sokoca, a koji su bili opremljeni sa najkvalitetnijom opremom i veoma izraslim kadrovima. Istovremeno, radili su se projekti na introdukciji sorata pšenice, hibrida kukuruza, te prvi istraživački projekti na kulturi soje i uljane repice.

U animalnom kompleksu nastavljeno je raditi na izmjeni pasminskog sastava goveda, ovaca i svinja, započetog još iz vremena okupacije Bosne od strane Austro-ugarske monarhije. Vrijedno je spomenuti projekat oplemenjivanja domaće pramenke sa pasminama ovaca vinterberg, teksel i romanovska, a sa ciljem povećanja plodnosti, tjelesne težine, kvaliteta mesa i količine vune. U ovom kompleksu vrijedno je napomenuti angažman kadrova Fakulteta na poboljšanju pasminskog sastava konja uvođenjem arapskih pastuha na ergele Borika, Prnjavor i Han Pijesak, a sa ciljem poboljšanja kvaliteta našeg domaćeg brdskog bosanskog konja.

Nakon sticanja značajnog iskustva kadrova Fakulteta, te kadrova iz privrede u 1985-oj godini projektovani su društveni ciljevi među kojima je posebno mjesto zauzimaو društveni cilj DC X i Društveni cilj VI. Ovim projektima obezbjeđena su značajna finansijska sredstva iz društvenog budžeta sa kojima su nabavljena najmodernija laboratorijska sredstva za naučno-istraživački rad. Ova laboratorijska oprema instalisana je na Poljoprivrednom, Prirodno-matematičkom i Veterinarskom fakultetu u Sarajevu, te Institutima za istraživanje i razvoj u Sarajevu, Mostaru i Banjoj Luci.

Ovim projektom bilo je angažovano preko 500 saradnika, koji su radili u sedam tematskih oblasti i 95 projekata. Ovo je jedan od najsveobuhvatnih i najkonstruktivnijih makro-projekata, koji je okupio veliki broj naučno-istraživačkog i stručnog kadra, te obezbjedio opremu, koja je tog trenutka bila na vrhuncu kvaliteta i mogućnosti korištenja za najkvalitetnije tematike od poljskih ogleda do najsuptilnijih laboratorijskih istraživanja iz oblasti genetike, genetskog inženjeringa i biotehnologije.

Nažalost, ratna dještva od 1992. do 1995. godine uništili su i totalno devalvirali rezultate istraživačkog rada, čija primjena nije moguća i zbog izmijenjene vlasničke strukture nad proizvodnim pogonima u poljoprivredi i reorganizacije institucija naučno-istraživačkog rada u Bosni i Hercegovini.

Nažalost, ekonomska situacija u sadašnjem trenutku ne omogućava izdvajanje značajnijih sredstva za naučno-istraživački rad, niti postoje državne institucije specijalizovane za poticaj naučno-istraživačkog rada i njegovo finansiranje. U sadašnjem trenutku relativno skromna sredstva izdvajaju resorna ministarstva Federacije i Kantoná i finansijski podržavaju neke kratkoročne projekte, koji imaju više razvojni nego naučno-istraživački karakter.

Izuzetak čini projekat pod nazivom SEED-net (South-East European Development Network on Plant genetic resources), razvojna mreža Jugo-istočne Evrope za biljne genetske resurse, koji predstavlja praktičnu implementaciju ideje o konzervaciji autohtonog gen-fonda, te sprječavanju genetske erozije uzrokovane odbacivanjem tradicionalnih autohtonih sorata i uvođenjem komercijalnih, te raznim drugim uticajima. Projekat obuhvata područje jugoistočne Evrope. Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo ima ulogu partnerske institucije u implementaciji zajedno sa Poljoprivrednim fakultetom u Banjoj Luci, a raspodjela odgovornosti raspoređena je među institucijama na entitetskom nivou.

Projekat je započet 2004. godine i od tog perioda do danas učinjene su značajne aktivnosti u smislu inventoringa i sticanja uvida u potencijal genetskih resursa kojima trenutno raspolaže BiH. Prikupljen je značajan regenerativni materijal, uspostavljena baza podataka, te nabavljena značajna kako laboratorijska, tako i računarska oprema. Nastavak

aktivnosti podrazumijeva nastavak inventoringa, brigu o prikupljenim kolekcijama i regeneraciji istih, te izradu genetskog profila i evaluaciju značajnih genotipova.

Posebno se može konstatovati da u ovim godinama pred jubilarnu 70. godišnjicu formiranja Fakulteta kadrovi fakulteta obnavljaju eksperimentalne poligone i opremaju laboratorijske komplekse najsavremenijom opremom specifične namjene u oblasti biljnog i animalnog kompleksa. Istovremeno, fakultetski kadrovi sarađuju sa Univerzitetom u Mostaru, Banjoj Luci i Bihaću i nosioci su međunarodnih istraživačkih projekata, koji tretiraju očuvanje gen-fonda autohtonih biljaka na području Balkana.

Fakultet već više od tri decenije organizira permanentno obrazovanje stručnjaka iz privrede i sa Univerziteta, na kojima se u višednevnoj prezentaciji najnovijih istraživanja i konstruktivnoj raspravi podiže ukupan nivo znanja kadrova sa Univerziteta i iz privrede. Na ovom projektu angažirani su kadrovi i sa Šumarskog i Veterinarskog fakulteta, kao i kadrovi sa univerzitetá iz našeg okruženja.

Prema tome, 70 godina postojanja Poljoprivrednog fakulteta zrači intenzivnim obrazovnim i stručno-naučnim radom, koji stvara poziciju za svoj još intenzivniji i konstruktivniji rad u narednom periodu.

(Prof. dr Dževad Jarebica i Prof. dr Ramiz Handžić)

4.3.1. Pregled liste ugovora o poslovnoj, naučnoj i obrazovnoj saradnji

Poljoprivredno-prehrambeni fakultet u Sarajevu je tokom proteklog perioda imao plodnu i zapaženu saradnju sa mnogim institucijama iz oblasti poljoprivrede, nauke, obrazovanja, javnog sektora sa poljoprivrednim kombinatima, prerađivačkom industrijom i mnogim drugim institucijama od značaja za razvoj sektora poljoprivrede.

Navodimo samo neke od institucija i organizacija sa kojima Fakultet trenutno ima ugovore o poslovnoj, naučnoj i obrazovnoj saradnji.

1. Agronomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Republika Hrvatska
2. HO "Merhamet" MDD 1913-2009.
3. Općina Konjic
4. Zadružni savez Federacije BiH
5. "Mapex" D.D. Maglaj
6. Prirodno-matematički fakultet Sarajevo
7. Agromediterranski Fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" Mostar
8. Biotehnički fakultet u Ljubljani
9. "Bio-Base" d.o.o. Sarajevo
10. Udruženje Privredno-Kulturna Manifestacija "Dani Jabuke" Goražde
11. "Agropodrinje" Goražde
12. "Agro System – AGS" d.o.o. Gradačac
13. "Plant" d.o.o. Tuzla

14. "Mem Voćar" Ilijaš
15. D.O.O. "Heko" Bugojno
16. Šumarski fakultet u Sarajevu
17. Fakultet političkih nauka Sarajevo
18. Organizacija sportskih ribolovaca Konjic
19. P.Z. "Dubrave" Prenj – Stolac
20. Z.Z. "Gračanka" Gračanica
21. Poljoprivredni zavod USK
22. Poljoprivredni zavod Tuzla
23. Zenička industrija mlijeka "ZIM" d.d. Zenica
24. Z.Z. "Agroplod" Stolac
25. Norveški Univerzitet životnih nauka (The Norwegian University of Life Sciences (UMB), Aas, Norway)
26. "Mlinpek" d.o.o. Bugojno
27. "Sanus Futurum" Srednja poljoprivredna škola Sanski Most
28. "Voćni Rasadnik" d.o.o. Srebrenik
29. Udruženje proizvođača zdrave hrane „Ekospas“ Sarajevo
30. Mješovita srednja poljoprivredno-veterinarska i prehrambena škola u Sarajevu
31. Institut za genetičko inženjerstvo i biotehnologiju u Sarajevu
32. "Ilidžanski Dijamant" d.o.o. Sarajevo
33. "Klas" d.d. Sarajevo
34. "Vegafruit" d.o.o. Mala Brijesnica, Doboj – Istok
35. K.J.K.P. "Park" Sarajevo
36. D.D. P.D. "Butmir" Sarajevo
37. Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
38. Tehnološki fakultet Univerziteta u Tuzli
39. Federalni Zavod za poljoprivredu, Butmir - Sarajevo
40. Poljoprivredni fakultet Sveučilišta u Osijeku
41. "Agro-Drina" Ustikolina

(Prof. dr Hamid Čustović)

5. EKSPERIMENTALNI OBJEKTI FAKULTETA

Osnivanje fakultetskih oglednih dobara imalo je za cilj da studenti Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu mogu izvoditi praktičnu nastavu i da se profesorima i saradnicima obezbjedi izvođenje naučno-istraživačkih projekata i zadataka. Uredbom Vlade FNR Jugoslavije od 31. 12. 1946. godine u Sarajevu je osnovana Savezna visoka poljoprivredna škola za planinsko gazdovanje. Škola je počela sa radom 02.11.1947. godine. U prvu godinu je upisano 178 studenata iz svih krajeva bivše Jugoslavije. Visoka škola za planinsko gazdovanje bila je u rangu fakulteta i nastava je trebala trajati četiri godine.

U zadatke Savezne škole za planinsko gazdovanje, osim školovanja agronoma za rad na unaprjeđenju poljoprivrede u brdskim i planinskim područjima, spadalo je i organizovanje naučno-istraživačkog rada i ispitivanje metoda za razvoj i unaprjeđenje poljoprivrednih grana, naročito stočarstva u brsko-planinskim područjima.

Prvo fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro u površini od oko 150 ha bilo je formirano u prigradskom naselju Vrace. Ova lokacija je bila dosta povoljna jer se nalazila na oko 1,5 km od zgrade Fakulteta na Grbavici. Međutim, radi potreba ove lokacije za druge namjene u gradu Sarajevu, u maju 1948. godine Ministarstvo poljoprivrede Vlade NR Bosne i Hercegovine je donijelo odluku da se imanje Zavoda za poljoprivredna istraživanja Sarajevo na Betaniji ustupi Visokoj školi za planinsko gazdovanje za fakultetsko dobro pod nazivom „Slatina“.

5.1. Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro "Slatina"

Zemljište dodijeljeno Poljoprivredno-šumarskom fakultetu bilo je na brežuljkastom terenu Betanije na nadmorskoj visini 550-600 metara. Ukupna površina je iznosila 155,90 ha, od čega je bilo:

Oranice	41,60 ha
Voćnjaci	23,80 ha
Livade i pašnjaci	80,80 ha
Šikara, putevi i dr.	9,70 ha
<u>Ukupno:</u>	<u>155,90 ha</u>

Zemljište je bilo nesređeno, dijelom barovito i nepodesno za intenzivniju proizvodnju. Trebalo je urediti ekonomsko dvorište i napraviti puteve kroz imanje i obezbijediti normalan transport i kretanje ljudi na imanju.

U 1949. godini odobrena su finansijska sredstva za izgradnju štala za smještaj stoke (goveda, svinje i ovce) i puta do ekonomskog dvorišta. Za ove namjene je utrošeno oko 8.000.000 dinara.

FOPD „Slatina“ je 1955. godine preuzelo je ZZ „Hreša“ planinsko imanje u Vučijoj Luci, u površini od 56 ha sa jednom štalom za smještaj 30 goveda. Objekat se nalazio na sjevernim padinama iznad Sarajeva, na nadmorskoj visini od oko 1250 metara i bio je idealan za uzgoj priplodnih junica. Imanje na Vučijoj Luci bilo je udaljeno oko 20 km od Sarajeva. Površine su bile pretežno livade i pašnjaci sa nekoliko hektara crnogorične šume.

Slika 73. Fakultetsko dobro Vučja Luka, 2007. godine

Na imanju „Slatina“ bili su povoljni uvjeti za voćarstvo, proizvodnju sadnica i krmnog bilja, naročito djetelinsko-travnih smjesa i kukuruza za silažu, koji je siliran u betonske silo jame. Padinski dijelovi imanja zasađeni su šljivom, jabukom i kruškom. Na nagnutim terenima sadnja voćaka je vršena na terasama, tako da se mogla provoditi kompletna obrada zemljišta.

Na površini od 1 ha podignut je eksperimentalni zasad vinove loze. U nasadu je bilo više različitih sorti, koje su davale kvalitetno grožđe. Na imanju je rađen veliki broj eksperimenata. Posebno je interesantan projekat istraživanja oboljenja šljiva (šarka), koji je radio tim stručnjaka sa Poljoprivredno-šumarskog fakulteta iz Sarajeva i Instituta za poljoprivredna istraživanja Sarajevo.

U proizvodnji stočne hrane na 30 ha novopodignutih vještačkih livada ostvaren je prinos kvalitetnog sijena oko 100 mtc po hektaru.

Za potrebe studenata Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu na FOPD „Slatina“ Betanija uzgajana su goveda, ovce i svinje. Već 1948. godine su odobrena sredstva za nabavku iz Austrije:

- ◆ 20 krava i jednog bika smeđe alpske pasmine, i
- ◆ 50 ovaca i 2 ovna virtemberške i sjeničke pasmine.

Na FOPD „Slatina“ Betanija uzgajane su 4 krmače sa prasadima i jedan nerast engleske bijele pasmine. U jesen 1950., radi zanaavljanja stočnog fonda, sa PD „Kamendin“ u Vojvodini nabavljene su 3 krmače i 1 nerast engleske bijele svinje.

Slika 74. Grupa studenata Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo poslije praktičnih vježbi na Betaniji 1985. godine

Prosječna proizvodnja mlijeka po kravi u 1949. godini je bila 2306 kg mlijeka, da bi se u 1950. godini zbog suše smanjila na 2075 kg. FOPD „Slatina“ je 1956. godine učestvovalo u republičkom takmičenju za ostvarivanje visokih prinosa. Sa 40 krava smeđe alpske pasmine ostvarena je prosječna proizvodnja mlijeka od 3518 kg.

U godišnjem izvještaju Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu za 1953/54. godinu navedeno je da proizvodna orijentacija u stočarstvu na FOPD „Slatina“ usmjerena na uzgoj i formiranje matičnog stada goveda smeđe alpske pasmine i priplodnih svinja engleske bijele pasmine.

Stado ovaca, koje je formirano na imanju, poslato je na FOPD „Gvozno“ kod Kalinovika. Na fakultetskim oglednim imanjima se primjenjivao tzv. „hladni uzgoj životinja“. U 1955. godini na FOPD „Slatina“ bilo je:

- ◆ 47 krava smeđe alpske pasmine,
- ◆ 17 bikova za rasplod smeđe alpske pasmine, i
- ◆ 32 junice za rasplod smeđe alpske pasmine.

Za poljoprivredne radove na imanju korišteno je 12 radnih konja i 2 radna vola. Na FOPD „Slatina“ bilo je zaposleno oko 40 stalnih radnika i 6 službenika. U sezoni radova za obavljanje poslova angažovana je sezonska radna snaga. Tek je 1956. godine nabavljen prvi traktor „Ferguson“ sa potrebnim priključnim mašinama i traktorskom prikolicom.

Odlukom Savjeta Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu od 09.07.1959. godine izvršeno je spajanje FOPD „Slatina“ sa FOPD „Butmir“ u Ilidži kod Sarajeva. Od 01.01.1960. do 28.01.1961. godine FOPD „Slatina“ na Betaniji je organizaciona jedinica, odnosno Ogledna stanica u sastavu FOPD „Butmir“ Ilidža.

Savjet Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu je 28.02.1961. godine donio odluku da se organizaciona jedinica „Slatina“ na Betaniji izdvoji od FOPD „Butmir“ Ilidža i preda Zavodu za voćarstvo i vinogradarstvo, te je sva stoka (goveda i svinje) prebačena na FOPD „Butmir“ Ilidža.

Prema Uredbi o osnivanju Dobro je bilo u okviru Poljoprivrednog fakulteta ustanova sa samostalnim finansiranjem. Dobrom su upravljali Upravni odbor, kojeg imenuje Poljoprivredni fakultet u Sarajevu, i direktor. Direktori FOPD „Slatina“ Betanija su bili:

- Momčilo Savičević od 01. 09. 1947. do kraja 1952. godine,
- Nikola Bilić od 1953. do kraja 1954. godine, i
- Dipl. ing. Ramiz Handžić od kraja 1954. do 1960. godine.

5.2. Fakultetsko ogledno šumsko dobro "Igman" Ilidža

Odlukom Vlade NR BiH broj 1.141 od 14. 10. 1949. godine dotadašnje šumsko dobro „Igman“ predato je na upravljanje Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu i postalo je Fakultetsko ogledno šumsko dobro „Igman“. Ukupna površina ovog objekta bila je 7.700 ha, od čega je na visoke šume otpadalo 6.184,50 ha.

Ideja o formiranju eksperimentalnih poligona na Poljoprivredno-šumarskog fakultetu datira još od 1948/49. godine, a to je period kada na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu počinje razvoj naučno-istraživačkog rada.

U ovom periodu za nas je značajno napomenuti da je već 1956. godine donesena je odluka Uprave fakulteta da se Arboretum na FOPD „Slatina“ Betanija neposredno veže za veliki kompleks Oglednog šumskog dobra „Igman“ na Igmanu, kao njegov pogon.

Ovaj Arboretum pokriva ukupnu površinu od 17,79 ha, a nastao je izdvajanjem ovog dijela iz cjelovitog kompleksa Oglednog fakultetskog poljoprivrednog dobra „Slatina“ na lokalitetu pod nazivom Kromolj. Na našu sreću, zadnji rat nije u cijelosti uništio ovaj vrijedni naučno-istraživački objekat Šumarskog fakulteta, dok je istovremeno Poljoprivredni fakultet trajno izgubio ostatak prostora od 130 hektara, koji je ne samo

devastiran ratom, nego se više uopšte ne nalazi u posjedu Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u Sarajevu.

Vjerovatno će naredni period razvoja Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta u Sarajevu veoma ozbiljno ukazati na potrebu formiranja jednog novog zemljišnog kompleksa, koji bi bio u funkciji kvalitetne nastave i mogućnosti naučno-istraživačkog rada te stvaranja veoma vrijednih kolekcija autohtonog biljnog materijala, kao i provjeravanje introdukovanog biljnog materijala prije njegovog širenja u neposrednu proizvodnu praksu.

Sadašnje stanje eksperimentalnog objekta na Butmiru ne odgovara naraslim potrebama Fakulteta i ovaj problem bi se trebao rješavati uz materijalnu i svaku drugu pomoć društvene zajednice i njenih relevantnih institucija.

5.3. Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro "Gvozno" Kalinovik

Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu je 1953. godine od PD „Zelengora“ Kalinovik preuzeo Zemaljsku stočarsku stanicu „Gvozno“, koja se nalazi ispod planine Treskavice, a od Sarajeva je udaljena oko 65 km.

Izobilje trave i druge pogodnosti pružale su osnovu za planinsko ratarenje i uzgoj stoke.

FOPD „Gvozno“ obuhvaćalo je „Gvozno polje“ cca. 150 ha pogodno za preoravanje i proizvodnju djetelinsko-travnih smjesa i površine pod prirodnim travnjacima na „Bubnju“ i „Dolove“, cca. 750 ha, za proizvodnju sijena i ispašu životinja.

Rješenjem NO Kalinovik broj 629 od 17.02.1953. godine zemljište na lokaciji „Gvozno polje“ ustupa se Poljoprivredno-šumarskom fakultetu u Sarajevu za potrebe obučavanja studenata i rad na stručnim i naučno-istraživačkim projektima. Fakultet je preuzeo imanje krajem marta 1953. godine. U početku rada postavljena su tri osnovna zadatka, i to:

1. Da se likvidira stoka koja je bila zaražena brucelozom (60% krava),
2. Da se nabavi kvalitetna i zdrava stoka, prvenstveno junice sivotirolske pasmine i da se formira matično stado,
3. Da se preoravaju prirodne livade u polja i podižu vještačke livade, koje treba da budu osnova za proizvodnju kvalitetne stočne hrane za ishranu stoke.

Savjet Poljoprivredno-šumarskog fakulteta u Sarajevu na sjednici održanoj 03.06.1953. godine u Upravni odbor FOPD „Gvozno“ imenovao je: prof. ing. Vladimira Drecuna, doc. Dr. Danu Batinicu i asistent ing. Žaka Fincija.

Slika 75: Planinski masiv Treskavice³

Prema izvještaju iz 1947. godine, imovina Zemaljske stočarske stanice na Gvoznu kod Kalinovika sastojala se iz zemljišta u površini od 216,24 ha, od čega je bilo 26,76 ha oranica, 123,69 ha livada i 65,79 ha krša.

U nastojanju da se za Stanicu obezbijede dovoljne površine, Ministarstvo za poljoprivrede BiH je putem eksproprijacije, arondacije i konfiskacije obavilo njeno proširenje. U 1954. godini površine su iznosile oko 950 ha, od čega oranica – vještačkih livada oko 150 ha.

Zemaljska stočarska stanica „Gvozno“ bila je formirana u kraškom polju na padinama planine Treskavice, bez puta i potpuno nepristupačna. Stoga je upravnik, ing. Džemal Drače tražio da se hitno obezbijede sredstva za izgradnju 8 km pristupnog puta, radi transporta materijala i ljudi.

U periodu od 1955.-1956. godine Izvršno vijeće Bosne i Hercegovine je odobrilo sredstva u iznosu od 34.647.000 dinara, i to 12.400.000 dinara za put Pavlovac – Gvozno, a za izgradnju neophodnih građevinskih sredstava 22.247.000 dinara. Godine 1958. završena je većina planiranih objekata, a za opremanje i nabavku studentskog doma Izvršno vijeće SR Bosne i Hercegovine je dodijelilo dodatnih 2.000.000 dinara.

Obnavljanje stočnog fonda izvršeno je 1953. godine, kada su iz Austrije nabavljene 32 visokosteone junice i jedan bik sivotirolske pasmine. Iz Zapadne Njemačke nabavljeno je 10 ovaca i 6 ovnova virtemberške pasmine, sa FOPD „Slatina“ je preuzeto 100 virtemberških ovaca. Na domaćem tržištu nabavljeno je 250 ovaca sjeničkog tipa. U jesen 1954. godine iz Zemuna u Srbiji nabavljene su 4 nazimice i 6 nazimadi engleske bijele svinje za priplod.

---

³ Preuzeto iz Monografije "115 godina Poljoprivrednog dobra Butmir (1893 – 2008)"

Od grla koja su kupljena u Austriji uzgajan je priplodni podmladak. Junice su zadržavane za popunu vlastitog stada do 50 krava. Rasplodni bičići su prodavani i korišteni za oplodnju domaćih krava u brdsko-planinskim krajevima.

U 1958. godini prodano je 30 rasplodnih junica – krava i 25 rasplodnih bičića. Od 1954. do 1957. godine FOPD „Gvozno“ je prodalo 65 grla priplodnih goveda. Osim u Bosni i Hercegovini, bičići su prodavani u Crnoj Gori i Makedoniji.

Direktori Stočarske stanice na Gvoznu su bili:

- Ing. Džemal Drače od 1947. do 1953. godine,
- Ing. Gordan Tafro od 15.12.1953. do 01.10.1955. godine,
- Ivan Smučibrada od 01.10.1955. do 10.07.1956. godine,
- Ing. Petar Jovandić od 10.07.1956. do kraja 1957. godine,
- Ing. Miroslav Tupajić od 1958. do 1960. godine, te
- Ing. Milan Sladoje od 1960. godine i dalje.

Veliki problem na FOPD „Gvozno“ kod Kalinovika je bio nedostatak kvalifikovane radne snage. Radi veoma nepovoljnih uslova na ovom imanju, kvalifikovani ljudi, pa i direktori, su ostajali relativno kratko vrijeme, što se nepovoljno odražavalo u radu na imanju.

5.4. Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro „Butmir“ Ilidža

FOPD „Butmir“ Ilidža je osnovano 26.11.1958. godine Odlukom Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Na zahtjev Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu NOO Ilidža, Rješenjem od 17.10.1958. godine, je promijenilo status Poljoprivrednog dobra „Butmir“ Ilidža. Pravne izmjene statusa PD „Butmir“ Ilidža formulisane su kako slijedi:

- Danom 31.12.1958. godine PD „Butmir“ Ilidža prestaje biti radna organizacija,
- PD „Butmir“ Ilidža će nastaviti rad kao ustanova sa samostalnim finansiranjem,
- Pravo osnivača, imovina i obaveze iz radnog odnosa prenose se na Poljoprivredno-šumarski fakultet Sarajevo.

Fakultetskom oglednom poljoprivrednom dobru „Butmir“ Ilidža pripojena su dva postojeća dobra: „Slatina“ na Betaniji i „Gvozno“ kod Kalinovika. Novostvoreno Fakultetsko ogledno poljoprivredno dobro „Butmir“ Ilidža je po svojim kapacitetima (zemljište, stoka, kadrovi i drugi uslovi) bilo jedno od najvećih i najperspektivnijih poljoprivrednih imanja u Bosni i Hercegovini.

Sjedište FOPD „Butmir“ bilo je u Butmiru kod Ilidže, a imalo je slijedeće organizacione jedinice:

- ❖ Sekretarijat – opšta služba,
- ❖ Računovodstvo,
- ❖ Ogledna stanica Butmir – Mladice,
- ❖ Ogledna stanica Butmir – Brazda,
- ❖ Ogledna stanica Gvozno, i

❖ Ogljedna stanica Slatina – Vučja Luka.

Prvi direktor FOPD „Butmir“ bio je docent ing. Branko Bajčetić, od 01.01.1959. do 31.12.1961. godine.

Da bi novoformirano FOPD „Butmir“ ilidža normalno i radilo, Poljoprivredni fakultet u Sarajevu na sjednici održanoj 19.01.1959. godine izabralo je Upravni odbor od 9 članova. Poljoprivredni fakultet u Sarajevu imenovao je 6, a 3 člana su bila određena od strane Kolektiva. Direktor FOPD „Butmir“ ilidža je bio član po funkciji.

Tokom 1962. godine Poljoprivredni fakultet u Sarajevu je usvojio nova Pravila za FOPD „Butmir“ u ilidži, čijim Članom 5 su bili definisani slijedeći zadaci FOPD „Butmir“, i to:

- Da služi za izvođenje praktične nastave studenata Poljoprivrednog i Veterinarskog fakulteta,
- Da omogući specijalizaciju i usavršavanja poljoprivrednih stručnjaka,
- Da služi za potrebe naučno-istraživačkog rada saradnika sa Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu i njegovih zavoda,
- Da usavršava tehnološke procese i primjenjuje nove metode organizacije proizvodnje rada na podizanju veće i rentabilnije poljoprivredne proizvodnje, te
- Da stečena iskustva u unaprjeđenju poljoprivredne proizvodnje primjenjuje u široj proizvodnji i praksi.

Pregled ukupnih površina u 1961. godini na FOPD „Butmir“ (Butmir, Bojnik, Gvozdno) date su u slijedećoj tabeli.

Tabela 8. Pregled površina na FOPD „Butmir“ u januaru 1961. god.

Red. br.	Strukturna površina	Površina ha
1.	Pšenica	56
2.	Zob	27
3.	Krompir	4
4.	Krma na oranicama	294
5.	Prirodne livade	139
6.	Planinski pašnjaci	700
7.	Šuma	450
8.	Neplodno zemljište	40
Ukupno:		1710

Savjet Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu je 28.01.1961. godine donio odluku da se Ogljedna stanica „Slatina“ na Betaniji izdvoji iz sastava FOPD „Butmir“ i preda Zavodu za voćarstvo i vinogradarstvo, koji djeluje u okviru Poljoprivrednog fakulteta. Zavod za voćarstvo i vinogradarstvo je smješten na Slatini u novoj zgradi, koja je izgrađena za potrebe Zavoda.

Formiranjem FOPD „Butmir“ ilidža stvoreni su uslovi za konsolidaciju imanja, naročito u izgradnji i opremanju Dobra. U tu svrhu već su u 1959. godini osigurana investiciona sredstva od preko 58 miliona tadašnjih dinara. Planirana sredstva su jednim dijelom utrošena za izgradnju studentskog doma u Butmiru za smještaj studenata i prostoriju za njihovu ishranu kada obavljaju praksu.

Investicionim planom za potrebe Poljoprivrednog fakulteta planirana su finansijska sredstva za izgradnju zgrade za smještaj Zavoda za stočarstvo, ratarstvo i poljoprivrednu mehanizaciju. U zgradu Zavoda za stočarstvo kroz građevinske radove, nabavku opreme i ostalo uloženo je skoro 36 miliona dinara. Pored toga, da bi studenti imali prostorije za dovođenje životinja i rad sa istim, planirana su sredstva za izgradnju Nastavne zgrade za provođenje životinja. U izgradnju ove zgrade uloženo je preko 5 miliona dinara.

Stočarska proizvodnja je bila osnovna proizvodna orijentacija na FOPD „Butmir“, a podrazumijevala je proizvodnju mlijeka na Butmiru i Bojniku, proizvodnju mesa, ovčarstvo i uzgoj priplodnog materijala na Gvoznom. U 1960. godini na FOPD „Butmir“ je bio relativno mali stočni fond, naročito muznih krava (svega oko 100 grla). Uprava Dobra je preduzela mjere da se poveća brojno stanje goveda, tako da je 1962. godine stočni fond znatno povećan, što se vidi iz slijedeće tabele.

Tabela 9: Stanje stočnog fonda na FOPD „Butmir“ u 1962. godini

Red. br.	Vrsta stoke	Broj grla
1.	Krave crno-šare	500
2.	Krave ostale	42
3.	Krave ukupno:	542
4.	Priplodne junice	125
5.	Bikovi – bičići	253
6.	Ukupno goveda:	920
7.	Ovce	663

FOPD „Butmir“ Ilidža je zauzimalo centralno mjesto u svim programima razvoja stočarstva u sarajevskoj regiji, a i u Bosni i Hercegovini, naročito u proizvodnji mlijeka i priplodnog podmlatka.

Proces objedinjavanja i udruživanja poljoprivrednih proizvođača u sarajevskoj regiji otpočeo je 1962. godine kada je Poljoprivredno-šumarska komora Sarajevo inicirala osnivanje poljoprivrednog poslovnog udruženja „Agrarija“ Sarajevo. U „Agrariji“ se na osnivačkoj skupštini 1962. godine učlanilo i FOPD „Butmir“ Ilidža.

Već 1963. godine na inicijativu Privredne komore sreza Sarajevo napravljene su osnovne teze za formiranje „Agrokombinata“ u Sarajevu. Tokom 1964. godine je formiran IPK Sarajevo u cilju objedinjavanja proizvođača i prerađivača u agraru. FOPD „Butmir“ Ilidža se 1964. godine nije integrisalo u novi agrokombinat, jer Poljoprivredni fakultet Sarajevo se nije usaglasio sa takvom Odlukom.

Takav status FOPD „Butmir“ Ilidža je bio do 1974. godine, kada je na sjednici radničkog savjeta održanoj 16.04.1974. godine donešena odluka o pripajanju u SOUR „UPI“ Sarajevo, RO „Proizvodnja i prerada mlijeka“ Sarajevo.

Od 1974. do 1989. godine OOUR Poljoprivredno dobro „Butmir“ je u sastavu privrednog sistema SOUR „UPI“ Sarajevo. Tokom 1978.godine od PD „Butmir“ Ilidža se odvojilo PD „Gvožno“ Kalinovik i prešlo u sastav PD „Miro Popara“ Kalinovik, koje je bilo u sastavu SOUR „UPI“ Sarajevo.

U toku rata, 1992.-1995. godine svi objekti na bivšim fakultetskim imanjima su devastirani, stoka i oprema otuđena i sve aktivnosti obustavljene. Poslije rata, jedino na pogonu „Bojnik“ proizvodnja je obnovljena, tako da je to danas moderna farma sa oko 500 krava i odgovarajućim podmlatkom.

Na objektima FOPD Butmir i Gvozno izgrađeni su objekti studentskog standarda. Ovi objekti su služili za smještaj i boravak studenata na ferijalnoj ili dnevnoj praksi, a što je omogućilo da studenti u višednevnim kontaktu sa pojedinim tehnološkim operacijama u poljoprivredi usvajaju cjelovitost i međuzavisnost pojedinih radnih operacija, vezanih za mikro i makro-ekološke uslove područja i zahtjeve biljnih i životinjskih organizama za datim uslovima tehničke i ekološke sredine.

Poljoprivrednoj mehanizaciji na Poljoprivrednom fakultetu u Sarajevu dat je poseban značaj tako što su izgrađeni namjenski objekti (hangari) u kojima su se studenti mogli upoznavati sa mehanizovanim sredstvima u poljoprivredi, njihovim operativnim iskorištavanjem, te osnovnim održavanjem i tehničkim staranjem.

Značajno je napomenuti da je Poljoprivredni fakultet iz Sarajeva za potrebe svog nastavnog procesa i naučno-istraživački rad svojih kadrova imao otvorena vrata i puno razumijevanje svih državnih poljoprivrednih dobara, zemljoradničkih zadruga, fabrika za preradu voća, povrća, žitarica, mesa i mlijeka. Ovakav odnos bit će faktor ublažavanja problema u ovoj oblasti, koji su nastali posjedovnom transformacijom FOPD Butmir i FOPD Slatina i njihovim izlaskom iz strukture unutrašnje organizacije Poljoprivrednog fakulteta u Sarajevu.

Neki predmeti, koji su u svom programu i nastavnom planu imali terenske vježbe, nisu imali u sastavu fakultetskih eksperimentalnih poligona svoje nastavno-ogledne punktove. Međutim, zahvaljujući razumijevanju kolektiva, državnih poljoprivrednih dobara i zemljoradničkih zadruga nastavni proces mogao se odvijati nesmetano, koristeći proizvodne sadržaje ovih organizacija.

Ovdje se prije svega misli na predmete cvjećarstvo, vinarstvo i vinogradarstvo, te melioracije i uređenje zemljišta. Svi ovi predmeti mogli su nesmetano i vrlo uspješno obavljati zadatke iz nastavnog programa i plana na objektima „Hepoka“, kao naprimjer cvjećarstvo u području Bune (Hodbina), vinogradarstvo na području Mostara i Trebinja (Bijelo Polje i Đivar) te hidromeliorativni istraživački i nastavni objekti na području Bune i drugih lokacija u Bosni i Hercegovini (Sprečko Polje i drugi).

Prema tome, Fakultet je do rata 1992. godine imao sve predmete, koji su u svom nastavnom planu imali terenske vježbe i obaveznu ferijalnu praksu, i bio je obezbjeđen zaista kvalitetnim objektima na kojima je bila instalirana i odgovarajuća oprema. Ovdje se prije svega misli na mjerne stanice za hidrološka istraživanja na Buni, Spreči i drugim lokacijama.

Očekivati je da će Fakultet, ako se nastavi sa danas prisutnom aktivnošću u ovoj oblasti, veoma brzo povratiti nastavno-eksperimentalni rad na eksperimentalnim poligonima, a očekivati je i razumijevanje vlasnika pojedinih proizvodnih kompanija za ustupanje pojedinih dijelova na korištenje Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu.

5.5. Eksperimentalno-edukativni poligon poljoprivredne mehanizacije na Butmiru

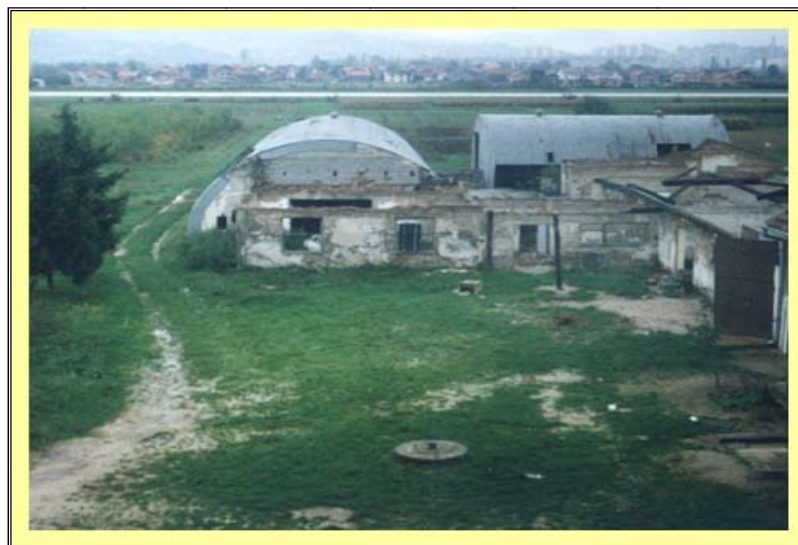
Zgrade Laboratorije za poljoprivredne mašine izgrađene su tek pred rat, 1990.-1991. godine, na prostorima bivših šupa za smještaj krompira i mehanizacije. Agresija na Bosnu i Hercegovinu nije poštedila ove prostore, te je Poligon doživio potpuno uništenje. Ratna razaranja pored uništenja objekata, devastirala su podzemni sistem za navodnjavanje i zemljište.

Slika 76. Ratnim djelovanjima uništeni hangar i mašine na poligonu Butmir

Poslijeratna obnova Poligona Butmir započeta je 1997. godine. Prioritetni radovi bili su deminiranje zemljišta na površini od 4 ha, zatrpavanje tranšeja na dužini od 750 m, podizanje novih zasada voća za obuku i rad studenata i izrada projektne dokumentacije za obnovu uništenih zgrada. Prva sanirana zgrada bila je Laboratorija za poljoprivredne mašine, koju je finansirala Vlada Slovenije u periodu 1999.-2000. godine u vrijednosti 1,6 miliona KM.

Raspored objekata prilagođen je potrebama edukacije i istraživačkog rada, tako da uključuje učioničke prostore za rad studenata, garaže i servisnu radionicu. Prema sadržaju može se reći da predstavlja moderni Centar za poljoprivrednu mehanizaciju, koji raspolaže kolekcijom mašina i zemljišnim površinama (6 ha) za obuku studenata, farmera i eksperimentalna istraživanja iz biljne proizvodnje (ratarstvo, voćarstvo i povrtlarstvo).

Slika 77. Izgled Laboratorije za poljoprivredne mašine 1995. godine nakon ratnih razaranja (Foto S. Škaljić)

Slika 78. Obnovljena Laboratorija za poljoprivredne mašine 2000. godine (Foto S. Škaljić)

5.6. Sadašnje stanje i status poligona

U toku rata 1992.-1995. godine svi bivši objekti FOPD „Butmir“ su devastirani, a oprema i stoka otuđeni ili uništeni. Jedino je PD „Butmir“ poslije rata obnovio štale, nabavio mehanizaciju i 500 kvalitetnih crno-bijelih holštajn-frizijskih junica iz Holandije.

PD „Butmir“ je sada savremena govedarska farma, koja se nalazi u Bojniku i ima oko 300 ha poljoprivrednih površina. Svi ostali poligoni FOPD „Butmir“ Ilidža su van organizovanog korištenja ili su otuđeni. Zemljišni kompleksi u Mokrom i na Palama su van organizovanog korištenja i pretežno su angažovani za individualnu stambenu izgradnju.

Zemljište na „Slatini“ Betanija je prije rata prodano Skupštini grada Sarajeva i koristi se za stambenu izgradnju i kao prostor za rekreaciju. Na lokalitetu Betanija oko 20 ha zemljišta na Kromolju se koristi za Arboretum Šumarskog fakulteta u Sarajevu. Zemljište na Vučijoj Luci je neriješenog statusa i dobrim dijelom je u bespravnom korištenju.

Zemljište na „Gvoznom“ Kalinovik nije u organizovanom korištenju. Objekti su devastirani i takođe se ne koriste. Zemljište na lokaciji „Butmir“ je uglavnom angažovano za stambenu i drugu izgradnju. Samo male površine, cca. 20 ha, se koriste za proizvodnju stočne hrane. Pogon „Mladice“ Kasindol je u cjelini angažovan za izgradnju.

Prema navedenom, svega 15% zemljišnih površina koje su bile u vlasništvu FOPD „Butmir“ Ilidža se sada koriste u poljoprivrednoj proizvodnji. Znači da je ogroman zemljišni kapacitet van upotrebe i ne koristi se u organizovanoj proizvodnji.

(Prof. dr Ramiz Handžić, Prof. dr Dževad Jarebica i Prof. dr Selim Škaljić)

6. ISTRAŽIVAČKI CENTRI FAKULTETA

6.1. Centar za ribarstvo "Neretva" Konjic, Boračko jezero

Centar za ribarstvo „Neretva“ – Konjic na Boračkom jezeru je naučno-istraživačka institucija koja se bavi uzgojem, zaštitom i očuvanjem autohtonih i endemičnih salmonidnih vrsta riba (neretvanska mekousna pastrmka, glavatica, zubatak i potočna pastrmka) u slivnom području rijeke Neretve i njihovog staništa, te edukacijom svih onih kategorija društva koje su na bilo koji način vezane za rijeku Neretvu i njene animalne resurse.

Slika 79. Glavni dio objekata Centra, oktobar 2009.

Projekat osnivanja, izgradnje i modernizacije Centra za ribarstvo zajedno su realizovali: Općina Konjic, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Turska uprava za međunarodni razvoj i saradnju (TIKA) Ankara i Norveški univerzitet za životne nauke (UMB) Aas.

Centar je u vlasništvu Općine Konjic, a sporazumom o naučnoj i tehničkoj saradnji Poljoprivredno-prehrambeni fakultet je nosilac svih naučnih i obrazovnih aktivnosti Centra.

Slika 80. Plastični bazeni za uzgoj ribe u dobi do 6 mjeseci

Slika 81. Laboratorija Centra za Ribarstvo

Zadaci Centra su:

- Uzgoj mlađi autohtonih i endemičnih salmonida,
- Edukacija đaka, studenata, farmera i ribolovaca,
- Realizacija naučno-istraživačkih projekata, i
- Uzgoj i prodaja konzumne ribe.

Da bi Centar mogao uspješno obavljati postavljene zadatke, formirana su slijedeća odjeljenja:

- Uzgojno-seleksijsko odjeljenje,
- Naučno-istraživačko odjeljenje,
- Obrazovno-edukaciono odjeljenje,
- Izložbeno-prodajno odjeljenje, i
- Odjeljenje za prijem i smještaj posjetilaca.

Savremeno izgrađeni objekti i moderna tehnologija i tehnika u Centru za ribarstvo, po prvi put u Bosni i Hercegovini, omogućavaju uzgoj endemičnih vrsta riba (neretvanska mekousna pastrmka, glavatica, zubatak) i repopulaciju rijeke Neretve i njenih pritoka.

Centar za ribarstvo posjeduje moderno opremljenu konferencijsku salu sa bibliotekom u kojoj se organizuju simpoziji i drugi naučni i stručni skupovi iz oblasti akvakulture, ribarstva, ekologije i drugih oblasti nauke i privrede.

Naučno-istraživačke aktivnosti koje se sprovode u laboratoriju Centra na vrhunskim aparatima i opremi imaju za cilj unapređenje uzgoja endemičnih i drugih salmonidnih vrsta kroz naučno-istraživački rad u okviru međunarodnih i nacionalnih programa i projekata.

Slika 82: Uzgojni bazeni Centra

Studenti tokom cijele godine mogu obavljati praksu u ovom Centru, a u njemu će se moći organizirati seminari iz akvakulture i drugih oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije.

(Mr. Samir Muhamedagić, Prof. dr Ramiz Handžić, Prof. dr Dževad Jarebica)

6.2. Centar za biljne genetske resurse – Gen banka

Bioraznolikost poljoprivrednih kultura u BiH, rezultat je stoljeća adaptacije, selekcije i oplemenjivanja, prvobitno od strane farmera, a kasnije i od stručnjaka u datom polju. Očuvanjem navedene bioraznolikosti, kroz kolekcionisanje autohtonih kultivara u BiH, sprječava se gubitak vrijednih izvora pozitivnih agronomskih svojstava, ali i jednog važnog dijela biološkog nasljeđa ove zemlje.

Sakupljanje i kolekcionisanje autohtonih kultivara većeg broja poljoprivrednih kultura započeto je krajem osamdesetih godina prošlog stoljeća, i to na nivou čitave SFRJ, ali su se aktivnosti na tom polju u BiH potpuno obustavile početkom agresije. Materijal kolekcionisan datim aktivnostima je dijelom izgubljeni tokom ratnog perioda, a dijelom sačuvan u sklopu banke gena u Srbiji.

Slika 83. Zgrada Centra za biljne genetske resurse – Gen banke na Butmiru

Nastavak rada na očuvanju autohtonih BiH kultivara, u pravom smislu, započet je ponovo tek 2004. godine sa implementacijom projekta SEEDNet (Jugoistočna Europska razvojna mreža za biljne genetske resurse).

Navedeni projekat, finansiran od strane agencije SIDA (švedska međunarodna razvojna agencija) i koordinisan od strane NGB-a (nordijske banke gena) i CBM-a (centar za biološku raznolikost), imao je za cilj da uspostavi mrežu za očuvanje biljnih, genetskih resursa poljoprivrednih kultura u Jugoistočnoj Evropi.

U 2004. godini Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu postavljen je od strane državnog ministarstva za vanjsku trgovinu i ekonomske odnose kao implementator ovog projekta na nivou FBiH.

Aktivnostu u sklopu SEEDNet projekta podrazumjevale su podizanje svijesti o potrebi očuvanja biljnih genetskih resursa, nabavku opreme za uspostavljanje banke gena, sakupljanje autohtonih kultivara, te obradu i kolekcionisanje datog materijala. Prvobitne kolekcije su držane u zgradi Poljoprivrednog fakulteta, skupa sa opremom nabavljenom kroz projekat.

Veoma brzo je postalo jasno da ukoliko se želi uspostaviti funkcionalna banka gena, neophodno je bilo naći adekvatan prostor za držanje kolekcija i obavljanje operacija standardnih za jednu banku gena.

Slika 84. Čuvanje autohtonog biljnog materijala

Značaj očuvanja biljnih genetskih resursa, poljoprivrednih kultura, prepoznat je od strane organizacija IFAD-a (međunarodni fond za razvoj poljoprivrede) i OdRaz (fondacija za održivi razvoj FBiH), koje su 2007. godine usmjerile sredstva za rekonstrukciju objekta na fakultetskom dobru Butmir, u cilju uspostavljanja banke gena FBiH. Radovi na rekonstrukciji objekta završeni su 2008. godine, a oprema i kolekcije autohtonog materijala ubačene su u objekat 2009. godine.

S obzirom da Centar svojim kapacitetima ne predstavlja samo mjesto održavanja kolekcija biljnog materijala, već posjeduje i laboratorije u funkciji naučno-istraživačkog rada i sam njegov naziv „Centar za biljne genetske resurse – Gen banka“ odražava datu činjenicu.

Centar za biljne genetske resurse u svojoj banci gena drži preko 500 *accession*-a (primki) pojedinih biljnih kultura, koje su organizovane u funkcionalne skupine: povrtnarstvo, ratarstvo, krmno bilje, ljekovito i aromatično bilje, voćarstvo i vinogradarstvo.

Slika 85. Laboratorija u okviru Centra za biljne genetske resurse – Gen banke na Butmiru

Pored kapaciteta za čuvanje autohtonog materijala centar za biljne genetske resurse u svom sklopu posjeduje i dvije laboratorije od kojih je jedna usko profilirana za genetsku karakterizaciju molekularnim markerima i *in vitro* propagaciju, dok je druga orijentisana ka obradi pristiglih uzoraka, testiranju procenta i snage klijavosti, određivanju procenta vlage prisutne u sjemenu, te različitim vidovima sušenja sjemena, zavisno od toga da li se radi o takozvanom *short term storage* čuvanju (do 5° C) ili o posebnom sistemu pripreme za čuvanje na nižim temperaturama (sve do -20° C).

Laboratorija takođe posjeduje zamrzivač za čuvanje vegetativnog materijala i hemikalija koje se koriste u procesima karakterizacije sa graničnom temperaturom i do minus 80° C. Izvan samog objekta nalazi se polje za regeneraciju, u potpunosti natkriveno zaštitnom mrežom i plastenik za aklimatizaciju *in vitro* propagiranih biljaka.

Osim laboratorijskih kapaciteta „Centar za biljne genetske resurse“, sadrži i dva apartmana namjenjena gostujućim predavačima i istraživačima iz oblasti biljnih genetskih resursa.

(Fuad Gaši, dipl. ing., Idin Fazlić, dipl. ing.)

7. MEĐUNARODNA SARADNJA FAKULTETA

Prije rata Fakultet je imao različitu saradnju sa više visokoškolskih i naučnih institucija u inostranstvu. Saradnja se odvijala kroz mnogobrojne specijalizacije, studijske boravke, projekte, gostovanja profesora iz inostranstva i naših profesora u inostranstvu, razmjenu u izdavačkoj djelatnosti i sl. U detaljnije analize perioda prije rata se neće ulaziti pošto ne postoje odgovarajući podaci, jer je Fakultet kao i njegova arhiva tokom rata potpuno izgorio.

Ratom su sve te veze bile uglavnom prekinute, jer je blokirano Sarajevo bilo odsječeno od svijeta. Po završetku rata počinju se obnavljati ranije veze i uspostavljati nove. Uspostavljena je veza sa Poljoprivrednim univerzitetom u Oslu (Norveška), Poljoprivrednim fakultetom u Parizu (Grinjon), Univerzitetom Justus Liebig u Giesenu (Njemačka), Biotehniškom fakultetom u Ljubljani (Slovenija), Eidgenossische Technische Hochschule u Cirihi (Švicarska), Univerzität für Bodenkultur u Beču (Austrija), Univerzitetom i fakultetom u Ankari, Agronomskim fakultetom u Zagrebu te nekim drugim.

U okviru aktivnosti Udruženja evropskih univerziteta (CRE), 1997. godine formirana je grupa za obnovu Fakulteta (Supporting Group) i podizanje fakultetskog obrazovanja i istraživačkog rada na visoki internacionalni nivo. Nju su sačinjavali Universität für Bodenkultur Wien, Justus – Liebig Universität Giessen, Wageningen Agricultural University, Ankara University, Eidgenössische Technische Hochschule Zürich, Agricultural University of Norway i Institut National Agronomique Paris – Grignon.

Fakultet su nakon rata posjetile delegacije fakulteta iz Švicarske, Norveške, Turske, Njemačke, Austrije i Francuske, kao i pojedinačni gosti iz nekih drugih zemalja. Delegacije našeg Fakulteta posjetile su Njemačku, Francusku, Austriju i Tursku radi uspostavljanja saradnje.

Više asistenata obavilo je specijalizaciju na Poljoprivrednim fakultetima u Cirihi, Štutgartu – Hoenhajm, Minhenu, Göttingenu, i Gizenu, a više nastavnika i saradnika bilo je na studijskim boravcima i seminarima u nekoliko zemalja. Neki asistenti su boravili duže vrijeme u inostranstvu prilikom izrade magistarskih radova i doktorskih teza.

Svojim aktivnostima, Fakultet je u cjelini uspostavio trajne veze, stekao povjerenje i ojačao ugled kod brojnih međunarodnih državnih, nastavno-naučnih, humanitarnih i drugih institucija u regionu, Evropi i Americi. Isto tako, putem bilateralne saradnje kroz grupne posjete, brojne ekskurzije, studijske boravke i sl., trajne veze uspostavljene su i sa zemljama Bliskog i Srednjeg Istoka (Egipat, Turska i dr.).

Na taj način otvorili su se putevi u sticanju znanja i naučnom napredovanju mladih kadrova Fakulteta i omogućila izrada njihovih magistarskih radova i doktorskih disertacija. Veliki broj uvaženih profesora je održao predavanje a poneki i dijelove nastave na našem Fakultetu a sve je češće učešće naših nastavnika na raznim kongresima i

simpozijumima u inostranstvu. Godišnjak – Radovi Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Sarajevu ponovo se razmjenjuje za odgovarajuće inostrane naučne časopise.

Slika 86. Christian Boda iz njemačke DAAD fondacije u posjeti Fakultetu 2006. godine sa dekanom, prodekanom za međunarodnu saradnju i nastavnicima i saradnicima Poljoprivrednog i Šumarskog fakulteta, koji su uz podršku ove organizacije realizovali studijske boravke u Njemačkoj (Foto S. Škaljić)

Slika 87. Posjeta Kmetijskog instituta iz Ljubljane, ljeto 2008. godine

Svoju bogatu aktivnost na povezivanju sa našim evropskim i bližim okruženjem Fakultet provodi kroz razne projekte kao učesnik u vidu partnerstva ili koordinacije.

Nakon rata Fakultet je bio učesnik ili koordinator u nizu međunarodnih projekata. Navodimo samo značajnije do 2005 godine, obzirom da se međunarodni projekti od 2005 godine daju u posebnoj tabeli u nastavku ovoga teksta.

- Reorientation of Academic Education in Bosnia and Herzegovina (1998 – 2001) PHARE/Tempus JEP, koordinator Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu (partneri: University für Bodenkultur Wien, Institut National Agronomique Paris – Grignone, Justus Liebig Universität – Giessen i Fakultet Hohenheim).
- Academic reconstruction of South Eastern Europe - Bosnia and Herzegovina (1999 – 2001). DAAD programme of cooperation of the University Justus Liebig – Giessen and Faculty of Agriculture – Sarajevo.
- Development of Student Mobility programme in Bosnia and Herzegovina. Tempus/CARDS program IB – JEP (2001 – 2003), kordinator Poljoprivredni fakultet Sarajevo,
- Curriculum development for agricultural colleges in Bulgaria and Bosnia and Herzegovina (2001 – 2003) SCOPES Swiss Agency for Development and Cooperation of the Federal Department of Foreign Affaires.

Slika 88. Radni sastanak jednog od TEMPUS projekata u Strugi, Makedonija, 2007. godine

- Academic Reconstruction of South Eastern Europe, DAAD programme in trilateral cooperation of the University Justus Liebig of Giesen, Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Prištini i Poljoprivredni fakultet Univerziteta u Sarajevu (2002 – 2003).
- Zajednički naučno-istraživački projekti Poljoprivrednog fakulteta Sarajevo i Biotehničkog fakulteta Ljubljana u okviru međudržavne saradnje Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije (2000 – 2003).
- Norwegian South – Eastern Europe Programme in Agriculture (2002 – 2003), naučno – istraživački projekti NLH – Agriculture University of Norway, Poljoprivrednog fakulteta Sarajevo i drugih fakulteta iz jugoistočne Evrope.
- TEMPUS JEP “Jačanje i kompletiranja postdiplomskih studija u zemljama Balkana sa naglaskom na regionalno planiranje i institucionalni razvoj u ruralnim oblastima” (2001-2004) - Univerzitet u Hohenheimu-Njemačka, Univerzitet u Greenwichu-UK, Univerzitet u Skopju-BJR Makedonija i Univerzitet u Tirani-Albanija,
- TEMPUS Networking Project “Balkanska mreža institucija koje se bave poljoprivrednim i prehrambenim naukama”, (2001 - 2004) - 50 partnera; 5 iz regiona, a ostalo iz Francuske, Španije, Portugala, Italije i Njemačke,
- TEMPUS JEP Student Mobility Project “ Development of the student mobility program in B&H”(2003-2005) - Justus Liebig Univerzität, Giessen-Njemačka, INA Pariz-Francuska, BOKU, Beč-Austrija, Univerzitet u Firenci-Italija, Univerzitet Lleida-Španija, Poljoprivredni fakultet Banja Luka, Univerzitet Džemal Bijedić-Mostar, kontraktor BOKU, Beč-Austrija, koordinator Poljoprivredni fakultet – Sarajevo,
- TEMPUS CARD: JEP 16140/2001: "EU Food Law – Bridge Among University and Industry" (2003 – 2005)." - Univerzitet lleida,-Španija AGRENA-NSAR, Rennes-Francuska, Kolegi Oficial D'enginyers Agronomes De Catalunya, Barcelona-Španija Cranfield Univerzitet Kranfield - UK, Institut de Recerca i Tecnologia, Agroalimentaries - Barcelona-Španija, Universidade Catolica Portuguesa - Centro Regional do Porto, Porto - Portugal, Ecole National d'ingenieurs des tech. des industries agric. et aliment. Nantens – Francuska, Kontraktor Univerzitet u Lleidi (Španija), Kontraktor Tehnološki fakultet Banja Luka – Poljoprivredni fakultet Sarajevo – član projektnog konzorcija,
- Tempus 16003- (2002-2004) - Univerziteti iz Francuske, Belgije, Italije, Hrvatske, Srbije i Crne Gore i Makedonije,
- Tempus 16003- (2002-2004) - fakulteti iz Srbije i Crne Gore, Francuske, Makedonije, Holandije, Austrije, Italije, Portugala, Njemačke i Engleske.

Korisno je naglasiti da je u prethodnom periodu Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu kroz razne projekte finansirane pretežno sredstvima Međunarodnih organizacija te djelimično sopstvenim, kao i sredstvima koja su izdvojena od strane određenih državnih institucija nastojao da obnovi i unaprijedi svoje

infrastrukturne kapacitete, a sve u cilju podizanja kvaliteta edukacije i naučno-istraživačkog rada.

Formiran je moderni laboratorij za Molekularnu genetiku. Donacijom NORAGRIC- a iz Osla osposobljene su prostorije i nabavljen značajan dio opreme, neophodan za rad ovog laboratorija. Drugi dio opreme donacija je DAAD-a iz sredstava namijenjenih pomoći bivšim stipendistima DAAD koji su se vratili u svoju domovinu.

Formiran je „Centar za biljne genetske resurse“ – Gen banka i to zahvaljujući ponajviše Švedskoj agenciji za razvoj SIDA u BiH. Centar za biljne genetske resurse sadrži u svojoj banci gena preko 500 *accession*-a (primki) pojedinih biljnih kultura, koje su organizovane u funkcionalne radne grupe: povrtlarstvo, ratarstvo, krmno bilje, ljekovito i aromatično bilje, voćarstvo i vinogradarstvo.

Pored kapaciteta za čuvanje autohtonog materijala centar za biljne genetske resurse u svom sklopu posjeduje i dvije laboratorije od kojih je jedna usko profilirana za genetsku karakterizaciju i *in vitro* propagaciju, dok je druga orijentisana ka obradi pristiglih uzoraka, testiranju procenta i snage klijavosti, određivanju procenta vlage prisutne u sjemenu, te različitim vidovima sušenja sjemena, zavisno od toga da li se radi o takozvanom *short termstorage* čuvanju (do 5° C) ili o posebnom sistemu pripreme za čuvanje na nižim temperaturama (sve do -20° C). Laboratorija takođe posjeduje zamrzivač za čuvanje vegetativnog materijala i hemikalija koje se koriste u procesima karakterizacije sa graničnom temperaturom i do -80° C.

Pregled važnijih međunarodnih projekata koji su se odvijali preko Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta od 2005 - 2010. godine dat je u sljedećoj tabeli:

Tabela 10. Važniji međunarodni projekti Fakulteta od 2005. do 2010. godine

#	Naziv projekta	Nosilac projekta ispred PPF	Trajanje projekta	Finansiranje projekta
1	Western Balkan Rural Extension Network through Curriculum Reform.	Prof. dr. Hamid Čustović	2010.-2013.	EC TEMPUD-JPCR
2	EU Seventh Framework Programme (FP7): Classification of european biomass potential for bioenergy, using terrestrial and earth observations, Research Project No 213417	Prof. dr. Hamid Čustović	2008.-2011.	EC
3	EU - EEA Kopenhagen i GeoVillw Group iz Luxemburga. Izrada karte pokrivenosti zemljišta BiH CORINE metodom, Implementation of CLC2006 in West Balkan Countries, Contract 3334-3601/EEA.53024	Prof. dr. Hamid Čustović	2008.-2009.	EC-EEA

#	Naziv projekta	Nosilac projekta ispred PPF	Trajanje projekta	Finansiranje projekta
4	EU Sixth Framework Programme (FP6): "Reintegration of Coal Ashe Disposal Sites and Mitigation of Pollution in West Balkan areas. INCO-WBC-1-509173. Researcher – Project in Tuzla.	Prof. dr. Hamid Čustović	2005.-2008.	EC
5	Pilot akcije za integralni ruralni razvoj i revitalizaciju teritorije u Bosni i Hercegovini, "Plan integralnog ruralnog razvoja Opština Srebrenica i Bratunac".	Prof. dr. Hamid Čustović	2009.-2010.	Vlada Italije, Cooperazione Italiana
6	Fizibiliti Studija komasacije zemljišta u Popovom Polju.	Prof. dr. Hamid Čustović	2008.	Movemento for Peace, MPDL – Španija
9	GTFS/RER/017/ITA Integrated Pest Management for Western Corn Rootworm (WCR) in Central and Eastern Europe	Doc. dr. Nedžad Karić	2003.-2007.	FAO Rom
10	"The influence of the location on the quality of peppers and tomatoes in Kosovo and Bosnia and Herzegovina"	Doc. dr. Lutvija Karić	2009.	Austrian Science and Research Liaison Offices
11	Collection, characterization, and regeneration of local kale (<i>Brassica oleracea var. acephala</i>) population germplasm from eastern Adriatic coast region for their conservation in gene banks	Doc. dr. Lutvija Karić	2008. nastavlja se	SEEDNet
12	Inventorying and collecting of indigenous onion (<i>Allium cepa</i> L.) and leek <i>Allium porrum</i> L. germplasm for further ex-situ conservation	Doc. dr. Lutvija Karić	2009. nastavlja se	SEEDNet
13	EU Sixth Framework Programme (FP6): Agro Economic Policy Analysis of the New Member States, the Candidate States and the Countries of the Western Balkan	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2005.-2007.	EC
14	Pedološka studija područja Popova polja, Tlo kao potencijal razvoja poljoprivrede, Primjena orto-foto karata i GIS metodologije	Prof. dr. Hamid Čustović	2007.	Movemento for Peace, MPDL-Španija
15	EU Sixth Framework Programme (FP6): EU-BALKAN-FABNET: "EU – Western Balkan network for training and the promotion of cooperation in research activities within the Food, Agriculture and Biotechnology theme of FP7"	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2007.-2008.	EC

Međunarodna saradnja fakulteta

#	Naziv projekta	Nosilac projekta ispred PPF	Trajanje projekta	Finansiranje projekta
16	EU Seventh Framework Programme (FP7): Enlargement network Agri-Economic Policy Analysis of the Accession and the Candidate States and the Western Balkan countries	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2008.-2010.	EC
17	Studija ruralnog razvoja Sarajevskog Kantona.	Prof. dr. Sabahudin Bajramović Prof. dr. Hamid Čustović,	2006.	Vlada Italije preko SEENET i UCODEOP
18	Promoting integration of environmental concerns into sectoral policies in South Eastern Europe - Segment Integration of environmental concerns into agricultural policy". (national report)	Prof. dr. Esma Velagić-Habul	2005.	REC- HQ
19	Quality of underground waters. Lectures for management board	Prof. dr. Esma Velagić-Habul	2005.	Coca-Cola HBC
20	Tempus/CARDS: JEP_40030_2005: New Bologna Oriented Doctoral Study Program in BA.	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2006.-2009.	EC DG Education and Culture
21	Tempus/CARDS: JEP_40035_2005: Building the European Food Science Education in B&H.	Prof. dr. Esma Velagić-Habul (BiH konzorcij)	2006.-2009.	EC DG Education and Culture
22	Tempus/CD_UM_JEP_40143_2006. "Support Network for Improvement of the Strategic Planning Nacionalni koordinator.	Prof. dr. Esma Velagić-Habul	2007.-2009.	EC DG Education and Culture
23	MA course „Food Analysis“, DDS projekt WUS Austria	Prof. dr. Esma Velagić-Habul	2009.-2011.	WUS Austria
24	Bioavailability and risk assessment of food colorants, additives and aromas.	Prof. dr. Esma Velagić-Habul	2010.-2012.	Bilateralni projekt: Slovenija - BiH
25	Jugo-istočna razvojna mreža za očuvanje biljnih genetskih resursa SEEDNet	Prof. dr. Mirsad Kurtović	2004.-2012.	SIDA Swedish International Development Agency
26	MarcBal	Prof. dr. Senija Alibegović-Grbić	2008.	EU
29	"Agro-economic policy analysis of The New Member Satate, The Candidate States and Countries of Werst Balkan",	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2005.-2007.	EU FP6
30	TEMPUS IB BASIC	Doc. dr. Aleksandra Nikolić	2005.	EU CARDS

#	Naziv projekta	Nosilac projekta ispred PPF	Trajanje projekta	Finansiranje projekta
31	CD_IEP-40030-2005 New Bologna Oriented Doctoral Study Program in BA	Prof. dr. Esma Velagić-Habul	2005.-2009.	EU CARDS
32	Sustainable Selection Program for Salmonid Strains of the river Neretva (Join Project)	Mr. Samir Muhamedagić	2006.-2009.	Norwegian University of Life Sciences (UMB), Aas, Norway
33	Novel and Local Feed components for Rainbow Trout. (Joint Project).	Mr. Samir Muhamedagić	2006.-2009.	Norwegian University of Life Sciences (UMB), Aas, Norway
34	EU-BALKAN-FABNET: "EU – Western Balkan network for training and the promotion of cooperation in research activities within the Food, Agriculture and Biotechnology theme of FP7", Contract No. 043119	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2007.-2008.	EU FP 6
35	Enlargement network for Agri-Economic Policy Analysis of the Accession and the Candidate States and the Western Balkan countries. Contract No. 211760	Prof. dr. Sabahudin Bajramović	2008.	EU FP 7
36	Collecting of potato landraces and training in vitro conservation techniques	Doc. dr. Mirha Đikić	2007.-2008.	SEEDNet
37	Inventoring and collecting of flax and hemp	Doc. dr. Mirha Đikić	2007.	SEEDNet
38	Exploring, collecting and characterizing the local forms of industrial crops from SEEDNet area	Doc. dr. Mirha Đikić	2009.-2010.	SEEDNet
39	Global Environmental Change and Sustainable Management of Natural Resources at West Balkan (WB)	Prof. dr Senija Alibegović-Grbić	2006.-2010.	Senter for internasjonalsisering av høyere utdanning (SIU), Norway
40	Strengthening Services to Fishing and Farmal Enterprises - Marchigiana Cattle Breed in Western Balkans. A Cross Border Cooperation and Sustainable Plan MARCBAL, project No 276	Prof. dr Senija Alibegović-Grbić	2007.-2008.	European Comission
41	SEEDNet: Regional collecting expedition and ex situ conservation of <i>Trifolium pratense</i> L. and <i>Festuca pratensis</i> Huds.	Prof. dr Senija Alibegović-Grbić	2007.-2009.	SIDA
42	Collecting local landraces of maize and cereals (wheat, barley, rye, oat, millet and buckwheat) in South Eastern Europe	Doc. dr. Drena Gadžo	2009.-2010.	SEEDNet
43	South Eastern European Maize Local Landraces	Doc. dr. Drena Gadžo	2008.-2009.	SEEDNet

Međunarodna saradnja fakulteta

#	Naziv projekta	Nosilac projekta ispred PPF	Trajanje projekta	Finansiranje projekta
44	Standardization of Technology and Chemical, Physical and Microbiological Quality Characteristics of Autochthonous White Pickled (Travnički) and Hard (Livanjski) Cheese in Bosnia & Herzegovina. Norwegian SEE Programme: Institutional Collaboration Between Academic Institutions in Agriculture, Forestry and Veterinary Medicine in Norway and Bosnia & Herzegovina, Croatia and Serbia. Voditelj projekta i koordinator za Norvešku i BiH.	Doc. dr. Zlatan Sarić	2006.-2009.	Norwegian University of Life Sciences (UMB), Aas, Norway
45	Network Project: Use of lactic acid bacteria in production of hypoallergenic dairy products, and for the generation of mild antimicrobials. Nacionalni koordinator.	Doc. dr. Zlatan Sarić	2007.-2008.	SEE-ERA.NET

(Prof. dr Hamid Čustović, Prof. dr Zlatko Haki)

8. IZDAVAČKA DJELATNOST FAKULTETA

Individualni naučni rad univerzitetskih nastavnika osnovno je polazište ostalih segmenata naučno-istraživačkog i nastavnog rada. U vezi s tim, izdavačka djelatnost fakulteta njegova je važna aktivnost i značajan pokazatelj njegove uspješnosti. U okviru ove djelatnosti Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Univerziteta u Sarajevu izdaje udžbenike, knjige, praktikume, skripta, zbornike radova sa naučnih i stručnih skupova, periodične publikacije, brošure, itd.

Pomenute publikacije Fakultet izdaje kao vlastita ili izdanja većih izdavača i u saradnji sa drugim visokoškolskim i naučno-istraživačkim ustanovama, organizacijama i firmama. Kao samostalan izdavač Fakultet je objavio na desetine udžbenika, praktikuma i skripti prije svega namijenjenih studentima za lakše praćenje i savladavanje gradiva predmeta koji se slušaju na studijima poljoprivrede i prehrambene tehnologije. Posebno priznanje i autorima i Fakultetu predstavljala je tražnja i korišćenje ovih publikacija na drugim srodnim fakultetima u regionu.

Posebnim izdavačkim poduhvatom Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta ipak se može smatrati izdavanje godišnjaka fakulteta koji je za svojih 55 godina izlaženja izrastao u regionalno respektabilan naučno-stručni časopis koji objavljuje naučne, stručne i pregledne radove te prethodna saopštenja prije svega iz domena poljoprivrednih i nauka o hrani i agroekonomike, ali i iz oblasti ruralnog razvoja, ruralne sociologije, zaštite i očuvanja prirodnih resursa, itd.

8.1. Radovi Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta

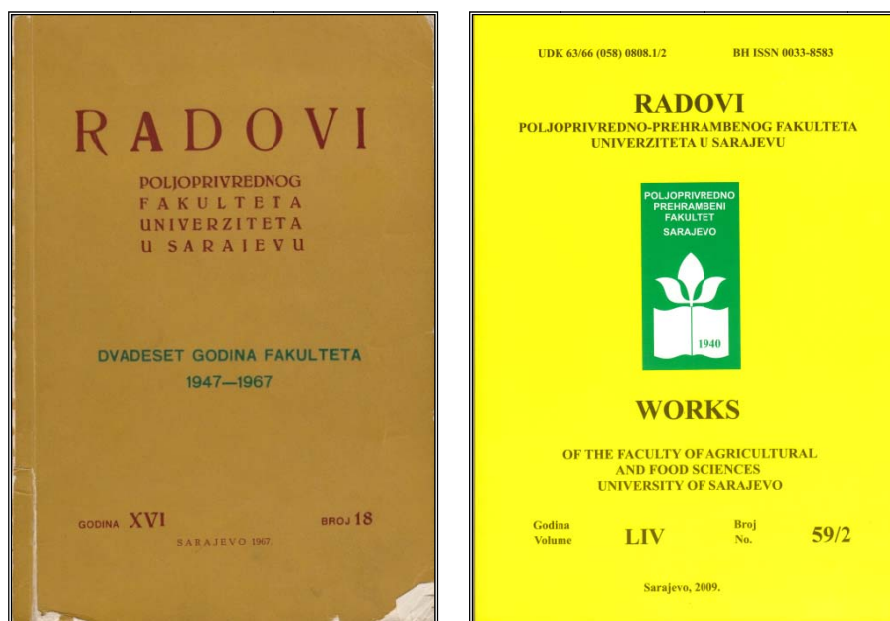
Ubrzo po obnavljanju rada Fakulteta nakon II Svjetskog rata pokrenuto je izdavanje godišnje edicije u kojoj su publikovani prije svega originalni naučni radovi. Pokretanje edicije predstavljalo je odraz naučno-istraživačke djelatnosti nastavnika i asistenata Fakulteta, ali i njihovih saradnika iz drugih istraživačkih institucija. Prva sveska radova Fakulteta štampana je 1952. godine i tada je, umajući u vidu da je Fakultet djelovao pod nazivom Poljoprivredno-šumarski fakultet te da su na njemu zaista djelovala dva snažna odsjeka – Poljoprivredni i Šumarski, nosila naziv *Radovi Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu*.

Pod ovim nazivom godišnjak je izlazio do 1958. godine. Formiranjem samostalnih Poljoprivrednog i Šumarskog fakulteta naziv godišnjaka mijenja se u *Radovi Poljoprivrednog fakulteta Univerziteta u Sarajevu*. Još jedna promjena naziva godišnjaka izvršena je sa promjenom naziva Fakulteta u Poljoprivredno-prehrambeni fakultet pa on

danas izlazi pod nazivom *Radovi Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta Univerziteta u Sarajevu*.

Od svojih prvih godina Radovi Fakulteta omogućavali su prije svega nastavnicima i saradnicima Fakulteta da objavljuju rezultate svojih istraživanja koja zbog svog preovlađujućeg karaktera temeljnih istraživanja inače ne bi bilo lako objaviti u publicistici namijenjenoj najširoj stručnoj javnosti i praksi. Radovi su posebnu ulogu imali u ohrabrivanju mladih istraživača da istražuju, ali i da savladavaju vještine prezentiranja istraživanja i pisanja naučnih članaka.

Već krajem pedesetih godina Radovi postaju važno sredstvo Fakulteta za razvijanje naučne saradnje u tadašnjoj Jugoslaviji, ali i na međunarodnom nivou. Uređivačka politika Radova od njihovih prvih brojeva zahtijevala je da svaki objavljeni rad sadrži rezime na jednom od svjetskih jezika. Zanimljivo je spomenuti da su to doba rezimei uglavnom bili pisani na njemačkom i francuskom jeziku, za razliku od danas preovlađujućeg engleskog jezika. Krajem šezdesetih godina Radovi su bili razmjenjivani za naučne i stručne časopise koje je izdavalo 288 institucija u 33 zemlje na svim kontinentima. Tada je, po osnovu razmjene za Radove Fakulteta, u fakultetsku biblioteku godišnje iz inostranstva stizalo preko 900 svesaka godišnjaka, časopisa sa kvartalnim ili mjesečnim izlaženjem i ostalih publikacija. Ova razmjena omogućavala je nastavnicima i istraživačima Fakulteta da godinama redovno prate dostignuća poljoprivredne nauke širom svijeta.

Faksimili 4 i 5. Naslovnice godišnjaka Fakulteta iz 1967. i 2009. godine

Do sada je štampano 55 godišnjaka u 60 brojeva, odnosno svesaka. Radovi su, inače, redovno izlazili jednom godišnje do rata 1992. godine. U martu te godine štampani su Radovi broj 44.

U vrijeme priprema za slanje te sveske Radova u inostranstvo izbija rat i cjelokupna tiraž gori zajedno sa zgradom fakulteta. Primjerak sveske Radova broj 44 nađen je neukoričen u štampariji tokom ljeta 1992. godine, fotokopiran je, uvezan i tako sačuvan. Tokom rata 1992.-1995. godine objavljena je sveska Radova broj 45 u kojoj su štamani izvodi iz magistarskih radova asistenata Fakulteta i drugih stručnjaka branjenih neposredno pred rat ili tokom rata. Rat prekida i međunarodnu razmjenu Radova.

Od 1997. godine i štampanja sveske Radova broj 46 ponovo se uspostavlja razmjena sa redakcijama inostranih naučnih časopisa. Radovi se trenutno šalju na oko 60 adresa u inostranstvu sa kojih na Fakultet, za uzvrat, pristiže značajan broj naučnih časopisa i drugih publikacija. Angažovanošću tadašnjeg uredništva Radovi su od 2002. godine i broja 52 indeksirani kod CAB Publishig – UK.

Glavni i odgovorni urednici Radova Poljoprivredno-šumarskog, Poljoprivrednog i Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta do sada su bili:

- Prof. dr Nikola Zdanovski (od 1952. do 1958. godine)
- Prof. dr Slavoljub Dubić (od 1958. do 1967. godine)
- Prof. dr Ljubo Božić (od 1967. do 1976. godine)
- Prof. dr Taib Šarić (od 1976. do 1998. godine)
- Prof. dr Zlatko Hakl (od 1999. do 2008. godine)
- Prof. dr Ahmed Smajić (od 2008. godine)

Zadnjih godina, zbog sve većeg broja članaka koji se redakciji Radova dostavljaju na razmatranje i objavljivanje, postalo je uobičajeno da se jedan broj štampa u dvije sveske. Rastući interes autora, kako nastavnika i saradnika Fakulteta, tako i istraživača sa drugih istraživačkih institucija u regionu sve snažnije nameće potrebu transformacije Radova iz godišnjaka u polugodišnju ili tromjesečnu publikaciju.

(Prof. Dr Zlatko Hakl i Doc. Dr Milenko Blesić)

9. BIBLIOTEKA FAKULTETA

Biblioteka Poljoprivredno-prehrambenog fakulteta po svojoj namjeni spada u red visokoškolskih biblioteka Univerziteta u Sarajevu. U sastavu je Fakulteta i snabdjevena je potrebnom naučnom i stručnom literaturom za izvođenje nastave. Biblioteka Fakulteta posjeduje informacione resurse i servise koje koristi radi ispunjenja svojih osnovnih ciljeva i zadataka.

Nastala ubrzo poslije osnivanja Fakulteta biblioteka se sa njegovim razvojem proširivala i obogaćivala sa knjižnim fondom s ciljem da pomaže nastavni, naučno-istraživački i stručni rad. Godine 1991. biblioteka tadašnjeg Poljoprivrednog fakulteta bila je jedna od većih visokoškolskih biblioteka sa knjižnim fondom od oko 150 000 bibliotečkih jedinica, bogatom zbirkom diplomskih, magistarskih i doktorskih radova, kao i naučno-istraživačkih elaborata, studija i seminarskih radova iz oblasti poljoprivrede i prehrambenih tehnologija. Putem međubibliotečke razmjene biblioteka Fakulteta je redovno, svake godine dobijala 260 naslova periodike, kako domaće tako i iz cijelog svijeta. U biblioteci su u to vrijeme radila tri radnika.

Ratnim stradanjem zgrade Fakulteta 1992. godine nestao je i bogati knjižni fond biblioteke zajedno sa njenom arhivom i radnom dokumentacijom. Biblioteka ponovo počinje sa radom prelaskom Fakulteta u zgradu u Kampusu Univerziteta u Sarajevu 1996. godine.

Slika 89. Studenti u Biblioteci Fakulteta 2009. godine

Mukotrпно obnavljajući svoj fond biblioteka Fakulteta danas raspolaže sa 7 400 bibliotečkih jedinica, uglavnom vezanih za oblasti koje se prezentiraju i proučavaju u

nastavnom procesu. Uprkos teškoćama biblioteka je osigurala pokrivenost bezmalo svih predmeta koji se izučavaju na Fakultetu kvalitetnom udžbeničkom i pomoćnom literaturom. Važan dio aktuelnog bibliotečkog fonda predstavljaju na Fakultetu urađeni i odbranjeni diplomski, magistarski i doktorski radovi.

O svim doktorskim disertacijama i magistarskim radovima odbranim na Fakultetu od 1992. godine vodi se posebna bibliografija. U saradnji sa upravom Fakulteta, biblioteka razmjenom ili pretplatom obezbjeđuje redovno pristizanje 54 naučno-stručna časopisa iz zemlje i inostranstva. Pored toga, nastavnicima i studentima na raspolaganju je veliki broj priručnika, enciklopedija, zbornika radova i rječnika. Biblioteka je aktivno uključena u sve aktivnosti vezane za izdavačku djelatnost Fakulteta.

Slika 90. Biblioteka Fakulteta 2009. godine (Arhiva Fakulteta)

Prirodno je da su najmnogobrojniji korisnici biblioteke Fakulteta studenti, te fakultetski nastavnici i saradnici u nastavi. Biblioteka je, pored toga, na raspolaganju i svim drugim zainteresovanim korisnicima iz privrede, obrazovnih i naučno-istraživačkih institucija.

Nastojeći svojim korisnicima osigurati pristup što većem broju naslova, biblioteka Fakulteta je uspostavila i razvija međubibliotečku saradnju sa drugim bibliotekama u zemlji, a preko Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH i sa bibliotekama u inostranstvu. Biblioteka ima obezbijeđen pristup EBSCO HOST i EMERALD bazama podataka naučno-istraživačkih i stručnih radova.

Od formiranja biblioteke Fakulteta u njoj su kao bibliotekarke i pomoćne bibliotekarke radile gospođe:

- Milana Mitrović,
- Ljiljana Nevrt
- Mirjana Mihić,

- Mirjana Tomčić,
- Ljubinka Bašović,
- Željka Rodić i
- Mirjana Blažević-Lešić.

U biblioteci danas kao bibliotekarka radi Elvera Baralić, dipl. ing. koja poslove jedinog bibliotekara obavlja od 1997. godine. Biblioteka Fakulteta trenutno je smještena u jednoj prostoriji površine oko 80 m². U sastavu biblioteke je i čitaonica sa 10 čitaoničkih mjesta. Poseban dio prostora biblioteke odvojen je za smještaj 12 računara sa stalnim i slobodnim pristupom internetu.

Prioriteti razvoja biblioteke Fakulteta skorom narednom periodu su njeno prerastanje u centralnu bazu za prikupljanje i distribuiranje naučno-stručnih informacija iz oblasti poljoprivrede i prehrambenih tehnologija na tlu Bosne i Hercegovine te njeno uključivanje u mrežu regionalno relevantnih specijaliziranih bibliotečkih centara.

(Elvera Baralić, dipl. ing. i Doc. dr Milenko Blesić)

10. ZAJEDNIČKE SLUŽBE FAKULTETA

Zajedničke službe fakulteta predstavljaju, u stvari, niz službi koje su nekad činile jednu radnu, a danas su jedna organizaciona jedinica Fakulteta. Kako su to akta Fakulteta godinama definisala, Zajedničke službe, pod rukovodstvom sekretara fakulteta, vrše administrativno-pravne, finansijsko-knjigovodstvene, tehničke i druge zajedničke poslove i čine ih:

- Služba za opšte i personalne poslove,
- Služba za materijalno-finansijske poslove,
- Studentska služba,
- Služba za tehničke poslove i
- Biblioteka.

Ispod ovih suvopranih birokratskih naziva službi nalaze se imena desetina i desetina vrijednih i požrtvovanih žena i muškaraca koji su za sve godine postojanja Fakulteta osiguravale njegov rad u skladu sa zakonskim propisima, koji su se starali za uredno vođenje finansija, koji su obezbjeđivali sve one zametne, a potrebne, dopise, putne naloge, zapisnike, izvještaje, itd. To su ljudi koji su upisivali studente, sređivali njihove dosijee, u svojim rukama držali desetine hiljada prijava za ispite, ljudi koji su se radovali sa studentima kada se ispit položi i koji su sa njima tugovali kada se na ispitu padne, ljudi koji su ih dočekivali i pripremom diplome ispraćali sa Fakulteta. To su ljudi koji su zgrade Fakulteta i njihove instalacije održavali u ispravnom stanju, ljudi koji su prevezli stotine hiljada kilometara vozeći fakultetske autobuse i druga vozila, ljudi koji su dostavljali potreban kancelarijski, laboratorijski i drugi materijal, ljudi koji su se starali o otpremi i prijemu pošte i o tome da telefonski pozivi stignu do traženih osoba. To su ljudi koji održavaju čistoću zgrade, ljudi koji iz portirnice upućuju prvi pozdrav posjetiocu i ljudi koji bdiju nad imovinom fakulteta noću. Ukratko, to su one žene i muškarci bez kojih fakultet ne bi mogao funkcionisati.

Obilježavanje godišnjice Fakulteta prilika je da se sa zahvalnošću pomenu imena onih koji su radili ili još uvijek rade u njegovim Zajedničkim službama, uz napomenu da je fakultetska biblioteka, iako dio Zajedničkih službi, predstavljena na drugim stranicama ove knjige. Iako je učinjen značajan napor da se dođe do imena svih koji su radili u ovim službama Fakulteta, moguće je da su neka imena bivših uposlenika nenamjerno propuštena pa se uredništvo tim ljudima ili njihovim potomcima unaprijed izvinjava.

Slika 91. Studentska služba Fakulteta

Uposlenici Zajedničkih službi koji su penzionisani, preminuli ili napustili Fakultet

Sekretari Fakulteta

Jovan Bugarski
Petar Diklić
Nada Frlan
Milenko Klarić
Slavica Frank
Radmila Stojanović-
Kristić
Ismeta Bahtović

Služba za opšte i personalne poslove

Ana Nikolić
Danica Marić
Dobrinka Babić
Dragica Mitrović
Emina Karkelja
Halil Biber
Halil Mušinović
Ida Nenadić
Kristina Bender
Marija Simonović
Mirsada Đukić

Muhidin Čota
Olga Stanišić
Vahida Hrnjić
Vera Dačević
Vojislav Trikić

Služba za materijalno- finansijske poslove

Aleksandar Pašajlić
Amina Zimić
Đorđe Cvijić
Đorđe Takašmanov
Ismeta Durmo
Ivka Trogrlić
Ljiljana Kukić
Marija Dušej
Mevzeta Šehović
Milica Dodić
Mirjana Petrović
Vinka Kozomara

Studentska služba

Aleksandra Kovačević
Zumreta Dusinović
Svjetlana Dimić
Rajka Lučić
Greta Konjevod
Dragan Drvendžija
Salčin Hasanović

Služba za tehničke poslove

Ahmed Šemić
Aiša Miletić
Ali Muderizi
Anka Kušmircig
Anka Topalović
Ante Markičević
Borka Gatarić
Bosiljka Gatarić
Bram Ahmeti
Ćazim Ćenanović
Dana Dragičević
Danica Milanović

Dragica Petrović
Dušan Šušnjar
Elza Jovanović
Emil Lukić
Fanika Otinger
Finka Radojčić
Gospava Mandić
Hadžera Pobrić
Hajruš Ahmeti
Halil Mušiniović
Hatidža Akif
Hatidža Papović
Ilinka Mandić
Irena Buruš
Ismet Ferhatbegović
Ismet Bešić
Ivanka Milašiniović
Izedin Zubčević
Jela Duspara
Jovanka Bjelica
Jovanka Garić
Jozefina Tica
Karmela Krasny

Kata Kovačević
Kosa Vuković
Luca Ivić
Lucija Babić-Soldat
Ljubica Trailović
Manda Dujaković
Marija Miljak
Marija Pribilović
Marijana Pejić
Mediha Omerbegović
Meho Viteškić
Melanija Podinić
Mirko Đuza
Mirko Škrkar
Nada Đaković
Nada Martinović
Nada Muharemović
Nada Petković
Nada Trifunović
Nedeljka Tošić
Obrenija Đuza
Olga Bojović
Persida Prpić

Petar Božić
Radinka Vlačić
Rajko Vujičić
Rasim Čamo
Refik Kovač
Sabina Imamović
Sead Sinanija
Sejda Kljuno
Serafina Milašiniović
Stevan Maconka
Svetozar Prpić
Šaban Kljuno
Štefica Špalat
Šuhra Hrustan
Tahvila Bučo
Vasvija Atović
Vasvija Ibrahimović
Velinka Markičević
Velinka Pejić
Vesna Lomigora
Vlado Miljanović
Živana Ismo

Slika 92. Dio zaposlenika Zajedničkih službi Fakulteta početkom 2010. godine

Uposlenici Zajedničkih službi Fakulteta februara 2010. godine

Sekretar Fakulteta

Fatima Tiro-Čindrak

**Služba za opšte i
personalne poslove**

Vahida Buzar
Nedžad Ražanica
Indira Čota

**Služba za materijalno-
finansijske poslove**

Aida Aganagić
Zehra Biber
Suada Djana

Studentska služba

Jasmina Šahmanović
Mersiha Brkanić
Belma Čelebić

Tehnička služba

Muriz Rahmanović
Fatima Drinjak
Zvezdan Kolašinac
Ševkija Muminović
Mirza Viteškić
Edin Išaretović
Dino Mujanović
Sead Sinanija
Galiba Peljto
Ermina Ćormehić
Mediha Omerbegović
Selvedina Muhić
Rahima Nezirović
Abida Dikonja
Malka Karijašević

(Jasmina Šahmanović, Doc. dr Milenko Blesić)

11. STUDENTI I STUDENTSKE ORGANIZACIJE FAKULTETA

Profesor i u to vrijeme dekan Poljoprivrednog fakulteta Žak Finci jednu svoju studiju o starosnoj strukturi nastavnog osoblja Fakulteta iz 1973. godine počinje riječima:

"Najveći dio fakultetskog kolektiva kao da se vječito kreće između devetnaeste i dvadesetčetvrte godine života. Dolaze generacije mladića i djevojaka, pune aule smijehom i veselim žagorom mladosti, privikavaju se na ozbiljnost i studioznost laboratorija, amfiteatra i biblioteke. Gotovo u jednom dahu prošlo je tih četiri, pet godina, a njihova mjesta već su zauzeli drugi isto tako mladi i puni planova za život.

... I, uvijek je tako: kao da se klatno vremena šeta na kratkoj i uzbuđljivoj stazi života između devetnaeste i dvadesetčetvrte godine, stavljajući na fakultet trajan pečat vječite mladosti."

Na Poljoprivredno-prehrambenom fakultetu koji je kroz svoju istoriju nosio različita imena diplomiralo je preko 5 000 studenata. Svi oni, ali i mnogi koji iz različitih razloga nisu diplomirali su svojom mladošću morali ostaviti traga u životu Fakulteta. Fakultet, na kojem mladi ljudi nastavljaju svoje srednjoškolsko obrazovanje i ulaskom u red akademskih građana počinju svoj cjeloživotni angažman u zahtjevnim pozivima vezanim za proizvodnju hrane, predstavlja i mjesto na kojem energija i kreativnost mladosti traži i nalazi svoje artikulacije.

Mnogobrojne su aktivnosti studenata koje su na svoj način davale pečat u svim godinama postojanja Fakulteta i ovo je prilika za kratko i uopšteno podsjećanje na samo neke od njih.

Prolazeći različite sisteme administrativno-državne uprave generacije studenata bile su u prilici da u manjoj ili većoj mjeri učestvuju u radu fakultetskih organa. Predstavnici studenata u tijelima kao što je Savjet ili Vijeće Fakulteta u mnogo navrata bili su inicijatori poboljšanja ili korekcija, prije svega nastavnog procesa. Studentska vijeća godina i Fakulteta, ali i svi njegovi studenti uzimali su učešća u svim akcijama studenata Univerziteta, od onih na poboljšanju studentskog standarda do iskazivanja javnog protesta, prmovisanja progresivnih političkih ideja ili podrške, odsonos suprotstavljanja određenim društvenim procesima.

Studenti Fakulteta po završetku rata u Bosni i Hercegovini institucionalno se organizuju kroz Udruženje studenata poljoprivrede (USP) u kojem su fakultetski organi imali i kritičkog i konstruktivnog partnera. Istina, zadnjih godina aktivnosti Udruženja donekle su smanjene, ali je za očekivati da aktuelna reforma visokog obrazovanja na pravi način vrati studente i njihova udruženja i u sva dešavanja na univerzitetima i fakultetima, ali i u društvu uopšte.

Slike 93 i 94. Studentice i studenti Fakulteta na sportskim takmičenjima u okviru Agronomijade krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina

Slika 95. Sa stručne apsloventske ekskurzije studenata Odsjeka za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i Usmjerenja za Zootehniku 2005. godine

Studenti Fakulteta posebno su bili i još uvijek su aktivni na polju sportskih dešavanja. Prilike za promociju sportskih talenata Fakulteta značajno rastu od 1973. godine kada na tadašnji Poljoprivredni fakultet dolazi predmetni nastavnik tjelesnog odgoja. Od tog doba, pored redovne nastave tjelesnog odgoja, započinju i organizirane sportske oktivnost u okviru Sportskog društva "Agronom".

Savez organizacija fizičke kulture na Univerzitetu, redovno je organizirao sportska takmičenja, odnosno prvenstava Univerziteta u brojnim sportovima. Zapažene rezultate naši studenti i studentice postizali su, prije svega u nogometu, rukometu, kros takmičenjima i u nekim pojedinačnim sportovima. Studenti Fakulteta sedamdesetih i osamdesetih godina sa velikim uspjehom učestvuju u reprezentativnim selekcijama Univerziteta na brojnim univerzijadama koje su bile organizirane na nivou tadašnje Jugoslavije.

Posebna poglavlja studentske aktivnosti predstavljaju uspješna učešća na manifestacijama koje je pod nazivom Agronomijada organizirala asocijacija svih jugoslovenskih poljoprivrednih fakulteta i viših škola iz oblasti poljoprivrede. Na Fakultet su sa gotovo svake Agronomijade donošeni brojni pehari i priznanja, ne samo za uspješne sportske, nego i za nastupe u okviru kvizova znanja, kulturno-umjetničke nastupe, itd. Posebno zapažene rezultate studenti Fakulteta ostvarili su na Agronomijadama održanim na Tjentištu (1975), Rovinju (1976), Ohridu (1977), Poreču (1979), Vrnjačkoj Banji (1986) i Neumu (1988).

Slika 96. Studentice i studenti generacije 2002/03. na apsolvantskoj večeri

Studenti Fakulteta redovno su se odazivali svim dobrotvornim i humanitarnim akcijama. Na Fakultetu decenijama djeluje neformalno udruženje studenata dobrovoljnih davalaca krvi, koje u saradnji sa Zavodom za transfuziologiju Kliničkog centra Koševo, dva ili tri puta godišnje organizuje akcije darivanja krvi.

U zgradi Fakulteta na Grbavici nekoliko godina sredinom osamdesetih radio je studentski klub koji je organizovao posjećene muzičke i plesne večeri. Studenti Fakulteta tradicionalno organizuju tzv. brucošijade. U posebnom sjećanju, kako mnogih generacija studenata, tako i nastavnika Fakulteta su nekada redovno organizovane apsolvantske

stručne ekskurzije koje su se završavale apsolventskim večerima, pjesmom i plesom generacije studenata koja svoje studiranje privodi kraju. Zadnjih godina, nažalost, stručne apsolventske ekskurzije zamjenjuju višednevna turistička putovanja apsolvenata u inostranstvo. Generacije studenata sa svojim profesorima i kolegama sada se, barem za jednu noć, rastaju na apsolventskim večerima koje se organizuju ili na Fakultetu ili u nekom od sarajevskih restorana.

(Doc. dr Milenko Blesić)

PRILOZI

Tabela P-I 1: Nastavni plan Savezne Visoke poljoprivredne škole za planinsko gazdovanje 1947/48. godine i Poljoprivrednog odsjeka Poljoprivredno-šumarskog fakulteta od 1948/49. godine

Godina - Predmeti	P	V	P	V	Godina - Predmeti	P	V	P	V
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar	
Uvod u poljoprivredu	1				Poljoprivredne mašine i oruđa	2	2	2	4
Neorganska hemija	4				Pedologija	3	2	3	2
Analitička hemija	1	4	1	4	Agrikulturna hemija	3	3	2	4
Organska hemija			4		Ishrana bilja	2	2	2	2
Botanika	4	4	4	3	Fitopatologija	2	2	2	2
Zoologija sa osnovima evolucije	2	1	2	1	Entomologija	2	2	2	2
Geologija sa petrografijom i minerologija	2	2	2	2	Genetika	2	1	2	1
Poljoprivredno zakonodavstvo	1		1		Ishrana domaćih životinja	2	1	2	1
Niža geodezija			2	2	Poljoprivredna tehnologija	1	1	1	1
Meteorologija i klimatologija	2	1	2	1	Poljoprivredne melioracije	2	1	2	1
Anatomija i fiziologija domaćih životinja	2	2	2	2	Poljoprivredne građevine	1	1		
Mikrobiologija	2	1	2	1	Poljoprivredna elektrifikacija			1	1
Osnovi društvenih nauka	2		2		Politička ekonomija	2		2	
Ruski jezik	2		2		Ruski jezik	2		2	
<i>Sati sedmično</i>	40		42		<i>Sati sedmično</i>	44		46	
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar	
Ishrana domaćih životinja	2	1	2	1	Niža geodezija	2	1	2	1
Opšte stočarstvo i oplemenjivanje stoke	4	2	4	2	Specijalno stočarstvo	6	3	6	3
Mljekarstvo	3	3	2	3	Veterinarstvo i zoohigijena	2	2	2	2
Livadarstvo i pašnjaštvo	3	2	3	2	Livadarstvo i pašnjaštvo	1	1	1	1
Planinsko gazdovanje	3		3		Planinsko gazdovanje			3	1
Opšte ratarstvo	3	1	3	1	Opšte ratarstvo			1	1
Povrtarstvo	2	1	2	1	Specijalno ratarstvo	3	1		
Vinogradarstvo sa vinarstvom	2	2	2	2	Oplemenjivanje bilja	2		2	1
Šumarstvo	2		2	2	Vočarstvo sa pomologijom	3	1	3	1
Agrarna politika i zadrugarstvo	2	1	2	1	Prerada voća i povrća	1	1	1	1
Pčelarstvo	1		1	2	Šumarstvo	2		2	2
<i>Sati sedmično</i>	40		43		Poljoprivredne taksacije i poljoprivredno knjigovodstvo	2	2	2	2
					Organizacija poljoprivredne proizvodnje	2	2	2	2
					Slatkovodno ribarstvo	1		1	1
					<i>Sati sedmično</i>	41		47	
<i>Ukupan broj sati studija</i>									6549

Prilog I – Nastavni planovi četvorogodišnjih studijskih programa Fakulteta

Tabela P-I. 2: Nastavni plan Poljoprivrednog odsjeka Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1956/57. godine

Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Neorganska hemija	4	2			Anatomija i fiziologija domaćih životinja	2	2				
Zoologija sa osnovima evolucije	3	1			Mikrobiologija	3	3				
Geologija sa petrografijom i minerologija	2	2			Poljoprivredne mašine i oruđa	3	2	3	2		
Meteorologija i klimatologija	2	1	1	1	Pedologija	3	2	2	3		
Botanika	3	3	3	2	Agrikulturna hemija	2	2	2	2		
Politička ekonomija	2		2		Genetika	3	2				
Osnovi društvenih nauka	2		2		Ishrana domaćih životinja			3	3		
Organska hemija			4	3	Poljoprivredne melioracije			4	2		
Niža geodezija			2	2	Predvojnička obuka	2		2			
Anatomija i fiziologija domaćih životinja			3	2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	18	13	16	12		
Predvojnička obuka	2		2		<i>Ukupno sati sedmično</i>	31		28			
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	9	19	10							
<i>Ukupno sati sedmično</i>	29		29								
Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Fitopatologija	2	1	2	2	Specijalno ratarstvo	5	3				
Entomologija	2	1	2	1	Specijalno stočarstvo	4	2				
Opšte stočarstvo i oplemenjivanje stole	4	3	3	3	Veterinarstvo i zoohigijena	2	1	2	1		
Mljekarstvo	3	1		2	Poljoprivredna tehnologija	2	1	1	2		
Opšte ratarstvo	2	2	2	1	Agrarna politika i zadrugarstvo	2		2	1		
Vočarstvo sa pomologijom	3	3	4	3	Poljoprivredne taksacije i poljoprivredno knjigovodstvo	1	1	2	1		
Vinogradarstvo sa vinarstvom			3	2	Organizacija poljoprivredne proizvodnje	3	2	3	2		
Pčelarstvo			2	1	Genetika			2	2		
Predvojnička obuka	2		2		Povrtarstvo			2	2		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	18	11	20	15	Oplemenjivanje bilja			1	1		
<i>Ukupno sati sedmično</i>	29		35		Livadarstvo i pašnjaštvo			2	2		
					Predvojnička obuka	2		2			
					<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	21	10	19	14		
					<i>Ukupno sati sedmično</i>	31		31			
<i>Ukupan broj sati studija</i>										4521	

Tabela P-I. 3: Nastavni plan Odsjeka za ratarstvo od 1958/59. godine

Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Neorganska hemija	4	3			Statistika	2	2		
Organska hemija			4	3	Poljoprivredna mikrobiologija	3	2		
Botanika	3	3	3	2	Genetika	3	1		
Meteorologija i klimatologija	2	2			Poljoprivredne melioracije sa osnovama geodezije			4	3
Osnova mašinstva i elektrotehnike	2	2			Poljoprivredne mašine i oruđa	3	2	2	6
Politička ekonomija	2		2		Pedologija	3	2	3	2
Agrogeologija			2	2	Fiziologija bilja i agrohemija	2	2	3	2
Predvojnička obuka	2		2		Predvojnička obuka	2		2	
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	15	10	13	7	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	18	11	14	13
<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		20		<i>Ukupno sati sedmično</i>	29		27	
Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Opšte ratarstvo	2	1	4	3	Specijalno ratarstvo	4	2	3	2
Proizvodnja krmnog bilja, livadarstvo i pašnjaštvo			4	3	Oplemenjivanje bilja	2	1	1	3
Povrtarstvo	2	2	2	2	Poljoprivredne kalkulacije i knjigovodstvo	3	3		
Osnovi stočarstva	3	2			Organizacija poljoprivrednih gazdinstava	2	1	4	1
Zaštita bilja	4	4			Ekonomika poljoprivrede i zadrugarstvo	4	1		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	11	9	10	8	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	15	8	8	6
<i>Ukupno sati sedmično</i>	20		18		<i>Ukupno sati sedmično</i>	23		14	
<i>Ukupan broj sati studija</i>									3299

Tabela P-I. 4: Nastavni plan Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo od 1958/59. godine

Godina - Predmeti						Godina - Predmeti					
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Neorganska hemija	4	3			Statistika	2	2				
Organska hemija			4	3	Pedologija	3	2	3	2		
Botanika	3	3	3	2	Fiziologija bilja i agrohemija	2	2	3	2		
Meteorologija i klimatologija	2	2			Poljoprivredna mikrobiologija	3	2				
Osnova mašinstva i elektrotehnike	2	2			Genetika	3	1				
Politička ekonomija	2		2		Poljoprivredne melioracije sa osnovama geodezije			4	3		
Agrogeologija			2	2	Poljoprivredne mašine i oruđa	3	2		3		
Predvojnička obuka	2		2		Predvojnička obuka	2		2			
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	15	10	13	7	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	18	11	12	10		
<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		20		<i>Ukupno sati sedmično</i>	29		22			
Godina - Predmeti						Godina - Predmeti					
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Opšte ratarstvo	4	2			Specijalno voćarstvo	3	2	4	4		
Opšte voćarstvo	2	2	3	2	Oplemenjivanje bilja	2	1				
Vinogradarstvo i vinarstvo	3	1	4	2	Prerada voća i povrća			3	2		
Povrtarstvo	2	2	2	2	Ekonomika poljoprivrede i zadrugarstvo	4	1				
Zaštita bilja	3	3	3	3	Poljoprivredne kalkulacije i knjigovodstvo	3	3				
Osnovi stočarstva	3	2			Organizacija poljoprivrednih gazdinstava	2	1	4	1		
Pčelarstvo			2	1	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	14	8	11	7		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	15	10	13	7	<i>Ukupno sati sedmično</i>	22		18			
<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		20								
<i>Ukupan broj sati studija</i>								3546			

Tabela P-I. 5: Nastavni plan Odsjeka za stočarstvo od 1958/59. godine

Godina – Predmeti		I semestar		II semestar		Godina – Predmeti		III semestar		IV semestar	
I GODINA		P	V	P	V	II GODINA		P	V	P	V
Neorganska hemija		4	3			Osnovi ratarstva		3	2		
Organska hemija				4	3	Proizvodnja krmnog bilja, livadarstvo i pašnjaštvo				4	3
Botanika		3	3	3	2	Genetika		3	1		
Meteorologija sa klimatologijom		2	2			Anatomija i fiziologija domaćih životinja		2	3	4	3
Osnovi mašinstva i elektrotehnike		2	2			Poljoprivredna mikrobiologija		3	2		
Zoologija				3	2	Poljoprivredne mašine i oruđa		3	2	0	3
Politička ekonomija		2		2		Statistika		2	2		
Predvojnička obuka		2		2		Predvojnička obuka		2		2	
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		15	10	14	7	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		18	12	10	9
<i>Ukupno sati sedmično</i>		25		21		<i>Ukupno sati sedmično</i>		30		19	
Godina – Predmeti		V semestar		VI semestar		Godina – Predmeti		VII semestar		VIII semestar	
III GODINA		P	V	P	V	IV GODINA		P	V	P	V
Opšte stočarstvo		3	3	4	4	Specijalno stočarstvo		6	4	4	4
Ishrana domaćih životinja		3	3	3	3	Poljoprivredne kalkulacije i knjigovodstvo		3	3		
Higijena i bolesti domaćih životinja		2	2	3	3	Organizacija poljoprivrednih gazdinstava		2	1	4	1
Mljekarstvo		4	4			Ekonomika poljoprivrede i zadrugarstvo		4	1		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		12	12	10	10	Planinsko gazdovanje				2	1
<i>Ukupno sati sedmično</i>		24		20		<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		15	9	10	6
						<i>Ukupno sati sedmično</i>		24		16	
<i>Ukupan broj sati studija</i>										3355	

Tabela P-I. 6: Nastavni plan Odsjeka za ratarstvo 1982. godine

Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Hemija	3	2	2	2	Biohemija	3	2		
Botanika	3	2	2	2	Pedologija	3	2	2	2
Matematika sa statistikom	2	2	2	2	Mikrobiologija			2	2
Meteorologija sa klimatologijom	2	1			Fiziologija biljaka			3	2
Osnovi marksizma sa teorijom i praksom socijalističkog samoupravljanja	1	1	2	2	Melioracije i uređenje zemljišta	3	2	1	1
Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ	1	1	1	1	Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ	1	1	1	1
Fizičko vaspitanje		2		2	Fitofarmacija			2	1
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	12	11	9	11	Politička ekonomija	3			
<i>Ukupno sati sedmično</i>	23		20		Mehanizacija ratarske proizvodnje	3	2	3	2
					<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	16	9	14	11
					<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		25	
Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Agrohemija	3	2			Specijalno ratarstvo	4	3	4	3
Genetika	4	2			Povrtarstvo	2	2	2	2
Opšte ratarstvo	3	1	3	3	Fitopatologija	2	1	2	1
Proizvodnja krmnog bilja	3	1	3	3	Osnovi tehnologije ratarskih proizvoda			2	2
Oplemanjivanje bilja sa sjemenarstvom	2	1	2	2	Troškovi i kalkulacije	2	1	2	1
Entomologija	2	1	2	1	Tržište poljoprivrednih proizvoda	3			
Agrarna politika			4	2	Organizacija poljoprivrednih gazdinstava	3	2	2	2
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	17	8	14	11	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	16	9	14	11
<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		25		<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		25	
<i>Ukupan broj sati studija</i>									3624

Tabela P-I. 7: Nastavni plan Odsjeka za voćarstvo i vinogradarstvo 1982. godine

Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Hemija	3	2	2	2	Biohemija	3	2				
Botanika	3	2	2	2	Pedologija	3	2	2	2		
Matematika sa statistikom	2	2	2	2	Mikrobiologija			2	2		
Meteorologija sa klimatologijom	2	1			Fiziologija biljaka			3	2		
Osnovi marksizma sa teorijom i praksom socijalističkog samoupravljanja	1	1	2	2	Melioracije i uređenje zemljišta	3	2	1	1		
Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ	1	1	1	1	Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ	1	1	1	1		
Fizičko vaspitanje		2		2	Politička ekonomija	3					
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	12	11	9	11	Mehanizacija ratarske proizvodnje	3	2	3	2		
<i>Ukupno sati sedmično</i>	23		20		Fitofarmacija			2	1		
					<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	16	9	14	11		
					<i>Ukupno sati sedmično</i>						
Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Agrohemija	3	2			Specijalno voćarstvo	3	2	3	3		
Genetika	4	2			Oplemenjivanje voćaka i vinove loze			2	1		
Opšte voćarstvo	4	2	2	3	Fitopatologija	2	1	2	1		
Vinogradarstvo sa ampelografijom	3	2	2	2	Prerada voća	3	3				
Proizvodnja cvijeća i ukrasnog bilja			3	1	Prerada grožđa			3	1		
Entomologija	2	1	2	1	Troškovi i kalkulacije	2	1	2	1		
Pčelarstvo			2	1	Tržište poljoprivrednih proizvoda	3					
Agrarna politika			4	2	Organizacija poljoprivrednih gazdinstava	3	2	2	2		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	16	9	15	10	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	16	9	14	9		
<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		25		<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		23			
<i>Ukupan broj sati studija</i>											
									3586		

Tabela P-I. 8: Nastavni plan Odsjeka za stočarstvo 1982. godine

Godina – Predmeti		I semestar		II semestar		Godina – Predmeti		III semestar		IV semestar	
I GODINA		P	V	P	V	II GODINA		P	V	P	V
Hemija		3	2	2	2	Biohemija		3	2		
Zoologija		2	2	2		Mikrobiologija				2	2
Matematika sa statistikom		2	2	2	2	Anatomija i fiziologija domaćih životinja		3	3	4	2
Meteorologija sa klimatologijom		2	1			Proizvodnja stočne hrane		2	1	3	2
Proizvodnja stočne hrane				2	2	Mehanizacija stočarske proizvodnje		2	2	3	3
Osnovi marksizma sa teorijom i praksom socijalističkog samoupravljanja		1	1	2	2	Politička ekonomija		3			
Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ		1	1	1	1	Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ		1	1	1	1
Fizičko vaspitanje			2		2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		14	9	13	10
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		11	11	11	11	<i>Ukupno sati sedmično</i>		23		23	
<i>Ukupno sati sedmično</i>		22		22							
Godina – Predmeti		V semestar		VI semestar		Godina – Predmeti		VII semestar		VIII semestar	
III GODINA		P	V	P	V	IV GODINA		P	V	P	V
Genetika		3	2			Stočarstvo - specijalni dio		4	3	6	4
Stočarstvo - opšti dio		4	3	3	3	Higijena domaćih životinja		2	2	2	2
Ishrana domaćih životinja		4	3	4	3	Ribarstvo		2	1		
Mljekarstvo		3	3			Osnovi tehnologije stočarskih proizvoda			2	1	
Projektovanje u stočarstvu				4	2	Troškovi i kalkulacije		2	1	2	1
Agrarna politika				4	2	Tržište poljoprivrednih proizvoda		3			
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		14	11	15	10	Organizacija poljoprivrednih gazdinstava		3	2	2	2
<i>Ukupno sati sedmično</i>		25		25		<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		16	9	14	10
		25		25		<i>Ukupno sati sedmično</i>		25		24	
<i>Ukupno broj sati studija</i>										3547	

Tabela P-I. 9: Nastavni plan Odsjeka za preradu i kontrolu poljoprivrednih proizvoda 1982. godine

Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Hemija	3	2	2	2	Biohemija	3	2				
Matematika I	2	2			Fizikalna hemija			3	2		
Matematika II			2	2	Opšta i tehnološka mikrobiologija	2	2	3	2		
Tehničko crtanje	1	2			Poznavanje i kontrola sirovina	2	2	3	2		
Osnovi mašinstva, elektrotehnike i regulacija			2	1	Osnovi mašinstva, elektrotehnike i regulacija	2	1				
Poznavanje i kontrola sirovina			2	1	Termodinamika	2	2				
Osnovi marksizma sa teorijom i praksom socijalističkog samoupravljanja	1	1	2	2	Tehnološke operacije			3	3		
Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ	1	1	1	1	Osnovi opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ	1	1	1	1		
Fizičko vaspitanje		2		2	Politička ekonomija	3					
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	8	10	11	11	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	15	10	13	10		
<i>Ukupno sati sedmično</i>	18		22		<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		23			
Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Prerada mlijeka i mliječnih proizvoda	3	3	3	3	Proizvodnja brašna, skroba, šećera i prerađevina	4	3	3	2		
Prerada mesa i drugih stočnih proizvoda	3	3	3	3	Prerada voća, povrća i bezalkoholnih pića	3	3	3	3		
Tehnologija ulja i masti	3	2			Proizvodnja vina, piva i jakih alkoholnih pića	3	3	3	3		
Proizvodnja gotove hrane			2	2	Standardizacija i kontrola proizvoda			2	2		
Prerada pčalinjih proizvoda			2	1	Ekonomika prehrambene industrije	3	3	2	2		
Obrada i prerada duhana	3	2			<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	13	12	13	12		
Projektovanje preradiivačkih pogona			2	2	<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		25			
Ekonomika prehrambene industrije	3		2								
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	15	10	14	11							
<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		25								
<i>Ukupan broj sati studija</i>								3532			

Tabela P-I. 10: Nastavni plan Općeg odsjeka od 1995/96. do 1998/99. godine

Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Hemija	2	2	2	2	Mikrobiologija	2	2		
Botanika	2	2	2	2	Fiziologija biljaka	2	2		
Zoologija	2	2			Agrohemija			3	2
Meteorologija i klimatologija	2	2			Pedologija	2	1	1	2
Matematika sa statistikom i informatikom	2	2	2	2	Melioracije			3	2
Biohemija			2	2	Proizvodnja stočne hrane	2	1	2	2
Pčelarstvo			2	1	Genetika	3	2		
Ribarstvo			2	2	Anatomija i fiziologija domaćih životinja	2	2	1	1
Strani jezik	2		2		Mljekarstvo			3	2
Sociologija	3				Hortikultura			2	2
Nauka o odbrani	2		2		Agrarna politika	2			2
Fizičko vaspitanje		2		2	Strani jezik	2		2	
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	17	12	16	13	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	17	10	17	15
<i>Ukupno sati sedmično</i>	29		29		<i>Ukupno sati sedmično</i>	27		32	
Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Mehanizacija u poljoprivredi	2	2	2	2	Specijalno ratarstvo	4	2	2	2
Ope ratarstvo	3	2	1	2	Specijalno voćarstvo	3	2	2	2
Opće voćarstvo	2	1	1	2	Oplemenjivanje bilja			2	2
Vinogradarstvo i vinarstvo	1	1	1	1	Fitopatologija sa fitofarmacijom	1	1	1	2
Povrtlarstvo			2	2	Specijalno stočarstvo	4	2	3	2
Entomologija sa fitofarmacijom	1	1	1	2	Tehnologija poljoprivrednih proizvoda	4	3	2	1
Opće stočarstvo sa oplemenjivanjem domaćih životinja	3	3	2	2	Troškovi i kalkulacije			2	2
Ishrana domaćih životinja	3	2	2	2	Tržište poljoprivrednih proizvoda	3			
Higijena domaćih životinja			2	1	Organizacija poljoprivredne proizvodnje			2	2
Poljoprivredne građevine	2	1			<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	19	10	16	15
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	17	13	14	16	<i>Ukupno sati sedmično</i>	29		31	
<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		30						
<i>Ukupan broj sati studija</i>								4445	

Tabela P-I. 11: Nastavni plan Odsjek za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda od 1995/96. do 1998/99. godine

Godina – Predmeti		I semestar		II semestar		Godina – Predmeti		III semestar		IV semestar	
I GODINA		P	V	P	V	II GODINA		P	V	P	V
Hemija I		4	2			Biohemija		4	2		
Hemija II				4	2	Fizikalna hemija		4	2		
Tehničko crtanje		1	3			Tehnološka mikrobiologija		2	2	4	2
Matematika sa informatikom		4	4	3	3	Termodinamika sa tehnikom hlađenja		3	1	2	1
Poznavanje i kontrola sirovina				3	1	Osnovi mašinstva, elektrotehnike i regulacija		2	1	2	1
Sociologija		3				Poznavanje i kontrola sirovina		3	1	3	1
Nauka o odbrani		2		2		Tehnološke operacije				4	2
Fizičko vaspitanje			2		2	Strani jezik			2		2
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		14	11	12	8	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		18	11	15	9
<i>Ukupno sati sedmično</i>		25		20		<i>Ukupno sati sedmično</i>		29		24	
Godina – Predmeti		V semestar		VI semestar		Godina – Predmeti		VII semestar		VIII semestar	
III GODINA		P	V	P	V	IV GODINA		P	V	P	V
Tehnologija ulja i masti		4	2			Tehnologija voća, povrća i bezalkoholnih pića		4	3	4	3
Obrada i prerada duhana		4	2			Tehnologija brašna, škroba, šećera i preradevina		4	2	4	3
Tehnologija mlijeka		4	3	4	3	Tehnologija slada i piva		4	2		
Tehnologija mesa i drugih stočnih proizvoda		4	3	3	3	Tehnologija vina		4	2		
Ekonomika prehrambene industrije		2		2		Tehnologija jakih alkoholnih pića				3	2
Projektovanje prerađivačkih pogona				2	2	Standardizacija i kontrola proizvoda				4	2
Tehnologija pčelinjih proizvoda				3	2	Ekonomika prehrambene industrije		4	2	2	2
Tehnologija gotove hrane				2	2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		20	11	17	12
Strani jezik		2		2		<i>Ukupno sati sedmično</i>		31		29	
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>		20	10	18	12						
<i>Ukupno sati sedmično</i>		30		30							
<i>Ukupan broj sati studija</i>										4097	

Tabela P-I. 12: Nastavni plan Općeg odsjeka od 1998/99. do 2004/05. akademske godine

Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Hemija	6	5			Ukrasno bilje i parkovi	3	2		
Matematika sa informatikom	4	3			Anatomija i fiziologija domaćih životinja	4	3		
Statistika	3	2			Mikro i molekularna biologija	3	2		
Agrometeorologija sa klimatologijom	3	1			Higijena i zdravlje životinja	3	2		
Nauka o odbrani	4	1			Izbroni predmet I				
Biologija			6	5	a) Akvakultura	3	2		
Biohemija			3	2	b) Pčelarstvo	2	2		
Genetika i biotehnologija			4	3	Izborni predmet II				
Sociologija sela			3		a) Fiziologija biljaka	3	2		
Sportsko obrazovanje			1	1	b) Tehnologija čuvanja proizvoda	2	1		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	12	17	11	Strani jezik	6			
<i>Ukupno sati sedmično</i>	32		28		Agrohemija			3	2
					Osnove biljne proizvodnje			4	2
					Mehanizacija u poljoprivredi			6	4
					Pedologija			5	4
					<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	25*	13*	18	12
					<i>Ukupno sati sedmično</i>	38*		30	
Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Stočarstvo sa oplemenjivanjem	5	2	4	2	Osnove prerade poljoprivrednih proizvoda	5	3		
Ratarstvo	4	2	4	2	Mljekarstvo	3	2		
Voćarstvo	5	2	3	2	Agrarna politika sa zakonodavstvom	2			
Ishrana domaćih životinja	6	4			Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	5	4		
Entomologija sa fitofarmacijom			4	3	Tržište poljoprivrednih proizvoda	5	1		
Uređenje uemljišta			4	2	Povrtlarstvo			4	2
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	10	19	11	Vinogradarstvo			3	2
<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		30		Fitopatologija sa fitofarmacijom			4	3
					Oplemenjivanje biljaka			3	2
					Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima			5	2
					<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	10	19	11
					<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		30	
<i>Ukupan broj sati studija</i>								4614*	

*Zavisno od odabranog izbornog predmeta

Tabela P-I. 13: Nastavni plan Općeg odsjeka – Usmjerenje Biljna proizvodnja od 1998/99. do 2004/05. godine

Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Hemija	6	5			Ukrasno bilje i parkovi	3	2		
Matematika sa informatikom	4	3			Mikro i molekularna biologija	3	2		
Statistika	3	2			Fiziologija biljaka	3	2		
Agrometeorologija sa klimatologijom	3	1			Pčelarstvo	2	2		
Nauka o odbrani	4	1			Zaštita i uređenje okoliša	3	2		
Botanika			4	3	Strani jezik	6			
Biohemija			3	2	Agrohemija			3	2
Genetika i biotehnologija			4	3	Mehanizacija u poljoprivredi			4	2
Sociologija sela			3		Pedologija			5	4
Sportsko obrazovanje			1	3	Opće ratarstvo			6	4
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	12	15	11	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	10	18	12
<i>Ukupno sati sedmično</i>	32		26		<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		30	
Godina – Predmeti					Godina – Predmeti				
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar	
	P	V	P	V		P	V	P	V
Opće voćarstvo	6	4			Specijalno voćarstvo	4	2	3	2
Agrarna politika i zakonodavstvo	2				Osnovi prerade biljnih proizvoda	2	1		
Krmno bilje i travnjaci	4	3			Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	5	4		
Specijalno ratarstvo	5	3	3	2	Tržište poljoprivrednih proizvoda	5	1		
Izborni predmet I	2	1			Fitopatologija sa fitofarmacijom			4	3
a) Poljoprivredne građevine					Vinogradarstvo			3	2
b) Tehnologije čuvanja proizvoda					Oplemenjivanje biljaka			4	2
c) Metode tada savjetodavne službe					Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima			5	2
Uređenje zemljišta			4	2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	16	8	19	11
Entomologija sa fitofarmacijom			4	3	<i>Ukupno sati sedmično</i>	24		30	
Povrtlarstvo			4	2					
Izborni predmet II			2	1					
a) Sjemenarstvo									
b) Voćno i ložno rasadništvo									
c) Ljekovito i začinsko bilje									
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	19	11	17	10					
<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		27						
<i>Ukupan broj sati studija</i>								4293	

Tabela P-I. 14: Nastavni plan Općeg odsjeka – Usmjerenje Zootehnika od 1998/99. do 2004/05. godine

Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Hemija	6	5			Anatomija i fiziologija životinja	5	4				
Matematika sa informatikom	4	3			Mikro i molekularna biologija	3	2				
Statistika	3	2			Akvakultura	4	2				
Agrometeorologija sa klimatologijom	3	1			Pčelarstvo	2	2				
Nauka o odbrani	4	1			Zaštita i uređenje okoliša	3	2				
Zoologija			4	3	Strani jezik	6					
Biohemija			3	2	Pedologija			5	4		
Genetika i biotehnologija			4	3	Mehanizacija u poljoprivredi			4	3		
Sociologija sela			3		Opće stočarstvo			6	5		
Sportsko obrazovanje			1	3	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	23	12	15	12		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	20	12	15	11	<i>Ukupno sati sedmično</i>	25		27			
<i>Ukupno sati sedmično</i>	32		26								
Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Ishrana životinja	4	3	3	2	Specijalno stočarstvo	6	4	5	3		
Agrarna politika i zakonodavstvo	2				Etologija	2	1				
Krmno bilje i travnjaci	3	2	4	2	Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	5	4				
Poznavanje i tehnologija stočne hrane	4	3			Tržište poljoprivrednih proizvoda	5	1				
Poznavanje i prerada mlijeka	4	3			Oplemenjivanje životinja			4	3		
Izborni predmeti (izbor dva predmeta)					Poznavanje i prerada mesa			5	3		
a) Kuničarstvo			2	2	Upravljanje poljoprivrednim gazdinstvima			5	2		
b) Kućni ljubimci			2	2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	18	10	19	11		
c) Kinologija			2	2	<i>Ukupno sati sedmično</i>	28		30			
d) Uzgoj i ishrana divljači			2	2							
Higijena i zdravlje životinja			5	4							
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	17	11	16	12							
<i>Ukupno sati sedmično</i>	28		28								
<i>Ukupan broj sati studija</i>								4388			

Tabela P-I. 15: Nastavni plan Odsjeka za tehnologiju poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda od 1998/99. do 2004/05. godine

Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
I GODINA	I semestar		II semestar		II GODINA	III semestar		IV semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Hemija I	4	2			Fizikalna hemija	6	3				
Matematika sa informatikom	6	4			Tehnološka mikrobiologija	6	4				
Tehničko crtanje	1	3			Osnovi mašinstva, elektrotehnike i regulacija	4	3				
Statistika	3	2			Strani jezik	6					
Nauka o odbrani	4	1			Termodinamika sa tehnikom hlađenja			5	2		
Hemija II			4	2	Poznavanje i kontrola sirovina II			6	4		
Poznavanje i kontrola sirovina I			6	4	Tehnološke operacije			4	2		
Sociologija sela			3		Tehnologija pčelinjih proizvoda			3	2		
Biohemija			4	2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	22	10	18	10		
Sportsko obrazovanje			1	3	<i>Ukupno sati sedmično</i>	32		30			
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	18	12	18	11							
<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		29								
Godina – Predmeti						Godina – Predmeti					
III GODINA	V semestar		VI semestar		IV GODINA	VII semestar		VIII semestar			
	P	V	P	V		P	V	P	V		
Tehnologija vina	4	2			Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	5	3				
Obrada i prerada duhana	4	2			Tehnologija brašna, škroba, šećera i prerađevina	4	3	5	3		
Tehnologija jakih alkoholnih pića	3	1			Tehnologija mlijeka	5	4	2	2		
Tehnologija voća, povrća i bezalkoholnih pića	4	3	4	3	Tržište prehrambenih proizvoda	5	1				
Tehnologija mesa i drugih stočnih proizvoda	4	3	3	3	Kontrola proizvoda			3	2		
Tehnologija slada i piva			4	2	Ekonomsko projektovanje			4	2		
Tehnologija masti i ulja			4	2	Upravljanje u prehrambenoj industriji			5	2		
Tehnologija gotove hrane			3	2	<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	19	11	19	11		
<i>Predavnja i vježbe sedmično</i>	19	11	18	12	<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		30			
<i>Ukupno sati sedmično</i>	30		30								
<i>Ukupan broj sati studija</i>								4482			

Tabela P-II. 1: Nastavni planovi postdiplomskih – magistarskih studija Fakulteta 2008. godine

RATARSTVO			ISHRANA DOMAĆIH ŽIVOTINJA		
Predmet	Semestar	Sati	Predmet	Semestar	Sati
Uvod u metodiku naučnog rada	I	20	Metode naučnog rada	I	20
Matematsko-statističke metode	I	20	Matematsko-statističke metode	I	20
Ekologija usjeva	I	30	Biohemija ishrane domaćih životinja	I	22
Agrotehnika	II	30	Fiziologija ishrane domaćih životinja	I	24
Herbologija	II	30	Tehnologija proizvodnje stočne hrane	I, II	50
Povrtlarstvo	II	40	Konzerviranje, oplemenjivanje i iskorištavanje stočne hrane	II, III	48
Oplemenjivanje ratarskih kultura	III	30	Hranjiva vrijednost stočnih krmiva	II, III	52
Žita	III	50	Industrijska proizvodnja stočne hrane	III, IV	60
Industrijsko bilje	III	40	Ishrana domaćih životinja	III, IV	65
Izrada magistarskog rada	IV	50	Izrada magistarskog rada	III, IV	40
TEHNOLOGIJA ANIMALNIH PROIZVODA			TEHNOLOGIJA BILJNIH PROIZVODA		
Predmet	Semestar	Sati	Predmet	Semestar	Sati
Uvod u metodiku naučnog rada	I	20	Uvod u metodiku naučnog rada	I	20
Matematsko-statističke metode	I	30	Matematsko-statističke metode	I	30
Biohemijski, fizički, mikrobiološki procesi i kvalitet živežnih namirnica	I	40	Biohemijski, fizički, mikrobiološki procesi i kvalitet živežnih namirnica	I	40
Kontrola ispravnosti živežnih namirnica	II	40	Kontrola ispravnosti živežnih namirnica	II	40
Prerada mlijeka	II	50	Prerada žita, proizvodi od žita, šećeri, konditorski proizvodi, med, kafa i začini	II	70
Prerada mesa	II	50	Prerada voća i povrća i biljne masnoće	III	70
Prerada mlijeka	III	20	Obrada i prerada duhana	III	40
Prerada mesa	III	20	Ekonomika prerade	III	40
Tehnologija ulja i masti	III	40	Izrada magistarskog rada	IV	50
Ekonomika prerade	III	40			
Izrada magistarskog rada	IV	50			
VINOGRADARSTVO			PROIZVODNJA POVRĆA U ZAŠTIĆENOM PROSTORU		
Predmet	Semestar	Sati	Predmet	Semestar	Sati
Metode naučno istraživačkog rada	I	20	Uvod u metodiku naučnog rada	I	20
Matematsko-statističke metode	I	30	Matematsko-statističke metode	I	30
Fiziologija vinove loze	I	50	Staklenici, plastenici i tuneli sa mikroklimom	I	30
Ekologija usjeva	II	30	Proizvodnja rasada	II	30
Agrotehnika vinove loze	II	70	Klasični sistemi proizvodnje povrća	II	40
Oplemenjivanje vinove loze	III	30	Savremeni sistemi proizvodnje povrća	II	30
Ekonomske osnove vinogradarske proizvodnje	III	30	Zaštita povrća	III	30
Izborni predmeti	III	50	Ekonomika proizvodnje povrća	III	20
Proizvodnja loznog sadnog materijala			Marketing povrća	III	15
Podizanje vinograda			Vodno-fizička svojstva tla i supstrata	III	15
Ampelografija	III	50	Dva izborna predmeta	III	30
Izrada magistarskog rada	IV	70	Izrada magistarskog rada	IV	50

Tabela P-II. 1: ... nastavak

VOĆARSTVO			ZAŠTITA BILJA – FITOMEDICINA		
Predmet	Semestar	Sati	Predmet	Semestar	Sati
Uvod u metodiku naučnog rada	I	20	Uvod u metodiku naučnog rada	I	20
Matematsko-statističke metode	I	30	Matematsko-statističke metode	I	30
Fiziologija voćaka	II	55	Metode eksperimentalnog rada u fitomedicini	I,II	50
Morfologija voćaka	II	60	Fitofarmacija	I,II	60
Agrotehnika voćaka	II	60	Entomologija	I,II,III	75
Pomotehnika voćaka	III	60	Fitopatologija	I,II,III	90
Biološko-ekonomske osnove voćarske proizvodnje	III	30	Izrada magistarskog rada	IV	50
Izrada magistarskog rada	IV	70			
EKONOMIKA POLJOPRIVREDE I PREHRAMBENE INDUSTRIJE			ODRŽIVO UPRAVLJANJE ZEMLJIŠTEM		
Predmet	Semestar	Sati	Predmet	Semestar	Sati
Uvod u metodiku naučnog rada	I	20	Uvod u metodiku naučnog rada	I	20
Operaciona istraživanja	I	30	Matematsko statističke metode	I	30
Metode istraživanja agroindustrije	I, II	40	Primijenjena pedologija	I	35
Teorija troškova	I, II	50	Hidromelioracije tla	II	35
Ekonomika proizvodnje	II, III	50	Plodnost tla i ishrana bilja	II	35
Marketing	II, III	50	Ekološke i tehničke funkcije tla i vode	II	30
Analiza poslovanja	II, III	40	Osnovi uređenja prostora i poljoprivrednog zemljišta	III	30
Izrada magistarskog rada	III, IV		Upravljanje vodama	III	30
			Izrada magistarskog rada	IV	50
KONTROLA KVALITETA HRANE I PIĆA			PROIZVODNJA I PRIMJENA CVIJEĆA I UKRASNOG BILJA		
Predmet	Semestar	Sati	Predmet	Semestar	Sati
Metodika naučnog rada	I	20	Uvod u metodiku naučnog rada	I	20
Statističke metode u proizvodnji, prometu i kontroli hrane i pića	I	25	Matematsko-statističke metode	I	30
Ishrana stanovništva	I	20	Proizvodnja cvijeća i ukrasnog bilja	I	40
Kontrola kvaliteta stočne hrane	I	15	Istorija vrtno umjetnosti i hortikulture	II	20
Kontrola poljoprivrednih sirovina	I	30	Ekonomika proizvodnje cvijeća	II	30
Kontrola masnoća	II	15	Oplemenjivanje hortikulturnih biljaka	II	20
Upravljanje kvalitetom vode u prehrambenoj industriji	II	30	Primjena cvijeća i ukrasnog bilja u enterijeru i eksterijeru	III	30
Mikrobiologija živežnih namirnica	II	30	Izborni predmet (dva predmeta)	III	
Analitička kontrola kvaliteta	II	30	<i>Cvjećarska ekologija</i>	III	20
Higijena namirnica	III	20	<i>Vodno-fizička svojstva tla i supstrata</i>	III	20
Kontrola ispravnosti živežnih namirnica	III	30	<i>Biološka, organska i mineralna đubriva</i>	III	15
Ekonomika proizvodnje hrane i pića	III	20	<i>Štetočine cvijeća i ukrasnih kultura</i>	III	25
Marketing hrane i pića	III	15	<i>Fiziologija hortikulturnih biljaka</i>	III	20
Zakonska regulativa u proizvodnji hrane i pića	III	20	<i>Marketing cvijeća</i>	III	15
Izrada magistarskog rada	IV	50	<i>Uređenje parkova i predjela</i>	III	20
			<i>Fitocenologija</i>	III	15
			Travnjaci	IV	15
			Izrada magistarskog rada	IV	50

Tabela P-III. 1: Nastavni plan studijskog programa Voćarstvo i vinogradarstvo na odsjeku Biljna proizvodnja od 2005/06. do 2007/08. akademske godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Biometrika sa informatikom	60	5	Pedologija I	30	2,5
	Botanika	60	5	Biohemija	45	3,75
	Genetika	60	5	Fiziologija biljaka	45	3,75
	Hemija	60	5	Ishrana biljaka	60	5
	Matematika	30	2,5	Mikrobiologija u poljoprivredi	60	5
	Klimatologija	30	2,5	Pedologija II	60	5
	Poljoprivredna mehanizacija	60	5	Uređenje zemljišta	60	5
	Strani jezik	30		Strani jezik	30	
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	420	30	Ukupno II semestar	420	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Agrarna politika sa zakonodavstvom	30	2,5	Ampelografija	30	2,5
	Poljoprivreda i okoliš	30	2,5	Entomologija	60	5
	Opšte vinogradarstvo	60	5	Fitopatologija	60	5
	Opšte voćarstvo	60	5	Specijalno voćarstvo	60	5
	Rasadnička proizvodnja	60	5	Ukrasno bilje i parkovi II	30	2,5
	Ukrasno bilje i parkovi I	60	5	Izborni predmeti	120	10
	Izborni predmeti	60	5			
Ukupno III semestar	360	30	Ukupno IV semestar	360	30	
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Oplemenjivanje voćaka i vinove loze	60	5	Upravljanje farmama u voćarsko vinogradarskoj proizvodnji	60	5
	Troškovi i kalkulacije u voćarsko-vinogradarskoj proizvodnji	60	5	Izrada završnog (Baccalaureat) rada	120	10
	Prerada voća i grožđa	30	2,5	Studentska praksa	180	15
	Tržište poljoprivrednih proizvoda	30	2,5			
	Integralna proizvodnja voćarsko vinogradarskih kultura	60	5			
	Berba i čuvanje plodova	60	5			
	Izborni predmeti	60	5			
	Ukupno V semestar	360	30	Ukupno VI semestar	360	30
Svega kontakt sati			2280	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 2: Nastavni plan studijskog programa Ratarstvo i povrtlarstvo na odsjeku Biljna proizvodnja od 2005/06. do 2007/08. akademske godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Biometrika sa informatikom	60	5	Pedologija I	30	2,5
	Botanika	60	5	Biohemija	45	3,75
	Genetika	60	5	Fiziologija biljaka	45	3,75
	Hemija	60	5	Ishrana biljaka	60	5
	Matematika	30	2,5	Mikrobiologija u poljoprivredi	60	5
	Klimatologija	30	2,5	Pedologija II	60	5
	Poljoprivredna mehanizacija	60	5	Uređenje zemljišta	60	5
	Strani jezik	30		Strani jezik	30	
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	420	30	Ukupno II semestar	420	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Opće ratarstvo	60	5	Specijalno ratarstvo II	60	5
	Poljoprivreda i okoliš	30	2,5	Travnjaštvo	60	5
	Agrarna politika sa zakonodavstvom	30	2,5	Povrtlarstvo II	60	5
	Specijalno ratarstvo I	60	5	Entomologija	60	5
	Proizvodnja, spremanje i iskorištavanje krmnog bilja	60	5	Fitopatologija	60	5
	Povrtlarstvo I	60	5	Izborni predmeti	60	5
	Izborni predmeti	60	5			
Ukupno III semestar	360	30	Ukupno IV semestar	360	30	
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Oplemenjivanje ratarskih kultura	60	5	Upravljanje farmama u ratarsko-povrtlarskoj proizvodnji	60	5
	Sjemenarstvo	30	2,5	Izrada završnog (Baccalaureat) rada	120	10
	Tržište poljoprivrednih proizvoda	30	2,5	Studentska praksa	180	15
	Osnovi organske proizvodnje u poljoprivredi	30	2,5			
	Troškovi i kalkulacije u ratarsko-povrtlarskoj proizvodnji	60	5			
	Čuvanje i uskladištenje ratarsko - povrtarskih kultura	30	2,5			
	Izborni predmeti	120	10			
Ukupno V semestar	360	30	Ukupno VI semestar	360	30	
Svega kontakt sati			2280	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 3: Nastavni plan studijskog programa Zootehnika na odsjeku Zootehnika od 2005/06. do 2007/08. akademske godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS	
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR			
	Hemija	60	5	Biohemija	60	5	
	Zoologija	60	5	Osnovi pedologije	45	3,75	
	Matematika	30	2,5	Mehanizacija u zootehnici	45	3,75	
	Biometrika	60	5	Krmno bilje	60	5	
	Genetika	60	5	Mikrobiologija u zootehnici	60	5	
	Klimatologija	30	2,5	Anatomija domaćih životinja	45	3,75	
	Ekologija u animalnoj proizvodnji	60	5	Fiziologija domaćih životinja	45	3,75	
	Strani jezik	30		Strani jezik	30		
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30		
Ukupno I semestar		420	30	Ukupno II semestar		420	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR			
	Ponašanje i dobrobit životinja	45	3,75	Ishrana preživara	60	5	
	Opšte stočarstvo	60	5	Ishrana nepreživara	60	5	
	Ishrana životinja, opšti dio	60	5	Peradarstvo	30	2,5	
	Kontrola kvalitete i prerada stočne hrane	60	5	Svinjogojstvo	30	2,5	
	Higijena domaćih životinja	45	3,75	Konjogojstvo	30	2,5	
	Izborni predmeti	90	7,5	Akvakultura	30	2,5	
				Građevine u zootehnici	30	2,5	
				Izborni predmeti	90	7,5	
Ukupno III semestar		360	30	Ukupno IV semestar		360	30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR			
	Oplemenjivanje domaćih životinja	60	5	Troškovi i kalkulacije u zootehnici	30	2,5	
	Govedarstvo	60	5	Upravljanje farmama u stočarskoj proizvodnji	30	2,5	
	Ovčarstvo i kozarstvo	60	5	Izrada završnog (baccalaureat) rada	120	10	
	Proizvodnja i prerada mesa	30	2,5	Studentska praksa	180	15	
	Proizvodnja i prerada mlijeka	30	2,5				
	Tržište animalnih proizvoda	30	2,5				
	Izborni predmeti	90	7,5				
Ukupno V semestar		360	30	Ukupno VI semestar		360	30
Svega kontakt sati			2280	Svega (E)CTS		180	

Tabela P-III. 4: Nastavni plan studijskog programa Prehrambene tehnologije na odsjeku Prehrambene tehnologije od 2005/06. do 2007/08. akademske godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Hemija I	60	5	Biohemija	60	5
	Humana ishrana	30	2,5	Fizička hemija	60	5
	Matematika	60	5	Hemija II	60	5
	Metode i tehnike prezentacije	30	2,5	Opšta mikrobiologija	30	2,5
	Zaštita okoliša u prehrambenoj industriji	60	5	Termodinamika sa tehnikom hlađenja	60	5
	Tehnička fizika	60	5	Tehnološke operacije	60	5
	Metode analize proizvodnih i poslovnih procesa	60	5	Voda u prehrambenoj industriji	30	2,5
	Strani jezik	30		Strani jezik	30	
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	420	30	Ukupno II semestar	420	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Standardizacija i kontrola kvaliteta prehrambenih proizvoda	60	5	Izborna nastavna grupa	360	30
	Tehnološka mikrobiologija	60	5	a) <u>Tehnologija prehrambenih proizvoda biljnog porijekla</u> (Tehnologija bezalkoholnih pića; Tehnologija biljnih ulja i masti; Tehnologija brašna; Tehnologija skroba i šećera; Tehnologija voća i povrća) + Izborni predmeti sa otvorenih lista b) <u>Tehnologija prehrambenih proizvoda animalnog porijekla</u> (Tehnologija mesa, ribe i jaja II; Tehnologija mlijeka i mliječnih proizvoda II; Tehnologija masti i ulja) + Izborni predmeti sa otvorenih lista c) <u>Tehnologija vrenja</u> (Separacioni procesi i tehnike; Tehnologija etanola i sirćeta; Tehnologija slada i piva; Tehnologija vina) + Izborni predmeti sa otvorenih lista		
	Politika i zakonodavstvo u proizvodnji i prometu hrane	30	2,5			
	Izborna nastavna grupa	210	17,5			
	a) <u>Tehnologija prehrambenih proizvoda biljnog porijekla</u> (Osnovi biljne proizvodnje; Osnovi tehnologije prehrambenih proizvoda biljnog porijekla; Poznavanje i kontrola sirovina biljnog porijekla; Obrada i prerada duhana)					
b) <u>Tehnologija prehrambenih proizvoda animalnog porijekla</u> (Osnovi animalne proizvodnje; Tehnologija mesa, ribe i jaja I; Tehnologija mlijeka i mliječnih proizvoda I, Poznavanje i kontrola sirovina animalnog porijekla)						
c) <u>Tehnologija vrenja</u> (Osnovi biljne proizvodnje; Osnovi tehnologije prehrambenih proizvoda biljnog porijekla; Poznavanje i kontrola sirovina biljnog porijekla; Osnovi tehnologije vrenja)						
	Ukupno III semestar	360	30	Ukupno IV semestar	360	30

PRILOG III – Nastavni planovi dodiplomskih studijskih programa Fakulteta prema principima Bologna procesa

Tabela PIII-4. ... nastavak

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	60	5	Upravljanje u prehrambenoj industriji	60	5
	Tržište prehrambenih proizvoda	30	2,5	Izrada završnog (baccalaureat) rada	120	10
	Ekonomsko projektovanje u prehrambenoj industriji	60	5	Studentska praksa	180	15
	Izborna nastavna grupa	210	17,5			
	a) <u>Tehnologija prehrambenih proizvoda biljnog porijekla</u> (Tehnologija konditorskih proizvoda; Tehnologija gotove hrane) + Izborni predmeti sa otvorenih lista					
	b) <u>Tehnologija prehrambenih proizvoda animalnog porijekla</u> (Tehnologija pčelinjih proizvoda; Tehnologija gotove hrane) + Izborni predmeti sa otvorenih lista					
	c) <u>Tehnologija vrenja</u> (Analiza kvaliteta alkoholnih pića; Tehnologija jakih alkoholnih pića) + Izborni predmeti sa otvorenih lista					
Ukupno V semestar	360	30	Ukupno VI semestar	360	30	
Svega kontakt sati			2280	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 5: Nastavni plan studijskog programa Ekonomika poljoprivrede na odsjeku Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije od 2005/06. do 2007/08. akademske godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Matematika	60	5	Ishrana i fiziologija biljaka	60	5
	Metode analize proizvodnih i poslovnih procesa	60	5	Osnovi pedologije	45	3,75
	Hemija	60	5	Osnovi uređenja zemljišta	45	3,75
	Biologija	60	5	Poljoprivredna mehanizacija	30	2,5
	Osnovi ekonomske teorije	60	5	Ratarstvo i proizvodnja krmnog bilja	60	5
	Ruralna sociologija	30	2,5	Voćarstvo i vinogradarstvo	60	5
	Metode i tehnike prezentacije	30	2,5	Povrtlarstvo i proizvodnja ukrasnog bilja	60	5
	Strani jezik	30		Strani jezik	30	
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
Ukupno I semestar		420	30	Ukupno II semestar		30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Oplemenjivanje bilja	30	2,5	Osnovi ekonomije	30	2,5
	Zaštita bilja	30	2,5	Standardizacija i kontrola proizvoda	60	5
	Stočarstvo	60	5	Troškovi i kalkulacije uprehranbenoj industriji	60	5
	Akvakultura	30	2,5	Knjigovodstvo u prehranbenoj industriji	60	5
	Ishrana domaćih životinja	30	2,5	Tržište prehranbenih proizvoda I	60	5
	Izborni predmeti	180	15	Tržište prehranbenih proizvoda II	30	2,5
				Agrarna politika i zakonodavstvo	60	5
Ukupno III semestar		360	30	Ukupno IV semestar		30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Ekonomsko projektovanje u poljoprivredi	60	5	Izborni predmeti	60	5
	Upravljanje projektnim ciklusom	60	5	Izrada završnog (baccalaureat) rada	120	10
	Upravljanje farmama	60	5	Studentska praksa	180	15
	Izborni predmeti	180	15			
Ukupno V semestar		360	30	Ukupno VI semestar		30
Svega kontakt sati			2280	Svega (E)CTS		180

PRILOG III – Nastavni planovi dodiplomskih studijskih programa Fakulteta prema principima Bologna procesa

P-III. 6: Nastavni plan studijskog programa Ekonomika prehrambene industrije na odsjeku Ekonomika Poljoprivrede i prehrambene indsutrije od 2005/06. do 2007/08. akademske godine
(sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Matematika	60	5	Tehnološke operacije	60	5
	Metode analize proizvodnih i poslovnih procesa	60	5	Poznavanje i kontrola sirovina	60	5
	Hemija	60	5	Tehnologija voća, povrća i bezalkoholnih pića	60	5
	Biologija	60	5	Tehnologija pekarskih i konditorskih proizvoda	60	5
	Osnovi ekonomske teorije	60	5	Tehnologija obrade i prerade duhana	30	2,5
	Ruralna sociologija	30	2,5	Tehnologija masti i ulja	30	2,5
	Metode i tehnike prezentacije	30	2,5	Tehnologija vina, piva i alkoholnih pića	60	5
	Strani jezik	30		Strani jezik	30	
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	420	30	Ukupno II semestar	420	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Tehnološka mikrobiologija	60	5	Osnovi ekonomije	30	2,5
	Tehnologija mlijeka i mliječnih proizvoda	60	5	Standardizacija i kontrola proizvoda	60	5
	Tehnologija mesa i drugih stočnih proizvoda	60	5	Troškovi i kalkulacije uprehrabenoj industriji	60	5
	Industrijska proizvodnja stočne hrane	30	2,5	Knjigovodstvo u prehrambenoj industriji	60	5
	Tehnologija gotove hrane	30	2,5	Tržište prehrambenih proizvoda I	60	5
	Izborni predmeti	120	10	Tržište prehrambenih proizvoda II	30	2,5
	Ukupno III semestar	360	30	Agrarna politika i zakonodavstvo	60	5
			Ukupno IV semestar	360	30	
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Ekonomsko projektovanje u prehrambenoj industriji	60	5	Izborni predmeti	60	5
	Upravljanje projektnim ciklusom	60	5	Izrada završnog (baccalaureat) rada	120	10
	Upravljanje u prehrambenoj industriji	60	5	Studentska praksa	180	15
	Upravljanje kvalitetom u prehrambenoj ind.	60	5			
	Izborni predmeti	120	10			
Ukupno V semestar	360	30	Ukupno VI semestar	360	30	
Svega kontakt sati			2280	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 7: Nastavni plan studijskog programa Voćarstvo i vinogradarstvo na odsjeku Biljna proizvodnja usvojen 2008. godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Botanika	60	6	Pedologija	60	6
	Genetika	60	6	Klimatologija	30	3
	Hemija	60	6	Mehanizacija u biljnoj proizvodnji	60	6
	Matematika sa biometrikom	60	6	Melioracije i uređenje zemljišta	60	6
	Geneza zemljišta i ekosistem	30	3	Mikrobiologija u biljnoj proizvodnji	60	6
	Strani jezik	30	3	Strani jezik	30	3
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	330	30	Ukupno II semestar	330	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Agrarna politika sa zakonodavstvom	30	3	Ishrana biljaka	60	6
	Biohemija	40	4	Opća entomologija	30	3
	Fiziologija biljaka	50	5	Fitopatologija	30	3
	Opšte voćarstvo	60	6	Specijalno voćarstvo	60	6
	Proizvodnja voćnog i loznog sadnog materijala	30	3	Ukrasno bilje i parkovi	60	6
	Osnovi pejzažnog oblikovanja	30	3	Izborni predmeti	60	6
	Opšte vinogradarstvo	60	6			
	Ukupno III semestar	300	30	Ukupno IV semestar	300	30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Oplemenjivanje biljaka	60	6	Upravljanje farmama	45	4,5
	Tehnologija voća nakon berbe	60	6	Troškovi i kalkulacije u biljnoj proizvodnji	45	4,5
	Zaštita voćaka i vinove loze	60	6	Izborni predmeti	90	9
	Tržište poljoprivrednih proizvoda	30	3	Izrada završnog (baccalaureat) rada	20	8
	Ampelografija	30	3	Studentska praksa	10	4
	Izborni predmeti	60	6			
	Ukupno V semestar	300	30	Ukupno VI semestar	210	30
Svega kontakt sati			1770	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 8: Nastavni plan studijskog programa Ratarstvo i povrtlarstvo na odsjeku Biljna proizvodnja usvojen 2008. godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Botanika	60	6	Pedologija	60	6
	Genetika	60	6	Klimatologija	30	3
	Hemija	60	6	Mehanizacija u biljnoj proizvodnji	60	6
	Matematika sa biometrikom	60	6	Melioracije i uređenje zemljišta	60	6
	Geneza zemljišta i ekosistem	30	3	Mikrobiologija u biljnoj proizvodnji	60	6
	Strani jezik	30	3	Strani jezik	30	3
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	330	30	Ukupno II semestar	330	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Biohemija	40	4	Krmno bilje II	60	6
	Fiziologija biljaka	50	5	Entomologija	30	3
	Agrarna politika sa zakonodavstvom	30	3	Fitopatologija	30	3
	Opće ratarstvo	60	6	Specijalno ratarstvo II	60	6
	Specijalno ratarstvo I	60	6	Povrtlarstvo II	60	6
	Povrtlarstvo I	30	3	Ishrana bilja	60	6
	Travnjaci	30	3			
	Ukupno III semestar	300	30	Ukupno IV semestar	300	30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Oplemenjivanje biljaka	60	6	Osnovi organske poljoprivredne proizvodnje	30	3
	Zaštita ratarsko-povrtlarskih kultura	60	6	Sjemenarstvo	30	3
	Uskladištenje i čuvanje ratarsko-povrtlarskih kultura	30	3	Troškovi i kalkulacije	45	4,5
	Tržište poljoprivrednih proizvoda	30	3	Upravljanje farmama	45	4,5
	Izborni predmeti	120	12	Izborni predmet	30	3
				Izrada završnog (baccalaureat) rada	10	4
				Studentska praksa	20	8
Ukupno V semestar	300	30	Ukupno VI semestar	210	30	
Svega kontakt sati			1770	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 9: Nastavni plan studijskog programa Animalna proizvodnja na odsjeku Zootehnika usvojen 2008. godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Hemija	60	6	Anatomija i fiziologija domaćih životinja	60	6
	Matematika	30	3	Biohemija	45	5
	Zoologija	45	4	Krmno bilje	45	5
	Osnovi pedologije	45	4,5	Mehanizacija u animalnoj proizvodnji	60	6
	Genetika	60	6	Mikrobiologija u animalnoj proizvodnji	60	5
	Osnovi biometrike	30	3,5	Strani jezik	30	3
	Strani jezik	30	3	Tjelesni odgoj	30	
	Tjelesni odgoj	30				
Ukupno I semestar	330	30	Ukupno II semestar	330	30	
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Higijena domaćih životinja	30	3	Ishrana preživara	60	6
	Ishrana životinja, opšti dio	60	6	Ishrana nepreživara	45	4
	Opće stočarstvo	60	6	Akvakultura	45	5
	Poznavanje i tehnologija stočne hrane	45	5	Konjogojstvo	45	4
	Agrarna politika sa zakonodavstvom	30	3	Peradarstvo	45	4
	Izborni predmeti	75	7	Izborni predmeti	60	7
	Ukupno III semestar	300	30	Ukupno IV semestar	300	30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Oplemenjivanje domaćih životinja	60	6	Troškovi, kalkulacije i računovodstvo u animalnoj proizvodnji	45	4,5
	Govedarstvo	60	6	Upravljanje farmama	45	4,5
	Ovčarstvo i kozarstvo	45	5	Ponašanje i dobrobit farmskih životinja	30	3
	Svinjogojstvo	30	3	Prerada mesa i ribe	30	3
	Tržište animalnih i prehrambenih proizvoda	30	3	Proizvodnja i prerada mlijeka	30	3
	Izborni predmeti	75	7	Izrada završnog (baccalaureat) rada	20	8
	Ukupno V semestar	300	30	Studentska praksa	10	4
			Ukupno VI semestar	210	30	
Svega kontakt sati			1770	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 10: Nastavni plan studijskog programa Akvakultura na odsjeku Zootehnika usvojen 2008. godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Hemija	60	6	Anatomija i fiziologija domaćih životinja	60	6
	Matematika	30	3	Biohemija	45	5
	Zoologija	45	4	Krmno bilje	45	5
	Osnovi pedologije	45	4,5	Mehanizacija u animalnoj proizvodnji	60	6
	Genetika	60	6	Mikrobiologija u animalnoj proizvodnji	60	5
	Osnovi biometrike	30	3,5	Strani jezik	30	3
	Strani jezik	30	3	Tjelesni odgoj	30	
	Tjelesni odgoj	30				
Ukupno I semestar	330	30	Ukupno II semestar	330	30	
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Hidrobiologija	45	5	Ishrana riba	45	5
	Ekologija i sistematika akvatičnih organizama	60	6	Uzgoj riba u toplovodnim ribnjacima	60	6
	Ihtiologija	60	6	Uzgoj riba u hladnovodnim ribnjacima	60	6
	Ponašanje i dobrobit farmskih životinja	30	3	Ribolov i ribolovni turizam	30	3
	Agrarna politika	30	3	Prirodni resursi i njihova zaštita	45	4
	Izborni predmeti	75	7	Izborni predmeti	60	6
	Ukupno III semestar	300	30	Ukupno IV semestar	300	30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Oplemenjivanje domaćih životinja	60	6	Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	45	4,5
	Uzgoj morskih riba	45	5	Upravljanje farmama	45	4,5
	Uzgoj akvatičnih beskičmenjaka	45	6	Prerada i čuvanje akvatičnih organizama	45	6
	Ihtiopatologija	45	3	Izrada završnog (baccalaureat) rada	25	9
	Tržište animalnih proizvoda	30	3	Studentska praksa	20	6
	Izborni predmeti	75	7			
Ukupno V semestar	300	30	Ukupno VI semestar	210	30	
Svega kontakt sati			1770	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 11: Nastavni plan studijskog programa Prehrambene tehnologije na odsjeku Prehrambene tehnologije usvojen 2008. godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Hemija I	60	6	Fizička hemija	60	6
	Statistika	30	3	Hemija II	60	6
	Matematika	60	6	Poznavanje i kontrola sirovina II (Sirovine biljnog porijekla)	60	6
	Poznavanje i kontrola sirovina I (Sirovine animalnog porijekla)	30	3	Termodinamika sa tehnikom hlađenja	60	6
	Zaštita okoliša u prehrambenoj industriji	30	3	Opća mikrobiologija	30	3
	Tehnička fizika	60	6	Strani jezik	30	3
	Strani jezik	30	3	Tjelesni odgoj	30	
	Tjelesni odgoj	30				
Ukupno I semestar	330	30	Ukupno II semestar	330	30	
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Obrada i prerada duhana	30	3	Tehnologija ulja i masti	30	3
	Tehnološke operacije u prehrambenoj industriji	60	6	Tehnologija mesa, ribe i jaja	60	6
	Prehrambena biohemija	60	6	Humana ishrana	30	3
	Tržište poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	30	3	Osnovi tehnologije gotove hrane	30	3
	Standardizacija i kontrola kvaliteta prehrambenih proizvoda	60	6	Osnovi tehnologije proizvoda biljnog porijekla I	60	6
	Prehrambena mikrobiologija	60	6	Osnovi tehnologije vina, piva i alkoholnih pića	60	6
				Tehnologija pčelinjih proizvoda	30	3
	Ukupno III semestar	300	30	Ukupno IV semestar	300	30
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Higijena pogona u prehrambenoj industriji	30	3	Upravljanje u prehrambenoj industriji	60	6
	Troškovi i kalkulacije u prehrambenoj industriji	60	6	Ekonomsko projektovanje u prehrambenoj industriji	60	6
	Osnovi tehnologije proizvoda biljnog porijekla II	60	6	Izborni predmet(i)	60	6
	Osnovi tehnologije mlijeka	60	6	Izrada završnog (baccalaureat) rada	20	8
	Izborni predmet(i)	90	9	Studentska praksa	10	4
	Ukupno V semestar	300	30	Ukupno VI semestar	210	30
Svega kontakt sati			1770	Svega (E)CTS		180

Tabela P-III. 12: Nastavni plan studijskog programa Ekonomika agroindustrije na odsjeku Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije usvojen 2008. godine (sati i kreditni bodovi po semestru)

	Predmet	Sati	(E)CTS	Predmet	Sati	(E)CTS
I godina	I SEMESTAR			II SEMESTAR		
	Hemija	60	6	Biohemija	30	3
	Matematika	60	6	Opšta mikrobiologija	30	3
	Zoologija	30	3	Fiziologija i fertilizacija	60	6
	Botanika	30	3	Osnovi pedologije	45	4,5
	Ruralna sociologija	30	3	Osnovi uređenja zemljišta	45	4,5
	Metode analize proizvodnih i poslovnih procesa	60	6	Poljoprivredna mehanizacija	60	6
	Strani jezik	30	3	Strani jezik	30	3
	Tjelesni odgoj	30		Tjelesni odgoj	30	
	Ukupno I semestar	330	30	Ukupno II semestar	330	30
II godina	III SEMESTAR			IV SEMESTAR		
	Genetika	30	3	Tehnologija proizvoda animalnog porijekla	75	7,5
	Opće stočarstvo	60	6	Tehnologija proizvoda biljnog porijekla	75	7,5
	Opće voćarstvo i vinogradarstvo	60	6	Ruralni razvoj	30	3
	Opće ratarstvo i povrtlarstvo	60	6	Izborni predmeti	120	12
	Ishrana domaćih životinja	30	3			
	Zaštita bilja	30	3			
	Osnovi ekonomije	30	3			
Ukupno III semestar	300	30	Ukupno IV semestar	300	30	
III godina	V SEMESTAR			VI SEMESTAR		
	Troškovi, kalkulacije i računovodstvo	60	6	Ekonomsko projektovanje	60	6
	Upravljanje kvalitetom	60	6	Upravljanje farmama	60	6
	Agrarna politika sa zakonodavstvom	60	6	Upravljanje u prehrambenoj industriji	60	6
	Tržište poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	60	6	Izrada završnog (baccalaureat) rada	20	8
	Izborni predmeti	60	6	Studentska praksa	10	4
	Ukupno V semestar	300	30	Ukupno VI semestar	210	30
Svega kontakt sati			1770	Svega (E)CTS		180

Tabela P-IV. 1: Nastavni planovi diplomskih (master) studijskih programa Fakulteta prema principima Bologna procesa usvojeni 2008. i 2009. godine (broj sati i /E/CTS po semestru)

RATARSTVO				POVRTLARSTVO			
Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS	Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS
Eksperimentalna statistika	I	60	6	Eksperimentalna statistika	I	60	6
Fiziologija i ishrana ratarskih biljaka	I	60	6	Fiziologija i ishrana biljaka	I	60	6
Mehanizacija u ratarskoj proizvodnji	I	30	3	Mehanizacija u povrtlarškoj proizvodnji	I	30	3
Metode naučnog rada	I	30	3	Metode naučnog rada	I	30	3
Upravljanje zemljištem u ratarstvu	I	90	9	Upravljanje zemljištem u povrtlarstvu	I	90	9
<i>Izborni predmeti</i>	I	30	3	<i>Izborni predmeti</i>	I	30	3
Herbologija	II	60	6	Biološki i ekološki činioci uzgoja povrća	II	60	6
Industrijsko bilje	II	60	6	Sjemenarstvo povrtlarskih kultura	II	30	3
Mahunarke	II	30	3	Tehnologija čuvanja povrtlarskih proizvoda	II	30	3
Oplemenjivanje ratarskih kultura	II	30	3	Zaštita bilja u povrtlarstvu	II	90	9
Žita	II	60	6	<i>Izborni predmeti</i>	II	90	9
<i>Izborni predmeti</i>	II	60	6	Agrobiotopi zaštićenog prostora	III	60	6
Ekonomika poljoprivrede	III	60	6	Cvjećarstvo	III	30	3
Integralna zaštita ratarskih kultura	III	60	6	Ekonomika poljoprivrede	III	60	6
Ljekovito i začinsko bilje	III	60	6	Specijalno povrtlarstvo	III	60	6
Sjemenarstvo ratarskih kultura	III	30	3	<i>Izborni predmeti</i>	III	90	9
<i>Izborni predmeti</i>	III	90	9	Izrada završnog rada	IV		30
Izrada završnog rada	IV		30				
Ukupno			120	Ukupno			120

Tabela P-IV. 1: ... nastavak

VOĆARSTVO				FLORISTIKA I PEJSAŽNO OBLIKOVANJE			
Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS	Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS
Eksperimentalna statistika	I	60	6	Metode naučnog rada	I	30	3
Fiziologija i ishrana voćaka	I	60	6	Eksperimentalna statistika	I	60	6
Mehanizacija voćarske proizvodnje	I	30	3	Mehanizacija u proizvodnji cvijeća i ukrasnog bilja	I	30	3
Metode naučnog rada	I	30	3	Upravljanje zemljištem u floristici	I	60	6
Morfologija i ekologija voćaka	I	60	6	Ukrasno bilje i cvijeće I	I	60	6
<i>Izborni predmeti</i>	I	60	6	<i>Izborni predmeti</i>	I	60	6
Agrotehnika voćaka	II	90	9	Dekorativna dendrologija	II	60	6
Fertilizacija voćaka	II	30	3	Ukrasno bilje i cvijeće II	II	60	6
Pomologija	II	60	6	Osnove voćarstva i vinogradarstva	II	60	6
Pomotehnika voćaka	II	60	6	Povrtlarstvo	II	60	6
<i>Izborni predmeti</i>	II	60	6	<i>Izborni predmeti</i>	II	60	6
Ekološki sistemi proizvodnje voća	III	60	6	Pejsažno projektovanje	III	60	6
Ekonomika poljoprivredne proizvodnje	III	60	6	Historija pejsažne arhitekture	III	40	4
Integralna zaštita voćaka	III	50	4	Ljekovito, aromatično i začinsko bilje	III	40	4
Oplemenjivanje voćaka	III	40	4	Proizvodnja cvijeća i povrća u zaštićenom prostoru	III	60	6
Proizvodnja voćnog sadnog materijala	III	40	4	Podizanje i njega ukrasnih travnjaka	III	40	4
<i>Izborni predmeti</i>	III	60	6	<i>Izborni predmeti</i>	III	60	6
Izrada završnog rada	IV		30	Izrada završnog rada	IV		30
U k u p n o			120	U k u p n o			120

Tabela P-IV. 1: ... nastavak

FITOMEDICINA				VINOGRADARSTVO I VINARSTVO			
Predmet	Sem .	Sat i	(E)CT S	Predmet	Sem .	Sat i	(E)CT S
Metode naučnog rada	I	30	3	Osnove vinogradarstva (alt.)	I	30	6
Eksperimentalna statistika	I	60	6	Osnove vinarstva (alt.)	I	48	6
Instrumentalne metode	I	30	3	Ekologija vinove loze	I	60	6
Metode eksperimentalnog rada u fitomedicini	I	60	6	Eksperimentalna statistika	I	60	6
Genetske osnove otpornosti biljaka	I	30	3	Fiziologija i ishrana vinove loze	I	60	6
<i>Izborni predmeti</i>	I	90	9	Metode naučnog rada	I	30	3
Opća fitopatologija	II	60	6	Regulativa u vinogradarstvu i vinarstvu	I	30	3
Opća entomologija	II	60	6	Ampelografija	II	30	6
Opća fitofarmacija	II	30	3	Hemija vina	II	45	4,5
Opća herbologija	II	30	3	Mehanizacija u vinogradarstvu	II	30	3
Mehanizacija u fitomedicini	II	60	6	Mikrobiologija vina	II	30	4,5
<i>Izborni predmeti</i>	II	60	6	Oplemenjivanje vinove loze	II	30	3
Specijalna fitopatologija	III	60	6	<i>Izborni predmeti - Vinogradarstvo</i>	II	90	9
Specijalna entomologija	III	60	6	Destilati i uzgredni proizvodi vinarstva	III	25	3
Specijalna herbologija	III	30	3	Ekonomika vinogradarstva i vinarstva	III	60	6
Specijalna fitofarmacija	III	60	6	Kontrola i optimizacija enoloških procesa	III	60	9
Ekonomika zaštite bilja	III	30	3	Marketing grožđa i vina	III	30	3
<i>Izborni predmeti</i>		60	6	<i>Izborni predmeti - Vinarstvo</i>	III	90	9
Izrada završnog rada	IV		30	Izrada završnog rada	IV		30
U k u p n o			120	U k u p n o			120

Tabela P-IV. 1: ... nastavak

ODRŽIVO UPRAVLJANJE ZEMLJIŠTEM I RURALNIM PROSTOROM				EKONOMIKA AGROINDUSTRIJE			
Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS	Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS
Matematičko-statističke metode	I	30	3	Metode naučnog rada	I	30	3
Metode naučnog rada	I	30	3	Eksperimentalna statistika	I	60	6
Geneza zemljišta i ekosistem	I	30	3	Metode istraživanja u agroindustriji	I	30	3
Zaštita zemljišta i održivi razvoj	I	45	4,5	Osnovi ekonomske teorije	I	30	3
Melioracije	I	60	6	<i>Izborni predmeti</i>	I		15
Osnove Geografskog informacionog sistema	I	45	4,5	Ekonomika poljoprivrede i prehrambene industrije	II	30	3
Opća pedologija	I	60	6	Marketing poljoprivredno prehrambenih proizvoda	II	60	6
Ishrana biljaka i fertilizacija	II	60	6	Ruralni razvoj	II	60	6
Upravljanje vodama	II	30	3	Agrarna politika II	II	30	3
Agro-ekološko zoniranje	II	45	4,5	Teorija troškova	II	60	6
Komasacija zemljišta	II	45	4,5	<i>Izborni predmeti</i>	II		6
Metode laboratorijskih i terenskih istraživanja zemljišta	II	30	3	Međunarodna trgovina	III	60	6
Planiranje i održivi razvoj ruralnog prostora	II	30	3	Računovodstvo	III	60	6
Tlo i organska poljoprivreda	II	30	3	Upravljanje projektnim ciklusom	III	60	6
Upotrebna vrijednost zemljišta	II	30	3	Analiza poslovanja	III	60	6
<i>Izborni predmeti</i>	III	300	30	<i>Izborni predmeti</i>	III		6
Izrada završnog rada	IV		30	Izrada završnog rada	IV		30
U k u p n o			120	U k u p n o			120

Tabela P-IV. 1: ... nastavak

ANIMALNA PROIZVODNJA				AKVAKULTURA			
Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS	Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS
Eksperimentalna statistika	I	60	6	Uvod u naučni rad	I	30	3
Genetski resursi domaćih životinja i riba	I	90	7	Eksperimentalna statistika	I	60	6
Primijenjena etologija i briga o životinjama	I	60	8	Voda i vodeni resursi Bosne i Hercegovine	I	60	7
Uvod u naučni rad	I	30	3	Ekologija kopnenih voda	I	60	8
Izborni predmeti	I		6	<i>Izborni predmeti</i>	I		6
Populacijska genetika	II	60	6	Anatomija i fiziologija riba	II	60	6
Reprodukcija domaćih životinja	II	60	3	Biodiverzitet ihtiofaune Bosne i Hercegovine	II	60	6
Uzgojne metode i uzgojni planovi	II	90	9	Ishrana riba	II	60	6
<i>Izborni predmeti</i>	II		12	<i>Izborni predmeti</i>	II		12
<i>Izborni predmeti</i>	III		30	<i>Izborni predmeti</i>	III		30
Izrada završnog rada	IV		30	Izrada završnog rada	IV		30
U k u p n o			120	U k u p n o			120
HRANA I ISHRANA ŽIVOTINJA				ANALIZA HRANE			
Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS	Predmet	Sem.	Sati	(E)CTS
Eksperimentalna statistika	I	60	6	Hemija hrane	I	60	6
Principi ishrane životinja I	I	60	6	Mikrobiologija hrane	I	60	6
Principi ishrane životinja II	I	60	6	Uvod u laboratorijski rad	I	60	6
Hranjiva vrijednost krmiva	I	60	6	Legislativa u oblasti hrane	I	60	6
Tehnologija hrane za životinje	I	60	6	Sistemi kvaliteta u prehrambenoj industriji	I	30	3
Kvalitet i sigurnost hrane za životinje	II	60	6	Upravljanje kvalitetom u laboratoriji hrane	I	30	3
Ishrana preživara u proizvodnji mlijeka	II	45	5	Osnove hemijske instrumentalne analize	II	60	6
Ishrana preživara u proizvodnji mesa	II	45	5	Sigurnost hrane	II	30	3
Ishrana nepreživara u proizvodnji mesa i jaja	II	60	6	Nutricionizam	II	60	6
Ishrana, zdravlje i dobrobit životinja	II	45	4	<i>Izborni predmeti</i>	II		15
Ekološki aspekti ishrane životinja	II	45	4	<i>Izborni predmeti</i>	III		30
Metode naučnog rada	III	30	3	Izrada završnog rada	IV		30
<i>Izborni predmeti</i>	III		27	U k u p n o			120
Izrada završnog rada	IV		30				
U k u p n o			120				

Tabela P-IV. 1: ... nastavak

PREHRAMBENE TEHNOLOGIJE				KONTROLA KVALITETA HRANE I PIĆA			
Predmet	Sem.	Sat i	(E)CT S	Predmet	Sem .	Sat i	(E)CT S
Biotehnologija hrane	I	30	3	Metode naučnog rada	I	30	3
Eksperimentalna statistika	I	60	6	Eksperimentalna statistika	I	60	6
Hemija hrane	I	60	6	Ishrana stanovništva	I	60	6
Metode naučnog rada	I	30	3	Aditivi u prehrambenoj industriji	I	30	3
Mikrobiologija namirnica	I	30	3	Mikrobiologija namirnica	I	30	3
Prehrambeno inženjerstvo	I	60	6	Higijena i sanitacija	I	60	6
Senzorna analiza	I	30	3	Senzorna analiza	I	30	3
Biohemija hrane	II	30	3	Upravljanje kvalitetom vode u prehrambenoj industriji	II	60	6
Instrumentalne metode	II	30	3	Toksikologija hrane	II	30	3
Alt. nastavna grupa: Tehnologija PP biljnog ili Tehnologija PP animalnog porijekla*	II		15	Instrumentalne metode u kontroli kvaliteta hrane	II	30	3
<i>Izborni predmeti</i>	II		9	Čuvanje i rukovanje hranom	II	60	6
Analiza poslovanja	III	60	6	Zakonska regulativa u proizvodnji hrane i pića	II	30	3
Menadžerski sistemi osiguranja kvaliteta	III	60	6	<i>Izborni predmeti</i>	II		9
Alt. nastavna grupa: Tehnologija PP biljnog ili Tehnologija PP animalnog porijekla*	III		9	Genetika i genetičko inženjerstvo u prehrambenoj tehnologiji	III	30	3
<i>Izborni predmeti</i>	III		9	Dostignuća u tehnologiji gotove hrane	III	30	3
Izrada završnog rada	IV		30	Marketing poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	III	30	3
U k u p n o			120	Menadžerski sistemi osiguranja kvaliteta	III	46	6
<p>*Nastavna grupa Tehnologija PP animalnog porijekla: Fermentirani mliječni napici, Tehnologija animalnih masti i ulja, Tehnologija kobasica, Sirarstvo i Tehnologija suhomesnatih proizvoda.</p> <p>*Nastavna grupa Tehnologija PP biljnog porijekla: Tehnologija voća i povrća, Tehnologija biljnih ulja i masti, Tehnologija proizvodnje i prerade brašna, Fermentisana alkoholna pića, Destilisana alkoholna pića i Tehnologija ugljikohidrata.</p>				Analiza poslovanja	III	30	3
				Kontrola proizvoda	III	30	3
				<i>Izborni predmeti</i>	III		9
				Izrada završnog rada	IV		30
				U k u p n o			

PRILOG 5 - LISTA DIPLOMIRANIH INŽENJERA POLJOPRIVREDNO-PREHRAMBENOG
FAKULTETA SARAJEVO OD 1949. DO KRAJA 2009. GODINE

DIPLOMIRANI INŽENJERI OPŠTEG (OPĆEG) ODSIEKA

1949. godina	Gackić Edhem Galijašević Hamzalija Gogić Časlav Isaković Sadik Išek Mata Jalovičić Nedžad Kapetanović Midhat Karačić Mirko Kindibal Dragomir Komatina Miro Kovačević Esad Košarić Mehmed Krpan Mladen Krsmanović Borkica Latal Ljerka Lavrić Tanja Ljumović Mihajlo Milanović Slavko Mirčetić Srećko Nikitović Čedomir Perenda Munib Pindžo Branko Popović Radisav Pribanić Vladimir Radulović Vaso Ramadanović Ali- Riza Rončević Žarko Stamenković Borislav Šestak Vladimir Vrdoljak Srđan Vuinović Elena Vuković Blagoje Zarić Jovan Zelić Vladimir	Mrkobrada Mileva Muratbegović Ferid Papić Nikola Rakar Zlatko Saračević Ziba Sigl Ivica Udovčić Vladimir Vasić Nikola Vasiljević Olga Višnjevac Olga	Savić Branka Selmanagić Abdulah Selmanagić Nedžad Sjekloća Dušan Sofa Zlatan Spužević Veljko Stančić Miroslav Stojanović Desimir Šoškić Aleksandar Visocki Velimir Vrdoljak-Kulišić Olga Vuković Petar	
1950. godina	Arh Jože Arh-Kešelj Mira Čapin Milena Čelebić Mevedeta Dozet Natalija Kuzinkijević Ruža Markičević Slobodan Nendl Bojan Petijević Mira Resulović Nevzeta Ristić Radenka Šeremet Izet	1954. godina Bajgorić Husein Behara Ljubinka Bilić Nikola Bukojević Josip Cvijetić Blagoje Fakić Reuf Filjak Ružica Guzina Nemanja Handžić Ramiz Hrustić Latif Jurišić Tomislav Kajtaž Esad Kapetanović Husein Kobić Maida Kopitović Petar Krstanović Radmila Mašić Muhamed Mehmedbašić-Prašo Rabija Mišković Milojka Mladen Jovan Muharemagić Mujesira Munišić Ksenija Nadaždin Čedomir Nikolić Teodor Oreč Jozo Osmanagić-Bešlagić Seniha Ostojić Srećko Pavlov Marija Perutka Dragutin Peško Pavle Piriya Osman Pirnat Mirko Plejić Jakov Pobrić Ferid Popović-Ilić Branislava Rebac Sead	1955. godina Adilagić Fikret Albahari Judita Alić Emina Barudanović Jelena Bašić Hafiza Bisić Dženana Brezovac Boško Čečuk Vladimir Čopić Časlav Dlakić Mulo Dragičević Veselin Džodžo Radoslav Elezović Sead Hadžić Milivoj Hadžimusić Zakir Hajro Džemal Hauzer Olga Hodžić Muharem Horić Hatidža Imamović Sabira Jakić Šimun Janković Vladimir Jelčić Slavko Jevđević Ljiljana Karahasanović Mugdim Kordić Kornelija Kovačić Ljubica Kravljača Teodora Kukurij Mihajlo Kurtović Mineta Lojpur Radoslav Lipovača Smail Ljesar Dušan Maltarić Aleksandar Marić Jasna Marjanović Radivoje Markišić Boris	
1951. godina	Arežina Branko Čurić Jagoda Gradašćević Husein Hadžiahmetović Sulejman Joksimović Milutin Jugović Fanika Jugović Ljubo Križnik Veljko Ličina Aleksandar Mihajlovski Nikola Nikolinović Ljiljana Parijez Simo Stepanov Zorka Zovkić Ivan	1953. godina Aganović Nedžad Belašković Ljerka Burić Simo Čaušević Zahid Houska Drago Jahić Dževad Jašarević Adem Jončić Hristina Kočović Dejan Kurbel Robert Manasov Metodi Markotić Branko Milošević Aleksandar Milošević Ruža		
1952. godina	Alajbegović Nail Bičakčić Muhamed Buturović Devleta Buturović Sabrija Čulić Dragutin Dramićanin Dragoljub Đikić Abdulah Đurković Miloš			

Marušić Miroslav	Mihajlović Vladimir	Bešlija Smail	Došen Milovan
Muftić Samija	Mirčeta Zvonimir	Bićević Hakija	Drljača Nikola
Pašić Nezir	Omerhodžić Fuad	Bogdanović Jovan	Gerencić Olivera
Pavić Novica	Perić-Medović	Božić Dušan	Gojnić Časlav
Pejić Milan	Dobrila	Bralić Nikola	Izetbegović Hasan
Perić Ljubomir	Petrović Nedeljka	Bugarski Đorđe	Jarebica Dževad
Perković Ivan	Popović Dobrilo	Đukić Petar	Jelčić Kažimir
Plamenac Ilija	Redžebašić Lebiba	Festić Husnija	Jovanović Milivoje
Prasko Kemal	Samardžić Danilo	Hurić Ismet	Jukić Ljubomir
Pobrić Šemsa	Sorajić Ranka	Islambegović Sead	Kapetanović Nadir
Pocak Borislav	Stanojević Desimir	Jahić Hajrija	Kapor Rajko
Poleksić Radovan	Stepanek Ljubica	Kavarić Veljko	Karanikić Simo
Popović Darinka	Šimon Julijana	Klaić Milorad	Komad Tomislav
Radvanovski Anton	Tatarević Hidajet	Kunić Sadik	Kondžić Hilmija
Resulović Ismet	Tolj Zdravko	Marjanović Petar	Kurtović Sait
Sadović Omer	Tomanović Jovan	Marković Petar	Kvesić Luka
Sarić Avdo	Utješinović Branka	Marković-Tomičić	Lučić Mirko
Simeunović Nikola	Živanović Draginja	Slavka	Lučić Predrag
Spahić Gavrilo		Marković Mihajlo	Ljubešić Josip
Stajić Đorđe	1957. godina	Marković Đorđe	Mandić Ilija
Stanojević Milorad		Markota Zlatko	Marković Marko
Stojanović Stojan	Bernik Boris	Mihojević Vjera	Mičović Nikola
Stupar Vojo	Bošnjak Gojko	Mijatović Dušan	Mihaljević Srećko
Sudžuka Hajrija	Brković Marinko	Mulaomerović Fadil	Mišeljić Đurica
Tafro Amila	Bukvić Risto	Pavlović Veronika	Momčinović Olga
Tafro Gordan	Cigić Šimun	Pejić Dimitrije	Mučibabić Milojka
Tomić Azra	Ćipa Omer	Peško Ivan	Muratović Ahmed
Tomičić Ivo	Dobrovoljac Ivanka	Prelo Neđo	Najšul Olga
Tošić Slobodan	Fetahagić Midhat	Radulović Dragomir	Pajkić Savo
Traparić Aleksa	Hadžiosmanović Alija	Rahić Ramiz	Papić Džemo
Urlić Radovan	Jovanović Petar	Radić Hristina	Pašović Aziz
Ustavdić Fuad	Jusufbegović Asim	Ražnjević Šime	Perić Ante
Vasiljević Ludmila	Kalem Radojka	Rutešić Branko	Perić Bogdan
Lidija	Lesjak Karolina	Sefo Enver	Perišić Vera
Vejnović Dragomir	Lomigorić Burhan	Stanišić Marko	Petrović Želimir
Vukašinović Staniša	Medić Marija	Sučić Borivoje	Pešić Vera
Vuković Ljubomir	Mičević Zdravko	Svorcan Savo	Pranjko Nikola
Vuković Slavka	Mijatović Biljana	Šutić Baldo	Primorac Dragutin
Vulević Miomir	Miladinović Miladin	Šutonja Milan	Redžić Munib
Vulić Ksenija	Mulić Jusuf	Telalbašić Refik	Redžepagić Jusuf
Zeković Petar	Numić Refik	Turalić Ferid	Rogić Miodrag
Zlatanić Buhro	Pejović Jovan	Vlašić Marin	Sadiković Sufjan
	Perović Miodrag	Živković Blažo	Skaka Alija
1956. godina	Popović Đoko		Srbljanović Milojica
	Prelević Miloš	1959. godina	Šimon Mirko
Babić Sulejman	Prolić Samija	Acimović Dušan	Tešanović Mladen
Bogdanović Đorđe	Rakojević Dragica	Ausić Dragomir	Todorović Ljubomir
Bošković Petar	Reš Zdenka	Avramović Mirko	Trifković Slobodan
Čerimagić Husnija	Savić Sava	Balić Zaim	Trkulja Mitar
Dodig Petar	Sertić Ivan	Beatović Jovan	Udovčić Šekib
Dželetović Milorad	Stajić Miroslav	Beš Ante	Urban Margareta
Ergarac Ljubisav	Stanković Pavle	Bevanda Ivan	Vajagić Stojan
Glušćević Svetozar	Šarić Taib	Bodiroga Neđo	Vučetić Milan
Hrušovar Viktor	Tupajić Miroslav	Bukvić Bajram	Vučković Dobromir
Zmago	Vojinović Milenko	Bulatović Andrija	Vuletić Nikola
Ibrahimpasić Čahib	Vukotić Milan	Buljan Branimir	Župančić Jasna
Alija	Vuksanović Predrag	Cvetić Boško	
Ivanković Blago		Cvetković Jaroslav	1960. godina
Jarhi Ruben	1958. godina	Čustović Čamil	Antunović Ivo
Ječmenica Uroš		Dimić Nenad	Avdić Rušid
Lonco Ranko	Ambrožić Vladimir	Dizdarević Muharem	Bakarić Pavle
Lulo Mehmed	Arapović Miroslav	Domazetović	Baraković Omer
Mičović Milutin	Bašović Mitar	Čedomir	Blažević Drago
Mičković Radosav	Bešlija Ešref		

Boljević Novak	Bejat Milenko	1964. godina	Hujdur Amir
Borovac Rifat	Bjelanović Milka		Salčinović Ahmedin
Boto Ruža	Blagojević Radiša	Marković Milijan	Semić Mirza
Buljugić Sreten	Ćuković Srećko	Odović Natalija	Suljević Semira
Čečez Savo	Dauti Mustafa	Vučemilović Jure	
Ćuković Milivoje	Dragić Lazar		Oktober 2005. -
Deliahmetović Alija	Dugandžić Gabro	1965. godina	Septembar 2006.
Dimovski Jovan	Đukić Dušan		
Dobrenov Vojin	Faginović Muzafer	Kocevski Kostadin	Alić Zlatka
Đurović Radomir	Hadžiahmetović		Biljibani Nasuf
Džida Mitar	Abdulah	1966. godina	Djedović Semir
Džeparovski Risto	Jelić Radoš		Fejzić Altijana
Gajić Pavle	Jovanović Milutin	Ralević Lazar	Gavrić Teofil
Hadžiabdić Nihad	Knežević Jovan		Hajrić Edita
Hadžihalilović Ešref	Kosanić Dušan	1970. godina	Hodžić Hasiđin
Hofbauer Slavko	Kunić Aleksandar		Klinčević Muđid
Hromić Šefkija	Kustudić Petar	Behmen Miralem	Mahmutović Mesiha
Jakovljević Vladislav	Mašić Danilo		Nasup Hajrudin
Jakubović Omer	Miljaković Stevan	1973. godina	Ribić Šeherzada
Jović Jovan	Miralem Bakir		Tabaković Besim
Klarić Petko	Nikezić Elez	Bajić Savo	
Knezović Tomo	Obradović Momir		Oktober 2006. -
Koren Rudolf	Popović Mijo	1976. godina	Septembar 2007.
Koso Ramiz	Popović Milorad		
Kovač Ladislav	Popović Tomislav	Živković-Maldini	Bašić Velida
Krupić Mehmed	Rajić Bratislav	Magdalena	Butković Jakob
Lagumdžija Ekrem	Ružić Slobodan		Čahut Armin
Macanović Nikola	Simić Boro	Oktober 2000 -	Čeha Dražen
Malović Nikola	Simić Zoran	Septembar 2001	Delalić Adis
Mandić Radivoj	Skočibušić Miroslav		Grbo Adisa
Mehmedagić Velija	Sočo Zdravko	Dubravac Damir	Hasanović Mirela
Mijatović Zdravko	Stevović Andrija	Javorovac Fikret	Isaković Taiba
Miletić Nadežda	Vasiljević Radiša	Rakita Nermin	Karić Senada
Milić Spasoje	Vasiljević Arsen		Lisica Muamer
Mladenović Staniša	Žuržulović Nebojša	Oktober 2001 -	Lučević Adnan
Obradović Stevo		Septembar 2002	Maličević Adnan
Olas Antal	1962. godina		Muratović Hamed
Omerbašić Ismet		Šehić Sanel	Musić Sevad
Pavičević Dragutin	Basekić Miodrag		Rajkić Elma
Pilindavić Janko	Čoja Branislav	Oktober 2002 -	Redžić Ehlimana
Popović Ilija	Glišić Savo	Septembar 2003	Tatarović Mirza
Rebac Milan	Knežević Veljko		
Robović Izet	Pavičević Momčilo	Brkić Admir	Oktober 2007. -
Rogan Jovo	Raco Milan	Kanlić Kenan	Septembar 2008.
Rudalija Kemal	Radevski Boško		
Simojlović Dragoljub	Radibratović Milan	Oktober 2003 -	Bošnjaković Adila
Stojanović Nedeljko	Raguz Ljubica	Septembar 2004	Drljo Emina
Sudžuk Jusuf	Salković Tahir		Osmić Adis
Šaćiragić Bahrija	Takašmanov Georgij	Aganović Sabiha	Sakić Fuad
Šaćiragić Razija	Vukadin Čedomir	El-Mubaslat Hani	Sejdić Emir
Ustavdić Ibrahim		Haseljić Sanel	Terzić Amra
Velimirović Vojislav	1963. godina	Krajina Emina	
Vranjicanin Mihovio		Omanović Minela	Oktober 2008. -
Vukmanović Lazar	Čolaković Slobodan	Šabanović Arijana	Decembar 2009.
Zlatkov Metodi	Dalipagić Suad		
	Dizdar Mirza	Oktober 2004. -	Arnautović Adnan
1961. godina	Koprivica Mladen	Septembar 2005.	Kovač Refik
	Novak Josip		Sarač Elvira
Adelković Živorad		Bećar Adisa	Šišić Adnan
Andžić Aleksandar		Durić Salih	Šoto-Koprđža Sejdefa
Arežina Veselin		Gaši Fuad	

DIPLOMIRANI INŽENJERI ODSJEKA ZA RATARSTVO

1960. godina	Dogo Borivoje Đuretić Mihailo	Kapisazović Gano Kardoš Tomislav	Rikalović Žarko Sekulić Milivoje
Labalo Andrija	Gajić Jovan	Kovačević Stanko	Simitović Nedžada
Pajić Milorad	Gašović Momir	Kukuriri Risto	Siručić Munib
Tahirović Nijaz	Gavrić Božidar	Kuljanin Rade	Stanković Tomislav
1961. godina	Grković Mirko	Maksimović Radovan	Šarapoli Aziz
Bajgora Bajram	Hadžić Osman	Malinović Vojimir	Ševo Milan
Berić Bogdan	Hadžija Ilijaz	Mikić Srbislav	Todorović Jefto
Bevanda Ivan	Hadžirešić Alija	Miljanović Rade	Vego Jozo
Bogdanović Boško	Hanas Hamdija	Miljković Gradimir	Vlahinić Vid
Borić Rajna	Hot Ilijaz	Mirić Nedeljko	Vujović Gojko
Bošković Miodrag	Imamović Šemsudin	Mišeljić Gojko	Vuletić Risto
Ciganović Drago	Jamina Tomislav	Mrđa Mile	Zdilar Milan
Deljanin Isak	Jerkin Emil	Perković Milenko	Zejnilović Šućro
Grđinić Momčilo	Kulezić Nenad	Perović Marko	Zjajo Hidajet
Hadžić Mustafa	Lapčević Rade	Petrić Radoš	Zogović Danilo
Hakl Zlatko	Lazar Aleksandar	Ristić Aleksandar	Zubčević Šukrija
Ibrahimbegović	Lazović Dragoje	Stanojević Dragoljub	1965. godina
Razija	Leko Drago	Šteković Vasilije	Brković Veselin
Karanikić Milo	Lojpur Miloje	Tmušić Vojsilav	Ćosović Ljubiša
Katana Sadik	Lutvica Sakib	Tvrz Drago	Dedić Abdulah
Kovačević Milomir	Milinić Radovan	Vilić Mujo	Delić Pantelija
Lukić Milorad	Mirjanić Jovan	Vonsović Ivica	Dobardžić Šefket
Ljubučić Živorad	Nikolić Vojislav	Vučinić dušan	Đokić Đorđe
Maganić Tadija	Nogo Filip	Vukadinović Božidar	Filipović Esad
Marković Jovan	Odović Žarko	Vukajlović Stevan	Gradašćević
Masle Marija	Pačarić Bajazit	Zelenika Božo	Abdulaziz
Milošević Vukosav	Papac Ivan	Zorić Đuro	Hakimi Mustafa
Mlinarević Rade	Popović Branko	Zubić Jakov	Huremović Zijo
Mrdak Milovan	Radulović Sekula	1964. godina	Jović Mile
Musa Jozo	Radulović Velimir	Dabulhanić Enver	Kosović Muhid
Nikolić Jovan	Rajović Vladimir	Damjanović Danilo	Kovačević Ratko
Novaković Stojan	Samarđžić Žarko	Gligorević Branislav	Kučuk Hasan
Pavić Ivo	Šalja Muharem	Grabovac Željko	Lipovača Husein
Petković Vojislav	Šarić Mirza	Grljević Abdulah	Milinković Milenko
Pištalović Mirjana	Šivoljski Sava	Hadžiajdžić Nejra	Miošić Damjan
Podinić Drago	Šuko Safet	Hadžidedić Huso	Molnar Davorin
Radovanović Milan	Taraku Fehim	Heldić Hakija	Muminović Salem
Ribić Mesud	Tasić Milorad	Janković Branislav	Musa Marko
Ržehak Božena	Todorović Milivoje	Klasar Anton	Parčić Esma
Šarac Dejan	Tomljenović Ivan	Kraljević Dušan	Pašić Jašar
Temunović Mirjana	Vrlec Želimir	Kraljević Žarko	Pavlović Vlado
Tešić Rastko	Vujović Petar	Krstić Jovo	Resan Dušan
Trninić Vladimir	Zuhrić Mehmedalija	Kurtović Džemaludin	Rožić Ratko
Vatrenjak Mehmed	1963. godina	Kurtović Enes	Salihović Marijana
Vuković Tomaš	Ademović Milan	Ljuboja Žarko	Selimić Rašid
Zubčević Hasan	Bebek Alfred	Martić Ante	Simić Petar
1962. godina	Bošković Vladimir	Matić Tomo	Šijak Risto
Anušić Ivica	Božović Đorđe	Matijević Slobodan	Vegar Rudo
Babović Vidoje	Čamdžić Husein	Mileusnić Ljubomir	Velimirović Marko
Bakalar Zvonimir	Čosić Adam	Miličević Branko	Žerajić Radovan
Basara Mičo	Dedvukaj Franjo	Milošević Mile	1966. godina
Bebek Vid	Dizdarević Maid	Milušić Vasilije	Bajo Slavko
Čolić Nikola	Dreca Čazim	Ostojić Savo	Bakija Hajdar
Čovilo Jovo	Gajić Miodrag	Panajotović Jovan	Bosiljić Borislav
Despić Dimitrije	Galić Omer	Pašić Suad	Bošković Mirko
	Jagličić Predrag	Popović Nikola	
	Janković Svetislav	Prodanović Neđo	

Cilović Ekrem	Hodžić Sulejman	Matić Maksim	Brekalo Božo
Čučković Slobodan	Italo Franjo	Medić Sulejman	Brka Muhamed
Čuvalo Petar	Jurjević-Savić Angela	Mejakić Vojin	Crnogorac Milivoje
Gašić Marija	Korenić Ivan	Mirjanić Stevo	Dopuđa Nikola
Injac Simo	Mujinović Bakir	Mlinarević Blago	Drenovac Đorđe
Keković Krsto	Papić Milka	Mračević Slobodan	Dubovina Josif
Kitić Milivoje	Prec Janoš	Protić Rade	Herbst Matija
Marić Nada	Rugova Besim	Ratković Tomislav	Josipović Anda
Petrović Dušan	Senić Ivanka	Smailbegović Omer	Jovin Uroš
Plavšić Ivan	Simanić Savo	Stojanović Simo	Julević Sulejman
Radosavljević Radiša	Starčević Anton	Stojičić Jovo	Katana Jusuf
Travica Mirko	Sudar Velimir	Stojić Grozda	Katura Ivan
Vasilj Ljubo	Tolanov Danica	Šarić Krunoslav	Knežević Marica
Vujadinović Novica	Tomić Milenko	Tomić Časlav	Krnjanja Nada
1967. godina		Vasilčić Drago	Kucurski Miladin
		Vračar Slobodan	Lozić Mato
Čaprić Malić	1970. godina		Mijailović Đuro
Čekić Muhamed		1972. godina	Mijatović Dragutin
Fodor Stjepan	Al-Dineni Hamudi		Mirković Đorđije
Gladović Rajko	Saadi	Abouzeid M. Radwan	Ramoševac Ilijaz
Lajović Mitar	Bajić Ostoja	Abu-Halid Said	Stojaković Blagoje
Martić Krsto	Berberović Husein	Djuma	Stupar Milan
Ralević Tomislav	Čikarić Pavle	Agić Alija	Šuker Tadija
Salman Hamdija	Čočić Ivan	Aladrović Blaž	Vukosav Biljana
Sivrić Veselko	Despotović Đorđe	Babić Predrag	Vuković Tomislav
Stupar Milenko	Dubiel Alojz	Bogdanović Zdravko	Zeljajić Slobodan
	Džaferović Šefik	Bogućanin Hamid	Zovko Branko
1968. godina	Đumišić Nedim	Čota Josip	Zurovac Gojko
	Hasan Hirabe Ahmed	Đaćanin Gordana	
Arapović Sulejman	Jelavić Veljko	Harčević Fadila	1974. godina
Baković Dragutin	Kadribašić Sulejman	Hernandez Hectar	
Bartolović Branko	Kovačević Borisav	Ivetić Borislav	Balić Vinko
Bašić Stipe	Krunić Jovo	Jelić Milan	Barać Mladen
Bionda Mile	Lasinger Andrija	Jeremić Miroslav	Bećirević Hajro
Bošković Desimir	Lazović Milovan	Jevtić Predrag	Brekalo Jozo
Haluška Matej	Lončarević Esad	Jovišević Nikola	Bučan Lovre
Jakubović Drago	Lubina Jure	Jovović Branko	Čerimagić Sulejman
Jelarić Nedeljko	Martinović Ivan	Kadić Đuro	Dobre Milorad
Jočić Peruta	Matić Marko	Kadribegović Džafer	Drljača Danica
Kafedoli Alija	Mićunović Jovan	Lovrić Miljenko	Eweimer Mahmud
Kolobarić Ivan	Musa Ivan	Marjanović Zdravko	Salman
Krznarić Božo	Pejić Ivan	Mehmedović Esad	Grgić Josip
Lukšić Rafail	Pejković Nevzudin	Meštrović Dinko	Ignjatović Savo
Nikolić Dušan	Savić Vlado	Mulaosmanović	Imširpašić Muriz
Nogalo Anđelko	Stanisavljević Ivan	Hilmo	Ivezić Željko
Pelicarić Dragoljub		Panić Ljubo	Jeremić Dušan
Rakas Rajko	1971. godina	Papušek Zvonimir	Jovanović Dobrivoje
Ristić Aleksandar		Perko Svetoslav	Kalaica Josip
Ristić Dušan	Antić Boris	Pucar Ljubomir	Krpić Milisav
Sivrić Anto	Berbić Šemsudin	Radović Tomislav	Lacman Ivan
Stojiljković Tomislav	Domanović Milić	Skenderović Osman	Marković Novica
Šerifović Bekir	Dragin Slobodan	Suzić Milan	Minić Adam
	Đukanović Jovan	Tadesse Tereffe	Natko Vladimir
1969. godina	Đurić Slavka	Todorović Branislav	Nikoletić Novak
	El-Berier Mohein	Tucaković Stjepan	Nurkić Hasan
Babić Zoran	Eldien Kamal	Verić Mato	Oljača Ostoja
Barać Radiša	Fetahović Ferid	Vidaković Tomislav	Omrčanin Ilija
Barukčić Juro	Janjić Ratko	Vukoja Karlo	Orlović Petar
Bodagnović Miroslav	Jovanović Jovan	Žilić Ilija	Papoči Zvonimir
Bojanić Momir	Karić Šahzija		Pavlović Radovan
Britwum Mensah Kafi	Lukač Jakov	1973. godina	Poplaša Slavko
Robert	Marčinko Pero		Prtenjača Ivan
Drakulić Mladen	Markota Blago	Avakumović Milenko	Radišić Ratko
Galić Ivan	Maršić Josip	Batalo Stanko	Stevanović Petar

Šipić Niko	Žarković Božidar	Tahat Salem	Gambiroža Niko
Šporčić Antun		Tanović Nezir	Heđeš Kata
Šušakarević Janko		Todorović Jovan	Ivić Miloš
Timić Radomir		Trumić Sulejman	Krnjajić Nikola
Tokić Anto	1976. godina	Uhlik Miroslav	Matijašević Radojko
		Vidoni Doroteja	Mitrović Dragoljub
1975. godina	Ababne Mustafa	Vorgić Stjepan	Muminović Ševal
	Aćimović Dobrila	Vukojević Nikola	Murtić Zijad
Abu-Jahil Sami	Ali Yousef	Zeković Rifat	Pačo Ešref
Al-Ahmad	Al-Saidi Šakir		Pastor Julijana
Abderraouf	Atiyeh Abdel-Muhsen	1977. godina	Pavlović Živan
Al-Ayadi Mahmoud	Bači Gabor		Petković Milan
Alijagić Šaćir	Bazbaz Muhamed	Ančić Luka	Pojatina Ljubo
Al-Omari Jozef	Bošković Veljko	Baotić Ivan	Prenići Husein
Al-Radaideh Ahmad	Čakalj Branko	Bebić Luka	Protić Stevan
Baloš Vasa	Čilić Jakov	Beširević Šemsudin	Rasim Fazlić
Bikić Jovo	Čolić Mato	Cicović Mladen	Senić Petar
Božić Jovanka	Dašić Đordžije	Čajo Enver	Simović Marko
Božović Veljko	Durićanin Radojko	Čubro Mustafa	Stanojević Milenko
Bračić Ljubo	Eweis Rafiq	Čuljak Radovan	Subašić Biljana
Brkanlić Branko	Galić Silvester	Despotović Milorad	Škrbić Vladislav
Čale Branko	Gogić Ahmo	El Tabari Mohamed	Todorović Vlastimir
Dardić Mile	Gojsović Nada	El-Abdulah	Topalović Gojko
Đokić Muhamed	Goluža Marko	Mohaumed	Vlašić Blaž
El-Lafi Magbel	Grahovac Mirko	Hodžić Kasim	Vrhovac Milorad
El-Rushaidat Ibrahim	Haddad Issa	Jerkić Leon	Vrtagić Idriz
El-Waked Mahmud	Hamdan Moustafa	Kader Mauz Naser	Vučetić Miroslav
Garić Kojo	Hašinbegović Faruk	Kostić Milan	Zeid Kilani Marvan
Gatarić Đorđe	Ivanović Milan	Kovačević Muho	
Gatarić Savo	Ješić Jovica	Krndija Pero	1979. godina
Grabar Miodrag	Ješić Vukica	Kuzmančević Todor	Ahmetspahić Halil
Grgić Stanko	Jovanović Miloš	Lassana Ya Doumbia	Arsenović Dojo
Hadžiomerović Naim	Jugo Dervo	Lugonja Mirjana	Bešlija Ismet
Ibrulj Ranko	Mandić Nada	Mijatović Slobodan	Bojadžija Ševko
Isailović Slobodan	Mandić Rajko	Miličević Damir	Buha Blažo
Ismail Zakarije	Marković Miloš	Milosavljević	Čotić Petar
Ivičević Radovan	Matić Milivoje	Slobodanka	Dobrijević Miloš
Klokić Muhamed	Matiljević Fahro	Mwaniki Maina	Dženanović Asim
Knežević Radovan	Matoš Slavko	Davidson	Đerlek Hasan
Kovač Milan	Međugorac Nikola	Novak Branko	Đurasović Nenad
Kovačić Petar	Mitrović Petar	Obarčanin Haris	Filipović Jovan
Larma Ivica	Mlinarević Ivan	Pećanac Željka	Gavran Pejo
Lataif Taisir	Mlinarević Vječeslav	Perić Ljubinko	Gnjatić Ranko
Lazarević Dragutin	Naahawati Mohamed	Petrović Dragomir	Grabovac Dragan
Lukač Petar	Ognjanović Radomir	Popović Karlo	Grujičić Borislav
Mašić Sakib	Ostojić Momir	Talić Enisa	Gubelić Smail
Mifleh Mohamed	Ošapović Goran	Tiodorović Draško	Jović Lazar
Oljača Rodoljub	Palavestra Mileva	Trtić Radovan	Kapuran Velimir
Pehar Krešo	Pantović Momčilo	Varičak Jadranka	Kopić Mirko
Ristić Mičo	Ponjević Leopold	Vasiljević Miroslav	Kos Sadik
Sabolić Mijo	Raguž Nikola	Vučković Milenko	Krivić Marko
Sallahi Aziz	Ram-Ali Aljija	Vukman Josip	Leđanac Dragomir
Simić Čedomir	Rimac Jakov	Zoubi Farauk	Mandić Zlatko
Skoko Andrija	Rožić Dušan	Živaljević Momčilo	Marčić Jadranka
Stanojević Živanko	Salčin Nesko		Marjanović Ivica
Šikić Mladen	Shamayleh Mazen	1978. godina	Matičić Martin
Šimetić Stjepan	Smiljić Sava		Mičić Branko
Timarac Borislav	Soče Milenko	Basarić Milan	Miličević Slobodan
Ujić Mile	Sprečkić Nevenka	Begović Redžo	Nikolić Jefto
Veledar Musair	Starc Josip	Brajković Bruno	Nikolić Veljko
Veselinović Đorđe	Šokac Marinko	Čirić Drago	Poznić Dušan
Višić Miloš	Šušakarević Nikola	Dabić Dragica	Rakinić Đorđe
Vištica Veselko	Tadić Marko	Dumbović Ivan	Ristović Milivoj
Vučić Stanko	Tahat Mohamed	Đonlagić Mujo	

Srebro Radomir	Motika Novak	Jelović Janja	Janković Branka
Stjepanović Darinka	Nizanić Ibrahim	Košćak Katica	Jovanović Blagomir
Stojanović Željka	Nuhić Nermin	Kresić Andrija	Kahvedžić
Šandor Florijan	Panić Milivoje	Lazić Milanka	Mehmedalija
Šandor Molnar	Purić Nedžad	Marić Branko	Korajić Dragan
Špegelj Vladimir	Risović Milorad	Martić Antun	Kučinar Simo
Šušnica Gojko	Šavija Dragan	Mešić Smail	Kundurović-
Tarailo Božidar	Tahirević Suljo	Miletić Milenko	Selesković Lejla
Ujkanović Zekrija	Tomić Živko	Osmičević Mirsad	Landeka Vinko
Vičentić Milenko	Ugarak Nijaz	Sarić Edin	Marinković Radojka
Vrankić Nikola	Ujić Milisav	Sigel Damir	Miholčević Mato
1980. godina	Valjić Ratko	Skoko Marko	Milivojević Branislav
Agić Osman	Veselinović Tomo	Stupar Drena	Nišlić Mustafa
Alihodžić Rešid	Zeković Milad	Subotić Jovan	Oprašić Ibrahim
Babić Đuka	Zlatarević Ivo	Sukara Biljana	Oprašić Mustafa
Babić Milan	Ždralović Hakija	Swadi Sharif Tarik	Pidro Vahid
Basta Vlade	Ždralović Ilijaz	Vujović Vesna	Popović Ljiljana
Bogdanović Miodrag	Žegarac Julija	Vukačević Nenad	Prešić Dragan
Boškailo Osman	Živanović Dragica	1984. godina	Radović Mladen
Čamdžić Hasan	1982. godina	Ahmetović Refik	Redžić Mustafa
Čučković Mile	Brajković Normela	Ali Muhamed Jelal	Savić Ružica
Dakić Todor	Abdić Sead	Bratić Momir	Simonović Milan
Hećimović Ibrahim	Ajanović Hajrudin	Breko Hasan	Škrbić Miodrag
Hubana Emir	Avdibašić Rifet	Brkić Muhtezan	Tupković Elfrajim
Ivković Dana	Bašić Šukrija	Crnkić Satko	1986. godina
Jelisijević Prvoslav	Božić Danilo	Čeliković Hasan	Akulović Igor
Jocić Dragi	Brajković Petar	Čičak Drago	Bubalo Ivan
Lazarević Jadranka	Đurđić Ana	Čizmić Mithad	Caulibaly Mamary
Ljevo Mumin	Jabbar Mohamed	Delić Sabrija	Divljan Fadil
Maličević Esed	Kalib	Gagić Zdenko	Dobroš Ranko
Marković Dragiša	Krulj Senka	Garić Dragan	Đoković Branko
Mijović Rade	Malešević Minka	Jeftić Spasenija	Fejzović Hurem
Mulaomerović	Merđan Ivan	Kolašinac Ferid	Grahovac Mara
Ibrahim	Milošević Drago	Kopanja Jovo	Hasanović Mervan
Ninković Đorđo	Mišanović Ljubo	Kurevija Pero	Janković Marinko
Ostojčić Spasoje	Mousa Ali Abdel	Mandrappa Ilija	Janković Mirko
Pačo Ševala	Muhić Rusmir	Mihaljčević Milenko	Karadžić Goran
Pržulj Novo	Paravac Duško	Mijanović Momčilo	Komšić Slavica
Radulović Sanja	Perenčević Željko	Milatović Ešref	Levi Zdenko
Riad Boulis Edward	Popović Dragan	Oprašić Ibrahim	Marković Vera
Tadić Čedomir	Pržulj-Mladenović	Oprašić Sead	Martinović Tomislav
Veladžić Mirsad	Petruša	Oršolić Mara	Mašala Hajro
Zukić Fadil	Rahman Šaćir	Pavlović Zlatan	Mausa Mohamed
1981. godina	Sahačić Fuad	Pepić Ivo	Mijić Senada
Bunjo Nijaz	Stojčević Miroslav	Pjavaljčić Dragomir	Mišura Jadranka
Čengić Dženan	Šalipur Todor	Subotić Jovan	Muhić Fatima
Čengić Izet	Šukalić Memrur	Šokac Željko	Omanović Mevludin
Džinić Mehmedalija	Tramošljanin	Vesić Milorad	Pilipović Rade
Đelilović Mustafa	Nebojša	Živković Anto	Piljić Vinko
Gašparin Milan	Tuholjak Abida	1985. godina	Rašić Milorad
Gulić Uroš	1983. godina	Barbir Željka	Rubić Zdravko
Ilić Stjepan	Aprcović Dobrivoje	Čimić Neđib	Ružičić Dragan
Jemrić Vladimir	Alagić Dijana	Đigal Safet	Sabo Zoltan
Kadić Halim	Bilinac Persa	Đuza-Bandić Brana	Šašić Dinko
Komić Suvada	Brkić Muhtezan	Ganibegović Amira	Šuvak Drago
Korać Dragoslav	Čučiković Jasmin	Genjac Sabrija	Talić Pero
Kuduz Salko	Ćosić Muhamed	Halilović Sejfo	Tucaković Munib
Kurtović Faik	Fišević Nenad	Halilović Sejfo	Veselinović Mirko
Matić Damjan	Hajradinović Fadil	Hasić Senad	Vojvodić Milorad
Mlatišuma Muniba	Jeftić Milica	Hatamleh Ali Mustafa	
		Ibrišević Senada	

Januar - Septembar
1987.

Aiša Mamela
Ajkičić Jasna
Banjac Mara
Bogičević Jadranka
Božić Pero
Bratić Rajko
Bratić Rajko
Čorović Vesna
Čulina Milorad
Dalila Bašagić
Džihanović Hatidža
Đulejman Junuzović
Đurica Dragan
Edib Bihorac
Emić Muhidin
Erceg Zdravko
Fatima Beganović
Golijanin Olivera
Goljanin Nada
Goran Mihajlović
Granić Mladenka
Hadžić Đuro
Hasib Hodžić
Hatibović Mirsada
Irena Jerkić
Ivan Šimunić
Ivančević Milan
Ivanović Ivanka
Jelica Kraljević
Josip Martić
Jovanović Damjan
Jovović Nataša
Kadbim A. Abdul
Kujundžić Hašim
Kukavčić Predrag
Kuljanin Ibrahim
Lelčić Ivan
Lemeš Mubera
Lerić Hasan
Ljubunčić Snježana
Mahmutović Mersija
Marinko Andrić
Mijatović Mat
Mirko Delić
Miroslav Ignjatović
Mitra Malić
Mizil Haijtham
Mrđan Aleksa
Muratović Fatima
Olivera Ristanović
Paradžiković Jelka
Pejović Zdravko
Petar Bešlija
Ranko Vuković
Ristić Savo
Safet Iriškić
Santa Muhedinović
Sida Ilić
Simonović-Kenjić
Rada
Stanišić Zora

Supić Ljilja
Svjetlana Bošnjak
Svjetlana Bešić
Tamburić Ljiljana
Tintor Zorica
Trepančić Suada
Turajlić Agan
Vehid Ibraković
Velinka Obradović
Vidović Momir
Vonsović Adalbert
Vuković Zoran
Zemira Hodžić
Zlatarević Marica
Željko Veljović

Oktobar 1987. -
Septembar 1988.

Adilović Aladin
Ahmetlić Izudin
Bahtović Nermina
Balašević Milenko
Beganović Edin
Bijedić Ergin
Bukvić Dragan
Bulić Drena
Čabrić Hrvoje
Damjanović Ivan
Došlo Dana
Džananović Rifet
Đukić Vesna
Đurica Željko
Frljučkić Ferid
Hadžialić Zehra
Hadžibajrić Ibrahim
Hasić Husein
Horozović Samira
Hrgić Miroslav
Ilić Rajko
Jahić Ismet
Janlija Radmilo
Jemal Kurv Mama
Kikić Goran
Lipurčević Zlatko
Malić Goran
Marković Slavica
Merdić Fadil
Mitrović Duško
Nuhić Majda
Nuhić Sefer
Orozović Dragan
Pecić Stipe
Perović Jovica
Radivojac Lazar
Rašević Vaso
Ratković Dejan
Salavadra Lidija
Sarajlić Sahmir
Sarić Faris
Srđić Spomenka
Špago Meho
Tadić Jovo
Velić Kasim

Oktobar 1988. -
Septembar 1989.

Ajnadžić Amir
Belko Fahro
Beširević Hidajet
Bešlić Dragana
Bibović Jasmina
Bilojac Hajrudin
Brkić Dragica
Crnogorac Mladen
Čamper Ante
Čerkez Zoran
Čolak Borislav
Čolo Inas
Čupić Dragomir
Časurović Aiša
Čuran Suad
Dizdarević Asim
Dražić Mladen
Duraković Ferid
Durmo Meliha
Đekić Slavojka
Đugum Naskan
Đuran Uroš
Erceg Diana
Erceg Nenad
Gajić Milenko
Glavić Midhat
Grebo Dževad
Griner Jaroslav
Habota Smajo
Hasić Aida
Herceg Nevenko
Hero Indira
Hodžić Hajrudin
Hodžić Mirha
Hodžić Nezir
Huskić Hasan
Ignjatović Radislav
Imširović Salko
Ivić Jovanka
Jandrijević Svjetlana
Joskić Ljuba
Jovanović Aleksandar
Jurić Marinko
Knežević Jovanka
Kurtić Uzeir
Lagumdžija Senad
Marić Pavo
Marković Mihailo
Mehanović Mirha
Mehić Fahrija
Memić Suad
Menković Ermin
Mešić Alija
Mijanović Ranka
Milić Ante
Milić Duško
Mujčić Fatima
Paprica Milena
Parežanin Darko
Pejović Slavko

Pivaš Miroslav
Racines Ricardo
Radanović Slavko
Radovanović Vinka
Radulović Anka
Rakonjac Gordana
Ramić Indira
Raščić Mehmed
Rudan Milenko
Rudić Spomenka
Santica Violeta
Sarić Goran
Selimović Fuad
Shabani Hujčić Enez
Smailbegović
Benjamin
Spremo Drago
Srđić Sanja
Stanojević Gordana
Stijepanović Vera
Supić Jelena
Šabić Jasna
Šapčanin Vildana
Šestović Mićin
Šetkić Zaim
Šuta Mustafa
Tufo Amra
Tuholjak Suada
Udovičić Dinko
Ugljanin Ramiz
Urta Branka
Vidović Dragan
Vukoja Jakov
Zarić Dragana
Zurovac Veljko

Oktobar 1989. -
Septembar 1990.

Bajgorić Amela
Bašović Ognjen
Beganović Nizama
Bliznović Asif
Boljak Ranka
Borojević Jelica
Bugarin Željko
Cvijanović Slobodan
Čaušević Vahdeta
Čolak Gento
Čuturić Esad
Čorić Ibrahim
Čutuk Sabaheta
Davidović Slobodan
Dervišević Nermina
Đoković Slavica
Đozo Hasan
Fazlić Ismet
Ganić Meliha
Gego Mirko
Hadžizulfić Vildana
Hasanović Refik
Hasić Ibrahim
Hero Nesib
Ilić Dragan

Ilinčić Slobodan	Beš Anita	Selmanović Vildana	Spremo Radovan
Ivanović Miloš	Beširević Jasmina	Smailović Enes	Sutović Amela
Juratović Ružica	Biberdžić Milan	Srdić Nada	Šaćić Zijad
Kadić Amna	Bošnjak Gospava	Šagolj Miro	Šantić Mirjana
Karan Slobodan	Bralo Dragana	Šehić Jasminka	Šečić Adnan
Kosorić Stojanka	Buhač Karmela	Šoše Edin	Šerifović Merima
Kovačević Elmina	Cerović Elzedin	Tahirović Nadil	Šler Slavica
Krupić Zlata	Čardaklija Semir	Tošić Ljubica	Tamburić
Kuduz Edin	Dropić Zorka	Vojvodić Božana	Aleksandra
Lozo Slobodan	Dujak Katica	Vuleta Tatjana	Vasilj Željko
Luburić Veselko	Đelilović Ildihana	Zeljko Tihana	Veljković Nataša
Lješić Vlatko	Ganibegović Samir	Zokić Sanda	Vučičević Ozrenka
Ljubez Slavica	Girardi Hrvoje	Zoranović Rada	Vujović Dragan
Mandić Dragan	Gogić Sanja		Vukić Radovan
Marjanović Milorad	Goluža Karlo	Oktobar 1991. -	
Marković Olivera	Gutalj Snježana	Septembar 1992.	Oktobar 1992. -
Marković Radenka	Hodžić Emina		Septembar 1993.
Matanović Niko	Hot Goran	Bečić Munevera	
Megla Mario	Hozić Vesna	Belko Samir	Bajrović Vehbija
Mehić Razim	Ikić Mehdiya	Bošnjaković Katarina	Husić Zihinja
Mičić Tanja	Jović Goran	Brkić Vesna	Kriještorac Muniba
Miović Mišo	Jovović Zoran	Brodović Samir	Kvakić Jasminka
Mitrović Radenko	Jozinović Alojz	Bubić Samir	Nikšić Rusmir
Mujanović Sadika	Jusupović Selma	Čolakhodžić Ibro	Sokolović Sabina
Nakić Erina	Kerleta Mišo	Čović Slavica	Žujo Mirsad
Nanić Amela	Kiridžija Mijodrag	Dervić Dajana	
Ninković Velimir	Kokot Slaviša	Djana Raza	Oktobar 1993. -
Obarčanin Sadeta	Komljenac Jasna	Dujić Nevenka	Septembar 1994.
Pačarić Senad	Kosorić Novo	Dušanić Mišo	
Pavlović Miodrag	Kraković Asima	Fikajz Marina	Hadžimerović
Pekić Borka	Kristić Maruša	Georgijevski Saša	Maida
Perić Branislavka	Laušević Nataša	Gurbeta Alma	Hadžimerović
Perović Rada	Lučić Slavica	Hadžić Husein	Mustafa
Pertičević Ratka	Lugušić Safet	Hadžimuratović	Hamzić Nijaz
Ramović Hatifa	Ljububratić Ljiljana	Senada	Huljić Sandra
Resulović Emir	Ljutovac Sreten	Hamidović Saud	Jažić Fikret
Sedlić Brankica	Marković Dubravka	Hodžić Asim	Mulahuseinović Imra
Sijerčić Nermina	Matić Anto	Hukić Ibrahim	Mušanović Zarka
Smailhodžić Sena	Miljković Sead	Jeknić Petar	Obralija Lejla
Sokolović Emir	Mirović Ramiz	Jović Jela	Selmanović Kerima
Stojanović Stana	Mišić Stojanka	Kadrić Azra	Sunulahpašić Amer
Šaldić Hamid	Moričević Ilija	Kalajdžić Duško	Šejtanić Fehim
Šekerija Kata	Mujezinović Emir	Kovačević Tanja	Šoljić Kemal
Škruga Rade	Nikolić Slavica	Krivokapić Miloš	Zornić Elvedina
Špegar Vesna	Nosović Dragan	Kulenović Enisa	
Šutalo Šćepo	Omeragić Dženana	Laković Goran	Oktobar 1994. -
Vasić Slobodan	Ostojić Vildana	Lambić Vesna	Septembar 1995.
Vatrić Mušan	Panić Žana	Livaja Jozo	
Vidović Marija	Paradžik Dajana	Mahmutović Mirsad	Babić Sehid
Voljevica Nedžad	Pašalić Amela	Majdančić Meho	Kurtalić Samid
Vujović Dragan	Pavlović Gordana	Markić Vladimir	Muratović Lutvija
Ždero Anita	Peranić Ivica	Mašić Senada	Žilić Mirzet
Žilić Azra	Pilja Jasenko	Miličević Veselin	
	Pipić Emir	Mujkanović Aida	Oktobar 1995. -
	Prodanović Radomir	Muzur Velibor	Septembar 1996.
Oktobar 1990. -	Pršeš Enes	Nenadić Vaso	
Septembar 1991.	Pržulj Nada	Pašalić Adnan	Ajanović Kanita
	Radišević Mustafa	Pauč Jana	Alić Ejub
Andelija Selem	Radojičić Brane	Perić Ivica	Avdić Sabahudin
Avdalović Nebojša	Radosavljević	Preradov Andrea	Dokara Zineta
Baković Mira	Gordana	Prodanović Anet	Džaferagić Jasmina
Bandić Niko	Radulović Bogoljub	Radulović Branko	Hodžić Zahida
Banović Karlo	Selimović Suvad	Sinan Saniber	Ibrahimagić Ibrahim
Batinić Ružica	Selimović Zejna	Sočo Višnja	Imamović Senad

Jasprica Meri	Kapić Mehira	Karić Nedžad	Omanović Armin
Jazvin Meliha	Klokić Izudin	Knežević Lidija	Omerdić Edin
Jusufbašić Adi	Muftić Tofik	Krehić Aida	Pavlič Darko
Kovačević Amir	Planinić Drago	Križanac Snježana	Periša Ivica
Marjanović Branka	Suljić Murat	Makić Amir	Radotić Aleksandra
Mašić Fikret	Suljić Nijaz	Miketa Vera	Rosić Davor
Milos Željko	Tunjić Vlado	Milanović Tihomir	Salihović Zineta
Mišić Draško	Vukadin Ante	Numanović	Saračević Husein
Nadžaković Ernad	Zubović Nedim	Hamzalija	Selimović Binaz
Osmanagić Senad		Perviz Seida	Softić Nihada
Pršeš Zineta	Oktober 1997. -	Pojata Sejdalija	Stojić Maja
Sijerčić Adi	Septembar 1998.	Subašić Nermin	Tomas Ilija
Šakić Stipe		Tupković Velida	Vonsović Biljana
Vincetić Joso	Bajraktarević Muho		Vonsović Leonila
	Bajrović Belma	Oktober 1998. -	Zukanović Mevludin
Oktober 1996. -	Batinić Željka	Septembar 1999.	
Septembar 1997.	Cvetković Tamara		
	Čivić Hamdija	Biogradlić Kenan	Oktober 1999. -
Avdagić Šefika	Čosibegović Rešid	Česović Nermin	Septembar 2000.
Bečić Hajrudin	Delalić Ezrema	Dervišević Almira	
Bužimkić Sabaha	Hadžić Sanda	Drašković Slaviša	Hasanović Salčin
Grcić Nihad	Helać Ahmed	Dupanović Elvira	Jašarević Mirrela
Harbaš Pervina	Islamčević Ermina	Hromo Nijaz	Omanović Amela
Hodžić Sabira	Jusufbašić Dženetina	Kišić Fatima	Slatina Bilsuna
Imamović Meliha	Karabegović Safet	Markov Marinko	Veladžić Fehima

DIPLOMIRANI INŽENJERI ODSJEKA ZA VOČARSTVO I VINOGRADARSTVO

1961. godina	Znaor Ante	Krstić Pero	Čuk Ljiljana
	1962. godina	Kusturica Sulejman	Daupović Almasa
Angster Vanja	Abadžić Enes	Mihajlović Stanimir	Grizelj Ivan
Borovac Vlatko	Aćimović Branko	Milenković Boško	Hadžić Nadija
Branković Borislav	Ajanović Fuad	Miletić Gordana	Jarak Nada
Buturović Čazim	Arifović Nasiha	Miranović Ksenija	Jelčić Zdenka
Čuk Husejin	Bejat Rajko	Muljhadža Rešad	Jovanović Ljubodrag
Divanović Osman	Bojić Ahmet	Nadaždin Vojislav	Kajić Marija
Dolmagić Ibrahim	Bojić Stanko	Nikolić Mladen	Kovačević Mirza
Gujić Suad	Borovina Stevo	Omerhodžić Alija	Kresoja Milan
Hristov Ivan	Bradula Zdenka	Pantović Rade	Milovanović Milan
Janković Radoslav	Bultaović Mirko	Penković Petar	Mitrović Božidar
Jelčić Ruža	Butmir Hamdo	Planinić Tomo	Mrkić Mladen
Jelčić Srećko	Čolak Branko	Primorac Vladimir	Pandurov Milica
Jovanović Miroslav	Čvorović Zoran	Pupić Ljiljana	Pavković Veljko
Kajgo Milenko	Devetak Nada	Simeunović Jelena	Radovanović
Kasumagić Azemina	Divjakinja Svetozar	Simić Miroslava	Branislava
Keljmendić Čazim	Džambegović Šefik	Soldo Tomislav	Radovanović Milutin
Keorenica Baškim	Đurđević Đorđe	Stričević Neven	Radulović Dragiša
Komoni Masar	Efendija Taljat	Šakić Nedžad	Raguz Zdravko
Krasnići Abdulah	Fazlagić Ahmet	Šerbo Salem	Ristić Ostoja
Marović Jovan	Hadri Masar	Šetka Dragica	Rizvanović Hilmija
Osmanović Midhat	Hadrović Hakija	Tunguz Nadežda	Romanović Ljubomir
Pediša Himzo	Hadžimejlić Hasan	Velagić Nail	Sarić Šemsudin
Prizreni Ramiz	Husag Agneza	Zećo Enisa	Savić Slavko
Radosavljević Olivera	Jevremović Vladimir	Zubac Želimir	Žodan Erminio
Rančić Ante	Jurišić Vjekoslav	Živković Žarko	
Sekulović Ljiljana	Kačunko Demosten	1963. godina	1964. godina
Smajkić Esad	Karačić Zora		Alimić Kata
Spahija Kurteš	Kastrati Zejnelj	Bakić Ostoja	Azabagić Nusreta
Šabić Zoran	Kičanović Budimir	Bilalović Husnija	Barić Ankica
Šauli Emilija	Kovačević Slavenka	Butulija Desanka	Bevacac Ivica
Začiragić Čamil			

	1966. godina	1969. godina	1974. godina
Bljaka Ibuš			
Bošković Momčilo			
Brajović Tomislav	Angster Vesna	Grgas Ika	Al-Quairi Mohammed
Brkić Kata	Avramović Momčilo	Karčić Tahir	Baković Alojzije
Buljević Muhamed	Beljo Jure	Šimić Sreten	Beočanin Milisav
Čapin Mirko	Dupanović Jusuf	Žanetić-Siniković	Bukvić Sretenka
Čavić Jela	Đurić Branko	Jerko	Dautbegović Mirsada
Degirmendžić	Galić Zdenko		Dejanović Radojka
Mensur	Grković Petar	1970. godina	Đoković Franjo
Gatarić Stanislav	Hukić Jasmina		Jawasreh Ata-Allah
Hozić Amira	Jakovljević Dragan	Aleksić Aleksandar	Kojović Radisav
Jović Ljubiša	Kostić Miodrag	Bogosavac Momčilo	Kukrić Marko
Kovalenko Agafija	Krejić Dušanka	Cikić Đorđije	Mahavza Habes
Kozić Danilo	Mihaljević Mate	Demukaj Haxhi	Selimović Sulejman
Krpo Hivzo	Nikić Nenad	Džajić Ivan	Šaponjić Stanojla
Krupić Emira	Puhalac Slobodan	Joković Petar	Štifanić Vinko
Kulenović Zubeida	Radović Petar	Milentijević Branko	Tomić Kadulja
Lojpur Milorad	Rakidžija Zorica	Penov-Pandža Ana	Tomović Borka
Lučić Dragiša	Sabljak Vladimir	Spahić Vahdet	Topčagić Safet
Ljujić Tatjana	Soknić Petar	Šoškić Vukosav	Turkušić Begzada
Maksić Živojin	Sredanović Rajko	Trupinić Viktorija	Vrdoljak Jandro
Pavlović Radivoje	Tomčić Zdenko	Vilenica Vladimir	
Radulović Branko	Turković Asim	Vukadinović	1975. godina
Rebić Milivoje	Zaimi Esat	Branislav	
Runjevac Radoslav		Zajmi Ramadan	Božović Milorad
Selak Vjekoslav	1967. godina		Čmelik Zlatko
Soldo Milan		1971. godina	Dujmović Miro
Šerbo Muhamed	Barać Radoslav		Džanić Enisa
Teftedarija Bedrija	Ćulafić Veselin	Bajrović Husein	El-Batayneh Fadi
Vidović Lidija	Duranović Ahmed	Božić Vilma	El-Shouhah Samir
Vikalo Sakib	Galogaža Milan	Čuljić Milić	Ergotić Zvonimir
Vrančić Vitomir	Haseljić Senahid	Đedović Nikola	Hanjalić-Smajkić
Vukašinić Smiljka	Jarak Nikola	Krstov Đorđe	Sabrudina
Zekić Srpkno	Jovanović Ljubinka	Mijatović Dragutin	Hasanagić Enes
Zonić Jelisaveta	Jukić Dragica	Popović Jovan	Houri Azzam
	Keža Blago	Vujović Bogić	Ivković Andreja
1965. godina	Lekić Idriz	Žilenkov Vladimir	Jahura Vlado
	Lubina Emil		Janojlić Dragoljub
Arslanagić Sabina	Markotić Marija	1972. godina	Jelčić Pavo
Borisavljević	Marković Milisav		Kežman Pobjeda
Stojanka	Perić Milan	Klisić Petar	Kovačević Ljubomir
Četković Petar	Petrović Dragan	Lakić Mara	Landeka Matija
Dautbegović Fuad	Zorić Živka	Ranković Živorad	Markoč Vido
Falak Blaženka	Živković Vaso	Šećerov Radomir	Miletić Milosav
Fejzić Suad		Tarailo Radoslav	Parmač Ante
Fučec Krešimir	1968. godina		Penava Ivan
Gracić Ana		1973. godina	Pucić Milanka
Hasanbegović Suad	Boban Jago		Ranisavljević
Imamović Rašid	Brajković Bruno	Cukon Viktor	Snežana
Konjhodžić Sead	Čarkić Tihomir	Đurović Ljubomir	Spahović Sead
Kučera Jasenka	Dermanov Borislav	Fari Ali Muhamed	Škrapić Mlenko
Kurzić Senija	Gojković Radovan	Feratović Šefkija	Turić Milan
Martić Milorad	Kapetanović Halima	Floričić Anton	Volarević Miće
Martinović Dubravka	Milić Petar	Husetović Suad	
Miladinović Branko	Mujačić Abdulah	Jelović Drinko	1976. godina
Oštro Vahid	Mutapčić Džemal	Kadrić Mirsad	
Pavićević Milenko	Popović Luka	Kojić Agan	Babić Svetozar
Petrović Branislav	Slišković Rade	Komnenić Mirko	Bajrić Mahira
Radaković Smilja	Vučić Mladen	Marić Hasan	Cvikić Živko
Rebac Drago	Zorić Ljuban	Pajović Slobodan	Dević Živko
Spahić Esad	Zovko Mato	Uskoković Dušan	Fljanković Dušan
Veledar Alija			Gačeša Boško
			Gojković Marica
			Halilagić Šemsudin

Ivanović Dinka	Krešić Marko	Raguž Martin	Ljiljanić Martin
Jovančević Dragomir	Mandić Vladimir	Sekić Izet	Mišić Petar
Kuljanin Jovo	Milojević Janko	Štakić Dragica	Mujičić Hamdo
Marić Alija	Mujagić Zijad	Šinik Rajko	Nikolac Ivica
Mehanović	Mustafić Tahir	Šuko Novka	Novalić Selim
Sabahudin	Omanović Omer	Tonković Miro	Omeragić Emina
Milić Pavle	Prelo Miro		Ostojić Jozo
Penava Mujo	Raguž Andrija	1981. godina	Pašić Mirsad
Podgajski Ivan	Raguž Pero		Raguž Antun
Previšić Pero	Salem Taher	Baljić Munib	Rahimić Hasan
Raše Mirko	Simović Tiosav	Benčić Mario	Ramčilović Mujo
Ratković Ljubo	Smiljanić Predrag	Berak Tomo	Rilović Božo
Savić Zora	Vlašić Jurica	Berkovac Abdulah	Saradžić Mirsad
Sršen Vlaho	Vujinović Osman	Čurić Hajrudin	Škorput Milivoje
Stević Dragan		Ekmečić Rada	Šogolj Zakir
Šarenac Natalija	1979. godina	Goluža Perica	Trako Ejub
Trifunović Radmila		Goluža Vjekoslav	Tucaković Ejub
Vego Frana	Arslanagić Omer	Hadžimurtezić	Vukosav Ivan
	Banović Milenko	Mervana	Zovko Stanislav
1977. godina	Begović Mustafa	Herbez Radivoje	
	Bodulović Željko	Hodžić Baho	1984. godina
Abdel-Rahman	Bračković Safet	Katić Veljko	
Ahmad	Čolpa Nedžad	Kostić Boško	Bajić Branko
Abu Salem Mohamed	Čosović Milojica	Lovrić Kata	Berak Miroslav
Bašić Ivan	Drljević Mustafa	Merćan Mile	Bilal Mirsad
Beno Pero	Duka Radivoje	Muminović Dževdet	Bošković Zoran
Bošković Anđelko	Đurasović Dragoslav	Nastić Tripo	Bunoza Željkan
Čaušević Hasan	Hamzić Rasim	Pašić Senija	Čurić Milijana
Dražković Gojko	Janjoš Milivoje	Raguž Šćepan	Čevra Džemal
Fetahović Mevludin	Karahodžić Edin	Romšak Srebrenka	Dugandžić Željko
Hot Idriz	Kokanović Dževad	Sorajić Borko	Đukić Goran
Hot Sulejman	Leto Salko	Vuković Milenko	Hadžiabdić Vehbija
Ivanković Šefik	Lukić Vojo		Hajdarević Hasan
Jurković Ljubo	Marić Mladenko	1982. godina	Jugo Šerif
Klopić Esad	Mehić Muhamed		Kuvač Marinko
Kuštra Ante	Mičić Nikola	Čosović Zoran	Marić Jozo
Lizde Ahmet	Nogo Čedo	Čosić Pejo	Muratbegović
Maršić Vlade	Razić Asim	Janjić Miomir	Jasminka
Matić Baldo	Rogonja Munira	Katić Slavko	Petričević Janja
Morožin Đurđica	Sefer Hamdo	Maksimović Budimir	Popović Majo
Popović Srđan	Sekanić Mladen	Milutinović Milan	Prce Željko
Sijerčić Murat	Štalo Nikica	Moranjkić Džemal	Rajić Petko
Smajlović Islam	Vladić Milan	Muratović Esad	Rakonjac Vukica
Šešelj Zlatko		Opšivač Mato	Savković Nina
Šipovac Boris	1980. godina	Prljača Suada	Vasilj Ivan
Štrbac Nenad		Rakušić Dražen	Veledar Uzeir
Šutić Jadranka	Babić Esad	Vukobrat Branko	Vulić Marija
Todorović Slobodan	Babić Predrag		Živojević Šaban
Turdelja Jelena	Brkić Branka	1983. godina	
Vidović Titana	Čukvas Radoslav		1985. godina
Vučinić Danilo	Čustović Hamid	Bižović Zoran	Bašić Slavo
Župančić Edvard	Gnjež Željko	Bračković Adnan	Bjelica Dragan
	Gordić Maksim	Čurovac Hisamedin	Bošković Ivo
1978. godina	Jusić Ismet	Deak Momčilo	Čaušević Hasan
	Kraljević Krešimir	Hodžić Vehid	Dautović Mahir
Bajić Milenko	Krešić Dragan	Idrizović Mirsad	Dodig Milorad
Balić Duran	Kurtović Omer	Jović Živojin	Fišić Enver
Beća Ahmet	Marić Ante	Kadijević Draženka	Hadžić Hikmeta
Bojić Milenko	Maslov Inge	Karanikić Anto	Kučinar Dobro
Butina Dubravko	Memić Senaid	Kazagić Rasim	Kukuruzović Mirsad
Čolo Josip	Miličević Vlado	Korda Slavica	Majić Mate
Golijanin Milomir	Muhić Mirsada	Korda Slavko	Mičić Zora
Jahić Huso	Obradović Ahmet	Leovac Manda	Moranjkić Hajrija
Jasminka Filipović	Popović Ranko	Lulić Alija	

Omanović Faruk	Buljubašić Milenko	Elezović Sanja	Duranović Hanadija
Perutina Petar	Crnomarković	Hadžabić Semira	Džabić Mili
Pezer Krno	Jadranka	Hadžić Svjetlana	Džubur Ahmed
Plakalović Radmila	Čorović Željko	Hajdarević Edina	Đulbić Mirsada
Radoš Ljubomir	Dedić Hamo	Hamzić Hikmeta	Đurasović Đorđe
Sarić Radoslav	Džeferović Mensura	Hasanbegović Beisa	Eminović Sulejman
Skenderović Nasir	Đukić Saša	Hodžić Jasminka	Filipović Marija
Sučeska Rasim	Enida Mališević	Ivanović Ljiljana	Gaćanin Meliha
Šator Alija	Forcan Momčilo	Jocić Ljiljana	Galić Srećko
Šeškić Srđan	Forić Salko	Kapetanović Nijazeta	Goluža Marko
Šotra Marko	Govedarica Snježana	Karlović Jadranka	Grubišić Ante
Vladić Marinko	Halilović Emina	Lasić Ilija	Hadžibulić Fazila
1986. godina	Hubanić Mirsad	Lasić Viktor	Hanas Haris
Babić Zijad	Joksimović Cvijeta	Martić Tanja	Hozdić Asim
Bečić Izet	Karalić Alvira	Matić Jozo	Hrvić Adelita
Begović Rabija	Katica Ilić	Matković Saša	Ibrišimović Senada
Bošković Snježana	Kovačević Alma	Medak Boris	Ivanišević Zoran
Branas Edit	Kraljević Andrija	Mijatović Dunja	Janjić Momčilo
Čelić Viktorija	Krezović Biljana	Mikulić Mirko	Jonlija Puniša
Čeliković Merhudin	Kuljanin Biljana	Milanović Zdravko	Kajtaž Adis
Delić Pemba	Kurtović Mirsad	Miletić Snježana	Karabeg Aida
Draguljić Nedeljko	Livaja Ljilja	Mlinarević Dragan	Kljajić Željka
Đemila Ibrahim	Lozej Irena	Mrkaljević Branka	Korać Dževad
Đukić Spomenka	Marevac Mevlida	Omeragić Azra	Kovačević Ivo
Đurić Gordana	Marić Rade	Osmanović Rešad	Kozina Zdenko
Filan Emina	Marišić Ivica	Pantić Neđo	Krunić Siniša
Hasibović Jagoda	Mehmedović Fadil	Pavlović Jasna	Kurtalić Kenad
Hebib Amir	Mičević Elvedina	Pejkić Boško	Livadić Mirzeta
Hećimović Senad	Milanović Petra	Popović Goranka	Lončar Višnja
Ilić Mitra	Mirković Goran	Prekačin Zoran	Maličević Slavka
Jelisavčić Milica	Mršić Tomislav	Pudar Dijana	Mandić Zrinka
Jović Ive	Nikola Perić	Raguž Mili	Marić Nada
Korijenović Ramiza	Obradović Nino	Sarafin Ozrenka	Marinčić Krešimir
Kulina Mirko	Osmanović Suvad	Semić Ramiz	Maroš Snježana
Lazarević Snežana	Radić Gordana	Turalija Esad	Mitrović Rade
Majić Petar	Ramić Nermin	Uzunović Sead	Mlinarević Milan
Marković Spomenka	Ramić Vildana	Vojvodić Zdenko	Moro Ozana
Miljanović Zdravko	Serdarević Zulfo	Vreto Selver	Mrđa Svjetlana
Pekić Jelka	Stojanović Sanja	Vujinović Tihana	Mujak Nermina
Suljkanović Ševal	Šimović Tomo	Vukić Maid	Mulabdić Tamara
Šiljeg Marko	Šutalo Vidoje	Vuksanović Ksenija	Mustafić Sabahudin
Tahirović Enika	Talajić Josip	Zatega Fikret	Nikolić Danko
Travar Dijana	Topić Vinko	Žarković Slavko	Ostojić Dobrila
Turajić Mujo	Trako Saima	Oktoibar 1988. -	Ostojić Željka
Zagorac Osman	Tuzović Jasmin	Septembar 1989.	Peco Edin
Zomić Slavko	Valjevac Muhamed	Alaupović Lada	Pehilj Majdina
Ždrale Vesna	Oktoibar 1987. -	Andrić Milijana	Rakinac Drenka
Žulj Željko	Septembar 1988.	Badžak Jasmina	Sesar Bernadina
Januar - Sepetmbar	Aleksić Biljana	Benderać Ljilja	Sijerčić Sabina
1987.	Andrić Tomislav	Bezer Mate	Sivrić Ivica
Ajanović Adnan	Antelj Verica	Bogeljić Milijana	Stipančić Ljiljana
Bajramović	Bešić Ešrefa	Bokšić Dragojka	Šabanadžović Sead
Sabahudin	Bičo Nijaz	Bratić Milena	Šehović Senad
Bakoč Miroslav	Boras Luca	Brkan Semira	Šunje Alma
Barbarež Dragan	Brkić Branko	Čekić Nada	Telebak Tripo
Bečarević Ahmet	Bulić Perica	Čolaković Nenad	Toholj Risto
Blesić Milenko	Buzik Nedeljko	Čuljak Marina	Tomašević Vule
Bratović Nedim	Cumbo Petar	Čurčić Marina	Trifković Milenka
Brkić Slavica	Delić Sanja	Čorić Sanja	Vasić Mladen
Bubalo Ruža	Dragičević Miro	Drkenda Pakeza	Vasilj Vlado
	Drinčić Željko	Dropulić Ivanka	Vegar Davor
	Đulkić Amila		Vošanović Amela
			Zorlak Suvada

Oktobar 1989. - Septembar 1990.	Borovac Davor Bošnjak Gordana Bulut Dušan Čavar Saša Čizmović Miroslav Čopra Suvada Čubela Ana Danović Amir Dodig Darinka Duračak Senad Džiho Džemila Fočo Nermana Galešić Dalila Golemac Ivanka Golo Tatjana Haznadarević Adnan Ibrišimović Azra Jakovljević Slobodan Juka Željko Jukić Danijela Kohnić Aida Kozić Zoran Kraljić Goran Krešić Milena Lučin Silvana Ljubić Damir Macić Zerina Mahmutagić Nermina Maksumić Adisa Maksumić Sadeta Manjgo Haris Maretić Radica Marić Slavica Marušić Sanja Matijević Marinko Mujakić Rifat Novalić Šeherzada Pehar Mario Radoš Mate Raguž Ivan Rozić Marija Ružić Nina Sadiković Muris Sarić Dragana Savić Saša Simić Darko Skrepnik Miroslav Slavić Slavojka Spahić Elvira Šećerbegović Azra Šmrkić Vanja Šotra Borislav Šteta Jasna Šukić Nebojša Tadić Dijana Talić Gordana Telarević Zerina Tolić Danko Tomanović Teodora Tomašević Biljana Tule Himzo Vidaček Gordana Vukojević Duško Vuković Savo	Zovko Senka Životić Aleksandar	Karahasan Džehva Rahimić Meldijana Šestić Tarik
Bačević Njegoslav Bagarić Nela Bajramović Semir Bakunović Ljljana Barišić Zvonko Bise Haris Brkić Ankica Crnomarković Dragan Čarapina Anica Čolić Savka Delić Hasan Dragić Svjetlana Džiko Admir Đumić Nevena Ereš Anđelko Gadžić Mile Gazdić Vesna Grbić Husein Hodžić Medina Hubjer Nasiha Jovanović Dragan Kajan Semir Kerić Alma Kodro Semir Koprivica Borko Lazarević Miroslav Letić Nada Lončar Snježana Lukač Rifat Maraš Vesna Marić Srećko Markot Tatjana Marušić Gojko Mezić Edin Mujković Vesna Novaković Nenad Omerović Elva Ostojić Ivanka Pavković Ivica Puljić Damir Simeunović- Milanović Miko Šaćirović Meriha Violić Mato Vrdoljak Zlatko Zadro Dinko Zelenika Tanja	Oktobar 1991. - Septembar 1992.	Begić Adnan Begović Edin Bulut Nebojša Čančarević Almira Dugančić Renata Džambegović Sead Džibur Senka Kavara Elmir Kovač Dragan Laftova-Janjić Rozi Marević Nedjeljko Marić Blaženka Marić Snježana Marković Miodrag Milas Goran Obradović Mladen Perović Tihomir Sulejmanović Jasna Telebećirević Samir Tufek Čerim Turudić Belma Varenika Mišo	Oktobar 1995. - Septembar 1996.
Amićić Marina Antolović Todo Bašić Selver Beganović Dina Begić Blago Bjelanović Sonja Blagoje Risto Blagoje Tanja Bodiroga Zoran	Oktobar 1990. - Septembar 1991.	Oktobar 1992. - Septembar 1993.	Bajić Nina Begić Selvedina Berberović Mumbera Bešlić Katica Crnogorac Tihomir Dević Valentina Duraković Šehiza Hanjalić Neven Hodžić Elda Kadrić Sabina Karić Adil Kikanović Advija Mandarić Zoran Miljković Slavica Nevzatović Jasmina Nurić Rešad Peco Kemal Salkić Besim Spužević Ivan Strikić Frane Šarić Andro Vučić Marin Zubac Ante
		Oktobar 1993. - Septembar 1994.	Oktobar 1996. - Septembar 1997.
		Aganović Vehid Čustović Bakir Franić Goran Hrapović Said Jojić Jovo Karić Denis Mujačić Robin Radman Suzana Vučić Pero	Alajbegović Mirela Arnautović Muharem Bečić Berina Busovača Edina Čorić Branka Dugandžić Marija Franca Meleća Golubić Nenad Hadžiomerović Sead Kazazić Fahrudin Kurbegović Enes Livaja Ljubica Sesar Jozefina Sinanović Hasan Smalhodžić Ahmet Smajlović Fatima Vasilj Davor
		Begović Fejzo Čelebić Zlatan Čupurdija Marcela Deljković Indira Granov Vildana Janota Daniela Jusović Hemo Kazazić Almir Klipo Alma Košak Sanja Kreso Renata Milanović Nevenka Topuz Hanefija	Oktobar 1997. - Septembar 1998.
		Oktobar 1994. - Septembar 1995.	Antunović Ljubica Bajrović Fikreta Brbor Milenko Brčić Ivša Čuk Jasenka Hadžiavdić Sadeta Hadžimešić Eldina Handžar Azra Hasanagić Nirmala
		Bračković Alma Glavinić Mirsada	

Kuburić Aida	Oktobar 1998. -	Medić Dragana	Oktobar 1999. -
Lidžan Azra	Septembar 1999.	Nesimović Mersija	Septembar 2000.
Majić Kata		Prskalo Željko	
Mehaković Nela	Delić Goran	Rališ Maja	Brkan Miralem
Pehar Dinko	Džuzdanović	Ramić Hatidža	Jukić Mirjana
Pendek Beba	Ernedina	Simić Slavica	Jusupović Hazba
Plec Damir	Grančić Mario	Stanković Velibor	Knežević Zdravka
Prguda Edina	Isaković Rahman	Tokmić Irfan	Lučić Svjetlana
Rabić Nina	Ivanović Aleksandra	Vežović Šefika	Nedžibović Elvira
Saradžić Damir	Jović Donko	Žilić Hašima	Omerović Nihad
Slipičević Nataša	Kljako Vedrana		Pelić Maja
Šarić Josip	Kraljević Mario		Raguž Miroslav
Šukalo Svjetlana	Lučić Plamenko		Valjevac Ibrahim
Tonković Nino	Manojlović Ljubica		

DIPLOMIRANI INŽENJERI ODSJEKA ZA STOČARSTVO

1961. godina	Medan Nemanja	Simić Slavko	Bušić Tomislav
Aganović Enver	Milovanović Bogoljub	Stokić Slavko	Đurđić Isailo
Čečuk Obrad	Planojević Dušan	Stuhli Zdenko	Kecman Branko
Đermanović Zdravko	Radovanović Filip	Tafro Taib	Šain Anđelko
Đurđev Vladimir	Rajak Miloš	Tomić Aleksandar	
Hrle Zahid	Ristić Milan	Višnjički Jovan	1967. godina
Jeleč Sead	Ruvić Abdulah	Vranješević Ljubica	Čuljak Gojko
Jovanović Momčilo	Stipić Nikola		Franjić Branko
Jovanović Slavojka	Šimić Drago	1964. godina	Hadžiosmanović
Jurić Elizabeta	Šimunac Otilija	Bučo Kemal	Sead
Kolak Marko	Vanović Drgana	Đokić Petar	Haluška Josip
Lozo Dušan		Đurić Radmila	Malović Predrag
Mijušković Milovan	1963. godina	Grebović Nasuf	Vujasin Ante
Milović Senadin	Ajanović Alija	Hrustanović Bećir	Živković Momo
Mimić Novica	Begić Danica	Laurić Zdravko	1968. godina
Omanović Mustafa	Beoković Luka	Micković Zoran	Baković Antun
Pašajlić Radovan	Bušić Tomislav	Ristić Mihajlo	Benović Milorad
Pejić Đorđe	Čale Vladimir	Sulić Stipe	Čustović Kasim
Pilav Enver	Čegar Mihajlo	Šarac Enver	Dropulić Filip
Prica Vojislav	Čolić Rajko		Ferko Vladimir
Ristić Grujo	Dragičević Jozo	1965. godina	Jovičić Dragutin
Simić Rastko	Farkaš Irma	Abraham Mihalj	Kočiš Ištvan
Stević Stevo	Gutić Milenko	Banjac Tihomir	Milović Marijan
Stupar Olga	Hadžimehanović	Buha Zdravko	Opačić Božo
Vrgoč Drago	Mujo	Čerimagić Galib	Tirić Mirko
1962. godina	Jolić Miroslav	Faginović Almasa	
Adžić Nikola	Kesić Novak	Kos Josip	1969. godina
Adžija Ruždi	Kljajić Milan	Krndelj Šimun	Avramov Zdravko
Babović Džemal	Komljenović Miodrag	Kujundžić Ivan	Babić Petar
Bejtulahu Skender	Kremer Margareta	Maslač Ivan	Denjagić Hajrudin
Bojić Ljubo	Lizatović Nevenko	Murguz Ramiz	Gnječ Milan
Čakarević Nadežda	Lukač Boško	Radović Vladimir	Mašnić Halid
Čoloman Ediba	Matović Vlastimir	Ralević Momčilo	Mikšić Anton
Daković Živko	Nenadić Krsto	Stojković Zoran	Morina Rifat
Hadžimusić Kemal	Nikolić Božidar	Trogrančić Mijo	Pavlov Jurica
Halajkijević Želimir	Pašalić Zdravko	Vukelić Zlatko	Perlaki Jožef
Krasnić Jozo	Paunović Dušan	1966. godina	Smiljanović Jovo
Kučukrama	Popović Zdenka	Alagić Olga	Spasić Dragan
Nedžmedin	Rajačić Nedeljka	Bjelaković Jevrosima	Tatarević Adem
Lukić Dobrivoje	Salihić Mustafa	Blagoje Rade	
	Saradžić Sead		
	Savović Budimir		

1970. godina	Sučić Ivan Šobot Jovo Tavra Mijo Trninić Dragutin Vulić Miroslav	Pučko Anton Radulović Boro Ristić Savo Salameh Makram Skopljak Ata Smiljanić Ilija Sulaiman Kamal Štiburek Miroslav Tadić Slobodanka Toljaga Drgan Uroić Antun Vrbica Milenko Zidar Danica Zidar Štefica Zvizdić Arifa	Šavija Mirjana Tadić Ante Todorović Borislav Todorović Jovo Vioglavin Slavko Vukojičić Mladen Živojević Nezir
Joldić Dragoljub Klus Milan Korać Veljko Kovalik Dragutin Lazarev Lazar Mareš Karlo Mirković Ljubo Muhović Avdija Quao Roberta Michael Radičević Radosav Sumenić Sonja Šabanović Šemsa Šintić Ljerka	1973. godina Kovač Radivoje Mihajlović Miomir Milosavljević Radovan Momčilov Stevan Nikolić Čedomir Ninković Ivan Novaković Svetislav Preradović Slobodan Šremer Dinko Vegar Ante Vojinović Milutin Vujić Mirjana	1976. godina Alfirević Petar Blagojević Marko Bošković Milan Bukva Milovan Čelik Ešef Čerimagić Zijad Franjić Željko Grbić Slavko Grgić Jasna Kuljanin Ranko Malkawi Sami Mičić Marko Midžić Izet Milošević Zdenko Moro Zvonimir Plavčić Mate Popović Milenko Pržulj Milivoje Srđić Radovan Šahinović Salih Vojnović Vlatko	1978. godina Abdulkarim Sultan Bojović Dragan Bosović Hajrudin Božić Marinko Cvijović Petronije Čalaga Zoran Čongo Ramiz Dobrilović Slavko Dujić Dragutin Đerić Čedomir Đolić Ante Guzina Dragoljub Hadžabiđić Ibrahim Hasečić Nezim Hodžić Mustafa Hrnjak Fuad Jezdić Radiša Jovanov Đurađ Katalinić Miro Kesić Radovan Kisin Zdravko Knežević Đorđe Kovačević Ranko Nikolić Dušan Nikolić Milić Pašalić Ljubo Pribić Milan Ristić Risto Sloboda Tibor Stefanović Ljubiša Stojanović Milan Štrbac Milan Vegara Mensur
1971. godina Adžić Zoran Aggrey Yedu Justin Bazrdan Milovan Cvetković Miodrag Čeh Marjan Dimovski Pavle Divljan Gordana Filipović Mahmut Grbić Senija Ilkić Jozo Ivić Janko Ivošević Zlatko Jojić-Marjanović Radmila Krasuqi Muje Loptašević Milenko Petrović Stjepan Poljak Svetozar Popov Miroslava Ramić Zumreta Sekić Jozo	1974. godina Arabijat Walid Bibezić Omer Čekerevac Sašenko Doko Vinka Ibrahimbegović Aljo Jurić Ivan Korać Željko Latić Taib Lukić Dragiša Mršo Ivica Mundžić Kemal Obradović Budimir Pejić Marko Radosavljević Radiša Ristić Tomislav Savić Radoslav Tomičić Nikola Topić Tomislav	1977. godina Antić Blagoje Bijeljac Milka Čelina Dragutin Davitkov Aleksandar El-Gawerbreh Issa Galinac Mladen Jevečić Nedeljko Kadrić Muris Krstanović Božo Lasica Predrag Lučić Desimir Lugonja Marko Lugonja Petar Mansour Marwan Marić Andrija Mizdrak Milorad Modić Ostoja Nikitović Nebojša Poznan Mile Salen Fawzi Skender Hajrudin Srebro Milorad	1979. godina Abazović Šefik Aleksić Nevenka Ali Mariam Mustafa Arapović Zvonimir Azizi Ajet Banić Zlatko Bećirević Irhad Begović Mustafa Begović Zijad Bojović Čedomir Bosnić Petar Bošnjak Veselin Brđanin Dragan Burazor Ljuban Čavić Snežana Čolak Dušan Delić Radomir Dervišević Munir
1972. godina Abdić Fikret Aljinović Josip Biberović Mato Čutuk Ranko Čvoro Tihomir Dedović-Pitić Nadija Eržić Mijo Golja Milan Herman Krunoslav Ibrišević Sulejman Kobler-Rajaković Zdenka Krajcar Ivan Materić Mirjana Mavoga Adelina Milošević Mira Novaković Miloš Oberknez Maria Pajić Antonija Pintiće Vinko Pulitika Krunoslav	1975. godina Abdallah Aissa Alibalić Šefket Čulafić Dmtar Erdeš Šandor Horvat Franjo Horvat Ivica Kalaji Adel Knežević Slobodan Kukavica Branislav Kuzmičić Ivo Lazarević Mirjana Moldovan Dragan Nevistić Stipe Pajić Mustafa Pavlović Nenad Pejić Tode Perović Vladeta Petrović Brane Požegija Alma		

Dumančić Ivica	Šimić Ivan	Mehmedbašić Fikret	Trožić Irfan
Đerić Momčilo	Tadić Borislav	Mhavza Avdel Ahmed	Veljan Hajrudin
Gičević Mensur	Tatara Robert	Miočević Jadranka	Vitomir Mladen
Graca Faik	Ujić Dobrinka	Miočević Verica	Zaher Dib Mansur
Han Janoš	Velašević Tihomir	Muranović Asmir	
Karada Halil	Vuksan Milenko	Opalka Mladen	1985. godina
Kecman Jovo		Pantelić Mara	
Klarić Rade	1981. godina	Polovina Ismet	Abod Abdul Sahib
Krčmar Jovica		Prodanović Rajko	Avdagić Mithat
Krupljanin Mladen	Abbas Muhamed	Pušonja Desimir	Balaban Zlatko
Kusmuk Sreto	Awod	Rahim Abdel Ahmed	Čustović Zinaida
Lojo Zajko	Arežina Žarko	Rakanović Fadil	Dološ Dragan
Mujkić Rasim	Bahtović Ismeta	Rustempašić Mustafa	Draganić Radmila
Muljkanović Siniša	Baljak Mirsad	Smajić Jusuf	Erić Mirjana
Muratović Salko	Burudžija Slavica	Šabanović Hasan	Falih Abdul Sada
Nišević Gojko	Čuk Mirjana	Šehić Zijad	Hasanspahić Salih
Numanović Sadudin	Draško Goran	Šutalo Stojan	Kapetanović Nihad
Obradov Milan	Džafić Nedžad	Terzić Biljana	Kapić Edina
Osmanagić Amir	Đurković Goran	Vilić Sabina	Kurbegović Ahmet
Osmanović Ibrahim	Husović Redžep	Vladičić Momčilo	Lukovac Bajro
Pandurević Radoslav	Karanović Mišo	Zaimović Rešad	Marijan Željko
Perović Jovan	Kljunić Esad	Zrilić Marija	Marković Radomir
Popović Vladeta	Kobić Jasmina	Zvečevac Ilija	Mičević Dragan
Raffai Istvan	Krsmanović Nenad	Zvizdić Abid	Mirvić Kenan
Rus Vitomir	Kunarac Milenko		Muhović Edina
Sabo Valerija	Mrđen Ilija	1984. godina	Omanović Halil
Samardžić Milenka	Nuhbegović Amir		Pančić Davor
Sarić Čedomir	Pavlović Zoran	Abas Abod Aimal	Panić Žana
Sarić Edin	Tatarović Rasim	Abduramanović	Pašić Adela
Simić Nikola	Terzić Ismet	Burhamedin	Sadić Muhamed
Škaljić Selim	Travar Momčilo	Al Husein Ahmet	Sutjeska Sačko
Timotijević Branko	Vesić Dragica	Alikadić Mirza	Šibalić Jovan
Tošović Milorad	Vrdoljak Mladen	Anvar Naji Said	Škaljić Mugdim
Ujić Nada	Vujošević Nedjeljko	Bašić Mervan	Štetić Zlata
Vasić Slobodan		Beganović Salem	Šukara Vojo
Vujinović Mirko	1982. godina	Beljin Mirjana	Tvrtković Nermin
Vukojičić Slobodan		Briški Loris	Vukašinović Verica
Zeibaq Ahmad Dib	Branković Duško	Čatović Safet	
Zejnilagić Remzo	Čihorić Dragica	Čopić Milan	1986. godina
Žugić Vaso	Hečo Fehim	Farhod Jamal Abdel	
1980. godina	Hundur Nermina	Grijić Dragan	Bajtl Damir
	Latinović Vesna	Gunjak Dragan	Bašić Meho
Borovičkić Kruno	Manyous Sidri Nasri	Ibrišević Dževad	Brenjo Mirko
Burina Esad	Mićić Nenad	Jarak Bogdan	Brković Zdravko
Dedeić Božo	Mihajlović Radojica	Koprivica Milorad	Čabarkapa Mileva
Duvnjak Nikola	Omerović Senad	Kozica Zuhudin	Čiča Zdenka
Hot Ševka	Petrović Gligor	Ljutovac Jusuf	Drašković Damir
Jašarević Radivoje	Šljivančanin Božidar	Memišević Mirsad	Đokić Staka
Juričić Teo	Tafro Muamer	Michael Edna	Đukarić Borka
Karić Fahrudin		Mitrić Dubravka	Faik Kasim Mohamed
Kilibarda Milorad	1983. godina	Narančić Slobodan	Fejzović Hurem
Kisić Aleksandar		Neimarlija Zijad	Fišević Šemsudin
Kovač Zuhdija	Abu Isa Ali Muhamed	Nukić Abdulah	Golubović
Lemez Vidoje	Al Asmer Mohamed	Omeragić Esad	Slobodanka
Likić Sead	Bandov Cmiljanka	Omeragić Nedžmija	Gutić Ranko
Malohodžić Senad	Bašić Nurija	Pilipović Minir	Hilić Sejfo
Mehmedović Ismet	Digik Asim	Propić Rosa	Hodžić Dina
Milutinović Stojan	Dizdarević Fikret	Raspudić Marijana	Isić Nermin
Pavlić Branka	Hajdarević Dževad	Rezervitz Dijana	Ivanović Radomir
Pucar Hajrudin	Imamović Subhija	Saaideh Jamal Badir	Jamedija Blažo
Rakanović Slobodan	Jakiša Stjepan	Šikić Tima	Janjić Olga
Stoparić Veronika	Kajtazović Zuhdija	Štekić Vesna	Jazvić Marin
Šetkić Zijad	Kruškić Zlata	Štrbac Jovan	Jovičić Vojin
	Lučić Milorad	Tošić Miodrag	Kajtazović Senad

Kekić Mehmed Khalil Hasan Abdul Krkeljaš Petko Mašala Elfad Međugorac Ivica Murić Šeik Obradović Goran Odak Ivan Omeragić Šefik Šaldić Paša Tawig Said Yaser Vasiljević Miroslav Veljačić Mela Visković Mirko Vrana Saida Zelenović Miloš Zurovac Jelena	Radumilo Željka Sijerčić Rasim Smailović Mujo Stojanović Mladen Subašić Jovan Sučić Mislav Sučić Željko Termiz Munir Terzić Sreten Višnjic Milka Vrdoljak Ante Yusit Hamadey Abdulah Zelenika Marinko	Šerifović Dževad Tolić Miro Važić Božo Velić Zoran Vidović Ljiljana Vukičević Slaviša Zaid Avdel Abbas Znaor Ivan	Novaković Goran Novalić Larisa Ožegović Senad Pavlović Dušan Pipović Nedeljko Rahić Izet Rebo Zrinko Simović Ljiljana Smailbegović Nešad Šendulović Kata Škandro Mevla Škraba Željko Šuško Bilal Tadić Dragana Tadić Mira Tičević Senad Topić Zlatan Vukadin Miloš Vukšić Rade
Januar - Septembar 1987.	Oktobar 1987. - Septembar 1988.	Oktobar 1988. - Septembar 1989.	Oktobar 1989. - Septembar 1990.
Babić Čedo Bajrić Bahira Barudžija Sava Bošković Mladen Brodlija Kemal Čelina Ivica Čihorić Milica Čikoć Mile Čorbić Enes Diglišić Dinko Dodig Ljiljana Duvnjak Muhamed Džomba Emir Đafo Adem Đurović Vinko Hadžiabdić Enesa Hadžić Senad Haj Ramzi Sameh Hamidović Mersad Hasandić Alminko Imamović Orhan Juković Alija Jurković Ankica Karan Radovan Kardović Ferzad Karišik Azmir Klječanin Miladin Knežić Slavko Korijenić Enad Kraljević Vojo Krstić Mladen Lalović Mile Mandić Branko Matić Anto Mrđan Dara Naser Nabe Mohamed Omanović Sabina Osmanović Jusuf Ponjević Momčilo Purić Senad Radović Željka	Al Haj Ahmed Zijad Antunović Nada Bandić Sehad Brulić Habiba Crnogorac Dušica Čaušević Zijad Čečura Boris Čokot Sead Dondić Rajka Dušinović Amir Golijanin Milena Grbavac Ivan Grbić Nerkez Hilmi Mushin Isaković Senad Jugo Sead Kadrić Dinka Kasapović Sadžida Katanić Jovo Kljajić Zvonko Korjenić Mevludin Kovačević Zoran Kovinjalović Jelica Kozic Izet Kozomara Nataša Kuljanin Mladen Mahmutović Vehid Marković Milan Marković Vitomir Međuseljac Enes Miletić Ljiljana Mišić Nenad Mišković Nevenka Obradović Mirjana Pandurević Slaviša Pavlović Milenko Perajica Irena Plakalović Dragan Prašo Mirsad Radanović Gordana Saad George Sretenović Jasna Stojanović Boro Suljić Omer Sušić Branko Šabanović Sećan	Ahmespahić Ševkija Alić Osman Aljić Hidajet Anić Mirko Bajrić Meho Bajtarević Merima Barišić Vlado Bartula Veselinka Bečić Sead Bedak Semir Bjelanović Svijetlana Boljanović Goran Borić Dule Božić Mato Brodlić Sabira Cvijetić Milovan Čavkić Enes Čertić Ivan Čenanović Zehra Čurevac Ferid Čurković Ilija Džemidžić Izet Donlagić Samir Gavrić Olivera Gluščević Staniša Grujičić Tatjana Hadžić Ibro Hamović Milan Hasić Amir Ibišević Zejnil Karčensko Mario Karišik Goran Kljajić Miroslav Klječanin Njegomir Krupić Zerina Kurtagić Šerif Laketa Zoran Lalović Miroslav Lončar Ante Mahmooud Shakir Al Shabani Markanović Branko Mehmedović Mustafa Meštrović Darko Milošević Branka Mrkela Margareta Muminović Rifat Musić Nedžad Naser Abdulamir Nešković Krsto Nikić Nikola Ninković Milena	Abas Rada Abdić Renata Ahmad Enaizan Jaber Alić Nermina Aljić Nevres Babić Slobodanka Bakmaz Dragica Brnjak Davor Čamdžija Samir Čengić Senada Čorbić Kadir Čeranić Suzana Delibašić Izudin Dragosavljević Mile Duvnjak Svetko Elek Željko Fatić Emina Garić Milovan Gojković Momčilo Hamid Bosman Hasan Jakovljević Nebojša Jandrić Mersida Kokić Milivoje Komorica Senida Kulbegović Zahida Kulo Amir Kurtović Mumin Lačević Veselin Matić Duško Mijanović Radosav Milišić Muhamed Mkaram Mohamed Mladenović Dejan Murić Ismet Musić Mithet Nefić Amra Panić Radmila Pavličević Jerko Pavlović Goran Popović Božidarka

Pranjić Dragan Raca Radomir Ramljak Ana Sarajlić Mirsad Stanišić Željko Subotić Nenad Šukić Ilija Tubina Zoran Vidović Mara Zukić Sead	Mirecki Slavko Mrakić Đorđe Muratović Haris Nikšić Velija Pajević Ragib Pavlović Ivan Pavlović Jozo Perišić Miodrag Pocrnja Ljupko Rajić Marija Rajić Mladen Redžić Enes Sarić Nebojša Simić Dragan Simić Jadranka Smajlović Edna Stjepanović Đorđe Stojić Milan Subotić Fahrudin Šahinpavlić Žarko Vasiljević Brane Viktor Zdravko Zahirović Nasko	Šapina Miroslav Tomić Adela Toromanović Smail Vegara Nusret	Huremagić Edina Mujak Edin Mujić Began Mustafić Jasmina Omerbašić Ismeta Pilavić Azijada Sahačić Hasan Smajlović Vahidin Šarac Samid
Oktober 1990. - Septembar 1991.		Oktober 1992. - Septembar 1993.	Oktober 1997. - Septembar 1998.
Al-Mahd Mohamed Omar Avdić Ismet Barišić Stipo Bašić Aziz Beganović Alma Bistina Milan Brčaninović Bahira Bulović Mirjana Buntić Krešimir Čengić Samir Čindrak Mirsad Domuz Danka Dragić Borislav Dunjić Ljiljana Džaferović Sead Džafić Jasmina Golijanin Saša Gruja Jan Hadžifejzović Erkan Hajradinović Esad Hasanović Nino Hot Jasmina Ibrišimović Elvedina Ilinčić Vukomir Ivanković Stanko Kadić Jasmina Kararić Izet Korjenić Fahrudin Kovač Verica Leka Raha Letiva Ljerka Lulo Senad Mašić Senida Matić Nikica Mešić Senad Mijović Boro Milanović Anđelko		Bajramović Amir Gudžević Igbala Kalač Nedžad Karahasanović Amir Kasapović Edin Skarep Fuad	Časurović Asim Dubravac Stana Dujsić Seida Haskov Safet Jeleč Sabaha Kopić Sabina Selimović Merima Sijamhodžić Nura Šalja Nermina Veledar Dževad
	Oktober 1991. - Septembar 1992.	Oktober 1993. - Septembar 1994.	Oktober 1998. - Septembar 1999.
	Alikadić Eldin Avdović Eldina Bašić Nijaz Batkić Hanifija Bićo Avdo Botić Saša Čeligija Mehmed Čurić Hidajeta Drakul Gordan Duvnjak Enej Efendić Nedžad Hamidić Fikreta Jozak Pero Kaljević Milena Kapidžić Amela Karan Jasna Konstantinović Zoran Matijević Vlado Musić Raza Obralija Amira Ostojić Mile Petrović Željko Radunović Igor Rahmanović Senija Rožajac Adem	Arnautović Amir Bahtanović Fuad Konjevod Cvitan Krupić Šemsa Selimbegović Hamdo Zukić Husein	
		Oktober 1994. - Septembar 1995.	Oktober 1999. - Septembar 2000.
		Alilović Davor Guhdija Elma Hrnjić Alma Terzimehić Adnan	Alibalić Samir Alić Meliha Avdibegović Melika Avdović Muamera Beganović Hasim Durić Džemil Karabegović Emina Karadžić Zoran Krišto Anto Marković Božidar Metić Rifet Prša Mirko Tahmaz Sabahudin
		Oktober 1995. - Septembar 1996.	
		Barbić Nedjeljka Brka Muhamed Dedajić Ramiz Hajrović Ismet Muhamedagić Samir Saračević Vildana Žunić Damir	
		Oktober 1996. - Septembar 1997.	Dedić Nedin El Bouraqui Youssef Lika Dijana Lozo Nisvet Mehić Nihad Muhić Esed
		Arslanović Jasmina Begluk Derviš Čaušević Samir Demirović Šefika Hajdarević Zevkija	

**DIPLOMIRANI INŽENJERI ODSIEKA ZA TEHNOLOGIJU POLJOPRIVREDNIH
I PREHRAMBENIH PROIZVODA**

1981. godina	Knežević Nada Kovač Mirsada Krmek Anica Kunovac Elvedin Kurtović Hajro	Mušija Mesud Mušović Aida Omerpašić Ibrahim Oprašić Ibrahim Paral Zdenka Radnić Antonija Ramić Enver Selimbegović Enez Šikman Nečo Šimičević Helena Šokčević Slavica Terzić Amarela Vučić Mara Zarić Bože	Krsmanović Tanja Krupić Hajrudin Kubat Sulejman Kulenović Amela Kuvač Zorica Lazarević Slavica Lučić Vera Marčenko Zdenka Marijić Ana Mašić Mustafa Medić Davor Melkić Kemal Memić Enes Milić Vlatko Milošević Slavojka Mišković Vesna Mrkačić Ljiljana Mutapčić Subhija Ognjenović Dragana Omanović Žanina Omerbašić Ibrahim Onipogi Oukoro Ostojić Dijana Palac Drago Perišić Milenka Pištoljević Nermina Poljak Sabina Popović Dejana Rađenović Željka Rakanović Slavko Rončević Brana Samaržić Jela Sarić Zlatan Selimović Gjulfida Sijerčić Jasenko Skočo Tatjana Spajić Biljana Šakota Danijela Tepavčević Jelka Tomašević Katarina Trako Ismet Uzunović Amra Velimirović Vesna Vidović Niko Vučković Branka Vuković Zoran Zafirović Maida
1982. godina	Maksimović Pavle Mandić Miroslav Mijić Rosana Milidrag Slavica Milovanović Bosa Mrnjavac Veronika Murguz Maida Pašić Senada Prelić Fikret Raić Zoran Ružić Zdenka Simović Slavica Tadić Ranko Tešanović Rada Žderić Palma	1986. godina Amadole Ojo Oluko Aman Tawia Valid Andelić Vladimir Avram Desa Azinović Delfa Babić Vladimir Bajrović Azaleja Balagić Edina Bandić Dražena Bašić Šefika Bodiroga Biljana Božin Branka Bradarić Sead Brednjo Vanja Burkuš Zdenko Čulibrk Mara Čusto Sanja Čorić Zvonimir Čorović Vesna Čotić Nedeljko Dominković Kata Dragović Milenko Đokić Slavica Đurić Nada Đurić Rajka Gačinović Vladimir Granov Naida Hadžiefendić Enes Hadžović Jasminka Halilbašić Edin Hodžić Suvad Hujdur Vildana Ibreljić Šukrija Ilić Nikola Iriškić Senada Jelen Sanja Jusufagić Naila Kokoruš Nebojša Konta Nikica Korač Mirjana Kragulj Jasna Krajina Suvada	1987. Januar - Septembar Alic Mahira Avdić Sulejman Bahtanović Suad Balić Selen Barac Vernesa Begić Nezima Berber Slobodan Bičević Mirjana
1983. godina	1985. godina Arnautović Ermin Babijanski Snježana Balić Ranko Barbarić Zdenka Beširević Senadija Bjelaković Dobroslav Bodružić Nenad Bogdanović Dario Borovčanin Tanja Boškić Bernard Bošnjaković Amra Brtina Miro Bulić Nedžad Českin Muhamed Dedić Nada Dedović Aziz Delić Amira Demir Zahida Dolić Zehra Dugić Olgica Džimhur Aida Đečević Adnan Ećimović Goran Fejzić Dževad Gajić Biljana Gligorević Gordana Hadžić Senad Jabbar Smehki Adil Karaman Rasim Kramar Ivica Lukić Željka Mičić Dragica Muftić Nedim Muhović Razija Mulić Naida Musa Mirko		
1984. godina			

Bijelica Snježana	Niković Dragana	Bogdanović Angelina	Pavlović Spomenka
Bijelić Branko	Oljača Vesna	Boljević Jelena	Perišić Mladenka
Borovčanin Radmila	Oršolić Slavko	Bosiljić Branko	Petrov Lidija
Bošković Ljubiša	Oručević Sanja	Cvijanović Elizabeta	Pralica Sanja
Bošković Miloš	Paralović Jasminka	Čabrilo Predrag	Pušić Branka
Budimir Siniša	Pavlović Nevenka	Čarapić Slobodan	Radeta Nada
Cvijetić Vesna	Pavlović Stanko	Čehajić Amra	Radovanović
Cvijetković Marko	Perić Željka	Čengić Nađa	Svjetlana
Čamur Ranko	Pijalović Jasmin	Čengić Nevenko	Rakita Darko
Čengić Amra	Pijević Gliša	Čorić Glorija	Savić Svjetlana
Čengić Latif	Pirija Velniza	Dedović Jasna	Selimadžović Humica
Čorluka Draženka	Planojević Goran	Dodig Amalija	Sirčo Jasna
Dražković Svjetlana	Popović Dijana	Đorđa Spomenka	Smiječanin Amra
Glamočak Aida	Purković Irena	Erić Borjana	Spojić Vera
Goluža Ivo	Radanović Tatjana	Gibanica Vernesa	Stanisavić Titomir
Gračanin Dženana	Radić Sanja	Glogovac Milena	Stanivuk Radenko
Guslov Nikola	Radović Milka	Gogić Snježana	Stanković Slobodan
Hadžimešić Amra	Radović Momirka	Grbovac Romeo	Stipanović Miroslav
Hadžimešić Nermin	Raguž Milenko	Grubešić Andrijana	Šabanović Nura
Hadžimurtezić	Rakonjac Lidija	Hadžić Muhamed	Šarić Reuf
Firdeusa	Ribić Evira	Hašimbegović	Šarović Dragan
Hajdarević Hajda	Ristić Dobrovoje	Muamera	Šteković Biljana
Hajdarević Mirsad	Rnjak Indira	Herenda Vasvija	Tadić Višnja
Ilić Slobodan	Robović Orhan	Humačkić Minka	Talić Badema
Ivančević Dragan	Rotim Mirjana	Ivanković Mario	Tunjić Ljubica
Ivanković Drago	Rustemović Zumreta	Janjić Dragan	Vasiljević Jadranka
Jahura Danilo	Salihbegović Faketa	Jašarspahić Samira	Velagić Seada
Jažić Suvada	Savić Brankica	Jatanović Ljubica	Vukomanović
Jokić Vesna	Semjan Adrijana	Jelačić Sanja	Mirjana
Jovanović Snježana	Simić Dušanka	Kablar Dijana	Vuković Drina
Jugović Bogdanka	Slinić Amir	Komljenac Davorka	Zekić Miroslav
Kabadaja Lejla	Stanić Olivera	Kondža Boris	Zukić Sabina
Kačar Esad	Stanić Željko	Kordić Kaja	Zupčić Hizreta
Kadrić Merima	Stanković Rade	Kosmajac Sanja	
Kapikul Blaženka	Subotić Nebojša	Kovačević Zoran	Oktober 1988. -
Kapo Fata	Šakić Ksenija	Kovačević Željko	Septembar 1989.
Katava Vera	Šavija Milorad	Krunić Zoran	
Kebat Željka	Šehović Olivera	Lacković Dejana	Abdelatif Sofreani
Knežević Vladinka	Šušak Dragana	Laković Branko	Ahmad Kanan Said
Komšić Muris	Šutković Mehija	Likić Melita	Ajanović Mirsad
Koprivica Borka	Terović Adnan	Lojo Amila	Arnautović Ozren
Krsmanović Anđelka	Topalić Mirsada	Lojo Amna	Beatović Ljiljana
Krsmanović Stojanka	Trezner Stanislav	Lončar Boško	Bečić Rusmir
Krvavac Jasminka	Veletić Radoslava	Lošić Nenad	Bećarević Senad
Kučević Nerđesa	Veljo Dijana	Lukšić Sonja	Bilinovac Mladen
Kurtić Edina	Vidić Ado	Ljajić Ferida	Bogučanin Muzafera
Lazović Zorka	Vignjević Brankica	Maksimović Sonja	Borovčanin Zoran
Lozančić Vesna	Vitković Sanja	Marevac Dina	Božić Vesna
Lukšija Dževad	Zahirović Nurko	Marijančić Marika	Bundalo Slađana
Ljaljević Zilha	Zoranović Slavica	Mašić Dženana	Camić Ismet
Majić Anđelka	Zupčić Medžida	Mičević Dragan	Car Anita
Maktouf Abduladhim	Zvono Sanja	Milidrag Gordana	Cvitković Slavka
Marinčić Mirko		Milojević Vedrana	Čančar Slavojka
Markić Brankica	Oktober 1987. -	Mojović Slavica	Čaušević Selma
Mihajlović Ognjen	Septembar 1988.	Mrdalj Gordana	Doko Davor
Milanović Snježana		Mulahasanović Edin	Dražković Mladen
Miličević Maja	Alić Aida	Nedreta Dupovac	Drljević Hašim
Miličević Radomir	Babić Goran	Nikolić Olivera	Đemidžić Maja
Milić Ivica	Babić Tatjana	Nikolić Vladan	Gačić Milenka
Milović Koviljka	Bajić Miran	Omanović Elmedina	Gilić Sabaheta
Mladenović Nevenka	Bajrić Amilija	Ostojić Aleksandar	Glavaš Milenka
Mrdan Ines	Barjaktarević Esad	Pajić Novica	Hodžić Senad
Mulić Jasna	Batak Zoran	Papić Mira	Hurlov Kemo
Neimarević Zdravko	Begić Fadila	Pašić Aida	Ibrahimagić Samira

Ilijazagić Nermina	Konta Željko	Lukić Dragica	Hodo Džemo
Jeličić Ljuban	Krstonijević Radojka	Močević Slobodanka	Kahrović Muzafera
Jelisavac Mirko	Kukić Dragan	Močević Vesna	Karšić Mevlida
Josić Spomenka	Leovac Branislav	Pejšinović Branka	Kolašinac Vasvija
Jovanović Milanka	Maslač Vinka	Puljić Snježana	Kovačević Jasmira
Kaljević Vesna	Mrakić Tatjana	Raščić Emir	Mavraković Samra
Kološnjaj Dalia	Mumdžić Erkin	Rovčanin Adem	Medošević Nisveta
Komad Tatjana	Ninković Dragoslav	Semić Amela	Mekić Mevlida
Kopić Elmir	Obrdalj Zrinka	Smailović Smaila	Muzaferija Muhamed
Kovačević Milorad	Okiljević Olga	Stojisavljević Sanja	Piroh Tatjana
Kožo Fahrudin	Papaja Amra	Suljević Saida	Sršen Vesna
Krunić Nebojša	Pašović Haris	Šabaredžović	Zimić Fatima
Ledić Katica	Rajić Bernard	Ibrahim	
Lozić Dubravka	Rajić Branka	Šipovac Ljiljana	Oktobar 1996. -
Makaš Senad	Redžić Haris	Vražalica Hasena	Septembar 1997.
Marić Slađana	Salković Aida	Zejnilović Enida	
Miso Amra	Shagatti J. Osama		Bešlija Indira
Mrzić Nermina	Šahinpašić Muhidin	Oktobar 1992. -	Čizmić Zahida
Mujanović Senahid	Šaulić Branka	Septembar 1993.	Hodžić Emir
Mulaibrahimović	Šemsudina Kadić		Hrnjić Amela
Adnan	Šobot Zoran	Brković Nijaz	Idrizović Maida
Muthania Abdul	Tolevski Gordana	Bubić Jasmina	Kurtović Rabija
Salim	Trbić Tatjana	Čosović Jusuf	Litrić Muhamed
Nerić Tatjana	Umija Pezo	Derviškadić	Ljaljak Samija
Nikolić Aleksandra	Vidačković Dijana	Jasminka	Medović Aida
Pogačar Boris	Vidović Dragomir	Draganić Stanimir	Moljević Sandra
Poljak Salih	Vidović Žanina	Fazlagić Said	Mujakić Hasan
Pušara Milimirka		Medošević Azra	Mujezinović Suada
Robović Aida	Oktobar 1990. -	Mekić Mustafa	Mulić Lejla
Ružić Zoran	Septembar 1991.	Mulaibrahimović	Musa Mijo
Savić Ljiljana		Ahmed	Nižić Zdenka
Senjak Lenka	Beglerović Emir	Orlović Slađana	Nokić Emina
Stevanović Gordana	Blagovčanin Sanja	Rovčanin Suada	Okanović Amra
Šehić Zlata	Blažević Mirjana	Ugljanin Zumreta	Osmanović Dika
Terzić Nevzeta	Dejić Miloš	Vrdoljak Marica	Palalić Haris
Topalović Nermina	Duranović Samir	Vrdoljak Silvana	
Vidaković Radoje	Frljučkić Mensud	Zaklan Nihada	Oktobar 1997. -
Vlašić Nada	Halač Sanela	Zgodić Ajlina	Septembar 1998.
Vuković Miroslav	Krnjajić Sanja		
Zulčić Fahrudin	Kubat Vesna	Oktobar 1993. -	Buza Emina
	Lelić Vesna	Septembar 1994.	Demirović Amna
Oktobar 1989. -	Mehić Suvada		Hasanbegović Alma
Septembar 1990.	Purić Srđan	Agović Esad	Jovanović Danijela
	Raonić Aleksa	Arslanagić Jasna	Kljajić Snježana
Avdić Redina	Thair Ali	Bučan Suada	Kudumović Etjen
Avdić Zijada	Veselčić Jozo	Tuševljak Gordana	Matić Mirjana
Babić Mirjan	Vlaški Vanja		Mehanović Amela
Bjelica Svjetlana	Vrcić Sedat	Oktobar 1994. -	Mrdić Munevera
Bojović Jadranka		Septembar 1995.	Sabo Marela
Čohadžić Lejla	Oktobar 1991. -		Sielski Lea
Čohodar Muvedeta	Septembar 1992.	Arifagić Altijana	Šišić Mirdina
Deronja Zdravka		Huseinbegović	Tandirović Alija
Đurić Ljiljana	Abrić Natalija	Sabina	
Elez Radmila	Blažević Aida	Imamović Nafija	Oktobar 1998. -
Halilbegović Amil	Čuković Sonja	Mujić Nevzeta	Septembar 1999.
Ivandić Jela	Đorđić Ratko	Stanojčić Sanela	
Ivanković Dražen	Fatić Biljana	Vidović Slaven	Bakalić Neziha
Ivanović Nada	Hadžiahmetović		Bogučanin Jasmina
Ivković Željko	Nihad	Oktobar 1995. -	Buzov Tatjana
Jagodić Gordana	Huseinović Razija	Septembar 1996.	Cero Azra
Josić Dubravka	Kokić Slavenko		Jegić Edina
Kaljača Zlata	Kokošar Željana	Akagić Asima	Jusupović Sajma
Knežević Vera	Kulović Hajrija	Bešlija Ermina	Kadić Aziz
Kojić Snježana			

Karahasanović Sanela Katana Mirjana Krdžević Nermina Mekić Samira Pijalović Jasmina Sadić Emira Stanić Sandra Šuvalija Belma Tais Sabina Tais Vedrana	Bartulović Ana Dizdarević Adem Džombić Senad Hadžić Edin Imamović Lejla Islamović Vildana Rahmani Šefika Tuzlak Almedina	Zlatić Jasmin Živković Kata	Serdarević Đenana Slavnić Darinka Sočivica Behireta Šajković Amila Tica Ismet Tuzlak Amra Zelev Mehmed Žiga Alen
Oktober 1999. - Septembar 2000.	Bahor Edisa Bulbul Džana Dizdarević Tarik Ganić Amir Hadžićabdić Haris Halilagić Suana Hasanović Enes Hubić Sanela Imamović Alma Jahić Nihad Klokić Lejla Kovač Amna Lakić Fija Maraj Samila Mulalić Edin Pašagić Selma Pašić Samko Suljagić Mirsada Šajković Saima Zukić Armina	Oktober 2005. - Septembar 2006.	Oktober 2007. - Septembar 2008.
Čatović Aiša Hadžismajlović Emina Ljuša Melisa Pršeš Amela Snagić Sead Zolotić Safet	Oktober 2003. - Septembar 2004.	Bajramović Lejla Balaš Adila Čolpa Aida Čehaja Merhanisa Čehajić Enida Delić Nermin Erkočević Anela Ferizović Haso Grebo Lejla Hadžićabdić Adnan Hadžiomerović Nedim Ibraković Nadir Kereš Aida Mahmutović Fuad Mijović Miroslav Mujkanović Enida Mujkić Admir Muradbašić Ešef Omerović Elvira Pašalić Lejla Pjano Alen Podgorica Irma Polimac Alma Selimović Samra Smailbegović Azra Smajić Mirela Strojil Enida Šuša Aida Teletović Ilvana Veispahić Đenadin Vladavić Adisa Vlahovljak Amela	Aganović Kemal Biber Lejla Busuladžić Ahmed Čalaković Adisa Čaušević Amir Džananović Senada Grbo Armina Hadžihasić Enida Hot Merisa Isaković Adela Kajević Amela Marković Tanja Mujakić Alen Plečan Naira Redžović Fatima Salkić Almina Sinanović Jasmin Subašić Erna
Oktober 2000. - Septembar 2001.	Oktober 2004. - Septembar 2005.	Oktober 2006. - Septembar 2007.	Oktober 2008. - Decembar 2009.
Alkić Mersiha Birdahić Amra Čorić Filka Fišeković Alejna Hadžović Ferida Hajdarević Amira Jamaković Emir Karić Almir Kriještorac Elvira Ljubunčić Almin Novalić Amela Sarač Sanela Sofijanić Snežana Šabanović Senada Tahmaz Jasmina	Alijagić Elvira Aščić Haris Balić Nihad Borić Elvedin Dizdarević Zerina Duvnjak Ehlimana Hadžićabdić Alma Kaljanac Samir Mahir Razija Mehić Emir Muhamedagić Dženan Mušanović Alen Nezirević Enisa Polovina Edina Porobić Emina Sirko Alma Sitarević Lejla Skrobo Asim Solak Amela Spahić Emir Šehić Jasmina Šesto Muniza Taletović Edvin Talić Edita Taljić Irzada Tatlić Adisa Toroman Almir	Ajanović Behisa Bajraktarević Asim Baškarad Željko Bešlagić Jasmina Cvjetković Snježana Džafić Edin Đermanović Ivona Hodžić Sanela Jež Alma Kaltak Mirela Karadža Amela Klepo Bernisa Kolenda Sabina Koro Sanel Marić Ivana Memić Emir Mulamustafić Amira Musić Berina Pašalić Damir Pažin Jovica Pjano Enes	Alijagić Aldijana Bajić Anesa Bašić Meliha Bećirević Alma Bešlić Katica Bevrnja Alma Bošnjaković Hariz Čosović Belma Dardagan Mirela Dragović Senada Gabela Bernisa Habul Amela Hadžović Dženita Henda Azra Hodžić Adisa Hodžurda Emina Hodžurda Ensar Kapidžić Amela Livnjak Erna Maktouf Nedžla Masnica Safet Medić Samir Mujakić Zlatan Mušović Alma Mušović Sanjin Nukić Elma Omeragić Nezir Omerović Mersiha Operta Edita Peljto Salih
Oktober 2001. - Septembar 2002.	Oktober 2002. - Septembar 2003.		
Barbir Adriano Burazerović Alma Čemo Nihad Dizdarević Šefkija Đorđević Đani Hodžić Mevlida Husić Lejla Kujević Evzad Mulić Jasmin Salihagić Emsalija Silajdžić Amela Sućeska Mersiha Zijadić Samir			
Alibegović Amer			

Raičković Goran
Sejfić Amra
Slatina Medisa

Šahinović Mahir
Šalo Dženan
Šašić Ervin

Šoljić Elvedin
Šuman Ermin
Tešanović Ivana

Velagić Amra
Vrankić Vanja
Žuna Esma

DIPLOMIRANI INŽENJERI OPĆEG ODSJEKA - USMJERENJE BILJNA PROIZVODNJA

Oktober 2000. -
Septembar 2001.

Falan Vedad
Markišić Islam
Trnjanin Mesud

Oktober 2001. -
Septembar 2002.

Polić Tonči
Smajlović Fatima
Tursum Adnan

Oktober 2002. -
Septembar 2003.

Duranović Hamdija
Hadžić Fikret
Hodžić Adnan
Lokvančić Lejla
Turković Tatjana

Oktober 2003. -
Septembar 2004.

Alispahić Medina
Jašarević Mirza

Soldo Stanislav
Tulić Nasiha

Oktober 2004. -
Septembar 2005.

Alihodžić Elma
Cerić Admir
Čolaković Sedina
Durić Jasmina
Musić Fatima
Panzalović Gordana
Selak Saša
Skorupan Merima

Oktober 2005. -
Septembar 2006.

Biser Sabina
Čelik Sadika
Jusović Belma
Kurtović Alma
Numić Fadila
Redžepović Sandra
Suljević Mirsad
Tomić Danijel

Oktober 2006. -
Septembar 2007.

Čaušević Elma
Jelešković Asad
Konjalić Akif
Mehmedagić Džemal
Memić Senad
Muhović Mirsad
Nevorić Semir
Pejičić Maja
Spahović Admir
Velispahić Lejla
Vrdoljak Mario

Oktober 2007. -
Septembar 2008.

Bećirović Emir
Čadro Sabrija
Čurevac Amir
Halilović Nihad
Jahić Irma
Kahriman Sedina
Mušinović Adnan
Peštalić Emir
Rizvan Ajla
Sadiković Hanka

Slatina Selma
Tomić Ivan
Zukić Mevludin
Žurovec Ognjen

Oktober 2008. -
Decembar 2009.

Abaz Selma
Abdurahmanović
Nermin
Bajrić Adisa
Brkanić Amela
Čeliković Elmir
Dević Samra
Gasal Igda
Goković Damir
Hadžić Maida
Keser Admira
Kondo Mirha
Mušinović Ilvana
Osmanović Fadil
Pašalić Mirza
Pašić Mirsada
Pervan Zdenka
Srna Selver
Šakonjić Azra
Vuković Davor

DIPLOMIRANI INŽENJERI OPĆEG ODSJEKA – USMJERENJE ZOOTEHNIKA

Oktobar 2000. - Septembar 2001.	Arslanagić Armina Bezdrob Muamer Butković Mirsad	Čuljak Stipo Dokso Admir	Muminović Muhamed Vranješ Rajko
Đedović Amela	Đonlagić Nermin Husika Emir	Hadžić Dženan Ibrahimović Mersiha	Oktobar 2008. - Septembar 2009.
Oktobar 2001. - Septembar 2002.	Rahman Đenan Šahinović Rasim Ždralović Ehlimana	Trnka Ibro Zečević Ervin	Ajanović Sejda Balić Lejla
Memović Azra Milaković Anđelka Mustafić Mirhat	Oktobar 2004. - Septembar 2005.	Oktobar 2006. - Septembar 2007.	Džananović Mirhad Habibović Emir Hodžić Alen
Oktobar 2002. - Septembar 2003.	Ahmuljić Refik Arslanagić Armin Bihorac Fuad	Bogilović Aida Čelebić Ekrem Čosić Nejra Kalabić Neda Pašić Elvis	Hodžić Emina Krupić Zlatan Lihovac-Čičko Hemnalina Pinjo Senad
Alibegović Beščo Rahmanović Alma Oktobar 2003. - Septembar 2004.	Hamzić Semin Kajanija Sanela Neimarlija Mahir	Oktobar 2007. - Septembar 2008.	Selmanagić Fejzo Slagalo Tijana Škamo Armin
Ahmetović Sumedin	Oktobar 2005. - Septembar 2006.	Hodžić Adisa Juković Zumreta	

INŽENJERI POLJOPRIVREDE

(na prvi stupanj upisala se samo jedna generacija studenata školske 1960/61. godine)

INŽINJERI ODSJEKA ZA VOĆARSTVO I VINOGRADARSTVO

1962. godina	Gracić Ana Jukić Dragica Krpó Hivzo Marković Milisav	1963. godina	1964. godina
Alimić Kata Begić Sead Čarkić Tihomir Dautbegović Fuad Fejzić Suad		Blažević Zdenko Jukić Josip Rokolj Muhamed Smajlović Sulejman	Petrović Tihomir 1966. godina Mandić Branko

**MAGISTRI POLJOPRIVREDNIH NAUKA KOJI SU SVOJE MAGISTARSKE RADNJE ODBRANILI NA
FAKULTETU OD 1966. DO 2010. GODINE**

1966. godina	Borić Rajna Simić Slavko Miroslav Bogdanović Grbić Senija Harčević Fadila Antunović Zdravko	Popović Ranko Štrbac Nenad Šumatić Nada Kalib Abdul Jabar Roki Đorđe Zaher Dib Mensur	Memić Senaid Sarić Zlatan Đuzo Fahrudin Muhović Avdija Omanović Halil Juković Alija
1968. godina			
Miletić Nadežda	1978. godina	1986. godina	1993. godina
1969. godina	Čolaković Slobodan	Šumatić Ivan Smiljanić Đurađ	Belko Fahro Alagić Enes Jeleč Sead
Kolić Božo Stanišić Marko Čopić Časlav	Ribić Mesud Stanisavljević Ivan Stupar Milan Mirjanić Stevo Sučić Borivoj Milovanović Bogoljub Habes Mahmoud Mefleh Mahafza	1987. godina	1994. godina
1971. godina		Butina Dubravko Pejičić Jadranka	Maktouf Abduladhim Smajić Mediha Velagić Seada Bulić Drena Đikić Mirha
Kovačić-Čopić Ljubica Jovanović Slavojka	1981. godina	1988. godina	1995. godina
1973. godina	Tanović Nezir Gutić Milenko Popov Miroslav Marković Miroslava Medan Nemanja Tadić Marko Vukčević Danica Senić Petar	Hadžisadiković- Azabagić Nusreta Čustović Hamid Topalović Nevenka Čmelik Zlatko Mičić Nikola Tadić Anto Kačar- Abdurahmanović Gordana Kojović Radoslav Swadi Tarik Smajić Ahmed Duranović Ahmed	Arslanagić Omer Gaćeša Boško
Živić Nebojša			1996. godina
1974. godina			Drkenda Pakeza Hodžić Zemira
Stevović Milan Sumenić Sonja Nanić Elvedin Ekić Safvet	1983. godina		1997. godina
1975. godina	Trifković Slobodan Nadežda Stajić Šalja Bajruš Grković Anđelko Muminović Ševal Ognjenović Radomir Ciraj Marta	1989. godina	Čengić Izet Junuzović Đulejman Đubur Ahmed Bukalo Esad Hadžiabulić Semina
Hakl Zlatko		Čabrilo Slavica Akulović Igor	1998. godina
Đurković Miloš Jurišić Tomislav Bogdanović Zdravko Todorović Jefto	1984. godina	1990. godina Ahmetović Refik	Šunje Elma Nikolić Aleksandra Papoči Zvonimir Vrtagić Idriz
1976. godina	Franjić Branko Korač Veljko Lukač Jakov Herman Krunoslav Došen Milovan Ivetić Borislav Dujjić Dragutin Bogućanin Hamid Začiragić Čamil	1991. godina	1999. godina
Adžić Nikola Materić-Matić Mirjana Bešlija Smajo Đurđev Vladimir Eržić Mijo Vasić Nikola Simojlović Drago Žerajić Radovan		Tupajić Pavica Kaljanac Azem Beganović Edin Čaušević Selma Džemidžić Maja Iriškić Safet	Glavić Midhat Žurovec Jasminka Kasapović Sadžida Mrzić Nermina
1977. godina	1985. godina	1992. godina	2000. godina
Gligorević Branislav	Grabar Miodrag Vegara Mensur Glogovac Danilo	Blešić Milenko Bajramović Sabahudin Kadrić Merima Krasnići Naser	Pašalić Amela Begić-Akagić Asima Šteta Jasna

Ljaljak Samija Ribić Elvira Čengić Senada Ognjenović Dragana Oručević Sanja Džomba Emir	Kurtalić Samid Keran Husejin Ajvazaj Reshat Shala Nusret Semić Amela Pavličević Jerko Ivelja Vanja	Toromanović Smail Halimi Agran Hasić Amir Tahmaz Jasmina Bicaj Vjollca 2006. godina	Jocić Ljiljana Shabollari Mehmet 2008. godina
2001. godina	2004. godina	Maktouf Edina Knežević Lidija Hadžić Suada Snagić Sead Ljubić Damir Šiško Irena Babić Sanja Bulić Perica Muftić Eldina Kramar Ivica Ganić Amir Lasić Viktor Kanlić Kenan Mirsad Hubanić Musić Mufik Aginčić Samira	Ljuša Melisa Tvica Mirza Vukosav Ivan Bakić Ranko Muhić Began Aliman Jasmina Burazerović Alma Dervišić Jasmira Pavlović Jozo Ćutuk Sabaheta Kandić Amir
Gajić Biljana Đelilović Mustafa Herceg Nevenko Suljkanović Ševal Kolašinac Vasvija Čivić Hamdija	Habibović Sejfo Kapić Mehira Hodović Gjulina Mehmeti Arben Erceg Zdravko Spužević Ivan Xhavit Ramadani Šoše Selma Kohnić Aida Dedić Nedin Karić Lutvija Cero Mehmed		2009. godina
2002. godina	2005. godina	2007. godina	Mulahasanović Edin
Bahtović Nermina Talić Dijana Karić Nedžad Husejnović Razija Musić Nedim Bećirbegović Beisa Šoljić Kemal Musa Fadil Kida Selim	Begić Sabina Salkić Besim Dragusha Bedri Sinanović Nasir Osmanagić Senad Sefo Semira Hodžić Hikmet Operta Sabina Hadžić Svetlana Thaqi Asim Čengić Faruk	Matić Anto Skender Azra Salihbašić Edin Tershnjaku Ibrahim Džinić Nada Čolaković Nenad Leto Alma Falan Vedad Alkić Mersiha	Hašimbegović Kaled Fazlagić Said Hadžimurtezić Firdeusa Abdić Sead Bečić Berina Rakita Nermin Bezdrob Muamer Đorđević Đani Dizdarević Tarik Peco Edin Muradbašić Ešef Rogić Branko Haseljić Sanel Krilić Alejna
2003. godina			
Bajrović Fikreta Duranović Hanadija Šuvalija Belma Muhamedagić Samir Kamberi Muhamet Crnkić Čazim			

**DOKTORI POLJOPRIVREDNIH NAUKA KOJI SU SVOJE DOKTORSKE DISERTACIJE ODBRANILI
NA FAKULTETU OD 1952. DO 2010. GODINE**

1953. godina	Zarić Jovan	1971. godina	Rončević Žarko Selak Vjekoslav Vukomanović Lazar
Maksimović Dušan	1964. godina	Muratović Ahmed Nadaždin Milojka Petrović Sreten Šoškić Aleksandar	1978. godina
1955. godina	Bašović Mitar Branković Seid Bubica Vlaho Lepetić Vladimir	1972. godina	Dauti Mustafa Kasapović Stole Marinčić Ivan Stevović Milan
Končar Ladislav	Mulić Jusuf Pobrić Šemsa Sarić Osman Savić Branka	Čaušević Zahid Handžić Ramiz Jarebica Dževad Petrović Miodrag Stanišić Marko Šaćiragić Bahrija Vasić Julijana	1979. godina
1956. godina	1965. godina	1973. godina	Hajro Bisić Dženana Jahić Hajrija Milinković Ilija Moskovljević Stratimir
Palian Boško	Aganović Zijahudin Arapović Miroslav Bugarski Đorđe Bukojević Josip Čerimagić Husnija Devetak Zdravko Dolenc Draga Gradašćević Husein Hadžiselimović Salih Jovandić Petar Karačić Mirko Krstić Mihajlo Ljumović Mihajlo Maksimović Petar Markotić Branko Miladinović Miladin Pobrić Ferid Sekulić Marko Telalbašić Refik Uvalin Milenko Vlahinić Mihovil Vuksanović Predrag	1974. godina	1980. godina
1957. godina	1960. godina	Čonkić Bogoljub Jovančević Milada Kindibal Dragomir Lulo Mehmed Pejić Đorđe Tahirović Nijaz	1981. godina
Parijez Risto Pobegajlo Ignjat	1961. godina	1975. godina	Berić Branko Jevremović Vladimir Ljubešić Josip Osmanagić Bešlagić Seniha Salem Fadel Yacoub Simojlović Dragoljub Sjeran Nedjeljko
1959. godina	1968. godina	Bekrić Vitomir Beš Ante Četković Vasilije Dimić Nenad Filipović Radoslav Vuković Slavka	1982. godina
Bajčetić Branko Bartolović Todor Finci Žak Kapetanović Slobodan Pancer Oton Pejić Obren Petričić Ante	Andelković Milojko Ratković Branko Šarić Taib Todorovski Nikola	1976. godina	Adžić Nikola Čirjaković Milun Simić Slavko
1960. godina	1969. godina	Čopić Časlav Filipović Branka Mićević Zdravko Mulalić Nedžad	1983. godina
Mihal Ladislav Pajanović Radovan Pavlović Milivoje Popović Dušan Ševarlić Jaroslav Vaclav Vladislav	Zovkić Ivan	1977. godina	Gligorević Branislav Habes Mahmoud Mefleh Mahafza Jelčić Slavko Milovanović Bogoljub Pavlovski Džaferagić Zlatica Savić Mirjana
1961. godina	1970. godina	Čolić Draško Miletić Nadežda	1984. godina
Georgijević Emil	Drecun Đordije Numić Refik		Alibegović Grbić Senija Bašić Ferdo
1962. godina			
Batinica Jelva Živković Radmilo			
1963. godina			
Aganović Mahmud Dozet Natalija Klindić Olga Kostić Vitomir Milošević Aleksandar Ocokoljić Stojanka Tupara Abdurahman			

Beljo Jure Bogdanović Miroslav Gutić Milenko Medan Nemanja Mirjanić Stevo Ramoševac Ilijaz Živaljević Momčilo	1989. godina Adiy Riza Mutari Bogućanin Hamid Božović Irina Jabbar Ahamki Adil Rajnprecht Rudolf Roki Đorđe Živić Nebojša	1997. godina Ferhatović Džemail Memić Senaid 1998. godina Elezi Xhevdet Kurtović Mirsad 1999. godina Hadžić Azra 2000. godina Bajramović Sabahudin Bašić Meho Čorbo Selma Džubur Ahmed Pezo Ivan 2002. godina Blesić Milenko Sarić Zlatan Žurovec Jasminka 2003. godina Škaljić Selim 2004. godina Čolo Josip Gadžo Drena Đikić Mirha Skender Hajrudin	2005. godina Drkenda Pakeza Hadžibabić Semina 2006. godina Ašimović Zilha Avdić Jasna Begić Akagić Asima Firšt Bača Maja Pejičić Jadranka Temim Elma 2007. godina Čivić Hamdija Đulančić Nermina Oručević Sanja Spaho Nermina 2008. godina Bedri Dragusha Karić Nedžad Nikolić Aleksandra Peljto Amela 2009. godina Džomba Emir Karić Lutvija Ognjenović Dragana Sefo Semira Šoljić Kemal
1985. godina Mišić Ljubomir	1990. godina Gičev Aco Kojić Agan Milošević Nada Muminović Ševal Tanović Nezir		
1986. godina Hakl Zlatko Ljujić Mijatović Tatjana Mardoud Tarek Mujić Ibrahim Zajmi Ramadan	1991. godina Muratović Salko Perović Natalija Smajić Ahmed Stoičić Jovo Vegara Mensur		
1987. godina Babić Sonja Bijeljac Sonja Kovačević Milimir Todorović Jovan	1992. godina Ivetić Borislav Trailo Radoslav		
1988. godina Marković Miroslava Mijatović Dragutin Miličić Bogić Ognjanović Radomir Pavlović Ksenija Uljarević Milorad Vračar Ljubo Vukašinović Smiljka	1994. godina Čustović Hamid 1996. godina Tert Muhamed		